Refik Halid Karay

3
Roman

Bu, Bizim Hayatımız

İNKILÂP

Refik Halid Karay

Bu, Bizim Hayatımız

Bu, Bizim Hayatımız / Refik Halid Karay

Sertifika No: 10614

Dizgi Nilgün Yavuz
Sayfa tasarım Derya Balcı
Kapak tasarım Okan Koç
Redaksiyon Levent Çeviker
Yayına hazırlayan Aslıhan Karay Özdaş

ISBN: 978-975-10-3087-0

11 12 13 14 15 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Baskı
İNKILÂP KİTABEVİ BASKI TESİSLERİ

Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna - İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks : (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
www.inkilap.com

Refik
Halid
Karay

Bu, Bizim Hayatımız

roman

İNKILÂP

Refik Halid Karay

1888 yılında Beylerbeyi'nde Serveznedar Mehmed Halid'in oğlu olarak doğan Refik Halid'in anne tarafı Kırım Giraylarına dayanmaktadır; baba tarafı ise 18. yüzyıl sonlarında bir kolu Mudurnu'dan İstanbul'a göçen Karakayış ailesindendir. "Galatasaray Sultanisi" ve "Mekteb-i Hukuk"ta okuyan yazar, Meşrutiyet sıralarında gazeteciliğe başlamıştır. Kısa sürede hiciv yazılarıyla üne kavuşmuş, "Fecri Âti" edebiyat topluluğunun kurucularından olmuştur. "Kirpi" adıyla yazdığı taşlamaları ve siyasal yazıları sonucu İttihat Terakki hükümetince Anadolu'nun çeşitli illerinde beş yıl sürgüne gönderilmiş, ancak I. Dünya Savaşı'nın son yılı İstanbul'a dönebilmiştir. Dönüşünde Robert Kolej'de öğretmenlik, Sabah gazetesi başyazarlığı, iki kez Posta-Telgraf Genel Müdürlüğü yapan Refik Halid, bu süreçte "Aydede" mizah dergisini çıkarmıştır.
Siyasal yazıları ve görüşleri nedeniyle memleketten ayrılmak zorunda kalan yazar, Halep'e yerleşerek yayımladığı "Vahdet" gazetesindeki yazıları ve çalışmalarıyla Hatay'ın Türkiye'ye bağlanmasına katkıda bulunmuştur. 1938'de yurda dönen Refik Halid, dergi ve gazetelerde günlük yazılar yazmış ve 20 kadar roman kaleme almıştır.

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan zaman dilimini, güçlü gözlem yeteneği ve dilinin zenginliğiyle farklı türlerdeki eserlerine taşıyan Refik Halid, Memleket Hikâyeleri'nde Anadolu gerçeğini; Gurbet Hikâyeleri ve Sürgün gibi eserlerinde, derin memleket hasretini edebiyatla buluşturmuştur. Yazarın, Ago Paşa'nın Hatıratı, Kirpinin Dedikleri gibi mizah eserlerinde; Bir Avuç Saçma, Makyajlı Kadın gibi kroniklerinde; Minelbab İlelmihrab ve Bir Ömür Boyunca adlı hatıratlarında, çok yönlü ve renkli anlatımı, sosyal-siyasal ortamın resimlendirilmesini sağlar. Anahtar, Nilgün, İki Cisimli Kadın, 2000 Yılın Sevgilisi, Bugünün Saraylısı gibi romanlarında ise sürükleyici kurgular içinde tasvir yeteneğiyle yaratıcılığını birleştirerek, genel olarak bireysel ilişkileri ve özel olarak da kadın-erkek ilişkilerini mekân-zaman boyutlarında derinlemesine ele alır, romanların geçtiği dönem ve mekânlara ait ince detaylara yer vererek anlatımını zenginleştirir.

18.7.1965 tarihinde İstanbul'da ölen yazar Refik Halid, muhalif kaleminin keskinliği, temiz İstanbul Türkçesi, renkli anlatımı, tasvir gücü ve yaratıcılığıyla, Türk edebiyatının en güçlü isimlerinden biridir.

Kitap yayına hazırlanırken yapıtın edebi niteliği göz önünde tutularak yazarın özgün anlatımı korunmuş, gençlerin de yararlanması amacıyla bazı sözcükler dipnotlarla açıklanmıştır.

BİRİNCİ KISIM

Göçmen Kızı Hüsniye

I

Şemsi Arar –sıra düştükçe emlak komisyonculuğu ediyordu ama evvelce gazetelerde zabıta muhbirliği yapmış, "Pire Mehmed'in Maceraları" başlığı ile bir seri polis hikâyeleri yazdıktan sonra da Amerikan usulü "Arar - Bulur" isminde hususi bir dedektif bürosu açmış, hükümet zorluk çıkardığından kapatmıştı– tam kararlaştırılan saatte Hayret Efendi yalısının cadde üzerindeki demir kapısı önüne geldi. Zile basacaktı, hacet kalmadı.

Bekleniyordu ki, eski devlet daireleri hademe kıyafetini andıran setre biçimi, göğsü yakasına kadar maden düğmelerle örtülü siyah elbise giymiş, yaşlı bir adam, bir emektar hemen kanadı açtı; sert kasketini çıkarıp misafiri selamladı; tereddüdünü fark edince yol gösterdi:

"Şu taraftan, efendim, şu daireye..."

Boğaziçi'nde bildiği yeni ve eski bütün yalılarınkinden daha bakımlı, daha tertipli bir bahçeye girmişti. Kavisli yollarına kakılmış beyazlı siyahlı çakıl taşları henüz sulanmış,

kuruyamamış olduğu için bu sonbahar ikindisinin şimdiden bayat peynirşekeri sarılığı başlamış kof aydınlığında rutubet yemiş hamam aynaları gibi yer yer lekeli ve dumanlı, buğulana buğulana parlıyor, üzerlerinde yürüyenlere ayakkabılarının tabanlarını seyrettiriyordu.

Şemsi merakta idi. Mısır kapı kethüdası[1] şair Hayret Efendi torunu Mazlum Sami Bey'in kendisiyle ne münasebeti olabilirdi? Bir mülk mü alacak veya satacaktı? Yoksa dünyaca tanınmış antikalarından biri çalınmış da tahkikat mı yaptıracaktı? Çoktandır böyle işlerle meşgul değildi ama şöhreti az çok hâlâ devam ediyordu; arandığı, fikri sorulduğu, başarı kazandığı da oluyordu. Çalışmadan yaşayacağı kadar gelir sahibiydi; ancak hatır için iş kabul ederdi.

Nitekim bu sefer de karısının akrabasından eski Viyana Sefiri Sezaî Paşa'nın ricası üzerine Mazlum Sami ile konuşacaktı. Paşa sadece aracılık etmiş, kendisine mesele hakkında malumat vermemişti. Zaten bilmiyordu da... Şemsi hem yürüyor, hem de içinden söyleniyordu:

"Belki de vaka hırsızlıktan daha mühimdir. Büyük ailelerde akla gelmedik daha neler olur, ne esrarlı, ne karışık işler."

Ömründe bir kere yüzünü görmediği Mazlum Sami Bey hakkında da malumatı nasılsa azdı. Altmışına yaklaşmış çok zengin, bir taraftan alafranga meşrep, öte yandan aksine ananeperest, nevi şahsına münhasır bir adam. Uzun müddet sefaret müsteşarlıklarında bulunmuş, hayatı Avrupa'da geçmiş... Genç sayılacak bir kadınla evli... Şimdilik bildikleri bundan ibaret...

1 kapı kethüdası: Osmanlı egemenliği altındaki beyliklerin, yabancı devletlerin, eyalet valilelerinin, vezir ve beylerbeylerinin devletle ilgili işlerine bakan görevli

Demin kapıcının işaret ettiği yoldan yine işaret edilen beyaz boyalı, ahşap daireye yaklaşınca zaten açık duran kapıda kolalı beyaz yakalık, siyah papyon kravat takmış, siyah elbiseli bir uşak göründü; eğildi; içeriye girince de Şemsi'nin elinde duran şapkasını aldı, zarif bir masa üzerine usulca koydu.

Portmanto yoktu; Şemsi kibar evlerde öyle bir mobilya bulundurulmadığını biliyordu. Her şeye dikkatli baktığı için öğrenmişti,

"Yahu, bu adam benden ne isteyecek? Ve nasıl bir adam acaba? Sezai Paşa onun kibarlığını övüp durdu ama soğuk nevanın biri olmalı!"

Asıl yalıya bitişik bir binada, belki de eski selamlık bölüğündeydiler. Mermer sütunlar sıralanmış, alabildiğine geniş, zemine kadar uzanmış pencereleri denize bakan şahane bir divanhane! Şemsi'ye boyu kısalmış, vücudu ufalmış gibi geldi. Uşağın ardı sıra, cilalı parkelere serili yol halıları üzerinde yürürken tuhaflaştı. Çocukluğunda ramazanın on beşinden sonra anası ile "Hırka-i Şerif" ziyaretinde caminin üst katına çıkarken ve Eyüp'te babasıyla Hazreti Hâlid Türbesi'nin içine girerken duyduğu heyecanı hatırladı. Sanki öyle kudsi bir yerde bulunuyordu. Bir diri ile görüşecek değil, bir evliya merkadi[1] veya bir mukaddes emanet önünde dua edecekti. Dini sağlam olduğundan:

"Hâşâ sümme hâşâ!" diye hafifçe mırıldandı.

Onu küçük bir odaya sokan uşak "İstirahat buyurunuz, haber vereyim." deyip çıkmıştı. Burası hiç oturulmamış hissini veren gayet az; lakin tamamıyla stil eşya ile döşeli bir

1 merkat: mezar, kabir

bekleme odasıydı. Orta masası üzerinde dört tarafı kesme billur kapaklı bir eski saat, yaşına rağmen çok taze, şen kalmış sesiyle rahat rahat, hayatından ve yalnızlığından memnun işliyordu. Ayarlıydı da: Dördü altı geçiyordu.

Şemsi'nin aklı bu saate takıldı. Yıllardanberi iyi bakılmış, yerinden pek kımıldatılmamış olan o saatle bazı kenar antikacı dükkânında gördüğü hurdalanmış, mineleri çatlayıp akrep ve yelkovanları kopmuş eşit saatler arasındaki farkı düşünüyor:

"Hele şuna bak, düşkünlüğe uğramamış, başa neler gelebileceğinden habersiz, değişmeyen rahat âleminde yaşayıp gidiyor!"

Zaten oturmamış, henüz ayakta olduğundan yanına yaklaştı, gülümsedi. Bir yabancının dikkatli bakışından ürkerek bir kanarya gibi susacağından korkmuştu. Bu evde eşyanın da alışkanlıkları, alıştıkları bir terbiye, bir resmiyet vardı. Öyle dik dik bakılmaya, usul harici sert hareketlere tahammül edemiyorlardı galiba! Hepsi de yeni gelende bir kusur arıyorlar, insanın bir kabalığını yakalamak istiyorlar gibi insafsız bir gözetleme, sinsi bir bekleme halindeler. Hatta görünmez bir delikten biri sanki bakıyor. Edep ve erkâna riayet lazım...

Uşak kapıyı açtı; bir şey söylemedi ama ev sahibinin yanına gidileceğini tavrıyla işrap ediyordu; büsbütün ciddileşmişti.

"Biraz sonra şu kişizadenin karşısında olacağım; işi de öğreneceğin. İster misin benim 'Pire Mehmed'in Maceraları'nda bile aklıma getiremediğim müthiş bir vaka ile karşılaşayım! Muhakkak ki resmi polisin duyması arzu edilmeyen hususi ve mahrem bir aile meselesi..."

Odadan çıktılar, merdivene doğru yürüdüler. Ah bu merdiven! Bütün binaya azameti, kibarlığı veren o... Yumuşak halısının pırıl pırıl pirinç çubuklarla tutturulmuş olduğu basamakları gayet yatkın; birbirlerine dört parmak araları yok. Bir müddet yadırgadı; sonra pek rahat, ihtiyar harcı buldu: Hayret Efendi seksen yaşında bile kalbi yorulmadan çıkabilmiştir, muhakkak!

İşte üst kattalar. En ileride, denize nazır olduğuna hükmettiği bir odanın önünde durdular. Önce uşak girdi; kapıyı örttü ama birkaç saniye geçmeden tekrar çıktı ve bu sefer misafire yol verdi:

Bronz kısımları yarı loşlukta sıcak sıcak ışıldayan bir masa önünde uzun boylu, kıranta bir adam ayakta duruyordu. Şemsi ilerleyince gür sesiyle:

"Safa geldiniz... Zahmet oldu, teşekkür ederim!" dedi, nezaketli olmakla beraber az çok mağrur bir eda ile elini uzattı.

II

İlk bakışta Mazlum Sami'yi birdenbire bulamadığı tanıdık bir çehreye benzeten Şemsi az sonra içinden:

"Hah," dedi, "tıpkı İngiltere'nin eski Hariciye Nazırı Anthony Eden! Onun kırçıl saçlısı, azıcık yaşlısı... Fakat çok dinç, bakışları da ferli ve tatlı!" diye söylendi.

Zarif giyinmişti; pantolonu gri, ceketi deve tüyü rengindeydi; kravatını sıkmamış, bol bırakmıştı. Beyaz ipek gömleğinin baş düğmesi yarı yarıya görünüyor ve yan taraftan bir ışık, sedef parçasını hemen aşağıya düşecek bir kırağı damlası gibi parlatıyordu.

"Zatıâlinizi bana Sezai Paşa tavsiye buyurdular; sabık Viyana sefiri..."

"Evet efendim, refikamın validesi onların dairesinde büyümüştü. Beni iyi tanırlar, daima iltifat ederler."

"Emniyet ve muhabbete layık olduğunuzu Paşa tafsilatıyla anlattı. Binaenaleyh hemen meseleye geleceğim: Bizim ailenin Mısır'la olan münasebetini bilirsiniz, belki..."

"Şüphesiz, efendim."

"... Oradan bir mektup aldım; mektup sahibi vaktiyle İstanbul'da uzun seneler oturmuş bir zattır; vefat eden halasının bir emri hayrını yerine getirmek istiyor, bir hibe... Aranılan şahsın yahut varislerinin adresi kendilerince pek malum değil. Arabacı Ahmed Usta denilen biriymiş, Üsküdar'da ikamet edermiş. Bu dediğim 38 senelik vaka!"

"Üsküdar'ın hangi semtinde, hangi mahallesinde bilmiyorlar mı?"

"O kadarını biliyorlar."

Uşağın getirdiği zarflı fincandaki kahveyi Şemsi usul üzere tepsiden almış, geri koyarken de yine zarfı ve fincanı birbirinden ayırmıştı.

Mazlum Sami, o sırada önünde duran bir kâğıda bakar, bir şey okur gibi yapıyordu. Fakat sabık dedektif bunun bir aldatmaca, örtmece hareket olduğunu, okumadığını, adresin zihninde bulunduğunu hemen fark etti: "Hım," dedi, "işin içinde iş var!"

Hayret Efendizade tekrar etti:

"Evet, o kadarı biliniyor!"

Ve devamla:

"Bilinene nazaran oturdukları yer Üsküdar'da Selimiye

semtinde... neydi bakayım? Tamam: Cami sokağı. Arabacı Ahmed'in evi ve dükkânı buradaymış. Arabacı sözünü yanlış anlamayalım, araba yapıcısı... Yaysız arabalar yaparmış."

Ev sahibi ferahlamış gibiydi; fakat Şemsi'nin şu suali karşısında tekrar sıkılmış göründü:

"Ailesi hakkında malumat yazılı mı? Zevcesi, çocukları ve saire hakkında?"

"O yıllarda bir karısı, bir de çocuğu varmış. Kadıncağızın ismi Hüsniye... Çocuğunkini bilmiyorlar."

"Bilinen başka nedir?"

"Hiç!"

"Benden evvel araştırmadınız mıydı, efendim?"

Mazlum Bey durakladı; küçük bir şaşkınlık ve tereddüt geçirdikten sonra dedi ki:

"Size müracaatımın asıl sebebi arattığım halde bulamayışımızdır. 1910-12 yıllarında mahalleyi bırakıp gitmişler."

Şemsi biraz düşündü:

"36-38 sene az zaman değil," dedi. "Ahmet Usta ile karısının vefat etmiş olmaları muhtemeldir; fakat çocukları yaşayabilir. Hibenin bu çocuğa da şümulü[1] var mı? Çocuk acaba erkek miydi, kız mıydı?"

"Mektupta hibenin varislere de şamil olduğu bildiriliyor.. Çocuk ağlebi ihtimal erkekmiş. Acaba bir iz bulunur mu, dersiniz?"

"Mümkündür, ancak..."

"Masraf cihetinin ehemmiyeti yok."

"Hayır, demek istediğim başka: Otuz şu kadar yıldan beri birçok harpler, büyük hadiseler ve değişiklikler oldu,

1 şümul: içine alma, kapsama

koca bir imparatorluk parçalandı; ahali öteye beriye dağıldı; şurada burada kaldı. Şayet Arabacı Ahmed ailesi de bu hercümerç esnasında uzaklara gitti ise iş güçleşir, uzayabilir..."

Masanın üzerinde hazırlanmış durduğu anlaşılan bir zarfı uzatarak Mazlum Sami:

"Bunları ben de düşündüm," dedi, "Mısır'a yazdım. Oradakiler zaman ve sarfiyat hususunda bir şart koşmuyorlar. İlk karşılık olarak şunu takdim edeyim."

Odanın göremediği bir tarafında saat buçuğu vurdu ve bu, madeni darbe ortada asılı avizenin fanuslarına çarptı ki pek latif bir billur tanini[1] duyuldu; ikisi de derin sessizlik içinde bunun gittikçe hafifleşip sönen ahengini nedense sonuna kadar dinlediler; bir üçüncü şahsın sözünü kesmek istemiyorlarmışçasına bitmeden konuşmadılar.

"Şimdilik o dursun, efendim. Hele ilk tahkikatı yapayım, bir netice alınacak gibi görünürse kolay."

"Nasıl isterseniz. Yalnız..."

"..."

"Elde edeceğiniz malumatı bana telefonla kararlaştırdığımız gün ve saatte bizzat bildirmeniz daha muvafık olur. Bir de..."

Yine durdu; bir kelime arar gibiydi:

"Bir de iş pek tabiidir ki konfidansiyeldir, yani..."

"Mahrem..."

"Evet. Kimse duymamalı; hatta aradığımız ailenin azası da arandıklarının farkına varmamalı. Bize tevdi edilen[2] vazife sadece adresi bulup Mısır'daki zata bildirmekten ibaret."

1 tanin: tınlama
2 tevdi etmek: vermek, bırakmak

Şemsi teminata lüzum görmedi; fakat yüzüne öyle bir mana verdi ki karşısındakini kendine inandırdı. İkisi birden yerlerinden aynı zamanda kalktılar; kapıya doğru yürüdüler.

"Bugün pazartesi... Perşembeye kadar bir şey öğrenmiş olacağımı tahmin ediyorum."

"Bir dakika müsaade... Bloknotuma bakayım."

Mazlum Sami Bey geri döndü; gözlüğünü takıp masaya eğildi. Gözlük kullandığına göre önündeki kâğıda yalancıktan, okumadan baktığına hükmetmekte Şemsi hak kazanmıştı. İçinden: "Galiba," diye söylendi. "Mısır hikâyesi uydurma! Arabacı Ahmed'i ya kendisi, ya karısı arıyor."

"Perşembe günü acaba öğleden evvel on birde teşrifiniz kabil mi? Yemeği beraber yeriz; ikindiden sonra evde bulunamayacağım."

"O saatte gelirim. Bence bir mani yok. Ayrıca bir emriniz olursa eve telefon edebilirsiniz."

Numarasını söyledi; öteki bunu bloknotuna yazdıktan sonra döndü. Kapının önündeler.

"Ricamı kabul buyurduğunuzdan dolayı teşekkür ederim, hayırlı bir işe yardımda bulunmuş oluyorsunuz. Himmetinizle fakir bir ailenin yüzü gülerse tabii siz de sevaba girersiniz. Çocuklarınız vardır, elbette..."

"Var, efendim, iki tane. Bir kız, bir erkek..."

"Allah bağışlasın. Tebrik ederim."

Dışarı çıkıp da bu sefer uşağın arkasından değil de önünden merdivenleri indiği sırada deminki sahneyi ve sözleri sırasıyla, birer birer zihninde tekrar yaşatan, âdeti veçhile kafasında tespit eden Şemsi, Hayret Efendi torununun son cümlesi üzerinde durdu:

"'Allah bağışlasın' duasını anladık, âdettir ama 'tebrik ederim' demesi ve derken sesinin değişmesi biraz tuhaftı," diye düşünmekten kendini alamadı.

Diğer taraftan da "Kibar adam," diyordu. "Ciddi adam, pek asil çehreli, asil tavırlı, centilmen adam, elli beşini atlamış; hâlâ yakışıklı, hâlâ erkek. Böylesi için genç bir kadınla evli olmak insana anormal görünmüyor. Vaktiyle kimbilir ne maceralar geçirmiştir... Servet, sıhhat, sefaret kâtiplikleri, müsteşarlıklar ve ayrıca güzellik... Hoş şey doğrusu!"

Lakin bunlar, bu eski paşazadeler, şehzadeler, sultanzadeler zahiren, hele ilk defa hoşça bir tesir bırakırlar, ciddi görünürler ama karakterleri itibarıyla acayip insanlardır; çok bencil, nefislerine çok düşkündürler; tüy kabasıdırlar, garip garip merakları, tuhaf huyları vardır. Şemsi epeycesini görmüş, tanımıştır:

"Bir kere hercai meşreptirler; fikirleri temelsizdir. Bir işe önce dört elle sarılırlar, sonra vazgeçiverirler; parlamalarıyla sönmeleri bir olur. Aldıkları şımartıcı terbiye ve sürdükleri mirasyedi hayatı dış kısmı süslemiş, iç tarafı tamamen ziynetsiz, dağınık ve bazen de kirli bırakmıştır. Acaba Mazlum Sami de öyle biri mi?"

Şemsi'ye asıl fena gelen bunların samimiyetsizliği, ahbaba bir türlü açılmayışları, maksada hep kaçamaklı yollardan ulaşmak istemeleridir; mürai[1] olduktan başka kimseye ne güvenirler, ne de güven verirler; hülasa can sıkıcı mahluklardır, içli, hisli bir adam sanırsınız, bir de bakarsınız taş yürekli! İşte Hayret Paşa torunu da yaptırmak istediği iş için samimi hareket etmiyor; ağzında bir şeyler çiğneyip duru-

1 mürai: iki yüzlü

yor; hayır yapmaya candan susamış gibi ama belki de köksüz! Paşazadelerimiz rol yapmayı pek severler. Bazen dram oynarlar, bazen operet!

III

Setreli kapıcı, dışarıda hazır duran hususi otomobilin kapısını yine kasketini çıkararak açtı. Şemsi anladı ki kendisinin evine kadar götürülmesi için emir verilmişti. Hoşuna gitti.

Boğaziçi'nde otobüs beklemeyi sevmezdi; beklemeye dayanamaz, duraktan durağa yürür, kilometreler aşar, yarı yolda bir, ikisini kaçırdığı, büsbütün geciktiği de çok olurdu.

Otomobile yaslandı, yapacaklarını kararlaştırdı: Üsküdar'a yarın geçecekti; fakat daha evvel, mümkünse bu gece Hayret Efendi ailesi, bilhassa Mazlum hakkında malumat edinmesi lazımdı. Kimden? Evet, kimden?

Tahkikat yapar hissi vermemek şartıyla en iyisi Müşfik Sadun Bey... Son devirlerdeki İstanbul memur aristokrasisini onun kadar bilen yoktur; zaten kendisi de yedi göbek vezirzadedir. III. Selim zamanından beri dedeleri padişah hizmetinde, sarayda bulunmuşlardı; bizzat Müşfik de Abdülhamid'e yâver-i haslık etmiş; yirmi bir yaşında binbaşı rütbesine ulaşmıştı. Az daha damat da olacaktı; birden talihi dönmüş, Meşrutiyet ilan edilince rütbesinin mülazım-ı evvelliğine indirilmesi üzerine askerlikten çekilmişti.

Şu var ki o zamanlar henüz bir yalı, bir konak, epeyce de irad[1] sahibiydi. Birinci Dünya Harbi'ni Avrupa'da geçirdi;

1 irad: gelir

Mütareke ve Millî Mücadele senelerinde de yabancı memleketlerde kaldı. Döndüğü zaman gelirinin dörtte üçü tükenmiş, ecdat mirası binalar da satılmıştı. Feriköy'de dört katını bir araya toplasan eski konağın tek odasını tutmaz basık, loş bir apartmanda oturuyordu. Oturuyor muydu? Hayır geceden geceye yatmaya geliyordu. Mütemadiyen, sokak sokak dolaşan ve kendince seçtiği bazı izbe kahvelerde, kenar mahalle pastacılarında dinlenen, gazetelerini, kitaplarını buralarda okuyup mektuplarını da yine buralarda yazan bir adamdı.

"Şu saatte acaba nerede raslayabilirim? Asmalımescid' deki içerlek kahvede..." Yemeğini son günlerde oracıkta, pasaj içindeki Macar lokantasında yiyordu.

İstinye'yi geçince, nefti çuhadan meslek elbisesi giyinmiş genç şoför, yukarıdan mı, yoksa kıyı boyu mu yola devam edilmesini tayin için sordu:

"Nereye gideceğiz, efendim?"

"Beyoğlu'na, oğlum!"

Müşfik Bey Şemsi'yi severdi; bu sevgide onun yine maruf ailelerden Viyana Sefiri Sezaî Paşa'lara uzaktan alakası; eskiyi ve eski terbiyeyi bilmesi de muhakkak tesirli oluyordu. Yeni rejimde ve yeni nesilde gördüğü hareket, lisan, yaşayış farkına dayanamayarak durmamacasına bundan dert yanan eski yaveri hâs "Aman Allah'ım," derdi. "O ne biçim yürüyüş, ne acayip konuşma, ne ataklık, ne dürüstlük... Neuzü billah! Bu mu garplılaşmak, garp usul ve âdetlerini benimsemek? Efendim nerde, ben nerde?"

Daima Avrupa'ya tekrar dönmek üzere olduğunu söylerdi. On beş senedir yarın öbür gün yola ha çıktı, ha çı-

kacaktı... Şemsi, önceleri aldanmıştı; şimdi ömrünün sonuna kadar memleketinde kalacağını, nihayet memleketinde öleceğini bilmekle beraber bozmuyor, hatırı hoş olsun diye inanır görünmekte devam ediyordu.

Otomobil yukarı yolun düz tenhalığına dalınca şoförle konuşmak lazım gelip gelmediğini düşündü. Konuşsa bir türlü... Beyefendi'nin adamına iltifat mecburiyetinde bulunan biri vaziyetine düşecek. Konuşmasa otomobilde azamet satan bir görmemişe, daha doğrusu görgülü rolüne çıkmış zekâsız bir türediye benzeyecek.

Şemsi kalenderdi ama servet seviyesi kendisine uymayan vaziyetlerde kalmaktan pek hazzetmezdi. Onurlu, alıngan bir insan için –maddi imkânlardan mahrum olduğu yadırganmış hallerinden belliyken– yanında bulunduğu varlıklarla bir seviyede gibi hareket etmek azaplı bir iştir; vaziyetini ikide bir, en beklenmedik zamanlarda hatırlar. Bu, tıpkı, durup dururken hasta bir uzviyetin yerini duymak, sakat tarafının ihtarını dinlemeye benzer; aklından çıkmaz.

Şoförle konuşmamakta karar kılan Şemsi otomobilden Taksim'de indi ve ayrılırken genç adama sadece "Teşekkür ederim, size zahmet verdim." demeyi kâfi gördü. Asmalımescid'e kadar yürüdü. Saat henüz beş buçuktu, Müşfik'in tam çay içtiği vakit... Kahvede olması lazım.

İşte, masalardan birine kapanmış harıl harıl mektup yazıyor. Kime, kimlere mektup yazmaz ki? Bütün harp müddetince bakanlara sayfa doluları, layiha[1] şeklinde mektuplar yollamış, siyasi görüşlerini bildirmiş, kendi tabirince irşad ve ikazda bulunmuştu. Onları talebelikleri zamanın-

1 layiha: düşünülen bir şeyin yazı haline getirilmesi

da Avrupa'dan tanıdığını söyler, "Bizim delikanlılar," diye anardı.

Bir merakı da eskilerden ve yenilerden belli başlı kim ölürse cenazesinde bulunmak, mezar başına kadar gitmekti. Bu, biraz da işsizliktendi, galiba... Tuhafı şuydu ki epeyce sıkıntı çektiği halde nüfuzlulardan nefsi için bir şey istemez, fakat yüzlerce kişi hakkında hararetli tavsiye mektupları yağdırırdı. Onlar da bazı kere tavsiye edilenlerin işini yaparlardı da vaktiyle kendisinden dostluk gördükleri bu yaşlı, düşkün ahbaba sinekür[1] işlerden birini vermezlerdi. Galiba ukalalığı sinirlerine dokunurdu.

Ona sorunuz: "Saraçhane başında, Nişantaşı'nda, Serencebey yokuşu veya Kanlıca ile Çubuklu arasında kalmış, yanmış ve şekil değiştirmiş büyük konakların, yalıların eski sahipleri kimlerdir?" Birer birer sayar, içlerini tarif eder, aileleri hakkında hısım akraba sayarak, damatları, gelinleri bile unutmayarak uzun boylu izahat verir, adeta secerelerini çıkarırdı. Uşaklarını, lalalarını, aşçıbaşılarını, dadı ve cariyelerini bile çok defa bilir, "Hele bir arabacıları Ali Çavuş vardı, posbıyık bir herif... Paşanın yağız beygirlerini Yıldız yokuşuna o sürerdi, parmağımız ağzımızda kalırdı... Hünkâra jurnal etmişlerdi de ağır aksak yürütmeye başlamıştı; kira arabalarına bile yol verir, arkada kalırdı." gibi acayip fıkralar da anlatmaz mıydı! Son bir asırlık İstanbul'un kalburüstü sosyetesini kendinden iyi bilen yoktu.

Yazık ki bunları yazacağına zamanını yeni hükümet ricaline irşad ve ikaz mektupları karalamak, devlet idaresi dersleri vermekle boşu boşuna geçiriyordu.

1 siuécure: kolay ve iyi maaşlı bir iş (Fr.)

Mısır'da ve Avrupa'da kalmış şehzadeler ve sultanlarla da muhabere halindeydi. Bayram tebriklerini kaçırmazdı.

Önünde bir gölge belirdiğini hissedince başını kaldırdı; Şemsi'yi gördü. Sözü sohbeti yerinde, konuşulacak bir adam bulduğuna sevinerek toplandı:

"Vay iki gözüm," diye iltifat etti. "Sizi hangi rüzgâr attı? Buyurunuz şöyle bakalım... Tellal Pandeli'yi arıyorsanız demin birkaç kişiyle çıktı; neredeyse gelir."

Kahvenin devamlı müşterilerini tanır, Rum, Ermeni, hangi milletten olsa hepsiyle görüşür, hepsine de kendisini saydırırdı. Oraya emlak tellallarını aramaya geldiğine hükmetmesinden Şemsi memnun oldu; iskemleye oturdu.

"Nasıl ahval?"

"Vallahi haberim yok; gezip tozmakla meşgulüm. Demin Boğaziçi'ndeydim; bu mevsimde bayılırım oralara..."

Müşfik Bey konuşma zeminini bulmuştu. Boğaziçi'nin çeşitli yerlerine dair fikirlerini söyledi. Sonra dedi ki:

"Tarabya ile Yeniköy'e gelince, onlar ayrı bir âlemdi; kibar yatağıydı. Şimdi düttürüleşti, şunun bunun eline geçti; hanedan yalılarını oda oda kiraya veriyorlar. Birtakım kumarhaneler de açılmış, pencerelerde, sokaklarda sarhoş kadın kahkahaları aksediyor, berbat!"

"Fakat beyefendi, eski halini muhafaza edenler de var. Mesela... neydi o? Hah, buldum: Hayret Efendizadelerin yalısı. Düşmek şöyle dursun, yükselmiş bile... Dışarıdan baktım da hayran kaldım... Kuzum beyefendi, burada oturan kimdir? Hayret Efendi diye hâlâ ismi unutulmamış zatın oğlu mu, torunu mu, nenin nesi?"

Müşfik'in, bebekleri ak bir hale ile çevrilmiş yorgun göz-

leri –maziye ait parlak hatıralarından birini anmaya, anlatmaya vesile bulunduğundan dolayı– ışıldadı:

"Ha," dedi, "Bak ona diyecek yok!"

IV

Biraz durdu. Aklına geleni söyleyip söylememekte tereddüt ediyordu. Nihayet söyledi:

"...Yani zahiri tarafından yok. Ama nerede Hayret Efendi ve Hayret Efendizade Ahmed Selami Paşa zamanı, nerede oğlu Mazlum Sami Bey zamanı? Aradaki fark büyüktür... Beynesserâ vessüreyyâ! Zaten bu hanüman ve hanedanın sonu gelmeyecek ki..."

"Neden beyefendi? Pek zenginmiş o Mazlum Sami..."

"Öyle, pek zengindir, pek kibardır, ilim ve irfan sahibidir. Lakin... Lakin yarın, Allah gecinden versin, gözlerini yumdu mu ne olacak? Tek varis, zevcesi Şehriyar Hanımefendi... Eh, kadıncağız genç sayılır; biraz da frengânedir, Frenklere hayrandır, hep onlarla düşüp kalkar, Tanımaz mısınız?"

"Hayır, hiç görmedim."

"Görmüşsünüzdür muhakkak; gözünüze behemahal çarpmıştır da kimin nesi olduğunu belki sormamış yahut sormaya unutmuşsunuzdur. Hani ya genç dinç; boylu boslu fevkalade güzel bir hanım da saçları bembeyaz... Dikkati çekmemesi ihtimal haricinde. Hele sizin!"

"Bildim, bildim ama ben onu Müslüman sanmazdım. Hep ecnebilerle dolaşır, yabancı dille konuşur, müzeleri, camileri gezer durur, acayip bir kadın!"

"Gezmez, gezdirir. Ta kendisi! Dedim ya, ahbaplarını ecnebilerden seçer. Memlekete her yeni gelen sefirlerle, sefir madamalarıyla, kızlarıyla dost olur. Bunlar yetişmiyormuş gibi muharrir, şair, ressam, âlim veya musikişinas nevinden şehrimize kim uğrarsa Hayret Efendi yalısına çağırılır. Dahası var; yalıda aylarca ve çok defa aileleriyle misafir kalan yabancı insanlar vardır. Kimlerdir onlar? Faraza bir Mösyö Tellier, bir Madam Vandorf, bir Von Hofen, bir Mister Cakson, bir Sinyor Armandi... Her milletten! Karı koca bunları Avrupa seyahatlerinde tanımışlardır. Mazlum Bey'in diplomatlığı devrinden ahbap edindiği kimseleri de halitaya[1] katınız... Ömürdür billah! Bizim dedelerimiz, babalarımız ellerine geçince kendi memleketlerine yedirirlerdi, evlerini fakir fukaraya açarlardı. Efem! Şu hale ne buyurulur?"

Şemsi Arar, böyle söyleyen Müşfik Bey'in de avcunda kalanı Frenk diyarlarında tükettiğini düşünmedi değil, yerli yersiz sohbet arası Fransız meşhurlarıyla samimi ahbaplığından bahis açmaz, birtakım başvekil isimleri saymaz, hele baba dostu diye andığı bir mareşalin adını mütemadiyen tekrarlamaz mıydı? Zaten kendi kusurlarımızı başkalarında görünce daha hararetli, daha candan zannettiğimizi Şemsi bilirdi; gülümsüyordu, düşüncesini karşısındakinin sezmesinden çekinerek sırf bir şey söylemiş olmak için cevap verdi:

"Ne diyeyim? Esef edilir."

"Elbette esef edilmelidir. Sultan Abdülhamid devri ricalinden birçoğu paralarını Fransa'da, İsviçre'de tükettiler. Ama durup dururken mi? İttihat ve Terakki idaresinden korkarak oralara firar ve iltica suretiyle gitmişlerdi. Gitmeyip

1 halita: alaşım

de ne yapsınlar? Akıllarına eser de bizi Bekirağa bölüğüne tıkarlar, bir suikastta parmağı var diye asarlar, yahut da para sızdırırlar diye ötleri patlıyordu... Sonra yol oldu; çocukları da son kırıntıları "Cote d'Azur"de kemirip bitirdiler!"

Kendisi onlardan biriydi; evlenmemiş, kurulu evini de bırakmış, otel otel, pansiyon pansiyon dolaşan derbeder bir adam olmuştu. Şemsi, bahsi mecrasına sokmak için dedi ki:

"Peki beyefendi, şu Hayret Efendi'nin serveti ne müthişmiş ki hâlâ devam ediyor, bunca masrafa, debdebeye dayanıyor!"

"Kökü Mısır'da da ondan. Hayret Efendi bir aralık Mısır Kapıkethüdasıydı; Hidivlerden, Hidiv ailesi erkânından gördüğü enam ve ihsanın haddi, hesabı yoktu. Nil kenarlarında feddan feddan arazi almak, çiftlikler edinmek dirayetini göstermişti. Oğlu Müşir Selami Paşa da Sultan Hamid'in sadık adamıydı. Almanya'dan top vesaire mubayaasına[1] memur edilmişti; sermayeye dokunmadı; bizim Mazlum Sami'ye hepsini devredip gitti."

"Zevcesi de zengin mi?"

"Elimde büyümüştür desem caiz. Kazasker İberizade İshak Molla torunudur ama babası meşhur hovardalardanydı; kızına bir şey bırakmadı. Şehriyar ana tarafından Ağrıbozlu Silahtar Şaşı İbrahim Paşa ahfadındandır[2]. Bu büyük aile aslen Arnavut'tu. Mazlum Bey'le Ouchy'de tanışıp evlenmişler. Uzun hikâye.."

Fazla ısrarın şüphe uyandırmasından çekinen Şemsi, Hayret Efendilere dair artık bir şey sormadı. Olur a, bir gün

1 mubayaa: satın alma
2 afrat: erkek torunlar

kalkar, yakın ahbabı olduğu anlaşılan Mazlum Sami'ye yahut karısı Şehriyar Hanım'a bahsediverirdi. Hatta bir oyun da yaptı:

"Her neyse," dedi. "Bize ne? Zenginin parası züğürdün çenesini yorar."

Müşfik Bey'in gömlek yakası, kenarlarından parçalanmıştı; yer yer iç tarafındaki kalın bez görünüyordu. Elbisesinin havı gitmiş... lakin hep böyle az çok yıpranmış kıyafette, yazın bile pardösü ve şemsiye elde, yeleğinin alt düğmesi iliklenmemiş, bumburuşuk gezdiği halde tavrı, yürüyüşü, bakışı, dükkânlara girişi, oturup kalkışı servet yemiş, bir kere düşkünlüğe uğradıktan sonra da kimseye boyun eğmemiş olduğunu belli ediyordu. İnsana "Kimdir bu yaşlı adam? Belli ki gün görmüş!" dedirtiyordu.

Şemsi, zavallı ihtiyarın bir vakitler gardıroplar dolusu elbise ve çamaşır karşısında hangilerini giyeceğini bilemezken şimdi tahta iskemleye astığı, çoktan ters-yüz edilmiş iki kat kostüme ve yırtık pırtık üç gömleğe her sabah nasıl kederle baktığını düşündü. Fakat sonra kendi kendine söylendi:

"Çoktandır böyle şeylere alışmıştır. Her ne pahasına olursa olsun hayatta kalmaktan o kadar memnundur ki üst tarafına aldırış etmiyor. Bazı ihtiyarlar için yaşama sevinci her şeyin yerini tutar!."

Müşfik Bey'den ayrılıp da Asmalımescid Sokağı'nın yer yer sirke fıçısı, domuz sucuğu, bulaşık çukuru kokan acayip havasına girince Hayret Efendi yalısını çiçekli bahçesiyle, bekleme odasındaki mesut masa saatiyle, kocaman divanhanesi ve avizeli tavanlarıyla, temiz rayihasıyla göz önüne getirmemezlik edemedi; adımlarını hızlandırdı. Tepebaşı'nın

genişliğinde bile hoşuna gitmeyen bir koku, adi pansiyon yatağı kokusu vardır.

"Rüzgâr esmese, havalar hep böyle durgun gitse oturmak nerede; şu Beyoğlu'nun semtine uğranamaz."

O sırada yanından endamlı bir kadın geçti ve bu ona Şehriyar'ı hatırlattı. Hatırlatınca da üzerine aldığı işi düşündü: Galiba Arabacı Ahmed'i aratanlar hakikaten Mısırdakilerdi. Aklından bir hikâye uydurup fikrini yanlış yola sevketmemeliydi. Eğer öyle birini aramak lüzumu hasıl olsaydı Hayret Efendi torununun daha evvel harekete geçmesi lazım gelmez miydi?

"Yarın Üsküdar'da neler öğreneceğiz, bakalım. Şimdi iki bira içelim de gerisini düşünmeyelim. İşin başarılacağına ümidim pek yok. Zaten Mazlum Bey de ya bildiği bazı şeyleri söylemekten çekiniyor, yahut da gerçekten bilmiyor."

Biranın ikinci bardağından sonra yüreği yufkalaştı:

"Lakin," diye söylendi "Arananları bulduk farz edelim... yaşlı, yoksul bir kadın, veremli bir oğul veya cılız torunlar... Buyurun deyip avuçlarına bin müşir altını sayıyorlar. Hoş manzara! Allah vere de bir ize rastlasam."

Üçüncü kadehi içmeye bu hayal bir vesile oldu; işe dört elle sarılmak kararıyla evine keyifli döndü.

V

Harem-Salacak seferlerini yapan ufacık vapurlarla gidişin başka hatlardakine benzemeyen ayrı bir zevki vardı. Bir kere mesafe kısadır; sonra bu vapurlar Marmara enginine

açılacakmışçasına İstanbul'dan uzaklaşırken birdenbire burun kırarlar ve Kadıköy-Haydarpaşa yolcularının yakından seyredemedikleri şirin bir sahili sürünürcesine takibe başlarlar...

Önce uğraması lazım gelen Salacak'ın geride bırakılarak dosdoğru Harem'e gidilmesi ve böylece hoş bir tur çevrilmesi o hattın hususiyetini teşkil eder. Sonra iki iskelenin civarı ne Boğaziçi'ndekileri, ne Anadolu hattındakileri, ne de Adalarınkini andırır; tamamıyla kendilerine mahsus bir manzaradadırlar. Sanki buralara akseden güneş değildir. Her taraf daha ziyade güneşe tutulmuş bir ayna ışığı altındadır. Damı camdan bir çiçek fideliği, camekânlı bir "ser" gibi aydınlıkla örtülü, aydınlıkla kaplıdır.

Vapur yolcuları da –plâj mevsimi hariç– ağırbaşlı, geçim düşüncesinde, eski İstanbullu tipi, hep sakin insanlardır. Akşamüzerleri evlerine dönerken şehir gürültüsünden kurtulmuş olmanın, belli etmemelerine rağmen hissedilen zevki içindedirler. Karşıda İstanbul Galata'sı, Köprü'sü, Eminönü tarafıyla kaynaşır, uğuldarken birkaç kilometre ötesinde, Harem-Salacak kıyısında hareket ve ses durmuştur. Şehre en yakın inziva yeri buralarıdır.

Şemsi, ertesi gün dokuza doğru bu vapurlardan birine zahmetsizce, itilip kakılmadan bindi. Hava durgun, güneşliydi; bir kahve ısmarladı, rahat rahat, asmaçardağı altında sabah keyfi yapan yaşlı bir kadın zevkiyle ağır ağır telvesine kadar içti.

İşte Harem iskelesi. Selimiye kışlasının yan tarafına düşen dik yokuşu tırmanıyor. Bereket idmanlıdır, sporcudur, avcıdır. İyi yürür, iyi koşar, mükemmel yüzer. Eski futbolcu

ve az çok boksördür. Askerliğini yaparken komutana şoförlük etmişti; otomobil kullanır, motordan da anlar.

Lakin merakına ve bu vasıflarına bakarak kendisini filmlerde Sherlock Holmes rolünü oynayan Basil Rathbone, benzetmek yanlış olur. Yaşlanırsa daha ziyade o detektifin beyaz perdedeki can yoldaşı Vatson'u andıracaktır. Orta boylu, tıkız, toparlacık yüzü gayet sevimli ve pembe pembe bir adamdır. Çehre hatları da hiç keskin, sert değildir.

Yolda giderken bir yeri sormak isterseniz saf ve iyi yürekli, yardımdan hazzeder tesiri yapan umumi heyetinden dolayı halk arasından Şemsi'yi seçersiniz. Uzunca bir yolculukta yanınıza, karşınıza düşerse konuşma ihtiyacınızı zahmetsizce tatlı tatlı temin edeceğinize inanırsınız. Bütün görünüş "kendi halinde, küçük zevklerle oyalanan ve hayatı, insanları, hayvanları seven, aklı şeytanlıklara ve ince, karışık işlere yatmaz bir adam" düşüncesini uyandırır.

Tramvayda izaç edilmek istemeyen kadınlar kendilerini Şemsi'den muhafaza endişesine düşmezler; sokulsalar, sıkışsalar da içleri rahattır. Zira çehresi bir "ağabey-dayıbey" serinliğinde, temizliğindedir. Himaye edici, hediye getirici, nihayet şefkatle bir yanak okşayıp geçici, hoş, babacan bir akraba tipi...

Yankesiciler bile onu güçlük çekmeden avlayacaklarını, farkına varmayacağını sanırlar; aldanırlar. Daima uyanık halde oluşu dışından hiç belli olmaz. Zekâsı ve kudreti derinliğine içindedir. Keskinliği zahiri bir yumuşaklık ve dalgınlık kılıfına, kınına sokulmuş, parlamak için zamanını bekler. Adeta, sanatı icabı az çok bön, Hanya'yı Konya'yı pek bilmez, kandırılmaya elverişli karakterde bir rol almış, aslında

cin gibi zeki bir aktördür, sanki... Lakin Şemsi'de bu yapmacık değildir, asıl kendisinin görünüşüdür. Churchill'in bir nevi küçüğü ki tombul bebek suratı ve hayatını koltuğa gömülü geçirdiği zannını veren dolgun vücudu enerjik, zeki bir adam sanılmasına mani olur.

Liseyi bitirememekle beraber ansiklopedik ve bilhassa memlekete dair malumatı geniştir. Fransızca konuşur. Rumcası garson, hizmetçi ve umumhane lehçesinde eski Tatavla palikaryasına taş çıkarır. Hiçbiri çalışılarak elde edilmemiştir; doğuştan bir istidat... Farkında olmadan, emek sarf etmeden eli, dili, kafası her şeye yatar.

Kısacası şimdi cinsi azalmış, orta tabaka aileler arasında kaybolmuş İstanbul çocuğu tipinin zamaneye yakışan, eskiye yeni meziyetleri katmış modern bir örneği!...

Muayyen bir işte dikiş tutturamamakla beraber, üstüne düşmeden –babasından kalan gelir haricinde– daima para kazanma yolunu bulmuştur. En belirgin vasfı ise biteviye meslek değiştirmesine rağmen ne yapsa dürüst kalması, mühimsemez göründüğü halde ciddi davranması, rahat yürekle çalışmasıdır. Yaradılıştan sevimli, ayrıca kendini sevdirmeyi bilen bir adam.

"Fena değilimdir, ben... Bir kârım olmasa bile Mazlum Sami Bey meselesini neticelendirmek isterim. Meraklı olduktan başka hakikaten de sevap kazandırıcı bir iş!"

Yokuş bitti, civarda dolaşıyor. Cami sokağı hangisi acaba? Şurada bir mescit var; bodur minareli, damı kiremitli, duvarlar yeni badanalanmış, sokak üstünde, avlusu ve bahçesi olmayan ruhaniyetsiz bir mescit. Biraz ötesinde birkaç çınar, bir çeşme, bir kahve, bir su terazisi görüyor. Asıl dik-

katini çeken şey yol kenarına dizilmiş üç yük arabası ve yan yana iki tane arabacı dükkânıdır. Çekiç, keser sesleri de işitiyorlar; durgun hava ve mahallenin sükûneti içinde her darbeye biraz sonra daha kof, çürükleşmiş bir tonda cami duvarı cevap veriyor. Dam kenarına sıralanıp güneşlenen güvercinler de başlarını uzatarak, gözlerini açıp dikkat kesilerek o sesleri sanki nöbetçi muhabere memuru imişlercesine dinliyorlar; şifresini çözmeye çalışıyorlar.

Kahvenin çınar altıyla su terazisi kenarına dizilmiş tahta iskemlelerinden birine oturdu. İskemlenin arkası dümdüz olduğundan dolayı sırtı alçıya konmuş veya bedenin üst kısmına demir korse geçirmiş kadar insana rahatlık vermektedir. Hele bir müddet geçince işkenceye dönecek...

Kahvede üç müşteri var. Birisi hiç şüphesiz Selimiye kışlasında subay iken oracıkta bir ev tutmuş, sonra emekliye ayrılınca yerleşip kalmış, henüz çalışacak çağda, sapasağlam bir adam... Buna neden hükmettiğini bilmiyor ama öyledir, işte! İstanbulluysanız bir bakışta Ermeni'yi, Rum'u, Yahudi'yi değil, memuru, askeri, dükkâncıyı birbirinden fark ediverirsiniz. Hele Şemsi gibi... Onun çok defa vapurda kapıya doğru oturup salona girenleri birer birer tetkik ettiği, mesleklerini tayin mümareseleri yaptığı da olur.

İkinci müşteri emekli subayın yanındadır, ahbabıdır. Ötekine öyle hürmetle, her dediği kerametmiş gibicesine dinlediğine nazaran hem ufak memur mütekaidi, hem de cahil bir adam; tarih ve coğrafya derslerini arkadaşlarından tamamlıyor. Belki de bütün hayatı boyunca sadece başkalarını dinleyen, konuşmasını beceremeyen yahut lüzumsuz bulan adamlardan... Böylelerine ücra semtlerin her kahve-

sinde rastlanır. Çok söyleyenlerin sonsuz anlatma ve konuşma hırslarını yatıştırmaya yararlar.

Üçüncüsü bir başına kalıp köşede pinekleyen bir Tatardır; zaten esasta buruşuk olan suratı yaş tesiriyle büsbütün buruşmuş ve derisi, derdiğini kaybederek ayakkabı altlarına kösele yerine konan krepsol eskisine dönmüştür. Şemsi onun yüzüne bakarken eskici dükkânında, pençe tarafları çevrili, çiviye asılmış ve henüz tamirine sıra gelmemiş bir kundura görüyorum sanıyordu.

"Galiba caminin bir şeyi, hademesi filan... Vaktiyle de muhakkak bevvaptı[1]; çantalarıyla sefertaslarını bir sırığa geçirir, çocukları önüne katıp mahalle mektebine götürürdü."

Kendisi de Beşiktaş'ta Hamidiye Mektebine tıpkı ona benzeyen Musa adında bir Tatar bevvapla gitmez miydi? Ama bevvap Musa'nın oğlu şimdi adam olmuştu; bir dairede umum müdürlük ettikten sonra mebus seçilmişti, yarının bakanlarındandı.

Emekli subayla memur yeni gelene şöyle bir göz attılar, "Ne arıyor bu yabancı?" der gibi... Fazla meşgul olmadılar. Lakin ihtiyar Tatar canlandı; çekik gözlerini Şemsi'nin üzerine dikti. Belli ki mahalleden olmayan gelip geçicilerin oraya bir iş için uğrayacaklarını, bir şey sormak isterlerse kendisine bir kahve içirteceklerini, belki de 5-10 kuruş vereceklerini biliyordu; tetikteydi.

Şemsi'ye "merhaba!" dedi.

"Merhaba!"

Ve "yanıma buyurun" manasına bir işaret alınca kalktı, geldi, oturdu; birer "merhaba!" daha.

1 bevvap: kapıcı, hademe

"Ne içersiniz, peder efendi, kahve mi, çay mı?"

Çay istedi.

"Siz galiba bu mahallenin kudemasındansınız.[1]"

"Eh, Moskof harbinde gelmişiz. Doğma büyüme mahalledenim."

"Âlâ! Allah afiyet versin. Sizden bir malumat almak isterim."

"Buyurunuz. Bildiğimiz şeyse başüstüne. Serde ihtiyarlık var ama hamdolsun aklım yerinde..."

"O belli, maşallah... Bir arabacı Ahmed Usta soracağım. Kırk yıl önce galiba şu dükkânlardan birinde çalışırmış."

"Ha, evet, geçenlerde de bir efendi gelmiş, tahkikat yapmış, bir şey öğrenememiş, gitmiş. Ben o gün cenazedeydim..."

"Demek siz bulunsaydınız, eli boş dönmeyecekti?"

Tatar, para koparmak vesilesi çıktığından emindi, kendini ağıra satmak istedi:

"Bildiğim fazla değilse de, başkası o kadarını da bilmez. Kırk senelik mesele... dile kolay! Zaten Arabacı Ahmed'i bütün Üsküdar'da benden gayri hatırlayacak adam da kalmadı!"

Sonra da malumatın doğru, sağlam olduğunu sezdirmek için ilave etti:

"Aslı Bulgaristanlıydı; biz Çırpanlı Ahmed Usta derdik. Boncuk gibi mavi gözlü, sarışın, çalışkan bir adamdı; dili muhacire çalardı, iyi adamdı ama."

Şemsi, ihtiyar Tatar'ın maksadını sezdi. Usulcacık cüzdanını çıkardı; etrafındakilere fark ettirmeden bir beşlik kâğıt ayırıp elinin altından önüne sürdü. Öbürü bir anda,

1 kudema: eskiler, eski insanlar

belki pişman olur da geri alır diye korkuyormuşçasına parayı çekiverdi. O, galiba bir liralık bekliyordu; bir lira ne kadar değersizleşmiş olsa buralarda hâlâ para sayılıyordu şüphesiz... Beşleşince nefes aldırırdı; o tarihte insana Üsküdar'ın akşam pazarında kendine güvene güvene alışveriş yapmak imkânını verirdi.

VI

"Ne diyorduk? Ha, iyi adamdı... Siz nesini öğrenmek istiyorsunuz?"

"Ne biliyorsan... Hatırladığın şeyleri söyle!"

Malumatını ucuza satmış olmak endişesi ihtiyarın dilini dolaştırmaya başladı; düşünüyor, cümlelerini tamamlayamıyordu. Şemsi onu bu halden kurtarmak için dedi ki:

"Söyleyeceklerin işime yararsa bir iki buçukluk daha gözden çıkarırım. Üst tarafı yok. Zaten değmez de... Bulgaristan'dan tüccar bir ahbabım soruyor; beraber iş yaptığımız bir adam. Geçen gün bizim kâtibi yolladım becerememiş. Nihayet cevap yazarım, öğrenemedim derim, keserim. Fazla uğraşamam."

Yarım saat sonra Kısıklı-Üsküdar tramvay durağında, katır koşulmuş askeri levazım arabalarının toza buladığı bir yoldan ilerlerken Şemsi demin yaşlı adamdan öğrendikleri-ni zihninde topluyordu:

Ahmed Usta evliymiş, bir zengin konağında beslemelik eden taze bir kız almış, komşusu sütçünün kızını... Onlar da muhacirmiş. Galiba iki çocuğu olmuş, ikisi de hatırladığına göre erkek... Bir müddet sonra bu aile mahalleyi bırakıp git-

miş. Nereye? İşte adamcağız orasını sarih[1] olarak söyleyemiyor; Unkapanı tarafında bir yere... Ama bildiği mühim bir nokta var: Kadıncağız Balkan Harbi sırasında bir kere mahalleye gelmiş, imamdan bir ilmühaber istemiş; çocuklarını nüfus kütüğüne geçirmek için... "Kocam askere gitti," demiş. Asker ailelerine yardım maaşını nüfus tezkeresiz vermiyorlarmış. Nüfus kâğıtlarımızı yerleştiğimiz yerden alacağız. Eksik olmasınlar, eski efendilerimde misafirim..."

Anadolu'nun hangi şehir veya kasabasından?

Tatar içinden çıkamıyor... Sonunda "şehir" kelimesi olan bir isim ama bildiği bu kadar.

Şemsi'nin üzerinde durduğu noktalar iki tane: "şehir"li kasaba ne olsa bulunur. Mesela Eskişehir, Viranşehir, Seydişehir, Beyşehir, Akşehir, Kırşehir, Nevşehir gibi... İkinci nokta kadının efendilerine misafir oluşu. O evde bunu hatırlayan dadı, bacı, hizmetçi, hatta hanım, bir kişi yok mudur, kalmamış mıdır?

Anlaşılan Mazlum Sami Bey'in bahsettiği para yardımı Arabacı Ahmed'e değil, karısına, –isminin Hüsniye olduğunu söylemişti– evet, bu Hüsniye'ye yapılacaktı. Kız o Mısırlılarda çalışırken –Mısırlı hikâyesi doğru ise– belki de evin hanımına hastalığında filan iyi bakmıştı, bir fedakârlık göstermişti; kadın da ölmeden önce eski beslemeyi hatırlamış, hizmetini mükâfatlandırmak istemiş, çocuklarına bir vasiyette bulunmuştu.

Tamam... Vakanın aslı büyük bir ihtimalle budur, böyle bir şeydir. "İşim rast gidiyor. Tatar önüme çıktı. Hoş galiba mahallede bir cenaze olmadıkça, o her gün daima

1 sarih: açık, kolay anlaşılır

kahvede pineklemektedir." diye söylendi ve baktı ki tramvayın gelmesi gecikiyor, Karacaahmed Mezarlığı arasından geçen caddeden Paşakapısı'na doğru yürümeye koyuldu. Üsküdar'a inecek, Beşiktaş'a işleyen minimini vapurlardan biriyle Akaretler'deki evine dönecekti.

İpucu yakalamaktan memnundu ama zihninde anahatlarını çizdiği hikâye pek hoşuna gitmemişti. Giriştiği işin daha meraklı, sürprizli bir vakaya dayanmasını istiyordu; esrar ciheti noksan gibi görünüyordu.

Acaba hakikaten öyle miydi?

Kırk senede nice zenginler fakirleşmiş, ne kadar fakir aileler de kalkınmış, servet ve refaha kavuşmuştur. Bir de bakarsın Arabacı Ahmed'le Sütçü Kızı Hüsniye'nin çocukları yardıma muhtaç sanılırken yetişmişler, birer mevki sahibi olmuşlardır. Daha biraz evvel hatırladığı bevvap Musa'nın oğlu bugün hibeye muhtaç halde mi?

"Yok, işin heyecanlı, meraklı bir noktası var: Karşımıza kimler çıkacak? Yoksullar mı, varlıklılar mı? Akla gelmeyecek bir adam, mesela şanlı biri, bir doktor, profesör, bakan, müteahhit, ne bileyim, bir meşhur sima ile karşılaşırsak tuhaf olur. Allah'ın hikmetinden sual edilmez. İster misin sütçü kızını, şimdi Büyükada'da oğlunun muazzam köşküne kurulmuş, kışın Maçka'da oturan altmışlık bir hanımefendi şeklinde bulalım, mazisini hatırlatmaktan çekinerek meseleyi örtbas edelim?"

Caddenin iki tarafındaki eski mezar taşlarına baktı, birkaçını okudu. Çoğu, yaşadıkları devirde mühim mevkilere ulaşmış vezirler, nazırlar, kazaskerler için dikilmiş. Bunların hepsi de soyzade değildi ya! İçlerinde sonradan görmeler

şüphesiz daha fazlaydı. Türk cemiyeti eskiden beri demokratiktir; çömezler hoca, müftü, kazasker, şeyhülislâm olur; neferden müşir yetişir; uşak oğlu okur, yazar vezirliğe yükselir. Avrupa'da yeni denilecek bir devir diye başlayan ve inkılap sayılan şekil bizde kendimizi bildik bileli devam edip giden sosyal bir nizamdır.

Hatta kim bilir Müşfik Bey'le Hayret Efendi torununun övündükleri asalet beş göbek ötede kime dayanıyor? Sarı Çizmeli Mehmed Ağa'ya!

Doğancılar Parkı'na kadar yürüyüvermişti. Ötesi yokuş aşağı Üsküdar çarşısına iner; eğlencelidir. Yine tramvaya binmedi; yürürken iyi düşünüyordu; ayaklarının işlemesi kafasını harekete getiriyordu.

"Yürümeyen adamın zihni durur," dedi. "Yüksek makama geçenlerin fikir verimsizliklerinde biraz da arabayla otomobilin tesirini aramalıyız. Bunlar yayan dolaşmayı bırakınca hem lüzumluyu göremez oluyorlar, hem de dimağ işlekliklerini kaybediyorlar. Karın yapmaları da bundan!"

Gözü sol taraftaki bir sokağın levhasına ilişti: "Gelin Alayı Sokağı". Hoş bir isim, eski düğünleri düşündürüyor, "düğün" sözü, doğrudan doğruya münasebeti olmamakla beraber aklına Şehriyar Hanım'ı getirdi; zihninde hayali belirmeye başladı. Üç kere rastlamıştı: Biri Beyoğlu Caddesi'nde, bir mağazadan çıkıp otomobiline binerken; öteki Sultanahmet Meydanı'nda, yanındakiler Dikilitaş'ı gösterirken, sonuncusu dahi yeni... Tarabya'da otelin pastanesinde, memleketine uğrayan Osmanlı hanedanından bir prensesle çay içiyordu.

O da güzel bir kadındı ama ufak tefekti, bilmeyene "Şu masada prenses oturuyor!" denilseydi Şehriyar'ı sanırdı.

Yalnız zarifliği itibarıyla mı? Hayır; bir nesil evvelki Avrupa prenseslerini hatırlatan vakarından, ölçülü hareketlerinden, ara sıra sertleşen, çevrildiği tarafa yüksekten bakan ve manalı olmamaya çalışan gözlerinden dolayı... Hisleri belli eden çok manalı, geveze gözler asaletsizdir.

Hele siyah şapkasının bir taçmışçasına üzerine ağır bastığı sanılan beyaz saçları... Bu, başka türlü bir beyazlıktır, yaşlılık beyazlığı değil; ruhunu muhafaza eden taze, dinç, şuh bir beyazlık. İhtiyarlık zamanının ilk nazarda hoşumuza giden ak saçlarına dikkat edince bu beyazlıkta yeni kalaylanmış kapların kaba parlaklığını görürsünüz.

Hele mat ve kıvırcık olan bazısı yün ağırlığındadır; insana yün kokuyormuş gibi gelir. Her beyaz saç güzel olmaz. Yıkanıp tuzlandıktan sonra sepilensin diye fukara evlerinde güneşe karşı tahtaboşa gerilmiş kurban derilerini ve tekke şeyhlerinin oturdukları postları hatıra getiren pöstekimsi beyaz saçlar da vardır. Böylelerinin üzerinde ışık ne dalgalanır, ne de ışıldar; donar, badanalaşır.

Şehriyar'ınkiler beyaz mıdır? Platin rengindedir; ama "platine" denen boyalı saçlardakine benzemeyen, kendinden olduğu derhal sezilen tabii bir güzellikte... Sanırsınız ki karanlıkta bile aydınlıktır; pırıldaması için ışığa ihtiyacı yoktur. Pasta salonunda rastladığı gece Şemsi'ye öyle geldi ki elektrikler sönüverse, hiçbir şey görünmez olsa Şehriyar'ın saçlarını zifiri karanlığın içinde fosforlu saat mineleri gibi yine görmekte devam edecek!

Şehriyar'dan hatırında kalan önce bu sihirli saç... Sonra bakışlarındaki mağrur kayıtsızlık... Daha sonra –kalkıp giderken seyretmişti– boy ve endam. Vücudunun tek parçası bir

şekil taşkınlığıyla, yuvarlaklığı veya sivriliğiyle dikkati çekmiyor. Görünen sadece ahenktir, baştan aşağı bir düzen, bir uygunluktur. Daha mühimi şu ki yuvarlak, taşkın bir yeri olmadığı halde bütün vücut kemiksiz, adeta tombulmuş hissini veren bir etlikte. Tanımadığı için Şemsi içinden demişti ki:

"Şu Avrupa'lı vücutlar da yaman ha!"

Kapıcıya kim olduğunu sormak üzereydi, beraber bulunduğu dostları kalkmışlar, kendisini otomobillerine sürüklemişlerdi. Hoş, bir Türk kadını sansaydı yine de öğrenmeden yapamazdı. Ecnebi olduğuna öyle emindi ki fazla benimsememişti. Zaten beğenmekle beraber hazzetmemişti ki...

"Güzel ama soğuk," hükmünü vermişti. "Ayrıca yapmacıktan ibaret... ayna karşısında her hareketini hazırlayan, akseden hayaline aşık, ruh tarafı bomboş, merhametsiz, insaniyetsiz bir mahluk!"

Mamafih zeki olduğundan Şemsi ilk hükümlerine saplanmaz. Şimdi Arabacı Ahmet Usta meselesi belki o kadını daha yakından tanımasına yarayacak.

"Aldanıp aldanmadığımı anlarım elbette..." diye söylendi ve aynı iş üzerinde mütemadiyen düşünmeyi sevmediğinden, böyle yapmanın zararını denediğinden Üsküdar çarşısının Beşiktaş'takini andıran dar gelirliler kalabalığına karıştı, alışveriş edenleri seyre daldı.

Bu çarşı küçük, lakin insan hırslarının en canlı şekilde ayaklandığı bir yerdi. Başka taraflarda hiç kıymet verilmeyen ufacık paralar, kuruşlar üzerinde çekişmeler oluyordu. Şemsi, daha ziyade iki zıt çağda insan tipine karşı acıma duyuyor: Biri erkek ve kadın yaşlılar... Geçinme derdi ve biraz ucuza mal etmek gayreti seslerini ve ellerini büsbütün titretiyordu.

Ötekiler yetişmiş kızlardı; gözleri giyim eşyası sergilerindeydi; süs açlığı içinde asıl açlığı unutmuşlardı.

Sırtında uzun etekli, yeldirme biçimi bir manto, başında çenesinin altına düğümlenmiş yeşil bir eşarp eskisi, dudakları belermiş narin bir kız renk renk şişeler, kutular dizilmiş itriyatçı sergisi önünde alamayacağını belli eden bir ürkeklikle sordu:

"Kaça bu lavanta?"

Şemsi cevabı işitmemek, verem teri koktuğuna hükmettiği eli boş yürüyüp gittiğini görmemek için uzaklaştı. Aynı zamanda Şehriyar Hanımefendi'nin mükellef tuvalet masası hayalinin yardımıyla gözünün önüne gelmişti:

"Yahu," dedi. "Ne oluyor bana? Aklım hep o, tahtından kovulup, yabancı memlekete sığınmış bir kral metresine benzeyen acayip kadında!"

VII

Mazlum Sami bugün öğle yemeğinden sonra usulcacık misafirlerinden ayrıldı. Onlar büyük yalının divanhanesinde bir resim bahsine dalmışlardı. Mösyö Tirard, henüz yirmi beş yaşlarında, buruşuk pantolonu kadit[1] bacaklarına sarılan, çilli yüzü ayrıca ergenlik çıbanlarıyla dolu, elçiliğe bağlı bir şube memuru yaşlı profesör Santi'ye sürrealist ressam Salvador Dali isimli birini anlatıyordu:

"Hakiki dâhî odur," diyordu. "Biz Picasso'yu sanırız. Picasso Avrupalılarca meşhurdur; Dali ise Yenidünya'nın bir

1 kadir: çok zayıf

şöhretidir. Yalnız ressam mıdır? Hayır; vitrin süsleyicisidir; lüks kadın tuvaletlerini çizer, roman muharriridir; hele bir otobiyografi yazmıştır, kısa zamanda beş kere basılmıştır. Sonra, gayet orijinal fikirleri vardır. Bakınız demin söylediğim otobiyografisinde ne diyor? 'Bütün insanların söz birliği etmişçesine hep aynı şeyleri yapmalarını acayip bulurum. Lokantada ıstakoz ısmarladığım zaman bana niçin bir şemsiye getirmiyorlar?'"

Profesörün beyaz sakalından arta kalmış kansız teni öfkesinden kıpkırmızı kesilmişti:

"Sizin Dali bir deli," diye isyan etti. "Bir deli veya bir hilebaz!"

"Yanlış muhakeme ediyorsunuz. Dali ne delidir, ne anormal... Sadece bir antinormal olabilir. Şuurumuzun dayandığı temel bir şuuraltı; eğer bunu göz önüne alarak meseleyi incelerseniz..."

Santi yerinden kalktı:

"Parkta gezinmeyi tercih ederim. Münakaşayı her zaman yapabiliriz, delikanlı! Fakat şu havayı bulamayız," diyerek bahçeye çıktı; piposunu öyle hırsla çekmişti ki bir duman tekerleği başının etrafından geçmiş, kendisini ecnebi mizah mecmualarında görülen cennet kapıcısına benzetmişti.

Yürümüyor, boşlukta uçuyor gibiydi; tombul vücudu, ak saçları ve sakallarıyla ve bu dumandan hale ile bir Saint-Pierre karikatürüydü.

Mazlum Sami'ye koruda dolaşmak fikri Santi'nin havayı methetmesinden gelmişti. Durgun bir sonbahar ikindisiydi. O durgun sonbahar ikindileri ki işitilen bütün sesleri adeta armonize eder. Vapur düdükleri bile sanki âhenkleşmiştir;

bir kilise orgu gibi uzun uzun inler; yaz mevsimindeki sertliğinden, kuruluğundan eser kalmamıştır. Her ses okşayıcı, yumuşak, sevimlidir.

Nitekim uzakta, cami rıhtımında oynaşan çocukların barışmalarıyla yamaçta çift süren köylünün öküzlere haykırışı bile Mazlum Bey'in kulaklarını rahatsız etmiyor. Sonbahar gök boşluğunda bir değişiklik yapar, ona tatlı bir "akustik", üstad mimar elinden çıkmış bir kubbe ahenkliğini verir; sesler içleşir.

Yalıyı caddenin öte tarafındaki koruya bağlayan pencereleri kafesli köprüden geçti. Kiremit tozuyla pekleştirilmiş incecik yollardan ağır ağır çıkıyor. Biraz daha yukarıda bir terasa, üç yaşlı fıstık ve bir küçük köşk vardır. Bu köşk için ecnebi misafirler "bir mücevher" derler. Kapıları, pencereleri, panoları vaktiyle Viyana'dan getirilip takılmış; üzerleri zarif desenli buzlu camları da ora malıdır; bütün eşyası da...

Köşke varınca önündeki fındık dallarından yapılmış bir kanepeye ilişti. "Ne sağlammış, çocuktum yine burada dururdu, otururdum!" diye söylendi. Karşı sahilde Paşabahçe'nin ispirto fabrikası bacasından duman yerine güneş ışığının üzerinde fıskiyeleştiği bir sıcak hava yükseliyor... Gaz depolarının kamufle edilmek için zıt renklerle boyanmış, kırık dökük sekilleri ise kır manzaralarına karışmak şöyle dursun, gözleri büsbütün kendilerine çekiyor, demin Fransız gencinin bahsettiği sürrealist ressamların tablolarını akla getiriyor: Baştaki belki bir kadın portresi, yanındaki bir "natür mort" dur, öteki "peysaj", beriki bir "enteriyor" dür, umumi heyetle hepsi büyültücü bir adese arkasından bakıyormuş hissini veren azmanlaşmış bir Picasso galerisi!

Koru sessiz, hareketsiz... Yalnız bir çift saksağan ara sıra ağaçlardan inip yollara konarak, seke seke bir müddet yürüdükten sonra tekrar dallar arasına gizlenerek şamata etmeden oynaşıyor. Zaten yapraklar seyrekleştiğinden yaz loşluğu gitmiş; güneş parçaları her tarafta su birikintileri gibi yer yer parlıyor.

Bu korular eski hatıralara dalmak, eski günleri ve eski simaları düşünmek için yetiştirilmişe benzer. Oralarda dolaşırken yapılacak başka ne vardır? Mazlum Sami de usul usul maziye doğru çekiliyor, hoş bir baygınlık halinden maziye kayıyordu.

Son zamanlarda âdet edinmişti: İlk yetişkinlik çağından beri tanıyıp beraberce az çok macera geçirdiği kadınlara zihninde sırasıyla geçit resmi yaptırıyor ve yüzlerini, vücutlarını, kıyafetlerini göz önüne getirip seslerini de bulmaya çalışıyordu. Bu, altmışına yaklaşmış bir eski "Don Juan"ın ne derece ağırlaşsa yine kendini çekemediği zevklerden biri olsa gerek. Unuttukları da olmuyor değil... Hepsini şüphesiz aynı vuzuhla[1] hatırlayamıyor. Lakin bazısı aradaki yılların sayısı arttıkça, mesafeler uzadıkça nedense daha fazla canlanmaktadır. Hatta bunlardan birkaçı zamanında fazla ehemmiyet vermedikleri, vermediğini sandıklarıdır.

Evet, anlıyor: Viyana'dayken seviştikleri o taze Macar Kontes'i elbette unutulamaz; hatırladıkça süründüğü lavantanın kokusunu bile duymakta devam ediyor. Berlin'de tanıştığı İsveç sefirinin kızı da ebedi hatıralarındandır; aklına geldikçe gözlerinden dolayı etrafını bir müddet mor susam renginde görür gibi olmaktadır. Roma'daki operet soprano-

1 vuzuh: açık olma durumu, açıklık

sundan kalan sedef kaplı şuh pırıltılı bir âlemdir; ıslak sedef dişler ve sedeflerdeki gibi üzerinde eleğimsağmalar[1] sönüp yandığına hükmedeceğiniz yine sedef dişli kahkahalar! Şimdi korunun bir köşesinden aksedecek sanki... Bu hatırlayışların en hoş tarafı hatırlayana yaş ve çağ mefhumunu unutturmasıdır. Mazlum Sami şu sırada kendisini yirmi beşinde, kumral dağınık bıyıklı, eldivenli ve bastonlu, ceket ve yelek yakaları gırtlağına dayanan dar bir kostüm içinde sanıyor; kravatına, bir inci iğne iliştirilmiştir; fotinleri sivri burunlu, gömleği katıdır. Ne tuhaf!

Fakat bir gecelik gelip geçici münasebetlerine karışmış bazı çehreleri de yaşı ilerledikçe neden arıyor, niçin düşünüyor? Mesela şimdi akla gelmez bir yerde, o zamanki Karadağ Prensliği'nin hükümet merkezi Çetine'de tanıştığı bir kafeşantan artisti daha dün görmüş, görüşmüş gibi gözünün önünde...

Onu, yuvarlak fanuslu petrol lambasının yarı aydınlattığı bir otel odasında demir karyolaya ilişmiş, baldırlarını bir eldiven gibi içine alan incecik siyah glase botlarının ipek bağlarını çözer görüyor, işte...

Uzak, silik, hatta sefil bir hatıra...

Yirmi bir yaşında iken gittiği Avrupa'dan ara sıra, birkaç ay için döndüğü zaman çocuk bıraktığı birtakım akraba kızlarını olgunlaşmış halde bulur, şaşar; hepsinin kendisiyle evlenmek hayalleri beslediklerini de gözlerinde okur yahut iradesiz, gayritabii, kâh mahcup, kâh cüretli, lakin daima acemi, beceriksiz hareketlerinden anlardı. Hiçbiriyle muaşakaya vakit bulamamıştı. İstanbul'da da ecnebi sosye-

1 eleğimsağma: gökkuşağı

telerine devam ediyor, birtakım Frenk kadınlarına Eyüp'ü, Göksu'yu, Kâğıthane'yi gezdiriyordu. Bir erkek çocuk için aynı yaştaki kızların –o çocuk kaldığı halde– birdenbire kadınlaşıvermeleri adeta utandırıcı bir keyfiyettir. Sonra da, delikanlılık çağındayken daha dün çocuk bulduğu kızları günün birinde göğüsleri dolmuş ve bakışları dişileşmiş görmek de pek şaşırtıcıdır.

Mazlum Sami'ye erkek-kadın arası ilk cinsiyet oyunlarını öğretenler –bıyıkları henüz terlemeye başladığı sıradaydı– koca yalının her katında dolaşan, aşağı yukarı biteviye gidip gelen hizmetçiler oldu. Her milletten, her yaşta, kimisi aylıklı, kimisi "hüccet" ile Anadolu'dan getirilmiş bu kızlardan çoğu Küçük Bey'in etrafında pervane gibi döner, ona sürtünmeye, sokulmaya can atardı. Birbirlerini kıskanırlardı da...

Zamanın âdetince beyi soymak, giydirmek, yatağına yatırmak, yorganını örtmek, cibinliğini kapamak gibi vazifeler hizmetçilerin üzerindeydi. Daha eskiden dadıların, cariyelerin yaptıkları bu işler şimdi aylıklılara ve beslemelere düşüyordu. Mazlum selamlıktan yahut tiyatrodan gece kaçta dönerse dönsün nöbetteki kız bekler, oturduğu koltuğun önünde diz çöküp fotinlerini, pantolonunu çeker, terliğini ve entarisini giydirirdi. Entariyi bir çember şeklinde sokup baştan geçirmek lazımdı; kollar sonra geçirilirdi.

Mazlum, güneş engine çekildikçe loşluğu derinleşen bu Rumeli kıyısı korusundan iki aydınlık manzaranın seyrine dalmıştı. Biri dış manzara: Kürenin sıcak iklim hattı üzerinde bir yeriymişcesine sıcak gündüzü devam eden karşıki sahil... Öbürü iç manzara: Hayret Paşa yalısının babası Müşir

Ahmed Selami Paşa devrindeki parlak ve taşkınca kalabalık hayatı.

Kafasında büyük bir uyanıklık, bir hatırlama kudreti buluyor, hatta hizmetçileri, beslemeleri bile isimleriyle sayabiliyor:

Peyman, Peyveste, Dilber, Düriye... Eleni, Katina, ha, evet, bir de Amorfiya vardı da çağırması güç oluyor diye ismini Marika'ya çevirmişlerdi.

Kış sabahları onlardan bir tanesi muayyen saatte yatak odasına girer, çini sobayı gürültü etmemeye çalışarak yakardı. Mazlum, sarı maden başlı, üstüne sarı çiviler kakılmış, kırmızı deriden süslü körüğün çıkardığı fasılalı bir örnek, yumuşak ve derin nefes alıp veren ve her nefes boşaltısından sonra kapağındaki delikten boşanan supap sesini şimdi duyar gibidir. Sanki şu anda dokuz yaşındadır ve yatmaktadır. Sobanın kafesli kapağından yağlıboyalı tavanın bir köşesine akseden yanar söner pırıltıları da yine yattığı yerden görüyor.

Gördüğü bir şey daha var: Narin bir kız... Soba önünde bir dizini halıya dayamış, ötekini dikmiş, saçlarına alevler kızıl yaldızı sürünüp silinerek ateşi körüklemekle meşgul. Bu işi öyle dikkatle, ehemmiyetle yapıyor ki Çinli bir artist, hususi vaziyet alarak bilmediğimiz şekildeki sazını çalıyor sanırsınız. Adeta Uzakşark'a ait bir resim...

Mazlum Sami hayalindekini daha iyi canlandırmak için gözlerini kapadı. Kaç yıllık vaka? Tam 38...

Demin saydığı isimlere bir tane daha ilave etti ve bunu yüksekçe sesle iki, üç kere tekrarladığının sonradan farkına vardı:

"Hüsniye! Hüsniye!"

Aradan 38 sene geçtikten sonra bir çehre ve bir vücut bütün hatlarıyla nasıl oluyor da karşısında bu kadar vuzuhla canlanıyor? Gözlerinin içine bakıyor gibi... Elini uzatsa sanki teninin ılıklığını duyacak!

VIII

Bu yıllarda Nişantaşı-Beyazıt arasında işleyen otobüslerden Unkapanı yoluyla gidenlerden Dolmabahçe tarafından inenlerin müşterileri birbirlerinden epeyce farklıdır. Birincileri ekseriya orta halliden birkaç derece aşağı, geçim sıkıntısını çok fazla çekenler doldurur. Bunlar Maçka-Şişli semtine ancak günübirlik misafirliğe gelmiş insanlardır; zenginleşivermiş eski mahalle ahbaplarına uğramışlardır; kaygusuz, refahlı hayata karşı duydukları gıpta yüz hatlarını gerginleştirmiş gibidir. Bir kısmı Zeyrek yokuşunda, gerisi Saraçhanebaşı'nda, nihayet Aksaray'da inip yan sokaklara dalar.

Dolmabahçe yolunu takip eden arabalara ise yaşama vaziyetleri daha iyi olanlar, öte taraftan bu tarafa yerleşmişler biner. Karaköy'e, nihayet Eminönü'ne kadar giderler; aralarında Beyazıt'a çıkanlar nadirdir.

Ertesi günü Şemsi Nişantaşı'ndan "Unkapanı yolu ile" tabelasını taşıyan bir otobüse binince yanındakilere bakıp bunları düşündü, asfalt üzerinde bile köhne arabanın her tarafı sarsılıyor, hele paket taşı döşeli yerlerde bütün vidaları sökülecek, camları çerçevelerinden ayrılacak, karoseri dağılacak gibi bir şamata kopuyordu. Kendi kendine söylendi:

"Kırk yıl evvelki yaysız araba yapıcısı Çırpanlı Ahmed Usta'yı aramaya giden adamın tam bineceği nakil vasıtası!"

Gazi köprüsünden iki tarafı rahat rahat seyrede ede, elini kolunu sallayarak yürüyüp geçmeyi o kadar severdi ki Azapkapı'da indi. Öbür köprüde kalabalıktan hiçbir şey düşünmeye imkân yoktur; buradaysa insan kendisini seyirle meşgulüm sanır, fakat mütemadiyen, berrak şekilde düşünür. "Bir iş hakkında fikir hasıl etmek, bir karara varmak isteyen Unkapanı köprüsünden gidip tekrar dönmeli!" diye bir usul koyan da Şemsi'dir.

Şemsi'nin İstanbul'u karış karış gezen, her sınıf insanla temas eden bir adam olmak itibarıyla belli başlı semtlerde muhakkak bir tanıdığı vardır. Tanıdık bulunmasa da bir yenisini teminde güçlük çekmez; zira karşısındakinin derhal nabzını yoklayıp neden hazzettiğini anlayıverir, seviyesine göre nasıl konuşmak lazımdır, onu da bilir. Temasta bulunduklarına sorarsanız Şemsi daima kendi fikirlerinde, kendi terbiyelerinde, bir adamdır. Nitekim şimdi ziyaretine gideceği eski mahalle muhtarı Cafer Efendi'ye danışılsa Şemsi'nin yaşına başına, giyim kuşamına uymayan muhafazakâr kafalı bir genç olduğunu söyleyecektir; evine uğramasına sevinecektir.

Cafer Efendi muhtarlıklar kaldırıldığı tarihe kadar –zira bir süre bunlardan vazgeçilmişti– ara vermeden Yavuz Sinan Mahallesi'ni idare etmiş –şimdi yetmiş beşlik– bir ihtiyardır. Fakat onun ihtiyarlığı başkalarına benzemez; kamburlaşmadan, çevikliğini kaybetmeden, saçları fazla aklaşıp yüzü buruşmadan sadece küçülmektedir. Zaten kısa olan boyu ve kuru yaratılmış vücudu her sene biraz daha ufalıyor, biraz

daha derileşiyor; o kadar... Canlılığı eskisinden farksızdır; eskisi gibi gözleri ferli, hareketleri süratlidir.

Atlamataşı Caddesi'nin yan yan sokaklarına sapan Şemsi tek katlı bir evin, üzerinde fransızca "Tournez s.v.p." yazılı tarafı alt kısmına gelmiş paslı çıngırağını iki kere çevirdi; fakat bir hırıltıdan başka ses çıkmadı. Çıkmamakla beraber daracık kapı hemen açıldı. Gövdeyle kalçalar arasında bel diye en ufak bir fark, bir incelme emaresi sezilmeyen yuvarlacık, yaşlıca bir kadın gelenin yüzüne dikkatle baktıktan sonra tanıdı:

"A! Evladım, Şemsiciğim, bunca zamandır nerelerdeydin? Ne iyi ettin! Gir, hele!" diye karşıladı ve içeriye seslendi:

"Hu! Cafer Efendi, bak, kim geldi!"

Cafer Efendi –lakabı ile anılınca "Felfelek Cafer Efendi" denilirdi– eski devirde memur olduğu halde kaleme uğramayan, uğramaması tabii görülen adamlardandı. Üç yüz kuruştan ibaret maaşı bile odacı ile evine gönderilir, bordroyu arkadaşlarından biri imzalardı. Herkes bilirdi ki onun mahallede yaptığı iş, halka hizmet bakımından yazı masası başında göreceği basit işlerden daha mühimdi, faydalıydı.

Başlangıçta bir tek mahallenin muhtarıyken nüfusunu civar mahallelere de yürütmüş, öbür imamları, muhtarları, mahalle heyeti ihtiyariyelerini emri altına sokmuştu. Kendiliğinden bir hükümdarlık kurmuştu. Reye başvurulmamakla beraber umumi ârâyı[1] kazanmış bir belediye reisi, bir "maire[2]" den ve bir "bürgermeister[3]" den farkı yoktu. Belediye,

1 ârâ: oylar, reyler
2 maire: belediye başkanı (Fr.)
3 bürgermeister: belediye başkanı (Alm.)

polis, sıhhiye, içtimai muavenet, iskân, iaşe, hepsi üzerindeydi. Yangın, zelzele, bulaşıcı hastalık sırasında yine Felfelek Cafer Efendi'nin teşkilatçılığından istifade olunurdu.

Böyle olduğu için de hükümet dairelerinden birine başvurdu mu selahiyeti münakaşa edilmez, resmi bir sıfatı varmışçasına sözü dinlenirdi. İcap ederse fesini basar, en yüksek memurun, bazen nazırların yanına çıkar, mahallesine ait işleri çarçabuk görürdü. Şehremini ile Zaptiye Nazırı'nın kapıcıları onu baştan savmazlar, içeriye ilk fırsatta haber verirlerdi:

"Felfelek Cafer Efendi dışarıda emrinizi bekliyor."

Ekseriya şu iltifatla karşılaşırdı:

"Ne o, yine ne var bakalım, Cafer Efendi? Burnundan soluyorsun... Evrakın bir tarafa mı ilişip kaldı?"

İtibar görüşü şahsi bir menfaat gözetmeden pir aşkına çalışmasından, peşine koştuğu işlerden nefsine pay çıkarmamasındandı. Maaşçığıyla geçinirdi. Hoş, ayda 300 kuruştan –kesilen hariç– elinde kalan 287 kuruş o devirde az para sayılmazdı; çoluk çocuklu aileler bile bununla yaşayabilirdi.

Şemsi unutmamıştır: Ufacıkken annesiyle bu eve eski komşuluk hatırasına hürmeten uğradıkları zaman Hubter Hanım çocuğun önüne bir tepsi sürerdi. Üzerinde peynir, zeytin, üç türlü reçel ve kavurma ile tam bir kahvaltı... Öyle lezzetle yerdi ki, evlerinde çıkanları tatsız, yavan bulurdu.

Bir aralık ona o reçellerden dolayı "Reçelli Teyze" adını bile takmamış mıydı? Hubter demekte güçlük çekmesinin de isim takmakta şüphesiz tesiri olmuştu.

Şemsi'ye, anasının hastalandığı sırada –o yıllarda Vefa'da otururlarmış– birkaç gün süt vermiş olan Hubter Hanım şiş-

manlığının yükünü duymadan hâlâ mütemadi çalışma halindedir; Durup dinlenmez; vaktini daima ayakta, işte geçirir, hele çamaşır yıkamaya pek meraklıdır. Elinden sabun köpüğü eksik olmaz. Hiçbir şey bulamazsa "Çoktandır kullanılmadı, sararmıştır," diye sandıktaki temiz mendilleri tülbentleri, bez parçalarını yıkar. Gümüş gelinlik tası gözbebeğinden kıymetlidir.

Karı kocanın kendilerini bileli ömür sürdükleri ev gayet acayiptir. Sokak kapısından girdikten sonra iki basamak merdiven inmek, uzun yol tahtaları serili avluyu geçince de üç ayak merdiven çıkmak lazımdır. Dışarıdan pek küçük, kulübemsi bir şey sayılan binanın içi müritlerini kaybetmiş, zevale yüz tutmuş, kenar mahalle tekkelerini andırır; geniştir; fakat uzunluğuna, derinliğine bir genişlik... İki tarafta birçok oda varsa da hepsi de camekânlı bölmelerden ibarettir ve bazısına yine birkaç ayak merdivenle inilmektedir. Sonunda minimini bir bahçe... Bu bahçeye neler sığdırmamıştır? Fıskiyeli havuz, kameriye, çardak, tulumbasıyla kuyu, bir nar ve ayva ağacı... Ayrıca kümes. Lakin en değerli süsü –dört duvar arasındaki kuytuluktan, rutubetli topraktan ve tepesinde duran güneşten gelmiş, her mevsimde yemyeşil– bir limon ağacıdır.

Ev kapısından girince ıslak tahta ve azıcık da hela kokar; orta kısımdaki koku mangal kömürününküdür; mangal kış yaz sönmez. Arka kısımda bir oda, rafa dizilmiş mevsim meyvelerinden dolayı her vakit kepenkleri indirilmiş bir manav dükkânı kokusu yayar. Öbürü, asıl misafir odası pencere kenarına sıralanmış sabunların rayihasıyla doludur. Bahçe tarafından ise limon çiçeklerini bastıran bir küf ve yosun kokusu gelir.

İşte Cafer Efendi –ayaklarında takunya, başında takke ve sırtında pazen entari üstüne giyilmiş haydari biçimi kolsuz dimi hırkayla– o bahçeden geldi. Toprakla oynamıştı; karısı hemen tasla bez getirdi, köpürtüp kocasının ellerini, çıplak ayaklarını sildi, silmeden içeriye sokmadı.

"Şimdi artık oturalım, birer kahve içelim," diyerek mangalı yakalayıp misafir odasının ortasına koydu; kahve takımını da getirip cezveyi ateşe sürdü.

Evvela hal hatır soruldu, şundan bundan konuşuldu. Nihayet Şemsi işi açtı:

"Sizden birini soracağım. Çok eski zamana ait... Araba yapıcısı Ahmet Usta diye birini biliyor musunuz? Muhacirmiş, Çırpan'lı... Birinci Dünya Harbi sırasında burada dükkânı varmış."

Cafer Efendi için olduğu kadar Hubter Hanım için de mahallede oturmuş olanları bilmemek adeta ayıptır. Hatırlayamazlarsa üzülürler hatta utanırlar. Yarım asırdan beri o semtte araba yapıcılığı eden adamları saymaya başladılar. Ahmet isminde iki kişi tanıyorlar, acaba hangisi?

"Mavi gözlüymüş, genç bir karısı, ufak yaşta iki çocuğu varmış. Çok durmamışlar, Anadolu'ya göçmüşler."

Hubter Hanım, mangal başında incecik minderine bağdaş kurmuş, falcı gibi gözleri kahve fincanına dikili, düşünüyordu. Birdenbire uyandı:

"Sakın şu muhacir güzelinin kocası Çakır Ahmet olmasın? Kızcağızın adı bile dilimin ucuna geliyor. Hani, kocasını askere aldılardı da bir başına kalmıştı. Komiser Deli Osman'ın hukuk mektebine giden oğlu Feridun o sırada muhacir güzeline âşık olmuştu da yüz bulamayınca tentür-

diyot içmemiş miydi? Unuttun mu, Cafer Efendi? Mahallede kıyamet kopmuştu!"

"Hatırladım, canım. Zaten o vaka üzerine buradan gitmedi mi kadın? Ahmet Usta Anadolu'da bir askeri levazım ambarında marangozluk ediyordu, ailesini yanına aldırmıştı."

Şemsi sevindi:

"Hah," dedi. "Aradığım Ahmet Usta muhakkak budur. Hubter Teyze karısının adını da bir buluverse..."

"Dur, onu da bulurum... Vaka üstüne kendisini çocuklarıyla beraber bizim eve aldıktı. Beş on gün yanımda kaldılar, şey.. Hanife miydi? Hayır, Halime de değil!"

"Hüsniye miydi yoksa?"

"Tamam, ağzına sağlık! Hüsniye idi. Saz benizli, ince belli, kanı sıcak, sokulgan sessiz bir tazeydi. Büyük bir konakta yetiştirilmişti; evi gül gibiydi; çocuklarına da çiçek gibi bakıyordu vallahi! Besleme olduğuna bin şahit lazımdı. O kadar iş görürdü de elleri yine yumuşak, bembeyaz tırnakları pembe pembeydi."

"Bana bir de gittikleri yerin neresi olduğunu söyleyebilseniz..."

Cafer Efendi cevap verdi:

"Güç ama belki bir çaresini bulurum. Dur, hele..."

Duvara gömülü her tarafı gibi temeli de üstünkörü yapılmış olan binaya uyarak yana kaymış, yampirileşmiş bir dolabın cam kapağını güçlükle, yukarı iterek açtı; yetişmek için arkalıksız bir bodur iskemleye çıkmıştı. Raflar tomar tomar evrak dolu.. Eski hükümet dairelerindeki dolapları andırıyor.

"Birinci Büyük Harp 1330 senesine rastlar, değil mi?"

"Evet, yani 1914..."

Tomarlardan birini indirdi, sedirin üstüne yaydı; nikeli sarılaşmış maden çerçeveli burun köprüsüne pamuk ipliği sarılmış gözlüğünü taktı. Birçok isimler mırıldanarak sayfaları boyuna çeviriyor ve ara sıra "Yok! tuhaf şey! Nasıl olmuş ta kayıt düşmemişim?" diye söyleniyor.

Son kâğıt... Şemsi de eğilmiş, göz gezdiriyor. Bulamadılar; tomarı tekrarca beraberce okumaya başladılar. Hubter Teyze, yazılı kâğıtlardan bir şey çıkacağına güvenmediğini gösteren bir eda de onları alaycı bakışlarla seyrediyor, bir taraftan da kendi kafasını zorlayarak bulmaya, kocasına taş çıkarmaya çalışıyordu. Cafer Efendi'yi bir işte muvaffak olamamış görmek büyük zevkti; elli beş sene birbirlerinden memnun, bir arada yaşamakla beraber daima rekabet halindeydiler.

"Kâğıtlarının ne zaman bir işe yaradığını gördüm ki..." diye cinasa kalkıştı, yine gözlük camlarının üstünden öfkeli öfkeli bir baktı, yine tetkike daldı.

Nihayet parmağını bir satıra koyarak:

"İşte," dedi. "Oku bakalım oğlum, ne yazmışım?"

"'Arabacı Ahmed Usta. Zevcesi ve sagîrüssinnde[1] iki oğlu. Mahalleden infikâk[2]. 7 Mart 1331. Peki ama gittikleri yer?"

"Cedvelin son hanesinde ne yazdı?"

"'Hüdavendigâr vilayeti.' Yani Bursa, değil mi? Peki ama benim tahkikatıma göre içinde 'şehir' kelimesi bulunan bir yere gitmişler."

1 sagîrüssinn: küçük yaşta
2 infikak: yerinden ayrılma

"Ben vilayetleri kaydederim. Bursa'da 'şehir'li kasaba yok mu?"

"Bir 'Yenişehir' vardır sanıyorum ama sapadır; orası askeri levazım merkezi olamaz."

"Üst tarafı senin düşüneceğin iş. Birer kahve daha içelim, azıcık ta başka şeylerden konuşalım."

Ve karısına döndü; taşı gediğine koymayı unutmamıştı:

"Nasıl," dedi, "defter işe yarar mıymış, yaramaz mıymış? Ne buyrulur, nevcivanım? Biz muhtardık, muhtar... Şimdikiler gibi angaryacı değildik! Hem, lüzumluymuş da muhtarlıkları neden kaldırdılar? Yeniden koymadan yapamayacaklarını nihayet anladılar. Anladılar ama öylesini artık bir daha kuramazlar. İş çığırından çıktı bir kere!"

IX

Perşembe günü elifi elifine saat onbirde yalı kapısından giren Şemsi, Mazlum Sami Bey'i bahçesinde buldu; sırtına bir pelerin atmış, artist saçlı ve artist tavırlı, geçkin bir ecnebi misafirle dolaşıyordu. Onu görünce ayrıldı; karşılamak için yürüdü.

"İnşallah bir netice elde etmişsinizdir, beyefendi..."

"Aşağı yukarı.. Henüz kati değilse de izleri üzerindeyiz. Haritada bir Eskişehir seyahati görünüyor."

Niçin Eskişehir? Şemsi, Cafer Efendi'den dönüşte Unkapanı köprüsünü yine yayan geçmişti ve geçerken her zaman olduğu gibi zihni açılmış, Hüdavendigâr vilayeti dahilindeki "şehir" li kasaba muammasını çözmüştü. Mektepte okutulan

derslerden hatırında kaldığına göre istipdat ve Meşrutiyet devirlerinde "Eskişehir", Hüdavendigâr vilayetine bağlı bir kazaydı. Aynı zamanda Birinci Cihan Harbi sırası Anadolu demiryollarının ikiye ayrıldığı mühim bir istasyon olmak bakımından askeri bir merkezdi de... Araba yapıcısı Ahmed Usta madem ki, –Tatar'ın hatırladığı gibi– "şehir"li bir kasaba ve –mahalle muhtarının kayıtlarına göre de– Hüdavendigâr vilayetine yerleşmişti, o sebeple Eskişehir'e gitmesi ve nüfus kayıtlarını araması lazımdı. Hüsniye, Üsküdar'dan çıkarttığı ilmühaberleri bulundukları yerde nüfus kütüğüne yazdırtmak için almamış mıydı?

Deniz üstüne kurulmuş, poyraz tarafı camlarla örtülü, kameriyemsi bir yere oturdular. Şemsi tahkikat safhalarını olduğu gibi, tipleri ve manzaraları canlandırarak tafsilatıyla anlattı. Zaten güzel konuşurdu; Mazlum Bey de iyi dinlemesini biliyordu; dekor da latifti, işin muvaffakiyete doğru gitmesi de neşesini arttırmıştı. Paşazadeyi memnun etmiş olacaktı ki:

"Bir aperatif alır mısınız? Bir viski, belki başka bir şey, ne arzu buyurulursa..." gibi bir sualle karşılaştı. O "başka bir şey" sözüyle "rakı" kastedildiği, fakat kibar bir ağızda rakı kelimesinin yaraştırılamadığı, fransızca tabirle "sous-entendu[1]" tahtında müstetir şekilde ifade olunduğu belliydi.

Niçin içmesin! Mazlum Sami, ortada sarkan bir "puar"a bastı; gelen siyah elbiseli uşağa emir verdi. Sonra dedi ki:

"Her ne kadar zahmet olacaksa da Eskişehir'e gidiniz; icap ederse ve maniniz yoksa başka yerlere, daha uzaklara

1 sous-entendu: açıkça söylemeden (Fr.)

da gidebilirsiniz. Mısır'daki dostlarıma müspet cevap vermeği çok isterdim."

"Arabacı Ahmed Usta'nın haremi Hüsniye bir kibar konağında çalışmış, Anadolu'dan geldiği zaman da orada misafir kalmış. Tahkikatı bu cihetten de yürütmek lazım. Konak kimindi? Konaktakilerden bugün İstanbul'da ve hayatta bulunan yaşlı kadınlar mesela dadılar, emektarlar bize bazı malumat verebilirler."

Mazlum Sami Bey'in çehresinde bir memnuniyetsizlik belirdi:.

"O ciheti ben araştırırım. Kimse kalmamış, kalanlardan birkaçı da hatırlamıyor."

Böyle dedi ve Şemsi'yi baştan aşağı süzdü. Biraz daha açılıp açılmamakta mütereddit gibiydi; sanki "İtimad edilir mi, edilmez mi? Bir sır ortağı olur mu, olmaz mı?" diye düşünüyordu. Galiba "Hele şimdilik ihtiyatlı davranayım," fikrinde karar kılmıştı ki lakırdıyı değiştirdi.

"Yemekten sonra size birkaç koleksiyonumu göstereyim. Bilmem alakadar olur musunuz? Fakat ben tam manasıyla, yalnız bir çeşit şeye kendisini vakfetmiş ciddi koleksiyoncu değilim. Biraz şundan biraz bundan..."

"Eski ve güzel şeyleri pek severim."

"Âlâ! Bilhassa musiki aletlerini, kârıkadim kilit ve anahtar, Türk kaşıkları koleksiyonlarım kıymetlidir. Haremimin eski Türk ve Avrupa kumaşlarından topladığı parçalar da zevkinize gidecektir, sanırım. Yemeği baş başa mı yiyelim, yoksa misafirlerle birlikte umumi sofrada bulunmayı mı tercih edersiniz?"

Cevap vermesine sıra bırakmadan ilave etti:

"Siz herhalde sosyeteye karışmayı istersiniz. Demin hikâye tarzınızdan anladığıma nazaran insan ruhlarını ve karakterlerini tetkikten hoşlanıyorsunuz; muharrirsiniz de... Elbette ecnebi lisan biliyorsunuzdur; mesela Fransızca..."

"Bilirim efendim. Konuşurum da..."

"Mükemmel! İşte bizimkiler de geliyor. Küçüksudan dönüyorlar."

Şemsi açıkta giden zarif bir motorun yalı rıhtımına doğru çevrildiğini gördü ve Şehriyar Hanım'ı yakından temaşa fırsatını elde edeceğini düşünerek hafif bir helecana düştü.

Motordan iki kadın, üç erkek çıkmıştı. Beyaz saçlısı o... Ekose spor mantonun içinde şehir kıyafetindekinden daha genç, fakat çizgili ve tüylü kumaştan dolayı endam güzelliğinden azıcık kaybetmiş görünüyor. Bahçe ortasında karşılaştılar. Mazlum Bey kısaca takdim etti:

"Şemsi Bey..."

Sonra ötekileri tanıttı; bir iki söylenişte aklında kalmayan karışık ecnebi isimleri... Sonra Şehriyar'ı işaretle "refikam!" dedi. Misafirlerden biri –saçsız olmasına rağmen insana kadınmış tesiri yapan tombul, ince sesli bir adam– galiba oryantalistliğe özeniyordu ki acayip şiveli Türkçesiyle:

"Haha," dedi. "'Şemsi', 'Şemsi'... Güneş, güneş... Güneşe mensup! Bu isim aslen 'Şemseddin'dir, 'Şemsi' tasgir edilmiş şekli. Şemseddin-i Tebrizî'ye izafeten konmuş olacak. Affedersiniz, 'Mevlevi'ydi peder efendi?"

Şemsi gülümsüyordu, gülümseyerek cevap verdi:

"Büyük pederimin ismidir. O da Mevlevî değilmiş, Bektaşi'ymiş. Babam koyu 'Hanefi'ydi, ben de öyleyim."

Ecnebi kadın araya katılan bu sevimli, dinç Türk'e dik-

katle bakıyordu. Konuşmak arzusuyla lakırdıya karıştı ve karşısındakinin Fransızcadan anladığını muhakkak suretle biliyormuşçasına o lisandan Şemsi'ye sordu:

"Profesörsünüz, zannederim, mösyö..."

Kadıncağız buraya geldiği kısa zamandan beri girdiği muhtelif ve münevver cemiyetlerde tanıdığı Türk'ün profesör olacağına o kadar alışmış, inanmıştı ki galiba Mazlum Sami Bey'in takdim sırası o unvanı dalgınlıkla unuttuğuna hükmetmişti.

"Hayır, madam; 'lisansiye' bile değilim. Emlak işleriyle meşgul basit bir adamım," dedi ve Şehriyar'ın kendisine alakadar görünen bakışı altında kaldığını hissedince bir cümle daha ekledi:

"... Fakat ilim ve sanat muhitlerinde bulunmaktan çok zevk alırım."

Pantolonunun paçaları harp iktisadına uyularak kıvrık dikilmemiş, ceketinin boyu da eskisi gibi kısa, kızılca saçlı bir adam İngiliz Fransızcasıyla:

"Türkiye'deki emlak meseleleri hakkında malumat sahibi olmak isterim..." dedi.

Bir gazete muhabiriydi, muhakkak. Şemsi cevap verdi:

"Size bildiğim kadarını söylemekten memnun olurum." Fransızca konuşması etrafında iyi bir tesir bırakmıştı.

Adeta "cemiyetimize sokulmak için az çok bir meziyeti varmış" hükmü verilmiş, bunun ferahlatıcı tesiri olmuştu.

Asıl yalıya girdiler ve içeride demin bahçede gördüğü uzun saçlı ecnebiyle üç kişi daha buldular. Şemsi ikisini tanırdı: Ufak tefeği resimde ve şiirde yenilik çığırtkanlığı yapmakla tanınmış iki yaş arası güya bir gazeteciydi, ama

bizim muhitlerden fazla Amerikan, İngiliz, Fransız basın ve istihbarat bürolarında, davetlerinde rastlanan, Babıâli Caddesi'nden ziyade Beyoğlu'nda dolaşan bir tip... Ondan Cinfiz Suad diye bahsolunurdu; o lakabı limonlu suya cin katılarak yapılan içkiye düşkünlüğünden ve daha ziyade bütün kokteyl partilerde hazır bulunup bir davet sahibi vaziyeti alarak toplantıyı idare edercesine öteye, beriye, büfeye, kapıya, masadan masaya koşmasından dolayı vermişlerdi.

Daha acayibi şuydu ki hem sözleriyle ecnebi aleyhtarıydı, dost olur, kısa zamanda senli benli, içli dışlı hale gelir, onu memlekete alıştırmak vazifesini kendi üstüne alırdı. Sonra da:

"Ne adam," derdi. "İki aydır hâlâ Beyoğlu'nun Rumeli yakasında olduğunu anlatamadım. Köprüyü geçince Asya'ya ayak bastığını sanıyor. Bunlar fert olarak çok anlayışsız mahluklar... Fakat cemiyet şeklinde hârikalar vücuda getiriyorlar."

Öteki çeşmeler mütehassısı Lebib Bey... Yurttaki çeşme, sebil, şadırvan, su bendi, su terazisi, hülasa suyla münasebetli ne kadar eski tesisat ve yapı varsa mimarları, kitabeleri, mimari tarzları, inşa tarihleri vakıfları, maceraları ile bilir, sayar döker, bakımsızlıklarına karşı isyan eder:

"Ah," der. "Azapkapısı'nda, Sokullu Mehmet Paşa Cami arkasındaki çeşmenin halini gördünüz mü? Felaket! Felaket! On senedir başvurmadığım makam kalmadı, bir türlü tamir ettiremiyorum. Düşününüz efendim, bu, bir XVI. Asır şaheseridir; II. Mustafa'nın zevcesi Saliha Sultan yaptırmıştır. Filhakika malum olmayan bir devirde restore edilmişse de bir daha el sürülmemiştir. Yanlarının birinde üç cepheli bir sebil de vardır. Bir sebil? He ne nefis... Kitabesinin son

mısraını teşkil eden tarih ebced hesabıyla 1145'i gösteriyor, yani 1732. Ne yazık! Ne yazık!"

Kederi pek ciddidir, samimidir. Bazen saçını yolacak, çıldıracak, canına kıyacak derecede sarsıntılara uğradığı bile olur. Gerek dünya vaziyeti, gerek ailesinin geçim zorluğu karşısında zerre kadar tesire, kaygıya düşmeyen Lebib Bey için bir çeşmenin tek taşı yerinden oynadı mı kıyamet koptu demektir. İster ki her zaman çeşmelerden, sebillerden konuşulsun... Çeşmeler âşığıdır ve bugün şayet şu sofrada söz sırası çeşmeye de gelmezse yediğinin içtiğinin farkına varmayacak, bütün günü zehir olacaktır.

Uşak göründü ve Şehriyar Hanım'a teveccüh etmekle beraber umuma işittirircesine:

"Buyurunuz, efendim!" dedi.

Başka bir uşak ta aynı zamanda yan taraftaki geniş kapının iki kanadını birden merasim tavrıyla açtı.

X

İnsan ilk bulunduğu yeri ve içine karıştığı cemiyeti tam o esnada görür ama ancak uzaklaştıktan, araya kısa bir müddet girdikten sonra anlar. Şemsi için de öyle oldu. Ertesi günü sabahleyin tıraş olurken bir gün önce gördüklerini daha iyi anlamaya, kavramaya başladı. Zaten birçoğumuz gibi Şemsi de tıraş sırasında dünün vakalarını zihninden geçirir, yaptıklarını –hata ve sevap– tahlile, muhakemeye koyulur.

"Yemek masası bir cihetten eğlenceliydi," diyordu. "Herkes bir vesile buldu, kendi hünerini, marifetini göstermeye

çalıştı. Neler konuşulmadı? Edebiyat, resim, heykel, mimarlık... Birini unutmadık. Hepsi de bilgili, kültürlü, ince zevkli, bilhassa orijinal görüşte, kimseye benzemeyen insanlar olduklarını ispata çalışır gibidirler. Neydi o, Sultanahmet'teki İbrahim Paşa Sarayı münakaşası? Lakin şu ecnebiler de hakikaten tuhaf adamlar... Profesör Sonatz kendi rivayetlerine göre –ki doğrudur– yedi gündür, bir bir arkasına güneş batmadan yarım saat önce Sultan Selim Camii'ne gitmiş, avlunun bir kenarında durmuş, şadırvan üzerindeki çinilere akseden ışıkları seyretmiş, bu, içten aydınlık, derinliği ölçülmez öyle bir elektrik mavisiymiş ki eşine ancak Çin denizinden geçerken derin ve durgun sularda görmüşmüş. Profesörün fikrince o cami için de güzellik ve mimari kıymet bakımından en seçmesidir. Yakında çıkaracağı eserde davasını ispat edecektir."

Şemsi Şehriyar Hanım'ı gözünün önüne getiriyor, bir hüküm veremiyor:

"Bu kadın acaba cidden entelektüel mi, yoksa züppelik olarak mı öyle görünüyor? Galiba hudutsuz bir hırs sahibi... Başkasının yalnız bir teki ile memnun kalabileceği güzelliği, serveti, gençliği az buluyor; esasta kendinde olmayan bir şeye, sanatkâr ve münevver görünmeye yahut da Avrupa'nın bir zamanki modasını canlandırmaya, etrafına sanatkârlar ve âlimler toplamış yüksek salon kadını diye tanınmaya çabalıyor. Az konuştu. Sadece Dolmabahçe-Arnavutköy arasındaki saray duvarlarının kaldırılmasına taraftar olmadığını söyledi. O yolun hususiyeti duvarlardan geliyormuş ve öyle bir yol başka hiçbir şehirde yokmuş."

Boğaz'daki cennete kavuşmak için bir çile doldurmak

–Fransızca “calvaire” kelimesini kullanmıştı– lazım gelmez miymiş? Şemsi hafifçe itiraz etti; Şehriyar “Siz bu kadar anlarsınız,” dercesine ısrardan vazgeçmiş, vekarla sadece dinlemişti.

Lebib Bey fırsat bu fırsattır diye Dolmabahçe’deki bir sebille bir çeşmeden bahis açtı. Sipahi Mehmet Emin Ağa sebili bilhassa parmaklıkları itibarıyla mücessem zarafetmiş; beş veçheli ve her cephesi pencereliymiş. Sofradakilerden bir kısmı, yemekten sonra çeşmeler aşığı refakatinde bu eseri görmeye gitmek kararı vermişti.

Sofrada bir lisan bahsine de girişilmişti. Artık rağbetten düşmüş olan “redengot”u çeşmeler mütehassısı, “Ciddi adama yaraşan tek elbise,” diye tavsif etti. Biri bunun İngilizcede “riding coat” yani at elbisesi manasına geldiğini söyleyince o zamana kadar susan bir misafir, Türkçü Azmi Yağız Bey dedi ki:

“Yani Türkçesi ‘Yamçı’...”

Suad itiraz etti:

“Ne münasebet? Aralarında alaka yok!”

“Evet, biçim itibarıyla yoktur. Fakat ‘yam’, eskiden kervansaraylarda, hanlarda değiştirilen ata verilmiş isimdi; at üstündekilere geniş, etekleri uzun harmaniye de o sebepten ‘yamçı’ denilmişti ki at elbisesi, yani ‘redingot’un Türkçesi oluyor.”

Meclis şaşırdı kaldı. Beriki muvaffakiyetinden memnun, devam ediyordu:

“Bizde önce Türkçelerin hangi asıldan geldiğini kim merak etmiş, öğrenmiş, öğretmiştir? Mesela şimdi söz attan açıldı: ‘Yamçı’yı bilmediniz... Peki, ‘kamçı’yı bileniniz var mı?”

Sükût...

"Kamçı, 'kam' aslından gelir ki 'avuç' manasınadır. Avuç içinde tutulan nesne. Çıkıntı peyda etmek manasına bir 'kamılmak' mastarı vardır. İşte 'kambur' kelimesi de buradan türemiştir; deve hörgücüne 'kam' derler. Hoş, 'hörgüç' de 'örgüç'den gelir, yüksek yer demesinedir."

Şemsi'ye, yanında oturan çeşmeler mütehassısı usulcacık fısıldadı: "Artık susturamayız!" Hakikaten susmayacağa benziyordu. Suad alaylı tavırla sordu:

"Kuzum, beyefendi, 'Alık, yılık, bunak, dangalak' kelimelerinin de bir aslı var mıdır?"

"Vardır; beyim. 'Kurnaz - kaltaban - gebeş' kelimelerinin de! Mesela dangalak, şaşmak manasına 'danmak'; kaltaban da 'küstah' demesine 'kal'dan çıkmıştır!"

Öteki bu sözleri üzerine almadı; cevapsız bir sual aradığı belliydi; nihayet buldu:

"'Cumba' Türkçe midir, Türkçe ise nereden ürediği malum mudur?"

"Elbette Türkçedir ve aslı malumdur: Kapamak manasına 'cummak' fiilindendir; 'ba' eki fiil köklerine gelerek isim yapmaya yarar: 'torba' kelimesinde gördüğümüz gibi: sözün aslı 'toplamak' fiilindendir. Ama sıfat yaptığı da olur: 'zorba' öylesidir, aslı belli: Zor!"

Ne adamlar! Ne bahisler! Şemsi çabuk bıktı. Bereket Şehriyar kimseyi rencide etmeden büyük bir ustalıkla bahsi değiştirmişti.

Nihayet yeniden Mazlum Sami Bey'le baş başa kalmışlardı. Koleksiyonlarını görmek için üst kata çıkarlarken sormuştu:

"Eskişehir'e ne zaman gidebileceksiniz?"

"Belki öbür gün."

"Teşekkür ederim. Bu iyiliğinizi unutmayacağım."

Şemsi, içinden şöyle söyleniyordu: "A, beyim! Senin dilinin altında bir şey var ama açığa vurmaya henüz cesaret edemiyorsun. Aranılan adam Arabacı Ahmet Usta değil, galiba karısı Hüsniye... Kırk yıl evvel bir konakta kısa müddet beslemelikle bulunmuş taze bir kız neden böyle birdenbire ehemmiyet kesbediyor? Kendisi veya veresesi[1] niçin mükâfatlandırılmak isteniyor? Öğrenemezsem üzülürüm. Lakin öğrenirim elbette."

Şemsi, pencerelerinin boyu –deniz her taraftan, erkân minderlerinden görünsün diye– zemine kadar inen bu, tam eski üslup Boğaziçi yalısındaki alafranga öğle yemeği sofrasında rahatsız olmadıysa da pek ferahlık da duymadı. Filhakika Mazlum Sami de Şehriyar tabii idiler, zahmet çekmiyorlardı. Lakin misafirlerin çoğu, belli, sıkıntı duyuyorlar, kendilerini unutamıyorlardı.

"Unutsalar, şöyle bıraksalar muhakkak ki hem ferahlayacaklar, hem de samimileşecekler. Bir gaf yapıp da ev sahiplerinin gözünden düşmemek için daimi dikkat halindeydiler."

Hoş kendisi de biraz o vaziyette değil miydi? Böyle meclislere ara sıra giderek gidişe uymaya çalışmak ve çalışanları seyretmek azaplıdır. Alışkanların rahat hareketlerini, nefislerine itimatlarını görmek, kendilerine benzeyememek de üzüntü verir, cahile karşı duyulan küskünlüğü arttırır.

1 verese: mirasçılar

Şehriban ne kadar tabiiydi! Tabii olmakla beraber bir seyrediş hali de vardı ki Şemsi'nin sinirine dokundu:

"Yahu," diyordu. "Aynı boyda, aynı biçim sandalyelerde oturuyoruz. Lakin bu kadın bana bir taht üzerindeymiş gibi görünüyor."

Sinirine dokunduğu muhakkaktı ama o halin cazibeli, seksapele kapı açan bir tarafı olduğunu da inkâr edemiyordu. Cins kısrak tarafı! Kraliçelerin güzel olmasalar da halk arasında hoş gösteren, hatta bir kısmını âşık eden tarafı da budur, belki... Şehriban'da ise hem güzellik, hem asillik vardı. Şemsi'nin bir aralık külhanbeyi damarı, şuuraltı benliği kabardı:

"Tut şunun saçlarından, sürüyüp götür, tokatla, ağlat, yatır yere, çiğne, kan revan içinde bırak!" diye vahşi isteklere kapıldı.

Tatlı tatlı sevilmekten ziyade acayip bir iç duygular ihtilaliyle tahtından indirilmek, tahkir edile edile elde edilmek hırsı veren bir kadındı o...

Şehriban'ın güzelliğini arttıran, bu güzelliği olduğundan da fazla gösteren başka bir tarafı yürüyüşüydü. Çalkalanmayan, fakat dimdik bir şekil de almayan vekar ve âhenkten ibaret bir yürüyüş. Ona bir hüner seyrediyorum hissini veren bu yürüyüşe bakarak Şemsi sonradan görme kadınlardan birçoğunun –başka kusurlarını şöyle böyle düzelttikleri halde– yürüyüşlerinde bayağı kaldığını daha iyi anladı. Onlar yeni hayatlarının icabı bir şımarıklıkla fazla sarsıntılı yürüyorlardı yahut fazla katılaşıyorlardı.

Birkaçı gözünün önüne geldi. Sanki vücutlarında her adale başka bir merkezden idare edilircesine birbirlerine

zıt, ters hareketlerle devridaim halinde gibiydi. Ezkaza bir adalenin vidası gevşeyip sökülüverse diğerleri işlemeye devam etmekle beraber o parça yere düşecek, gözlerimizin önünde yuvarlanıp gidecek korkusu veriyordu. Hele şişmanların kalçaları ve göğüsleri!

"Kadını hanım yapan biraz da yürüyüşüdür. Son zamanlarda bir cins kadın yürüyüşü peyda oldu, bakarken kulağıma zurnalı ve çifte naralı bir çiftetelli ahengi gelmeyişine şaşıyorum, sağır olmuş gibi kendimde bir eksiklik hissediyorum." Bazısı Şark nağmelerini hatırlatmıyor; göremediğiniz bir delikanlının kolları arasında sanki ayıla bayıla tango figürleri yapıyor! Mutfakta yanık kokusu duymuş bir aşçı kadın koşuşuyla misafir karşılayanlar da yok mu? Elini vermeden evvel önlüğüne kurulamasını bekleyeceğiniz geliyor. Hakiki mahiyette aile kadınını her şeyden önce yürüyüşünden tanımaya başladım; isterse makyajını fazla kaçırmış olsa da..."

Böyle düşünen Şemsi o fikirdedir ki pek az istisnasıyla kadın, cinsi isteğini yürüyüşünde saklamaya muvaffak olamaz ve içinden taşan hırslılığı gözlerinde örtebilse dahi çok defa yürüyüşünde gizleyemez. Genç kızlarımıza bir yürüme terbiyesi, yürüyüş dersi vermeliyiz. Yeni dansların fenalığı varsa kalça ve göğüs oyunlarını yürüyüşe sirayet ettirmesidir.

Şemsi bir şeye daha kızar: Türedilerin kürklerini sırtlarına kürklü bir hanımdan ziyade Faslı bir seyyar halı satıcısına dönmeleri... Kürk evvela doğuştan, sonra da alışmaktan hasıl olma bir yakıştırma kabiliyetine en fazla ihtiyaç gösteren elbisedir. Kürk giyecek kadın önce kürke uyan bir vücut şekli almak mecburiyetindedir; Tatarböreği ve piruhi atış-

tıra atıştıra un çuvalına dönmüş, ayrıca altında Rusya'nın ezeli sembolü mahluku hatırlatıyorlar.

Viyana sefiri Sezai Paşa'nın Kanlıca'daki yalısını pek iyi bilen Şemsi, Hayret Efendi yalısı ile gerek büyüklük, gerek döşeme ve bakım itibarıyla onu kıyas edilmez derecede debdebeli buluyordu. Mazlum Sami izahat vermişti:

"Babamın ve dedemin zamanında buraları bambaşkaydı; harapça idi; esaslı bir tamir gördü; padişahlığın ilgasından sonra satılan en kıymetli saray eşyalarıyla yeniden döşedim; bir müzeye çevirdim. Zaten görüyorsunuz, zevcemle beraber adeta tarihi bir şato konservatörü gibi bunların bekçisiyiz. Ben vaktimi pavyonda geçiririm; zevcem yalının bir bölüğünü işgal ediyor; bir bölüğünü de gece yatısına gelen misafirlere ayırdık, müstakil bir dairedir. Üst tarafı ara sıra gezerek, ziyaretçileri gezdirerek avunmamıza yarıyor. Fakat, nihayet bundan da bıkmaya başladık. Yolların açılmasından faydalanarak önümüzdeki kışı Mısır'da geçirmek istiyoruz."

"Kim bilir, peder paşa zamanında, hele daha eskiden yalı ne kadar kalabalık, şenlikliydi?"

"Kaynardı... Her odadan bir ses gelir, her kapıdan bir baş uzanırdı. Harem ve selamlık dolar dolar, boşanırdı. Gençlik bu ya... Daha yirmisine basar basmaz hiçbirinin kadrini anlamadan Avrupa'ya kaçtım. Avrupalılık hastalığına tutulmuştum. Sonra peder, Zatışahaneden affımı temin etti, sefaret kâtipliğine tayin olundum; oralarda vakit geçirdim. Kırk beşine doğru aklım başıma geldi ama neyleyim, geç kalmıştım. Her neyse. Oldu bir kere! İşte, evvela musiki aletlerine bakalım, bu salondadır."

Şemsi, gördüğü koleksiyon zenginliği karşısında heyecana düştü. Zira bildiği ve bilmediği, telli ve telsiz bütün Garp musiki âletlerinin en eski asırlarda kullanılmış olanlarından başka avrı ayrı bölmelerde Şark sazları da yer almıştı. Çin, Japon, Hint sazları, uzak vahşi adalarla Tibet ve Kore gibi acayip ülkelerin sazları, davullar, dümbelekler, düdükler, ziller... Şiş karınlı uzun veya kısa saplı, tahtadan ve madenden, nasıl akıl edilip de bu şekillere sokulduğuna şaşacağınız ud, kemence, tanbur biçimi bir sürü şeyler!

Sonra kilit ve anahtar koleksiyonunun bulunduğu odaya geçtiler.

"Bu eşi bulunmaz koleksiyonu Mısır'da yerleşmiş Yunanlı bir bankerin varislerinden aldım. VII ile XVIII asırları arasındaki Şark ve Garp, bütün kilit ve anahtar numuneleri toplanmıştır. Ben de Türk mamûlatını ilave ettim. Şu vitrindekiler saat anahtarlarıdır."

İçlerinde öyle sanatkârane işlenmiş, oymalı ve kafesli kapı ve saat anahtarları vardı ki Şemsi hayran kaldı. Öbür odanın vitrinlerine dizili Türk kaşıklarına da bayıldı. Bağadan, fildişinden, mühreden, sedeften, gül kökü, abanoz ve hindistancevizi ağacından, şimşirden yapılmış, çoğu mercanla ve bazısı kıymetli taşlarla süslü, yüz çeşitten fazla düzinelerle kaşık...

Hoş, yalı o koleksiyonlar da olmasa avizeleri, mobilyası, imzalı tabloları ve en meşhur hattatların yazılarıyla, vazolar, Çin küpleri, Japon paravanaları ve İran halılarıyla, Venedik kadifelerinden, Hereke kumaşlarından ve Üsküdar çatmalarından perdeleriyle baştan başa kıymetliydi; gezmekle,

seyretmekle doyulmaz bir güzellikteydi. Şemsi'nin gözleri kamaştı, düşündü:

"Kime, kimlere kalacak bu hazineler? Mazlum Bey ölüverince hâlâ ne akılda, ne karakterde, sahte mi, sahih ve samimi mi olduğunu anlayamadığım o kadına mı? Züppe bir frenge gönül verip evlenmeyeceği, belki de hepsini satıp savıp Avrupa'ya gitmeyeceği ne malum! Gazetelerde okuyacağız: 'Avrupa'ya azimet dolayısıyla eski ve tanınmış bir aileye ait pek nadide eşya açık arttırma ile satılacaktır.' diye!"

Seyrettiği, içinde dolaştığı eşyanın hem zarifliği, hem kıymeti kafasını yormuştu. "Şuradan artık çıksak," diyordu, "alıştığım dünyayı görmek ihtiyacını duyuyorum. Haddinden fazla güzel, debdebeli dekor bana bir zindana kapatılmış kadar ağır geldi!"

Bereket, ev sahibi bunu sezmişçesine dedi ki:

"Kumaşları başka bir gün, inşallah Eskişehir'den muvaffakiyetle dönüşünüzde görürüz. Zaten refikam da hazır bulunursa daha iyi olur; size lüzumlu izahatı verir. Yalının hamamını görmek arzu eder misiniz? Alt kata inince uğrayalım."

İşte Şemsi asıl bu hamamı unutamayacaktı. Tabiidir ki çarşı hamamlarınki gibi külhanlıydı; yuvarlak ve kabarık tepe camlarından ışık alıyor, kubbeliydi; soğukluğu, sıcaklığı, göbektaşı, çifte kurnası vardı. Hele yekpare mermere oyulmuş kayık biçimi bir banyosu misli menendi bulunmaz bir sanat eseriydi.

"Bunu büyükpeder Dolmabahçe Sarayı'nı yapan Ermeni mimarbaşının Beyoğlu yangınında yanmış konağından alıp dört manda koşulu bir arabayla getirtmiş, koydurmuş.

Sultan Aziz'in bir gözdesi methini işitip istemiş. Az daha söküp götüreceklermiş; fakat o sırada hal vakası olmuş, kalmış. Mimarbaşının banyoyu İtalya'dan hususi bir gemiyle İstanbul'a naklettirdiğini söylerler ki doğru olmalı; zira saf Rönesans üslubundadır."

Hamama kırmızı çuha kaplanmış ve sarı çiviler kakılmış çifte kapılardan giriliyordu; asıl mühimi içerisi ılıktı; galiba hiç söndürülmeden daima yanıyor, kullanılıyordu.

"Evin ananesidir, her zaman sıcak tutulur. Zaten külhan bir kere iyice yandı mı artık az odunda hararetini muhafaza eder; bütün binaya ılık su buradan dağılır. Suyu da korudaki tatlı su menbaından geliyor."

Şemsi'nin hayalinde hamamın eski parlak devri canlandı; cariyeler devri... Beyaz vücutlu ve uzun saçlı kadınlar devri... Edirne sabunuyla Halep kilinin gül kokusunu da duyuyormuş gibi oldu. Kubbeden soğuk bir damla sırtının ortasına düşecekmişçesine –şu dakika küçük evinin musluğu önünde tıraş makinesini yüzünde gezdirirken– sanki o hamamın içindeydi. Eski hanımefendileri de düşündü; bir Frenk erkeğiyle aynı mecliste oturup kalkılacak devri akıllarına getirmeleri imkânsız, sadece Kuran yazısını sökebilen hanımları... Bir de şu, peşine her milletten bir erkek cemaati takıp çeşme ve sebil seyrine giden, dört dilden konuşan Şehriyar'ı!

"Memlekette servet sahibi, asalet taslayan bir nevi kadın tipi türedi; bunlar bütün alafrangalıklarına bir Şarkkârilik, Şark eserleri ve âdetleri merakı, sanat ve edebiyata düşkünlük kattılar; öyle görünmek sinobizmine tutuldular.

Şehriyar'dan başkaları da var. Mesela Mühendis Şevket'in karısı Meliha, Avukat Şükrü'nün Mehlika'sı gibi... Birinin ecdadı bilmem hangi Çerkes prenslerinden, ötekinin Osmanlılardan önceki Anadolu emirlerindenmiş. Halktan yetişip para sahibi olmuş kocalarla evlendiler; Mehlika kendisini sanat münekkitliğine verdi; Meliha ise divan edebiyatı mütehassısı... Şu ciheti tuhaf ki köşklerine ve apartmanlarına bizim şairleri ve ressamları nadiren sokuyorlar; misafirleriyle ziyaretçileri hep yabancı!

Ecnebiperestlik şekil değiştirdi. Eskiden onlarla kendimizi küçük görecek münasebetteydik; şimdik milli eserlerimizle övünerek ve eserlerimizi tanıtmak gayretine düşerek arkalarından konuşuyoruz. Şüphesiz bu, daha iyi... Üzerimdeki nahoş tesir galiba o kadınların bunu ecnebilerle beraber bulunmak için yapmalarından ileri geliyor. Belki de yanılıyorum. Ne edeyim ki ikisi de bana yarın kocaları ölüp kendilerine servet bıraksa hemen tası tarağı toplayıp memleketten gidecek ve müsteşriklikten[1] vazgeçip Avrupa'da, Amerika'da tamamıyla garplılaşacak hissini vermektedir. Nitekim Topkapı Sarayı müzesiyle Süleymaniye Camii kubbesi altından ayrılmayan milyoner müteahhit Balyoz'un karısı öyle yapmadı mı? Üç yıldır memleketin semtine uğramıyor. Fransa'da kopuk bir kontla evlenmiş diyorlar... Ne halt ederse etsinler, biz işimize bakalım!"

Böyle söylendi; sonra telefonu açıp Vagon-li bürosundan tanıdığı bir adamı aradı, onun nüfuzuyla ertesi akşam için bir yer tutabildi.

1 müsteşrik: doğu bilimci

XI

Harpten evvel Avrupa'da bulunup büyük garların şaşırtıcı faaliyetine ve daimi konuşma halindeki kalabalığına alışanlar için Haydarpaşa'dan Ankara Ekspresi'nin kalkacağı saat hiç de hareketli sayılmaz. Hatta ışıksızdır da... Adeta orta sınıf bir şehir istasyonunun manzarasını andırır.

Fakat asıl tenhalık hissi veren; trene binenlerin hemen her zamanki insanlardan ibaret oluşudur. Yolcular ekseriyet itibarıyla bazı muayyen kahvelerin ve pastacı salonlarının değişmeyen gedikli müşterileri gibi aynı şahıslardır. Aynı mebuslar, aynı bakanlıklar erkânı, aynı iş adamları... Araya pek nadir olarak yeni tipler yahut ecnebiler karışır. Böyleleri ötekilerin garsonları ve birbirlerini tanımalarına, masadan masaya konuşmalarına, vagon restoranı bir ahbap ve akraba meclisi haline sokmalarına karşı hayrete düşerler; yanlışlıkla bir meslek toplantısına karışmış yabancı yadırganlığı duyarlar. Zaten gediklilerin onlara bakışları da hoş değildir:

"Kimler bunlar? Biz bize pekâlâ gidiyorduk. Aramızda konuşmasak da hepimiz aşağı yukarı sır ortağı sayılırız; neler düşündüğümüzü, ne işler peşinde koştuğumuzu biliriz, sezeriz. Keşke gelmeseydiler!..."

Manasına birer bakış... Yolcu o güne kadar Ankara ile alışverişi olmamış güzelce bir kadınsa bakışlar yumuşar; içkiden sonra bir göz hapisi mahiyetini alır. Şemsi şu cihete dikkat etmiştir: Eğer vagona giren zat çoktandır politika ve ticaret âleminden uzaklaştırılmış, uzakta kalmış maruf bir adamsa Ankara-İstanbul Ekspresi müdavimlerine bir merak arız olur, bir telaş düşer:

"Ne oluyor? Çağırıldı mı? Bir yere mi geçecek, bir işe mi burnunu sokacak? Sakın benimkine el atmasın?"

Dayanamayarak iskandil edenler bile çıkar; yârân fiskosa başlarlar.

Şemsi, bereket öyle bir ihtimali akla getirmeyen ve müdavimler tarafından bilinen tehlikesiz bir tip. Ahbaplarını sevindirir bile...

"O! Nereye böyle? Çoktandır yüzünü gördüğümüz yok, Ankara'ya uğramıyorsun!" diye iltifata da uğrar; masalara çağırılır; sanki Ankara inhisarları altında bir şehirdir..

Salondakilerden bilmediği yok gibiydi. İşte Meşrutiyetin ilk meclisinden beri mebusluğunu muhafaza eden Hulusi Bey... Yaşı yetmiştir ama hâlâ iki şehir arasında yumuşak, çocuksu öksürüklerini dinleterek, halkları zahmetsizce, adeta iştahla, esas gıdasıymış, gıdasını yine kendinden alırmışçasına yutarak mekik dokumakta berdevam! İşte, Harabatî Tekkesi şeyhi merhum İnayet Efendi'nin oğlu Mümin... Şemsi, İnayet Efendi'ye yetişmiştir: Beyaz ırakiye giyer, üstüne kubbe kadar gösterişli yeşil sarık sarardı; nefesi kadınların yarım başağrısına birebirdi. Mümin, mebus ve mütefekkirdir; hoş sohbettir ama yanında din bahsi açılmamak, dindarlık temayülü gösterilmemek şartıyla... Açılır, gösterilirse çileden çıkar, ateş püskürür!

Harun Bey de burada: Yirmi senedir mebusluk peşinde koşan, bir türlü listede yer alamayan, fakat ümidini kesmeyen tek gözlüklü züppe eskisi... Galiba yeni seçime kendisini sokturmak için gidiyor; neşelidir. Kaç kere, her seçim arifesi öyle neşeli gitmiş, eli boş dönmüştür. Ümidini kaybetmek şanından değil. Dört sene sonra Şemsi onu ömrü vefa eder-

se yine bir seçim zamanı aynı neşeyle, "Bu defa muhakkak!" diye trende ümitli göreceğine emindir.

Başkaları da var: tüccarlar, fabrikatörler, müteahhitler, armatörler vesair, milyonerler... Son harbin türettikleri de araya sokulmuş. İşte Çorapçı Patavatoğlu. İşte mensucatçı Arif Melik. Yanlarında biri daha var ama tanımıyor; büsbütün yenilerden olsa gerek. Yuvarlak çehreli, saçı şimdiden dökülmüş, çini mavi gözlerini ikide bir karşı masadaki dolgun bayana diken, kırkına yakın, izbandut gibi bir adam..

Şemsi buna benzeyenlere Akıntıburnu'ndaki çalgılı gazinolarda rastlar. Zaten salonda da oradaymış gibi oturuyor. Hiç yontulmamış; nerede bulunursa "hükmüm parama geçer" diye düşündüğünü bütün haliyle açığa vuruyor ve ayrıca açığa vurmakla övünüyor.

Ahbabı olan Harun Bey'e sordu; zira mebusluk peşinde Ankara'ya gide gele devamlı yolcuları muhakkak tanır, nüfuzlulardan medet umar, dostluk sağlamaya çalışırdı.

"Ha, o mu? Nasıl tanımıyorsun, azizim Şemsi? Son senelerde fışkıran zehirli mantarlardan. Karaborsacı Ali Bey diyorlar ama soyadı aklına gelmedi, şimdi... Acayip bir şeydi; Kıskaç mı, Mengene mi, bir eşya ismi. Üç sene evvel Tahtakale'de han kapısı aralığında ufacık bir nalbur dükkânı varmış; cam macunu, toz boya, testere, çekiç gibi şeyler satarmış. Birdenbire işi büyüttü. Şimdi inşaat malzemesi piyasasına hâkimdir; milyonlar vuruyor. Hanende Seniye Sesli yok mu? Dostudur; kadını elmasa gark etti."

Şemsi bu dağ yarmasına pek dikkatle baktı ki gözgöze geldiler. Maviliği tramvay tellerinde çıtırdayarak yanıp sönen elektrik kıvılcımları gibi bambaşka, keskin ve oynak...

Belli, hinoğluhinin biri! Mamafih salonda efendiden, dürüst insanlar da yok değil, bereket... Hatta öyleleri daha çok ama berikiler cemiyetin kusurlu tarafını teşkil ettiklerinden göze fazla görünüyorlar ve dikkati kendilerine çekiyorlar. Bir binadaki ek, vücuttaki yara, bir örtüdeki leke gibi...

Çabuk ve kolay servet yapmış olanların hepsi de gösterişçi değildir; Şemsi bir mecliste ne sönük, ne silik kalan milyoner türedileri de bilir. Mesela şu, yanından geçen pısırık, sünepe, korkak bezirgan tavırlı adam gibi... Kim der ki daha on beş sene evvel bir yoksul kasabada bakkallık ederken demiryolu inşaatında çalışan ameleye seyyar kantin açmakla işe başlamış, az sonra büyük taahhütlere girişerek memleketin en zenginlerinden biri olmuştur? Fakat her işini sessizce görür. Şemsi:

"Yok," dedi. "Muhakkak ki zıddımıza en fazla gidenler yeniler, harpte sivrilenler... Onlardan hesap sorulsaydı şu lokanta vagonundaki ağır hava hafiflemiş, temizlenmiş olurdu. Artık memleketin üst tarafını kıyas et!"

Son dedikoduları anlatmadan duramayan, belki de bu huyundan dolayı umduğuna kavuşamayan Harun Bey'in yanına oturdu. Hemen:

"Bak, Şemsi," diye hikâyeye başlamıştı. "Köşede kocasıyla baş başa oturan Feride Hanım somurtkan görünüyor, değil mi? Sebebi var. Hani geçenlerde altın babası bir yabancı bankerle evlenmiş olan şu dünkü ekâbir meclis şenliği küçük Nilüfer yok mu, iki sene evvel kızcağız henüz çulsuz iken önüne kürklerini, elmaslarını sermiş sonra da 'Tabii sende bunlar, böyleleri yoktur ve olmaz!' demiş. Şimdi Nilüfer de yeni kocasıyla memlekete dönünce fırsatı kaçırmamış, harp-

ten sonra tahtını tacını kaybedip Mısır'a sığınmış bir kraliçeden satın alınmış ermin kürküyle zümrüt gerdanlığı göstermiş, 'Tabii,' demiş, 'kocanın serveti bunları, böylelerini almaya yetişmez!' Beğendin mi? Kadın hâlâ darbenin tesiri altında... Hatta bilmem doğru mu? Kederinden melankoliye tutulmuş da elektroşok tedavisi yapmışlar deniliyor. Eh, akıl akıldan üstün olduğu gibi paraya para üstün çıkabilir!"

Şemsi şu hikâyelerdeki ismi geçen ve şu vagonda bulunanlarla kıyas edince Mazlum Sami Bey'i, hatta Şehriyar'ı beğenmek mecburiyetinde kaldı. Onlarda az çok bir züppelik seziliyordu ama serveti hazmetmiş hali de vardı. Harun Bey anlatadursun o düşünüyordu:

"Arabacı Ahmed meselesi muhakkak mühim... Yarın nüfus kaleminden yapacağım tetkikler bir netice verdiği takdirde iş benim için de az çok aydınlanmış olacak. Eğer aradıklarımın dördü de ölmedilerse, biri sağ kaldıysa kâfi. Roman okuyacak değil, bir roman yaşayacağım, galiba..."

Vagon restoranın mönüsüne göz gezdirdi ve:

"İllallah," diye söylendi. "Yine salçalı makarna! Bizim kibar düşkünü Müşfik Sadun Bey şimdi ikinci sınıf pasaj lokantasında daha az para ile mükemmel 'şinitzel' yiyordur."

Bir piyata tabağını doldurup taşan nar gibi kızarmış, dumanı üstünde, koca et parçası, yanındaki bol garnitürüyle gözünün önünde belirdi; hayaline yutkunmaktan kendini alamadı. Tren sulak ve ıslak bölgeye girmişti; ayrıca sağanak halinde yağmur da yağıyordu. Şemsi tren yolculuğunda yağmurlu geceyi pek sever; o kadar sever ki bazı filmlerde böyle sahnelere rastlayınca bitmemesini, manzaranın uzamasını ister, seyrine doyamaz.

Her tarafı iyice kapalı, damı akmaz ve kapısı açılınca içeriye rüzgâr girmez bu, çoğu evden daha mahfuz arabanın raylar üzerinden kayıp koştuğu yerler, dışarısı şu anda bir bataklıktan farksızdır, yolsuzdur, ıssız ve korkunçtur. Kendisini o arazide, bata çıka, iliklerine kadar ıslanmış, yayan giden bir yolcu ile mukayese eder; rahatını fazla bulur; fakat aynı zamanda bu rahatın keyfini duyar. Hüzün ile karışık bir keyif...

Yağmurun yalaya yalaya inceltececeği, nihayet alıp götüreceği hissini veren camlara bakıyor. Sanki yanlarından da pırıl pırıl bir ikinci vagon koşmaktadır; içinde kendisinin de bulunduğu, oturup yemek yediği bir vagon... Fakat vagondakiler –ıslağa rastlayıp kırılan ziyanın tesiriyle– dev aynalarındaki uzamış şekilleri almış. Birtakım sivri kafalı, sivri yüzlü, başka yıldızdan inmiş kadar acayip insanlarla dolu bir vagon... İşte, karşısındaki Harun Bey orada bir sansar gibi incelmiş, uzanmış, büsbütün gülünç olmuş. Ayakta duran garson ise sırığa takılı tahtadan bir vahşi putu gibi sipsivri, kupkuru, korkunççasına sırıtkan, sadece bir kafadan ibaret. Feride Hanım'ı da görüyor: Yuvarlak çehresi öyle yassılmış ki Şemsi'ye mektepte iken mürekkep damlatarak ikiye büktüğü kâğıtlarda hasıl olan acayip desenleri hatırlatıyor... Güldü ve söylendi:

"Kaç yaşıma gelsem çocukluktan kurtulamayacağım."

Böyle dedi, yatağına çekildi.

Gece yarısından sonra yağmur altında Eskişehir'e inişi, otele gidişi, sabahleyin uyanışı başından çok geçmiş, alıştığı ve zevk duyduğu maceralar... Ertesi günü bütün sokulganlığını, becerikliğini gösterdi, lüzumlu makamlardan telefon ettirip öğleye doğru nüfus memurunun karşısına oturdu.

"Bu iş deliye pösteki saydırmaktan farksız, beyefendi kardeşim. Bütün defterleri birer birer, sayfa sayfa gözden geçirmek, cetvelin her hanesini tetkik etmek lazım. Zira siz yalnız bir Ahmed ve bir Hüsniye isminden başka bir ipucu vermiyorsunuz. Ne soyadlarını biliyorsunuz ne mahallelerini, ne de hatta kayıtlarının buraca yapılıp yapılmadığını... Mamafih mademki Vali Bey'in emirleri var, Emniyet Müdürü Bey de araya girdi ve buyurduğunuz gibi fakir bir aileye muavenet meselesidir, arayacağız, elbette... Biz de sevap kazanmak isteriz..."

"Teşekkür ederim."

"Amma ve lakin bir günde, beş günde olmaz. Olamayacağını siz de takdir edersiniz."

Bazı iş başlangıçta pek zor görünür, kolay neticelenir. Genç ve yerli bir kâtip sabahleyin erken gelmek ve akşam geç vakte kadar mesai saati haricinde çalışmak suretiyle üçüncü gündü, Şemsi'ye koştu. 1916-1332 tarihinde Üsküdar'dan naklen bir Arabacı Ahmed, karısı Hüsniye ve iki erkek çocukları Ali ve Ömer kaydına rasladığını, fakat bunlardan Ahmed'in o yıl öldüğünü, Hüsniye'nin bir yıl sonra Yüzbaşı Niyazi ile evlenmek suretiyle kayıtlarını İstanbul'da Fatih nüfus şubesine bağlı Eyüp'e geçirdiklerini söyledi, kayıt suretini de getirmişti.

Hüsniye'nin 1308-1892 tevellütlü[1] oluşuna göre bugün sağ ise 54 ve 1909 ve 1910 yıllarında doğan oğullarının da 36-37 yaşlarında bulunmaları lazım geliyor. Yüzbaşı Niyazi 1867'de doğmuştu; demek ki kadın, ilk kocası ölünce ken-

1 tevellüt: doğum

disinden büyük, ellisine yakın bir adama varmış oluyor. Çocuklarını ancak 17-18 yaşlarında doğurduğu da yine o kayıt suretlerinden anlaşılıyor.

Büyük bir ihtimalle –Eyüp Kaymakamlığı nüfus defterinden öğrenecek ya– Yüzbaşı hayatta değildir. Hüsniye'ninki de şüpheli; sağsa elli beşine yaklaştığı sırada bir servete konmak hoş, vallahi! Ama bakalım muhtaç halde mi? Eğer o geçkin yüzbaşı ile kalmışsa refah yüzü görmemiştir; Birinci Cihan Harbi'nde 43 yaşında bulunan yüzbaşının mütarekede tekaüt edilmesinden tabii ne olabilir? Eyüp'e nakilleri de az çok yoksulluğa alamet.

Şu noktayı da düşündü: Hüsniye, Arabacı Ahmed'le 1323'te, yani 17 yaşında evlenmiş; pek tazeymiş, Hubter Teyze'den öğrenmişti ya... Komiserin Hukuk mektebine giden oğlunu intihara kalkıştıracak derecede güzel ve delikanlıya yüz vermediğine göre de pek namuslu... Peki ama bir kibar konağına yerleşmiş ve sonradan mükâfatlandırılması icap edecek kadar hizmeti beğenilmiş bir kız, o yaşta neden birdenbire ayrılıyor, mahallesinde bir arabacıya varıyor?

"Diyelim konakta bir münasebetsizliği görüldü, çıkardılar. Bir aralık yine konağa gidiyor, misafir kalıyor. Bundan anlaşılan ortada bir daha eve sokulmayacak kadar büyük suç yok. Lakin yıllar geçtikten sonra hatırlanıyor, aranılıyor, mükâfatlandırılmak isteniyor. Sebebi? Açığa vurulmak istenmemekle beraber ben bu işte bir vicdan azabı ve pek de gecikmiş olsa bir kefaret ödeme gayreti seziyorum. Neyse, yarın, öbürgün o eski hikâyenin kahramanı yahut herhalde canlı bir ferdiyle karşılaşacağım. Çoğu gitti, azı kaldı."

XII

Kış başlangıcı yağmurların hüznü Boğaziçi'nde fazla duyulur. Zaten hüzün, rutubetli, loş yerlerden hazzeden bir ruh karanlığı, ruh ıslaklığı mantarıdır; mantar gibi hüznün de dış rengi ölü beyazlıkta, iç tarafları acı siyahtır; gönüllerin bu durumunda biter.

O gün Mazlum Sami öyle sandı ki içi şen alevlerle dolu, yeşil somakiden yapılmış bir şöminenin karşısında ve henüz akşam karanlığı çökmeden yakılmış avizelerin bir yandan aydınlatırken öbür yandan billur sesi verdiğine insanın şaşacağı gelen kristalleşmiş ışıkları altında değildir. Benliğinin penceresiz, nemli bodrumuna inmiş, elindeki hırsız fenerini uzatarak eğilmiş, yerde bir şeyler aramaktadır.

Yaşlı adam, nerede bulunursa bulunsun, hatta kalabalık bir meclîste ara sıra, ister istemez, farkına pek vardırmamakla beraber o meclisten ayrılır, derince bir yere iner, fosforlu bir toprağı karıştırır, bir şeyler arar. Bu mazinin davetine gidişidir; bir davet ki ölüm gibi icabet şarttır.

Gencin hatıraları hemen oracıkta, elinin altında satıhta, bir kibrit kutusu gibi hazırdır ve kibrit kutusu kadar basittir. Yaşlı nihayeti gelmeyecek sandığı merdivenlerden aşağı, her basamakta dura oyalana inmek suretiyle evvela loşluklardan geçer, aydınlığa derinlikte kavuşur.

Mazlum Sami de cismi salonda ve ışık bolluğunda durmakla beraber ruhunun önce öyle karanlık, dar bir merdivenden ağır ağır, sendeleye sendeleye indiğini hissetti. Nihayet masalardaki gibi demir kapıya rasladı, paslı sürmesini çekti, araladı, baktı: Asıl yalı, çocukluğunun ve gençliğinin

yalısı oradaydı; apaydınlık, en parlak renkler içinde karşısına çıkmıştı. Hakikattekinden daha sevimli, daha güzeldi; fakat sessizdi. Bomboşmuş tesiri yapıyordu.

Birden kulağına sesler geldi; evvela dini nağmeler... İçeride mevlûd okunuyordu. O bitti, bir hatim duası işitti. Arkasından büyük bir cemaatle kılınan teravih namazının secdeye kapanış ve kıyama kalkış uğultularını duydu. Dede yalısı bunlardan mahrum kalmazdı; Ramazanda imam tutulur, yılda birkaç kere mevlûd, kandil geceleri Yâsîn okunur, arada sırada hatim cemiyetleri yapılırdı; Ödağaçları yanar, buhur kokuları yayılır, gül suları serpilirdi.

Şimdi de havada sanki bu çeşit rahiyalar ve ibadet nağmeleri dolaşıyor. Mazlum Sami hepsini işitiyor, kokluyor. Çocukluğundan kalan en iz bırakmış hatıralar dinle alakalı olanlardır.

İkinci sesle rayiha düğün ve bayram günlerine aittir. Uzun etekli kalın ipek kumaşların hışıltısı ve o zamanın tuvalet sularına, kremlerine, pudralarına, düzgünlerine fazla miktarda karışan “asilbent-benjuan” kokusu... Tertemiz, basit, serinletici, yumuşacık bir rayiha!

Anasını görüyor. Ne güzel kadın... Lakin her çocuk için anneler güzeldir; Mazlum uzun müddet anasını pek şahane güzellikte, pek endamlı, pek zarif sandı; bu fikirde büyüdü. Bir gün kırkına doğru, eskiden merhum ağabeyinin çektiği fotoğraflar eline geçmişti. Hayretler içinde kaldı: Anası kısa boylu, hatta karınlı, ne pek çirkin, ne pek güzel, şöyle böyle bir kadındı. Grup halinde babası, hemşiresi ve henüz iki, üç yaşındayken, dadı kucağındayken kendisiyle alınmış bu soluk resmi Viyana’da fotoğraf mütehassısına verdi, canlandır-

dı. Annesi yine değişmedi. Gerçekten güzel olan babasıydı; Mazlum da ona benzemişti.

Şu var ki geçmiş zamanı sihirli bodrum kapısını aralayarak seyrederken bu dakikada annesini hayalinde iz bırakmış güzelliği içinde, evlat gözüyle görüyordu. Evet, sihirli kapı... O kapıdan bakınca –yaşlı hep o kapıdan bakar– görünenler bir hakikat çirkini kabul etmeyen, ne bulursa zarifleştiren, içli, hisli yapan âleminin idealleşmiş şeklidir. Hatıra kuvveti her şeyden önce romantik bir sanatkârdır. Çok eskiye ait hatıralarımıza daldığımız zaman kuru, yavan, istidatsız olanlarımız bile az çok sanatkâr kesiliriz. Maziyi artistleşmeden görmek imkânsızdır. Hatıralarımızı aydınlatan ışık güneş değildir; çirkinleri bile örtüp cilalayan, güzelliklere ise bire bin katan ay ziyasıdır. Ay, küremizin yanında kurulmuş, geceleri ara sıra faaliyete geçen bir güzellik enstitüsüdür.

Mazlum Sami de işte yalıyı o enstitüden yeni çıkmış, kusurları silinmiş mehtap nuru altında görüyor; mehtaplı gecelerde duyduğu fazla bir hisliliğe kapılıyor. Zaten bugün zihnini kurcalayan vaka da bir mehtap gecesiyle alakalı değil mi?

1907 senesinin yazıydı; 19 yaşında... Mevsimin en berrak, durgun, duru bir mehtabı ama hangi ayda, temmuz mu, ağustos mu hatırlayamıyor. Deniz, yalı, rıhtım, hatta koru yaldızlaşmış değil de süt mavisi yaldız dolu bir kabın içine düşmüş, baştan başa yaldız kesilmiş, yaldız üstünde yüzüyor gibi... Hem bu yaldız kabaracak, köpürecek, taşacak hissini de veriyor; kap, ateş üstündeymişçesine için için hareketli ve sıcak.

Evinde hususi hocalardan ders alarak tahsilini yapan Mazlum Sami'ye o sırada bir ilim merakı arız olmuştur.

Çoğu genç, ilk öğrenme zevkiyle böyle bir buhrana tutulur; ekserisinde devam etmez; başka zevklere kapılır, bırakır. Bütün yalı halkının ya denize, ya koruya çıktığı o mehtaplı gece Mazlum, selamlık kısmındaki yazı odasında kitap okuyordu; hatta unutmamıştır, sosyoloji ismiyle yepyeni bir ilim zuhur etmişti; önündeki kitaplar Auguste Comte'un izinde yürüyen Fransız muharrirlerinin eserleriydi.

Odaya açık pencerelerden uzaklı yakınlı kahkahalar, şarkı ve türkü sesleri, çocuk çağırışıp bağırışmaları giriyor; caddeden geçen arabaların parke taşlar üzerinde çıkardığı katı gürültüyü de duyuyor; bazen işittiği sadece nal çatırtısı ve çatırtı peşinden koşan rahat bir uğultudan ibarettir; bunlar tekerleklerine lastik geçirilmiş son moda konak arabaları... Mazlum'unki de onlardan.

Yalının arka taraftaki ahır ve arabalık kısmında üç çift araba ve iki binek atı, sepet arabaya koşulacak Midilli emrine hazırdır. İstese ay ışığında Tarabya'ya, Kalender'e, Büyükdere'ye kadar gider, gezer; yahut ön kısmındaki kayıkhanede üstlerine rutubetten muhafaza için keten örtüler çekilmiş çeşitli kayıklardan birine yaslanır, Kanlıca'ya, Körfez'e geçer. Ne arzu etse olur.

Koruda gülüşüp söyleşen amca ve dayı kızlarının şen meclisine katılması, beraberce salıncakta kolan vurmaları da mümkündür. Komşu yalının sarışın kızlarıyla da gizlice yukarıdaki sedde, ağaçtan atlayarak buluşmak da hoştur; hepsi de belki Mazlum çıkagelir ümidiyle bekleşiyordu.

Mazlum Auguste Comte'un nazariyesi içinde kafa yoruyor.

Nihayet yorgunluk duydu; esniyor. O yaşta ilim merakına kapılanlar herkesin yaptığını yapmaz ve herkesin sevdiğini sevmez görünmek isterler.

"Pöh," dedi. "Mehtap, mehtap gezintileri, bayağılık! Harem dairesinin alt katında yani hizmetçiler yol gösterecek kadar lüzumlu yerlerde, merdiven başlarında ve sahanlıklarda yanıyordu. İçerisi hemen hemen bomboş. Yaşlı birkaç kalfa da uyumuş olmalı..."

Misafir oturma odalarının bulunduğu ikinci katta da tek insana rastlamadı. Üçüncü kat yatak odalarına mahsus. Kendisininki dipte, denize nazır. Ortadaki divanhaneye iki taraftaki geniş kafeslerden vuran aydınlık çiğ değildir; baklava biçimi gölgelerle nakışlı, kuytu, esrarlıdır. İpek döşemeleri, acem halılarını, yağlıboya duvarları siyahlı beyazlı sedef parçaları işlenmiş arabesk desenlerle süslenmiş, çocukluğunda babasıyla gittiği Şam'daki Kâalara benzetmiş. Su şırıltısı denizden geliyor.

Denize bakmak istedi, pencereye yürüdü ve işte o zaman yan minderlerde bir gölgenin kımıldadığını, elbisesi gibi yüzü de kafeslerin arabesk ışıklarıyla harelenmiş narin bir vücudun doğrulup ayağa kalktığını, saçlarının birdenbire parıldadığını gördü; yüreği çarptı. Oydu muhakkak... Mehtaba çıkanlara karışmamış, evde nöbette kalmıştı. Daha doğrusu Mazlum'u bekliyordu. Mazlum için duruyordu. Mazlum'u soyacak, giydirecek, yatıracaktı. Pekâlâ bildiği halde bir şey söylemek lüzumunu duydu:

"Kim o?" diye sordu.

Fakat sesinin her zamankinden fazla, adeta yaşlı tekelerinkini andıran kaba, kalın ârengine kendisi de şaştı. Bir ses

ki, farkında olmadan, birdenbire şahlanan delikanlı hırsıyla boğuklaşıvermişti.

"Benim Küçük Bey..."

Küçük Bey narin gölgeye ağır ağır yaklaşıyor. Adımları ve yürüyüşü de asıl kendininkiler değil... Bunlardan da acayip bir katılık, diklik, belki de korkunçluk var. Kız titrek, helecanlı bir sesle, bir kazaya uğrayacağından ürkmüş, önlemek istercesine tekrar ediyor:

"Benim Küçük Bey... Benim efendim."

Mazlum ta yanındadır. Hem kendi soluğunu, hem de onunkini işitiyor. Salon öyle durgun, kuytu ki bir aralık iki yüreğin karşılıklı çırpıntısını da işitti, galiba. Kız yalvarırcasına, lakin gittikçe tonu düşen, fısıltı olan bir sesle telaşlı yine söyleniyor:

"Benim Küçük Bey... Benim, benim efendim... Ben... Ben..."

O kadar. Bunlar kulağında kalan son sözler... Artık bir şey işitmiyor. Körpe narin vücut elinin altında, az sonra kucağındadır. Kolları genç erkeğin boynuna dolanmış, sadece nefesini ve kalp işleyişini duyuyor; ağırlığını değil... Salonu, koridoru geçti; odasının kapı tokmağını dirseğiyle aşağı iterek içeriye girdi; tüy kadar hafif olan yükünü doğruca götürüp geniş ceviz karyolanın ipek örtüsü üstüne bıraktı. Başını kaldırmasına müsaade etmedi; göğsünden bastırdı; boylu boyuna uzattı ve o zaman öpmeye koyuldu. Sımsıkı kapalı, kilitlenmiş olmasına rağmen taze sakız kokan bir ağıza rastlamıştı; bu reçine rahiyalı sıcak düğümü çözmeye çalıştı.

Mâzlum'un kafesleri daima kaldırılmış bulunan odası dışarıdan vurup ağır tüllerden süzülen ay ışığı içinde ya-

lının önündeki sular gibi yeşil canfes rengi almış; o sular gibi hareleniyor sanki... Sanki ayakları yumuşacık bir kum tabakasına basıyor, vücudu da bu suda ağırlığını kaybetmiş, hafiflemiş, yukarıya doğru kayıyor.

Kız –başka hiçbir söz bulamadığı için olacak– inilti halinde bir kere daha tekrar etti:

"Benim Küçük Bey... Benim... Ben... Ben!"

Aynı zamanda dudakları ufak ufak, acemi, ürkek hareketlerle Mâzlum'un heyecandan kızarmış sıcak teninde, uğuldayan kulakları hizasında dolaşıyor, serin serin açılıp kapanıyordu.

XIII

Mehtap devam ettiği müddet –dört, beş akşam daha– hep böyle oldu.

Mazlum selamlıkta gecikiyor, döndüğü zaman aynı yerde, aynı narin gölgeyi uslu uslu bekler vaziyette buluyor. Artık kucağa almıyor, önüne katıp kolları altında usulca iterek odasına götürüyordu. Kız hoş bir utançlık, bir ürkeklikle, istemez görünmeye çalışarak, fakat içinden can atarak yarı zorlamadan gitmiyordu.

Sadece gecelere mahsus, sessiz, lakırdısız, hayaletlermiş gibi günahsız bir sevişme... Gündüzleri birbirlerini görüyorlar, karşılaşıyorlar. Fakat gündüzün buluşanlar sanki gecekiler değildir. Mazlum durgun, uzak, kayıtsız, güya benliğiyle yaptığı o şeyleri hatırlamıyor. Kız da öyle... İşini görüyor, işten başka bir şey üzerinde konuşmuyor. Daha doğrusu eskisi gibi yalnız, emirlere cevap veriyor.

"Tıraş suyumu getir! Kahverengi elbisem nerede?"

"Peki, efendim! Hazır, burada efendim!"

Ama ikisi de birbirleriyle meşguldüler; birbirlerinin tadı içindedirler; şimdilik zararsız giden gece buluşmalarını iftar zamanını düşünen oruçlular gibi yarı sersem beklemektedirler. Başka şey düşünmüyorlar ama belli etmiyorlar.

Mazlum, arkasını döndükçe kendisine dikkatle, muhabbetle, acıkmış gözlerle bakıldığını hissediyor; yüz yüze gelince gözler başka tarafa çevriliyor. Bu gözleri unutmamıştır; uzaktan ela gözdür; lakin yakından seyrederseniz içinde kırık mozaikler gibi biçimleri birbirine benzemeyen, kimi üç, kimi dört köşeli, kiminin uçları sivri, açıklı koyulu birçok yıldız üzerine, bazen birkaçına, bazen hepsine birden kâh loşluk çöker, kâh ışık vurur.

Uzaktan tek renkli gibi görünüp hakikatte renk renk billur kırıntılarının serpilmiş olduğu ela gözleri Mazlum Sami, sonraları her yerde, her millet kadınında aradı; bulduğu oldu. Fakat bir eksiği vardı ki bulamamışçasına aramakta devam etti.

Başka memleketlerde ne fevkalade gözler görmüştü; asıl güzellerine de şimal ülkelerinde rastlamıştı. Şuna dikkat etti: Avrupalılar göze bizim kadar ehemmiyet vermiyorlar. Göz aşkı ve göz güzelliğine karşı ibadet edercesine bağlılık bizdedir. Çok defa sevgi şarklı için gözden başlar. Şarktaki kadar gözleri öven türkü, şarkı, şiir, tasvir bolluğunu hiçbir yerde bulamazsınız. Garplı daha ziyade tenasüp arar; biz göze bakarız. Göz güzelliği her kusuru örter, affettirir.

Mehtapta kendisini bekleyen narin kızın ise gözlerinden fazla endamı güzeldi; Mazlum onu sadece, patiska göm-

leğinin üzerine takılmış basmadan basit bir entari yahut bir etekle bluz içinde görüyordu; o halinde beğenmişti. Yalnız bir kere, gece vakalarından çok önce yalıda bir düğün olduğu gün kız odasına, iyi terziye diktirilmiş pembe taftadan bir elbise, yüksek ökçeli böcek kabuğu iskarpinlerle, incecik bel, yuvarlacık ve ufacık kalçalar, gergin minimini göğüs, yüzünde hafif bir pudra pembeliği ve pudra rayihasıyla ve küçük hanım kıyafetiyle girince hayrete düşmüş, büsbütün hoşlanmıştı. Doğrusu, kıza o günden mim koymuştu; mehtap ışığı altında kendisini kucaklayıp götürmesi de o günden kalan tesirin, gizli hayallerin, kararların neticesiydi.

Kız, yılışıklık etmek şöyle dursun, en küçük bir sezinti göstermemekle beraber Mazlum onun tarafından sevildiğini çok evvelden biliyordu; "Hep beni düşünüyor, aklı fikri bende... Elimi uzatsam kucağıma düşecek!" diyordu. Diyordu ama –toyluk bu!– yine de cesaret edemiyordu. Öylece haftalar, aylar geçmişti. Yeni yetişme çağında kararsızlıklarla ne uzun zamanlar kaybedilir!

Mazlum'un bir müddettir, bu kaçırılmış zamanları ve fırsatları da düşündüğü oluyor. Kendinden yaşlıca bazı hanımlardan ne kadar "avans" görmüştü de hepsini acemiliğinden kaçırmıştı. Hele yalıda aylarca misafir kalmış, uzaktan akraba, taze bir dul, el ayak çekildikten sonra dantel geceliğinin üstüne bir pelerin alır, çıplak ayaklarında ponponlu terlikler, zamanın modası Parm menekşesi kokuları içinde, kitap, ilaç almak bahanesiyle odasına gelir, şuhluklar ederdi de belki o manaya değildir diye Mazlum uslu ve ciddi kalırdı. Bir keresinde kadın ihtiras buhranına tutulmuş,

ağlamış ve sarsıla, sendeleye çıkıp gitmişti. Hatta kendisine aralarında bir isim de koymuştu; Güzel evliya...

"Nasılsın güzel evliyam," diye hatırını sorar, çenesini okşardı.

Yanağında çukurları olan, iri ağızlı, çenesinde simsiyah bir ben, tatlı esmer, etine dolgun, gayet sıcak kanlı, gözleri cıvıl cıvıl, alaturka bir tazeydi; yani tanınmış aileden olduğu halde Fransızca bilmez, piyano çalmaz, öyle kızlarla da alay ederdi. Mazlum'un babasını da kendisine âşık ettiği, anasına ortak çıkacağı sezilince yalıdan uzaklaştırılmıştı. Sonra duymuştu: Baştan çıkararak akrabasından yaşlı bir vali ile evlenmiş, Meşrutiyette hürriyet kahramanlarından birine tutulmuş, boşanarak bir zabite varmıştı. Çarşafının göğsüne kırmızılı beyazlı kordela takıp bilmem ne menfaatine iane[1] toplamak için yalıya uğradığı günkü azametini, bir Avrupa dönüşü, anasından dinlemişti. Birinci Dünya Harbi'nde kocası zenginleşivermiş, hatta bir aralık –karısının teşvikiyle olacak– Hayret Paşa malikânesini satın almak hevesine düşmüştü!

Böyle birkaç kadın daha tanımıştı.

Babası Ahmed Selami Paşa romatizmalı olduğundan her yaz sonuna doğru Yalova'ya gider, Hazinei Hassa tarafından işletilen bu yerde bir köşk tutardı. O zaman Romen hamamı arasında banyolu birkaç ahşap köşk vardı; tanınmış aileler köşkleri kiralarlar, hizmetçilerini, uşaklarını, aşçılarını da getirip evlerde aileleriyle otururlar, otelin semtine uğramazlardı. Mazlum son yıllarda birkaç kere Yalova'ya uğ-

1 iane: yardım

radı; beğendi, lakin çocukluğunun ve gençliğinin bakımsız, vahşi, güzellik içindeki tadını bulamadı.

On sekiz yaşlarındaki bir gidişte yan köşkü İtalyan veya İspanyol isimli Hıristiyan bir Osmanlı paşası, çok yaşlı bir doktor tutmuştu. İki bastona dayanarak dolaşırdı; karısı ve kızı ölmüş, kendisine ufak yaşta torunlar kalmıştı. Bu torunlara ne milletten olduğu bilinmeyen –belki de Musevi– taze bir mürebbiye bakıyordu. Dört aydır o dağ kovuğunda bunalmış genç kadın, Fransızca konuşan bu yakışıklı, kişizade, erişgen çocuğa dört elle sarıldı.

Önce birbirlerine kitaplar verdiler; sonra, küçükleri önlerine katarak orman gezintilerine dadandılar. Hamamlardan uzaklaşınca –ismini kumaştan dolayı hatırlıyor!– Matmazel Jorjet Fransızca ve İtalyanca yanık melodiler okumaya başlar, delikanlının koluna girer, omuzlarına yaslanır, elini tutar, sıkar, sıkardı. Bir defasında bu eli almış kalbinin üzerine götürmüş, bastırmıştı. Bastırdığı yer tam kalbinin üstü müydü? Hayır, daha yukarısı, el sürüldükten sonra gittikçe gerginleştiğini hissettiği göğsüydü. Artık âdet etmişlerdi: Mâzlum'un eli kâh sağ, kâh sol tarafa bir kapak gibi geçerek yürüyorlardı. O hikâyenin sonu gelmemiş, günün birinde Jorjet:

"Mais, vous m'épuisez, mon cher, je n'en peux plus!" diyerek çocuklar peşinde, yarı yoldan koşarak geri dönmüş, bir daha gezintiye çıkmamıştı.

Güzel evliya, öfkesinin sebebini anlamamış değildi. Ne yapsın ki henüz yüzü gözü açılmamıştı. Gülünç olmanın daimi korkusu içindeydi. Bir yaş gelince, birdenbire –hemen her sıkılganda görüldüğü gibi– uçarı çapkın, küstah ve mütecaviz oluvermesine kendisi de akıl erdirememişti ya!

Daha neler ve kaç tane...

İlk atılganlığına zavallı körpe kızcağız uğramıştı. Hiç tehlike gelmeyecekler, başa iş açmayacaklar, belasına uğramayacaklar dururken o sessiz, uslu, yoksul, yetim kız, muhacir kızı! Yine onu görüyor ve bu sefer, nedense, kaşları gözünün önünde beliriyor: Uçlara doğru kendiliğinden bükülüp kıvrılmış, üfleseniz silineceğini sanacağınız incecik kaşlar... Ara sıra bir ışık vurunca altın yaldız parlaklığı alan, toz yaldızı andıran kaşlar...

Mazlum hâlâ, hatıralarının bodrumundaki güneşli kapı aralığından eski yalıyı ve gençlik hayatını seyrediyor. Üzerinde ısrarla durduğu nokta narin hizmetçi kızla kısa süren, fakat, 38 sene sonra büyük bir ehemmiyet almış olan basit macerasıdır.

Mehtap bitip geceleri yalı tekrar mutat[1] kalabalığına dönünce o buluşmalar da fasılaya uğramıştı. Nihayet bir mehtap daha geldi ama yağmurlu geçti; kimse koruya, denize çıkamadı. Artık sonbahar... derken kış başlangıcı. Sobalar yanmaya başlıyor. Nitekim alacakaranlıkta odasının kapısı usulcacık açılıyor, narin gölge süzülüyor, geç kaldığını sanarak yatağından acele fırladığından geceliğinin üstüne takıverdiği yün hırkasıyla sobanın önüne oturmuş, ateşi yakıyor, işte körük sesleri ve tavanın yağlıboyalı bir köşesinde parlayıp sönen alev akisleri... Sonra, sert şimal rüzgârının çektiği bacada homurtular!

Puslu ve durgun bir sabahtı; odadaki ışık mehtabınkine ve yalı o mehtap gecelerinde gibi terk edilmişe benziyordu.

1 mutat: alışılmış, alışılan

Şüphesiz babası çoktan kalkmış kendi dairesinde "Evrad"ını okuyor, zikrediyordur; aşağı katlarda da hayat canlanmıştır. Fakat bu tarafta o kadar baş başa yalnızlar ki, tıpkı mehtaplı gece... Mazlum, ilk buluşmalarda sadece öpüp yarı çocukçasına okşamakla bıraktığı kıza bu sabah, puslu aydınlığın içinde başka türlü baktı. Karyolasından atlayıp anahtarı çevirdikten sonra döndüğü zaman anladı ki artık hiç karşı koymayacağını bildiği fidan kızla güzel evliya ilk büyük günahını işleyecek...

Hatırasının o noktasına gelince Mazlum hayalindeki bodrumun iç âlemine açılmış kapısını usulcacık örttü; karanlıkta kalmayı tercih etti.

Alev alev yanan ocak karşısında mavimtırak billur yapraklarla donanmış bohem avizenin neşeli ışığı altında ıssız, zifiri bir karanlık! Kendine geldiği zaman soruyordu:

"Ne yaptı şu Şemsi acaba? Bir iz elde etti mi?"

Hüsniye'yi sağ bulacağından pek ümidi yoktu. Bâri oğlu, ilk oğlu hayatta olsa da Mazlum Sami ona bir iyilik edebilse...

"Sade Hüsniye'nin oğlu mu bu delikanlı? Benim de ilk ve tek evladım! Bir daha olmasına imkân kalmamış biricik evladım!"

Hayret Paşa hafidi[1] evlat aramıyor; lakin kendisi refah içinde yaşarken ve arkasından büyük bir servet bırakacakken bu evladın sefalet çekmesini istemiyor.

"Hiç değilse," diyor, "zavallı Hüsniye'nin ruhu şâd olur."

1 hafid: torun

İKİNCİ KISIM

Vurguncu Ali Dingil

I

"Tahkikatı Eyüp'te tamamlamadan evvel bizim paşazadeyi rahatsız etmeye lüzum yok. Yalıya gidince 'İşte,' diyebilmeliyim, 'Arabacı Ahmed ailesinden kalanlar, adları, soyadları, yaşları, içtimai vaziyetleri şudur. Artık ne yapmak lazımsa siz yaparsınız. Bana müsaade... Ötesine karışmam... Şen ve esen kalın!'"

Eskişehir'den döndüğünün ertesi günü köprüden bir Haliç vapuruna bindi. Hava soğukça, rutubetliydi; iskele damını örten çinko üzerindeki güvercinler tüylerini kabartmış, gözleri yarı kapalı, melal içinde hareketsiz duruyorlardı. Şemsi bunlarda çoktandır orasını bırakıp vapur ve otomobil gürültüsünün duyulmayacağı sükûnetli bir şehir içi camiine taşınıp taşınmama kararsızlığı sezmekte... Fâtih ve Sultanselim tarafına bakıp bakıp düşünüyorlar, ne yapacaklarını bilmiyorlar sanki... Açlık çektiklerine ve yanlarına konan martılar gibi su üzerinde yüzemediklerine, denize dalamadıklarına üzülüyorlar belki de!...

Hoş, Şemsi de onlara kızıyor: Uçuversinler şu, karşıdaki Eyüp semtine! İyi Farisi bilen babası bir beyit okur, dururdu; şimdi cümlelerini hatırlamıyor ama manası aklında kalmış Kuşlar tane bulacakları yere giderler. "Mürgân" ile "bûd" kelimeleri zihnine hak olup kalmış ta ötekileri tamamıyla unutmuş. Yine babası o lisanda bülbüle, başta "mürg" sözü gelmek şartıyla sekiz isim verildiğini ehemmiyetle, hayranlıkla söylerdi. Neydi, onlar? Biri "mürgi bağ" idi. Güneşe de bazen "mürgi rûz" denilirmiş. Tuhaf şey!

Asıl tuhaf olan insan kafası... Şimdi, tam Arabacı Ahmed muammasını halle giderken köprüüstü güvercinleriyle ciddi bir meseleymişcesine meşgul olmak... Farisîde güneşe kuş denildiğini düşünmek de nedir? Beynimiz böylece, bizi bir şuna, bir buna kayarak, eğlendirici gezintiler yaparak bizi oyalıyor, daima sabit bir fikir üzerinde kalıp yorulmamızı önlüyor mu, yoksa?

Vapurlarda vakit geçirmedi değil; lakin üzüntü de çekti. Hemen herkesin yüzü kansız, soluktu; havanın ve denizin bulanık rengindeydi. Haliç'in puslu kış günü rengi! Adi bardağa konmuş ve henüz durulmamış kirli ıhlamur rengi!

Sanki bütün yolcular Şemsi'nin etli kanlı suratına bir Kızılderiliymişcesine hayretle bakıyor.

Ne kadar yaşlı erkek, yaşlı kadın var, burada... Hem çoğu da hastalıklı... Sağlam kalmışını pek göremiyor. Ne malum, belki de şu öte başta iki büklüm oturan bir gözü sargılı, ayaklarındaki ev yapısı yün terliklerin üstüne siyahlığı artık gümüşîye çalan kaba yamalı galoşlar geçirmiş seksenlik ihtiyar, Hüsniye'nin vardığı yüzbaşı Niyazi Efendi'dir. Yahut karşısında, unutmaktan korkarak dizlerinin üzerine

içi birtakım nevale tenekeleri, torbalarla dolu bir file koyup halsizlikten uyuklayan altmışlık kadın da Hüsniye'nin ta kendisidir; vaktinden evvel çökmüştür.

Oğlu Ali, ayakta durup gözlerini cılız bir Rum kızına dikmiş, fabrika işçisi kıyafetindeki kıranta adam mı? Ömer'in şimdi yanaştıkları iskele memuru olması da muhtemel...

Eğer o haldeyseler yarın, öbürgün yüzleri gülecek. Yalnız adreslerinin bulunması için kendisine yek tahtada bin lira sayan zengin Mısırlının –bu masala pek kanmadı ya!– onlara ne vermesi lazım gelir? Hiç olmazsa on, yirmi mislini. Ömürlerinde böyle bir para görmüşler midir?

Kadıncağıza –hakikaten aranılan imiş gibi– dikkatle, hem de müjdeleyecekmişçesine baktığının farkına varınca Şemsi başını çevirdi; müteessir de oldu. Çökkün olmasına rağmen sevimliydi. Keşke Hüsniye çıkıverse... Adını soruverse mi? Hazır kendine bakıyor.

"Valde hanım, şurası boş, fileni koy da rahat et bari..." dedi, çekilerek yer gösterdi.

"Eksik olma evladım ama unuturum diye korkarım. Geçen sefer öyle bir dalgınlık yaptım da bir ay dişimizden kestik. Zaten kıt kanaat geçiniyoruz, büsbütün perhize yattık."

"Yetişmiş oğlunuz, kızınız yok mu ki bu işler size düşüyor?"

"Bir kızım var, hasta... Torunlarım da askerde."

"Oğlunuz olmadı mı?"

"Allah ihsan etmedi."

Hayır, bu Hubter Teyze'nin muhacir güzeli dediği kadın değil. Fakat konuşmayı kesmedi; nerede oturduklarını sordu. Eyüp'te Kırkmerdiven Caddesi'nde...

"Oralarda bir Hüsniye Hanım tanıyor musunuz? Yüzbaşı Niyazi Efendi'nin Hanım'ı; iki oğlu varmış, isimleri Ali, Ömer..."

Şemsi tesadüfen çok işe yaradığını, tahkikata çıkınca sormaktan hiç çekinmemek, üşenmemek lazım geldiğini tecrübeleriyle öğrenmiştir. Yaşlı Hanım, öyle birini hatırlamıyordu. Fakat sol taraftan sözlerine kulak kabartan bir taze lafa karıştı. Bildiği bir Hüsniye varmış, geçen yaz vefat etmiş...

"... Ama kocasının adı İdris Efendi idi, oğlununki de Kâzım, çuha fabrikasında kâtiptir; şimdi de demokrat olmuş diyorlar, nutuklar söylüyormuş!" diye izahat verince Şemsi lakırdıyı değiştirdi; denemesi boşa çıkmıştı.

Hem ne malum? Belki de bu aile çoktandır Eyüp'ten ayrılmıştı. Niyeti şu: Nahiye ancak on sene kadar önce kaymakamlıya tahvil edilmişti; bura nüfus dairesine başvurmadan –zira Eskişehir'deki defterlerde araştırmağı kolaylaştıracak tamamlayıcı malumat, adresi filan yoktu– bir defa semtte, az çok tesadüfe bağlanarak araştırma yapmak... "Az çok," diyordu, zira Eyüp'te de kapısını çalacağı birkaç ev, malumatına müracaat edeceği birkaç kişi vardı.

Bu seferki, Unkapanı'na gidiş değil; epeyce şeyler biliyor: Niyazi Efendi'yi, Ali'yi ve Ömer'i... Yüzbaşı herhalde binbaşılıkla tekaüt edilmiştir. Eh, üvey de olsa iki oğul sahibi bir binbaşı oralarda epeyce bir varlıktır. Sonra Eyüp'e 1918'e doğru gelmiş, bir müddet de kalmış olmalarına nazaran yirmi, nihayet yirmi beş sene öncesini hatırlamak için kırk yaşında bulunmak da yeter. Yetmişlik ihtiyarların hafızalarını zorlamaya lüzum yok. Kaldı ki Şemsi'nin elinde

Kuşçu Rıza gibi uzun müddet, iskele başında kahve işletmiş, değil semt ahalisini, cenaze arkasında sıkça gelip gidenleri bile tanımadan içi rahat edemeyen biri bulunuyor. Vapura girip çıkanlar kimlerdir, ne iş yaparlar, hangi mahallede otururlar, nasıl hayat sürerler? Kuşçu Rıza muhakkak sorup soruşturur, herkesi ıcığına cıcığına kadar öğrenir.

Şu var ki ona adam beğendirmek pek güçtür; kulp takmadığı, dudak bükmediği en hafifi şüphelenmediği tek kişi bulamazsınız. Canlı mahluk olarak sevdiği yalnız kanaryalarıdır. Hatta başka ötücü kuşlara karşı da soğuk durur. İspinozmuş, florya, iskete, sakaymış, bırak Allah aşkına... Beş para etmez. Bülbüle bile kıymet vermez:

"Adı çıkmış," der. "Eski şairlerle ahmak âşıklar piyasasını yükseltmiş!"

Vapur Hasköy'e varmıştı. Şemsi dışarıya bakıyor, Evliya Çelebi'den okuduğu eski Haliç kıyıları tasvirini hatırından geçiriyor. İçinde üç yüz bahçıvanın çalıştığı ve istiridye avcılarının yılda on bin akçe "avaid[1]" verdiği bir saray şu, şimdiki enkaz yığını Hasköy'deymiş; set set mermer havuzlarında sular çağlar, bahar vakti içine güneş düşmeyen korusunda bülbüller dem çeker, yazın saz sesleri eksilmezmiş. Yalnız Hasköy'de mi? Bütün Haliç sahilleriyle, korular ve gül bahçeleri ülkesiymiş. Boğaziçi'nin ufağı olduğundan dolayı da daha derli toplusu, daha bakımlısı!

Yanındaki yaşlı kadın tekrar uykuya dalmıştı; başı uskurun zangırtısına uymuş, bir taraftan titriyor, bir taraftan da göğsüne doğru sarkıyor, tekrar güçlükle doğruluyor, makineyi işleten âletlere bağlı bir parçaymışçasına aynı mekanik

1 avaid: gelirler

hareketinden şaşmadan, aksamadan devam ediyordu. Vapur durdu mu onun başı da olduğu yerde kalıyordu.

Şemsi kalktı, çımacının yanında, açık havaya kavuştu. Bu hava ciğerlere dolunca insana ferahlık, sağlık, tesiri yapan cinsinden, hafif ve temiz değildi; tuğla harmanı, taze kan ve yanmış süprüntü kokuyordu. Fakat ne olsa içerideki bozuk mideli insan nefeslerini yutmaktan iyiydi. Eyüp'e yanaşınca iskeleye ilk atlayan kendisi oldu.

Kuşçu Rıza'nın evi hemen oracıkta, Beybaba Sokağı' nda... Rıza, rahmetli babasının kuşçusuydu; beraberce gelirler, kanarya satın alırlar, yavru trampa ederlerdi. Üç odacıktan ibaret evin duvarları kuş kafesinden görünmezdi; ayrıca tavanlardan tellere bağlı kafesler sarkardı. Bu kafeslerin kimisi Amerikan bezinden kılıflara geçmişti. Kimisinde bir tek, çoğunda çift bazısında da sekiz, on kuş mütemadi cıvıldama, mütemadi atlayıp zıplama halinde, hem kulakları çınlatır, hem gözleri yorardı. Daha geçen hafta köprüde ona rastlamıştı; kederliydi; sebebini sordu.

"Anadolu Kavağı'ndan geliyorum," demişti. "Orada bir 'Afrika hanendesi' var dediler. Gidip baktım; değilmiş, kuyruğu sarı oluşuna göre halis değil. Ah, bir tane bulabilsem... Vallahi evi rehine koyarım da yine alırım! Vaktiyle Yıldız'da yetiştirmişlerdi, meraklılar birkaç yavru elde etmişler ama şimdi yok."

Vapuru kaçırmayı göze alarak Şemsi'ye o cins kanaryanın meziyetlerini saydı. Rengi esmermiş, kuyruğu beyazmış, fevkalade hoş öter, kafeste uçarken kelebeğe benzermiş. Sahibine çabuk alışır, âşık gibi peşinden dolaşırmış. Asıl tuhafı

şuymuş: Bir kafese üç erkek koysanız kavga etmezler, tatlı tatlı öpüşüp dururlarmış!

"Aman, bir gün uğra da benim kanbur kanaryalarımı gör; iki tanesini yetmiş beşer liradan bir vurguncuya sattım. Vurguncular hacıağalar sayesinde işlerim iyi gidiyor. Herifler yeni yeni salonlar döşüyorlar, biçim biçim kafesler alıyorlar, bunlara çeşitli kuşlar dolduruyorlar. Fakat evlerinde nizam, intizam, adam yok ki... Biçare kuşlara su, yem vermeyi unutuyorlar; hepsi ölüyor. Yani para kazanıyorum ama içim sızlaya sızlaya... Kuşları götürürken 'Vah yavrularım! Vah talihsizler! Keşke milyonere satılacağınıza kıymetinizi bilen bir kopuğa nasip olsaydınız... Size gözü gibi bakardı!' diyorum; birer kere gagalarından öpüyorum. Şu meşe odunlarını düşün, bir de merhum babanı gözünün önüne getir. Sakalının bir kılına hepsini feda ederim!"

Sabahleyin başına geçirdiği kasketi yatıncaya kadar hiçbir sebeple, ne selam verirken, ne bir eve girince, ne de bir kadın karşısında çıkarmayan, fes terbiyesiyle kullanan Kuşçu Rıza son cümlesinden sonra tükürür gibi bir hareket yaptı. Hiç tükürmezdi. Fakat kızınca kurusıkı bir tükürme manevrası yapar, eğilir, hakikaten tükürürmüşçesine bir ses de çıkarırdı. Ağzından sigara düşmezdi. Fakat tuhafı, bu sigara çok defa kavruk ve sönmüş bir uçtan ibaretti; alt dudağına yapışmış, konuşurken sallanır, durur, düşmezdi.

İyi tesadüf... İşte, elinde boş bir tahta kafes Oyuncakçılar Caddesi'ne doğru âdeti veçhile acele acele, ölü evine zemzem yetiştirircesine gidiyor. Sendeledi, Şemsi, hoşlandığı dört kişiden biri olduğu için Kuşçu Rıza'nın yüzü güldü.

"Buyur, paşacığım, eve çıkalım! Mensucat fabrikası müdürüne bir Harrz kanaryası götürdüm, gulgulu ötenlerden... Bende su akışı ötüşünde bir tane var, velakin babam mezardan çıkıp istese vermem. İki yüz papele satarsam namert olayım!"

Aklı fikri kuşlarında... Rıza'nın dünyası, değişmeyen bir dünyadır; ne harplerden, ne buhranlardan, ne iç politika gidişinden müteessir oluyor. Pahalılıkla da alakası yok. Zira sattığı mal daima alıcı bulduğu gibi fiyat hususunda da günün hayat endeksine uyuyor. Bir liralık malı şimdi beş liraya alıyorsak kanaryalar da beş misli kıymetlenmiştir. Nadir cinslerse, yeni zenginler çoğalalı karaborsa fiyatına...

"Evet bir başka gün uğrarım. Halledilecek bir müşkülüm var şimdi."

"Öyle ise bizim eski kahveye girelim."

"İyisi, camiye doğru yürüyelim. Dinle Rızacığım: Sen buralarda Yüzbaşı Niyazi Efendi isminde birini tanır mısın, yahut tanıdın mı? İki üvey oğlu varmış, adları Ali ve Ömer; karısınınki de Hüsniye... Oturdukları mahalleyi bilmiyorum. Eyüp'e birinci büyük harpte Eskişehir'den gelmişler. Yani senin yirmi, yirmi bir yaşlarında bulunduğun sırada."

"Birden hatırlayamadım.. Herhalde kahvenin önünden geçerdi o Niyazi Efendi... Birkaç Niyazi biliyorum, birçok da Ali, Ömer.. Şimdi kaç yaşında olmaları lazım şu çocukların?"

"Otuz altı, otuz yedi..."

Kasketini kaldırmadan, boş duran eliyle kumaş altından kafasını kaşıyarak hem düşünüyor, hem yürüyordu.

"Dur, dur bakayım. Sakın Feshanedeki Levazım Reisi Binbaşı Niyazi Efendi olmasın, aradığı? Ayol, bu adam öleli yirmi yılı geçti; kemikleri çürümüştür, mezarında... 'Bizim

hanım' diye arkasından mezaka alırlardı. 'Bizim hanım' diye bahseder, 'bizim hanım' demeden, karısını laf arasına sokmadan içi rahatlamazdı. Kılıbık bunağın biriydi velhasıl..."

"Karısı genç miydi?"

"Öyle olacak. Ben onları pek bilmem. Seni bir bilene götüreyim."

"Kime?"

"Saatçi Hacı İbrahim'e, şuracıktadır. Hoş sen niyet kuyusunda olsa bana mı demez, verirsin kendini yokuşa. Onun hacılığına bakma, Kör İbrahim diye çağırılmaktan bıktı da hacca gidiyorum diye üç dört ay Anadolu'da bir yerde saklandı, tam hacılar dönerken geri geldi."

Bir gözünü kapayıp ötekiyle saat tamir ede ede sol gözü işlemez olmuş, kapanmış, kapağını artık açamamış da o lakabı takmışlar, hinoğluhin! Dükkânı Unkapanı'ndaydı, bulvar yapılırken yıktılar. Umurunda mı meredin? Altın babasıdır, bildik bileli tefecilik eder. Kahvede buluruz. Üç aylıklar verildi, biçare ve emeklileri kahvede bekler, faiz toplar. Muhakkak vaktinde Niyazi Efendi'nin, dul karısıyla yetim çocuklarının da cüzdanı elindeydi.

Şemsi, Kuşçu Rıza'nın fikrini beğendi. Cami karşısındaki kahveye girdiler.

II

Mazlum Sami telefonda Şemsi'nin sesini tanıdı, cevap verdi:

"Buyurun, benim, evet bizzat ben! Söyleyebilirsiniz." Dikkat kesildi.

"Beyfendi! Neticeyi aldım. Ne zaman sizi rahatsız edebilirim?"

Netice? Elinin hafifçe titrediğini görüyor, sarardığını da anlıyordu. Ne zaman mı? O kadar ürktü ki "Hemen şimdi," diyemedi.

"Saat beşte Büyük Kulüp'e gelirseniz... Bugün, akşama doğru, beşte. Ben lazım gelenlere tembih ederim. İsmimi verirsiniz, beklediğimi söylersiniz. Şey... Neyse, buluştuğumuzda konuşurum. Tamamıyla müspet mi netice?"

"Tamamıyla! Tamamıyla müspet!"

"Teşekkür ederim, Şemsi Bey; çok teşekkür ederim. Pek, pek memnun oldum."

Telefon kapanınca pişmanlık duydu: Hüsniye ile büyük oğlu yaşıyorlar mı? Kendisine asıl lazım olan bunlardı ve nasıl bir hayat sürdüklerini öğrenmekti. Arabacı Ahmed Usta ile ikinci çocuk sağ imişler, yahut değillermiş. Nesine gerek! Fakat ya ana ile büyük oğul hayatta bulunuyorlarsa?

Son iki sene içinde ikisini de aramak, bulmak, yardıma muhtaç iseler azami derecesini yapmak fikri bir fikri sabit halini alalı beri meseleyi yüzlerce defa düşünmüştü; düşünmüştü ama bulamayacağına hükmettiğinden bunları bir hakikatten, vakıadan ziyade hayal yapmış, "Kendimi boşuna yoruyorum, hülya kuruyorum!" demişti. Şimdi ise Şemsi "Neticeyi aldım, tamamıyla müspet!" cevabını vermişti. Müspet... Yani büyük bir ihtimalle ikisi, hiç değilse biri hayatta. Yarın karşısına çıkabilecek.

Yarabbi! Otuz sekiz sene sonra isterse o, ağzı sakız kokan, kaşları yaldızlardan ibaret narin kızcağızı görecek! Fakat ne şekilde? Elli üç, elli dört yaşlarında olacağına göre kimbilir na-

sıl tanınmaz haldedir. Peki, kendisi? Kendisi değişmedi mi? Şu var ki refah içinde, sıhhatte, fazla çirkinleşmemiş, kirli yüz almamış bir değişiklik... Onunki böyle mi bakalım? Üsküdar, Unkapanı, Eskişehir, bir arabacının arkasına takılıp iki çocukla sürünmüş, sefalet çekmiş kadın Hayret Efendi torunu ile bir midir? Ara sıra yalıya gelip giden eski sütnine kızı Gülsüm'den farkı kalmış mıdır? Hani, daha geçen gün, sarılık olduğundan ve sokakta kaldığından dolayı acıyarak hastaneye yatırdığı biçare Gülsüm'den... Bu kız da azıcık hatırlıyor: Sarışın, neşeli, oynacık, tombul bir şeydi; alt katta türküler söylenip gezer, pencerelere tırmanır, bahçıvanlara kaş göz ederdi. Ne olmuştu o canlı, körpe yumak? Her uzvu bozuk bir kocakarı...

Refahlı ömür sürmüşlerden de çökenleri tanıyor; Sezaî Paşa'nın büyük kızı Nüzhet Hanımefendi gibi. Diğer taraftan öbür kızı, elli beşindeki Fahire, endamını ve dinçliğini muhafaza edebilmiş, hâlâ zarif, hâlâ kadın değil mi? Çöküp çökmemek meselesinden rahat yaşayıp yaşamamak da daima tesirli olamıyor. Dadısının bir gelini vardı ki serseri kocasının binbir eziyetine katlanıp hayatını azap içinde geçirdiği, hastalık ve sefalet çektiği halde yaşından küçük gösteriyordu; adeta yüzüne bakılır bir kadındı.

İçine rahatlatıcı bir his düştü: Hüsniye yaşıyorsa muhakkak yine güzel endamlı, sevimlidir; hatta hanım tavırlıdır. Evet, hanım tavırlı... Zira yalıdakiler o zaman aralarında konuşurken "Bu kızda bir kibarlık, bir kişizadelik hali var" demezler miydi? İyi bir koca bulacağına, günün birinde hanım olacağına inanırlardı; birdenbire bir arabacıya varmak istediğini, yalıyı bırakıverdiğini görünce şaşmışlar, acımışlardı. Mazlum'un anası bile:

"Yazık etti kendine," demişti. "Ben onu paşanın yaveri Sudi Efendi'ye verecektim."

Dadısı da üzülmüştü, diyordu ki:

"Pek ırz ehli kızdı; ne de akıllıydı... Bizim hoca hanımdan beş o gün ders almıştı da kendi kendine okuma yazma öğrenivermişti! Ayol, neydi telaşın? Biraz sabredemez miydin? Sana koca mı bulunmazdı, yavrum?"

Evet, neydi telaşı, telaşının sebebi?

Bunu bir Hüsniye, bir de Mazlum Sami'den başka kimse bilmez, ikisi arasında bir sırdır; ebediyen sır kalacaktır.

Yine bir sabah vaktiydi; o, puslu sabah vakasından epeyce sonra, kar serpiştirdiği bir sabah... Hüsniye sobayı yaktıktan sonra ayağa kalktı ve her günkü gibi yatağa yaklaşıp Mazlum'un keten yastık üzerinde dağılmış duran gür kumral saçlarını okşayacağına dedi ki:

"Küçük Bey, size bir şey söyleyeceğim."

Sesi o kadar başka, ciddi, mahzundu ki genç adam hemen yerinden doğruldu ve karşılaştığı çehrenin perişanlığından ürktü. Ne oluyordu? Acaba kendilerini bir gören, gözetleyen olmuş, iş duyulmuş muydu? İlk aklına gelen ihtimal buydu; başına kan çıktı; bir şey soramıyor, bekliyordu.

"Ben yarın gidiyorum, evime gidiyorum, artık yalıya dönmeyeceğim."

Yüzüne bakmadan konuşmuştu. Gözleri yere dikilmiş, kaş uçlarının bükümleri büsbütün kıvrılmıştı. Fakat çehresindeki kati karar verdiğini belirten öyle bir irade sertliği var ki...

"Neden gidiyorsun? Sebebi ne? Bir şeyin farkına mı vardılar, yoksa?"

Mazlum ilk günden beri korkular geçiriyordu. Ya kız dilini tutmaz, olanı biteni anlatır, kapı yoldaşlarına övünür, işi yayarsa? Daha büyük korkusu da şuydu: Küçük Bey'le evlenmek ümidine düşer, bir şantaja girişirse mahkemelere başvurma tehdidine kalkışırsa ne olacak? "Yok, yapmaz öyle ahlaksızlıklar bu kız... Melek gibi güzel huylu, hem de çok haysiyetli... Yaşına uymayan bir ağır başlılıkta!" diye kendini avutuyordu.

"Gitmezsem ikimiz de rezil oluruz. Farkına varan yok ama ben artık duramam. Duracak olursam yarın, öbürgün herkes anlayacak, arımdan ölürüm, sonra..."

Ne söylemek istiyor? Yoksa, hepsinden daha korktuğu şey mi? Alnına ter damarlarının soğuk soğuk dizildiğini, gittikçe çoğaldığını duyuyordu; gözleri küçük kızın henüz hiçbir alamet göstermeyen gergin, ufacık, sevimli karnına dikildi. Şimdi onun gözleri de kendisine çevrilmişti. Gözleriyle konuştular; Hüsniye, "Evet!" manasına tekrar başını önüne eğdi. İkisi de sobada yeni tutuşmuş kuru yongaların geveze çıtırtılarını ve alev uğultularını dikkatle dinliyor gibiydiler. Nihayet bir ses geldi:

"Ne yapacağım? Rezalet!"

Mazlum'un bitkin hem de daha ziyade kendisini düşündüğünü belli eden bencil, bitkin hali Hüsniye'nin gözünden kaçmamıştı; iradeli bir tavırla, fakat sevgilisinin kibarlığına, mertliğine yakıştıramadığı pısırıklığından müteessir, acı bir bakışla cevap verdi:

"Siz hiç düşünmeyin, efendim; size söz getirmem. Rahatınıza bakın!"

Azıcık ferahlayan Mazlum aynı zamanda bir utanç da duydu, bir şeyler kekeledi. Hüsniye dedi ki:

"Kabahat bende... Siz erkeksiniz. Böyle olacağını düşünmeliydim. Kulağımı bükmediler de değil..."

Durdu; titriyordu; kendi kendine konuşuyor gibi mırıldandı:

"Düşünmüştüm ama önüne geçemedim. Sizi çok, çok seviyordum."

Gözleri yaşla doldu; bunları gözlerine içirmeye çalışarak odadan her zamanki gibi usulcacık çıktı ve her zamanki terbiyesiyle kapıyı usulcacık arkasından örttü.

Mazlum Sami, önündeki telefona bakarak, Şemsi'nin "Tamamıyla! Tamamıyla müspet," dediğini hâlâ dinliyormuşçasına kımıldamadan duruyor, fakat o sahneyi düşünüyordu. Bir aralık başını kaldırdı. Camlara baktı. Hafif hafif kar serpiştiriyordu, tıpkı, otuz sekiz yıl önce, yatak odasındaki gibi!

Kapı mı vuruluyor? Cevap vermedi, vermemekle beraber kanadın açıldığını ve içeriye Şehriyar'ın girdiğini gördü. O, alafrangalaşmış soyzade hanımefendi gururuyla etrafını ezerek ilerlerken, zavallı Hüsniyeciğin, "Sizi! çok, çok seviyorum" diye inleyen narin muhacir kızının hayali de usul usul, söne siline, yeni gelene yol vererek aynı kapıdan çıkıyordu.

III

"Bana bak, Hacı Efendi kardeşim, şu bey memurdur, seninle konuşmak istiyor."

Saatçi İbrahim bir tarafa ilişmiş, tavla oynayan iki kişiyi seyretmekle meşguldü. Rıza'nın uyduruverdiği "memur" sö-

zünden kuşkulandı; yüzüne bir esmerlik çöktü. Bazı çehreler siyahlaşarak kızarırlar.

"Başüstüne. Acaba neye dair? Şöyle köşeye oturalım."

Belli ki tefeciliği üzerine tahkikata girişildiğinden ürkmüştü. Öbür gözü de yarı kapandı:

"Ne emredersiniz, kahve mi, çay mı? Hüseyin Ağa'nın çayı meşhurdur. Gel, oğlum, bak buraya!"

Çaylar ısmarlandı. Kuşçu Rıza, Kör İbrahim'in yüreğine korku saldığından memnundu. Fakat Şemsi işin farkına vardığı için muzipliğe uzun müddet âlet olmak istemedi:

"Feshane fabrikası levazım memuru iken vefat eden Binbaşı Niyazi Efendi'nin ailesini soracağım. Şimdi nerededirler, ne yapıyorlar, malumatınız var mı?"

Karşısındaki nefes aldı; sağlam gözü açılmış, ışıldamıştı:

"Binbaşı Niyazi Efendi mi dediniz? Hani şu 'bizim hanım' Niyazi Efendi değil mi Rızacığım? Senin de bilmen lazım."

"Hah, işte o ama ben pek hatırlayamıyorum. Nekes[1] bunağın biriydi, kahveye bile uğramaz, karısının ayakları dibinden ayrılmazdı. Fabrikadan çıktı mı tutturur yolu, sağına soluna selam vermeden dazır dazır eve koşardı."

"Evet, öyleydi. Haksız da değildi. Ayali[2] için genç, güzel kadın derlerdi."

"Sanki sen görmedin miydi, Hacı! Bırak, bu ağızları. Maaş cüzdanını alıp verirken hiç olmazsa elini sıkmadan yapamamışsındır."

"Bırak Allahını seversen. Seninle doğru dürüst konuşulmaz zaten... Kanaryaya merak salmasaydın Eyüp kazası

1 nekes: cimri
2 ayal: karı, eş

halkını birbirine katardın! Bırak ta bildiğimi anlatayım. Bizim öyle taraklarda hiçbir zaman bezimiz olmadı. Ha, Niyazi Efendi –nur içinde yatsın– hakkın rahmetine kavuşunca kadıncağız iki çocuk ile kalıverdi. Bereket merhum onlara bir ev, iki dükkân bırakmıştı; eytamüeramil[1] maaşları da vardı. Ahere[2] muhtaç olmadılar."

Şemsi asıl mühim noktayı bir an evvel öğrenmeliydi, sordu:

"Evleri hangi mahallede, hangi sokaktaydı, Hacı Efendi? Yani nüfus kütüğünde yazılı oldukları yer?"

Hafızası hiç bozulmamış olan Saatçi İbrahim derhal cevap verdi:

"Apdülvedut Mahallesi Alacatekke Sokağı... Fakat hanenin ne cedit, ne atik rakamları hatırımda kalmamış. Yaşıma bağışlayın, beyefendi oğlum!"

Rıza hayran oldu ve:

"Aklınla bin yaşa, Hacı!" demekten kendini alamadı.

Saatçi İbrahim devam ediyordu:

"Kadıncağızın oğullarından biri, henüz 18 yaşında ya vardı, ya yoktu, liseyi bile bitirmemişti, Fatih'te bir kız sevdi; kaçırmaya kalkıştı. Evlendirmeye mecbur oldular. İşte o sene evi satıp gittiler, Gedikpaşa'da mı, Tavşantaşı'nda mı, başka bir ev almışlar diye işittim. Bildiğim bu kadar, beyefendi birader!"

Şemsi teşekkür etti. Rıza o sırada Hacı'ya diyordu ki:

"Hani benim 'Hamidiye Marşı' ile 'Aman aman Bağdatlı'yı çalan bir saatim vardır, kuşları talim ederdim, zenbe-

1 eytamüeramil: yetimler ve dullar
2 aher: gurbet, dışarı yer

reği mi kırılmış, ne olmuş, bozuldu. Getireyim de sevabına bir bakıver."

Dışarıya çıkınca arkadaşına döndü:

"Moruğa senin için memurdur demesem 10 kâğıt koparmadan ağzını açtıramazdık. Ne zangoçtur o! Ey, şimdi ne yapacağız? Anladığıma göre nüfus kalemine gideceğiz. Kâtip Gazanfer'i dışarıya çağırtalım da işi anlatıver. Ben daireye girmem adama kasketini çıkartıyorlar. Hamdolsun kelim yok ama baş açık durmak istemiyorum, işte! Kuşlar da kasketime alışmışlar; çıkardım mı yabancı sanıp çırpınıyorlar, elime konmuyorlar."

Rıza bir çocuk bulup içeriye yolladı. Beş dakika sonra yanlarına gelen genç, terbiyeli, sıkılgan tavırlı bir memurdan rica ettiler: Apdülvedut Mahallesi, Alacatekke Sokağı, Niyazi Efendi ailesine dair meşruhat suretini hemen çıkarıp getirebilir miydi?

Getirecekti, yarım saat bekleyebilirlerse...

Bu yarım saati geçirmek için yürüdüler, cami avlusuna girdiler. Şemsi'ye hafif bir hüzün çöktü. Çocukluğunda her bayram arifesi, anasıyla Eyüp'e gelirler, aile mezarlığını ziyaretten sonra bu avluya girerler, türbenin hacet penceresi önünde dualarını bitirince de güvercinlere yem atarlar, fıkaraya sadaka dağıtırlardı. Ramazan içinde bir gece de babasıyla gelmez miydi? İftarı ahbapları olan türbedar efendinin şu, kapı üzerindeki taş evinde yerler ve bir lûtf-i mahsus olarak teravih namazını camide değil, türbede kılarlardı.

Kırmızı yol halıları serilmiş, kandiller ve fanuslarla aydınlanmış dehlizden geçişlerini, hele çıkarken geri geri, okuya üfleye dönüşlerini unutmamıştır. Gümüş parmak-

lıklarla çevrili sanduka da gözünün önündedir. Hatta yine babasının Hattat İzzet Efendi'ye yazdırıp gayet ağır bir çerçeveye geçirterek türbeye vakfettiği, türbedarın da en iyi bir yere astığı levhayı görür gibi oluyor:

Euzi billahi essemiül alîm

Bilhassa "ayın" harflerinin ağızları açık, biraz şaşkın bakışları ve şişmanlıklarına rağmen zarif, sevimli karınları sanki karşısında. Ne oldu acaba bütün o güzel yazılar, kıymetli eşya? Kaldırdılar mı? Bakılıyor mu? Yoksa yıllardan beri hava, güneş yüzü görmeden bulundukları rutubetli yerde çürüyor mu?

Hacet penceresine kadar gitti; dua eden siyah mantolu, başları yine siyah bezle örtülü kadının çekilmelerini bekledi, kendisi de babasının ruhuna bir fatiha okudu. Henüz bitirmişti ki yanında Fransızca konuşmalar işitti, hayretle döndü, baktı:

Şehriyar, yanında biri kadın, öbürü erkek iki yabancı, cami ile türbe arasındaki mezar taşları önünde duruyorlar, içinde Loti isminin sık sık geçtiği bir bahse dalmışlar, kendisini görmüyorlar. Bunu fırsat bildi, usulcacık uzaklaştı, avludan çıktı. Kapıda Mazlum Sami Bey'in ilk gidişinde bindiği otomobili bekliyor. Şemsi'yi tanıyan şoför güneşliği parlak deriden, elbisesi gibi kumaş kısmı kahverengi çuhadan zarif kasketini hemen çıkarıp selama durdu.

Kuşçu Rıza söylendi:

"Kimin arabası bu? İçerdeki ecnebilerin olmalı. Zaten ak saçlı karıyı tanırım. Kış demez, yaz demez, arkasına bir

sürü Frenk takar, Eyüp'ün dolaşmadık yerini bırakmaz. Ama zirzop şey! Hem saçları da yalancıktan beyaz. Muhakkak süs olsun diye boyatıyordur. Kendine onu yakıştırmış. Şoförün seni selamladığına bakılırsa tanıyorsun ama ak saçlı taze yosmadan hazzetmiyorsun. Eh, gönül bu... Fakat kadın bir içim su. Saatçi İbrahim geldiğinin farkına vardıysa şimdi tek gözünü pencereye dikmiş, çıkmasını kolluyordur. Herif yaşına başına, sakalına bakmadan daha geçen sene mensucat fabrikasındaki işçi kızlardan birini ayartıp nikahlandı. Vebali söyleyenlerin boynuna. Güya kız, Hacı'nın oğluna abayı yakmış, çoktan mercimeği fırına vermişler. Hâşâ sümme hâşâ! Cami kapısında günaha giriyorum."

Az sonra memur çıkageldi ve bir kâğıt uzatarak:

"Buyurunuz," dedi. "Kayıt suretini aynen kopya ettim. Artık Rıza Efendi kardeşimiz bizim 'cermen'e aynı cinsten bir dişi lütfeder, tabii..."

"İstediğin oysa kolay. Uğra da beğendiğini al!"

Şemsi pusulaya hemen göz gezdirdi, helecan duymuyor değildi. Evet, Hüsniye hayatta, öbür iki oğlan da... Fakat ikisinin soyadları başka başka... Büyüğü, Ali'si "Dingil" kelimesini almış; zahir babasının arabacılığı ile bir münasebet bularak... Ömer'inki "Eysen" anası da aynı isimde. "Eysen"in bir manası var mı? Bilmiyor. Kendi kendine tekrarladı:

"Ali Dingil... Ömer Eysen... Necidirler bu adamlar? Ali' nin 1931 tevellütlü bir kızı ve 1934'te doğmuş bir oğlu var. Ömer'in kız çocuğu henüz küçük yaşta:"

"Âlâ! Mısırlı'nın parası işe yarayacak, ne yaptıkları hakkında az çok bir malumatınız var mı, beyim?"

"Aman efendim Ali Dingil'i tanımıyor musunuz? Her hangi bir mütahite sorsanız anlatır. İnşaat malzemesi tüccarıdır.... Yani son yıllarda oldu. Küçük bir nalburdu, Tahtakale'de. Çocukluğumda ikisini de görürdüm. Önce bunların isimlerini söyleseydiniz kayıtlar daha çabuk bulunurdu. Siz "Niyazi Efendi" ailesi buyurmuştunuz; birden fark edemedim."

"Ömer nerede?"

"Bir ortaokulda müdürmüş ama hangisinde bilmiyorum; çoktandır görmedim. Bakınız o, iyi bir delikanlıdır; şairdir de.... Ömer Niyazi Eysen diye imzalar."

Kuşçu Rıza söze karıştı:

"Yeni şairlerden mi? Hani, kanbur, zanbur dolaşıp kaldırım mühendisliği yapanlardan, bopsitillerden... Bizim sokakta da bir tane var. 'Kanarya' diye birtakım beyitler düzmüş; yolumu kesti de bir gün okumaya kalkıştı. Pataklayacaktım tımarhane kaçkınını... Kanaryayı berbat etmiş, aklınca kanarya öter tahta kurusuymuş, tahtakuruları kanımızı emermiş, kanaryalar da kulak zarına girerler, beynimizi içerlermiş. Şiiri okurken oğlan 'Cak cak!', 'Cık cık!' diye de üstelik ötmüyor muydu? Defledim, gitti."

"Hayır, Rıza Bey. Ömer hem manalı hem de kafiyeli, vezinli şiirler yazar."

Şemsi cebinden yeni aldığı mürekkepli kalemi gence uzattı:

"Eksik olmayın. Şunu bir hatıra olarak kabul etmezseniz gücenirim. Sakın aklınıza fena bir fikir gelmesin gösterdiğiniz nezakete arkadaşça bir mukabeledir. Rıza Efendi beni tanır, zannedersem hakkımda hüsnü şahadet eder. O aile

aslen muhacirdir; akrabalarından biri arıyor. Ben de Rumeliliyim; yardımda bulunmak istedim. Siz, işi beş dakikada hallettiniz."

Genç memur kızardı, bozardı; kalemi almaya eli bir türlü varmıyordu, ama can attığı belliydi. Nihayet Kuşçu Rıza araya girdi:

"Haydi, oğlum at cebine, beyefendi senin gibi gayretli delikanlıları sever; kendisi de öyledir. Nüfus defteri gizli kapaklı bir şey mi ki? Cüzdanımızı kim sorarsa gösteririz. Bize vakit kazandırdın, gel git, kunduralarımızı aşındırdık. İşte yaptığın iyilik bu. Almazsan ben de kızarım ha! Kanaryanın erkeğini, dişisini değil, ölüsünü bile vermem, bir daha!"

Nihayet razı ettiler. Yolda yine Rıza söylendi:

"Helal süt emmişin hali başka oluyor. Laf aramızda, şu Hüsniye kadının vurguncu oğlundan şüpheye düştüm. Vay köftehor vay! Dünyayı haraca kesmiş, iblis! Ama, şey... Herifle konuşacaksan bir kolaçan et bakalım. Eğer o da öbürleri gibi kanaryaya merak sardıysa beş on çift sürelim, türediye!"

Birden Şemsi'nin zihninde bir aydınlık oldu:

"Hah, Eskişehir'e giderken trende Harun Bey'den sorduğum mavi gözlü, ablak yüzlü, genç bu olacak. İsmi Ali idi, soyadı için de testere, çekiç, mengene gibi bir şey diyordu da bulamamıştı. Dingil imiş meğerse... Mısırlı'nın hibesini ne yapsın? Öylesinin bir günlük kazancı daha fazla tutar. Tabii, anasına, kardeşine yardım ediyordur da. Bu aile yokluktan, sıkıntıdan kurtulmuş, çoktan rahata kavuşmuş, Mısır'dan sadaka beklemek nerede, kışı geçirmek için Mısır'a gidecek, Heliopolis'te oturacak hale gelmişler! Allah'ın işine akıl ermez."

IV

Saat dörde doğru Büyük Kulüp'e gelen Mazlum Sami, briç masasına oturamadı. Kütüphane odasına girdi, kapıdan bakınca göze ilişmeyen bir koltuğa uzandı. Eski adı ile Serkldoryan'ın otuz senelik kıdemli azasıydı. Zaten babası da Abdülhamit zamanında bu kulübe kayıtlı mahdut Türk ricalinden biriydi.

O adamlardan şimdi iki, üç kişi müstesna, hemen hiçbiri orada değil, Turhan ve Salih Münir Paşalar, Keçecizade İzzet Fuat ve Damat Ferit Paşalar, Sadrazam Hakkı Paşa... Şeyhüslamzade Muhtar, İsmail Cenanî, Ziye Saffetî, Mümtaz Beyler. Sonra Osmanlı paşaları, beyleri ve Efendileri: Melhame Paşalar, Azaryan ve Dilber efendiler, mülkün sahibi Abraham Paşa. Bütün sefirler ve kulübün aşçısı meşhur Serandi'nin nefis yemeklerinden sarayına getirten Sultan Abdülhamit! Öğle yemekleri 20, akşamkiler 25 kuruşaydı ve Serkl'in şarap "kav"ı dünyaca maruftu.

Eskiden şüphesiz burası daha sakin, daha az hareketli, ölçü ile kalkıp oturulan, bilhassa ölçülü konuşulan bir yerdi; oyun masalarını kadınlar doldurmazdı; kıyafete de fazla itina gösterilirdi. Asıl aklında kalan beyaz ve renkli yelekleriyle plastron kravatlar... En has pikeden, benekli ve çiçekli, pırıl pırıl düğmeli, kolaya banılarak ütülenmiş bu yeleklerden kendisi de giymeye vakit bulmuştu; yirmi beş yaşındaydı ki moda değişmiş, süslü yelek ve bohça kadar şişkin plastron kravat tarihe karışmıştı. Kravat iğneleri de...

Yalıda giyinirken Hüsniye sorardı:

"Hangi iğneyi vereyim, efendim? Yılanlısını mı, kuş yuvalısını mı, kamçılısını mı?"

Kızcağız Mazlum'a ait her şeyi sever, beğenir, adeta okşardı. Gözleri yakuttan, hafifçe başını kaldırmış ve çevrelenmiş vaziyette altın yılan iğneyi hatırlıyor.

Bir kuş yuvası içinde yumurtaları temsil eden üç incili iğne ile süvari kamçısı şeklinde, sapına ufak ufak pırlantalar istenmiş olanını da unutmamıştır. Hepsi de babasının bayram hediyeleri...

Kırk senede unutulmayan elbiseleri de vardır. Mazlum, tam o mehtaplı gecelerde giydiği kar yağdılı kumaştan veston takımını, Hüsniye'nin elinde tutarken görüyor gibi... Bir gün nasılsa cesarete gelmişti de:

"Bu, size pek yakışıyor, Küçük Beyefendi!" demiş, sonra utanmış, o sözün bir açılmaya, hislerini anlatmaya benzemesinden ürkerek uçuk renkli yanakları pençe pençe kızarmıştı.

Şemsi'nin getireceği haber nedir?

Demindenberi zihnini daha ziyade Hüsniye'nin ilk çocuğu ile, kendisinden olduğunu bütün hadise ve delillerin şahadet ettiği erkek çocukla meşgul! Kızcağız, dediği gibi ertesi günü hakikaten yalıyı bırakıp gitmemiş, herkesi hayrette bırakmamış mıydı?

Bir akşam babasının odasında yaşlı dadı, anasına anlatırken dinledi:

"Hanımefendiciğim," diyordu. "Hüsniye'nin yaptığı işi beğendiniz mi? Mahallesinde bir arabacı ile evlenivermiş. Hem de gittiğinin haftasında... Hiçbirimizin de haberi olmadı. Zaten böyleleri saman altından su yürütürler. Ama ben derdim, 'Bu kızın bir derdi var, gönül mü çekiyor, nedir?' Son günlerde uyku girmemiş, yatağında bir sağa bir

sola döner, ah, uf eder, dururmuş. Odasında beraber yattığı Gülter şimdi söylüyor."

Anası:

"İyi kızdı." dedi, "Yarın kalk bir gidiver, hatırını al. Biraz da öteberi götür. Benim çamaşırlarımdan, elbiselerimden filan..."

Babası da söze karıştı:

"Harçlık da yollarsanız iyi edersiniz. Dur, dadı! Bir şey vereyim."

Yerinden kalktı, aynalı dolaba doğru yürüdü. Dışından aynalı dolap sanılan bu eşyanın içi bir kasaydı. Hâlâ yalıdadır, Mazlum da kullanmaktadır. Paşa, entarisinin yan cebinden çıkardı o anahtarları yanından ayırmazdı. Evvela aynalı kapıyı açtı; meydana çıkan kasa deliğine, kör ağızlı bir çakı bıçağını andıran ikinci anahtarı soktu; çevirmedi, bastı. Sonra bir manivelayı büktü. Bugün de Mazlum aynı hareketleri yapıyor.

Dipteki gözden bir miktar altın çekti, "Bakalım talihine ne çıktı?" diyerek saydı. Bilmediğinden değil... Eh altına o kadar alışmıştı ki saymadan avcunda kaç tane bulunduğunu anlardı. Bir iyilik yaparken böyle söylemek âdeti idi.

"Eh, ne diyelim, kısmetine 12 tane düştü. Ama hepsi de çil... Muharremiyelik tarafından!"

Mazlum, Hüsniye'ye ancak bir defa, yaz sonu Avrupa dönüşü yalıda rastladı. Bir, iki kere daha uğramış ama kendisi Viyana'da bulunduğu sıralarda.

Günün birinde selamlık tarafından yazı odasının kapısı vuruldu. İçeriye siyah ipek çarşaflı, peçesi inik, zarif endamlı bir kadın girmişti. Yüzünü açınca yüreği ağzına geldi;

Hüsniye çok daha güzelleşmiş! Öyle tatlı bir yük ki! Tuhaf, Mazlum'un tipi muhakkak bu kız. Artık işin acemisi sayılmaz; bir seneden beri ömrünü kadınlar arasında geçirmiş bir delikanlıdır. Öyle olmakla beraber neden acaba, Hüsniye başka türlü tesir ediyor? Şiddetli, süratli, derinine zevkli bir tesir... O kadar başka türlü ki gezdiği yerlerde bu tesiri aramış, peşinden koşmuş, bulamamıştır.

İşte –mana verilir korkusuyla– ancak beş dakika süren o ziyarette Mazlum yerinden fırlayıp ilk göz ağrısını hasretle kucaklayınca Hüsniye çekilerek demiş ki:

"Bitti artık bir daha olmaz; birbirimizi göremeyiz bundan sonra!"

Hüsniye öyle demekle beraber nefsini yenememiş, Mazlum'a sarılmış –yüzünü değil– ellerini hasretle, birkaç kere öpmüş, güçlükle bırakabilmişti: Kızın rayihası değişmişti; biraz yabancı, lakin daha kadın, daha gelişmiş, kaplayıcı, olgun bir rayiha... Ana olmuş genç kadın rayihası, göğsü süt geldikten sonraki ısınmış rayiha!

Hüsniye gittikten sonra aldırmaz görünerek dadıya sormuştu:

"Çocuğu var mı şimdi Hüsniye'nin?"

"Var ya, Küçük Beyciğim, var elbette... Ama eksik doğdu, yedi ayda."

Sonra ilave etmişti:

"Görseniz yedi aylık olduğuna inanmazsınız; tosun gibi! Sütü gür kızcağızın... Kocası da cahil mahil ama enine boyuna bir delikanlı. Zaloğlu Rüstem sanki!"

Yedi aylık doğduğu yayılan gürbüz oğlan şüphesiz Mazlum Sami'den olan çocuktur. Demek ki Hüsniye'nin çocu-

ğu bir Hayret Efendi torunudur; şimdi hayatta ise o çocuk kendi evladıdır. Biraz sonra vaziyeti öğrenecek.

Kulübün kütüphane odasında bu eski sahneleri, bu konuşmaları ve bu düşünceleri canlandıran Mazlum Sami daima merak edip bir türlü içinden çıkamadığı bir meseleye tekrar takıldı: Arabacı Ahmet kızın kusurunu bile bile mi evlenmeye razı olmuştu, yoksa farkına varmadı mı? Öyle adamlar namus suçuna göz yummazlar, herhalde bir hilesi bulunmuş. Zavallı kız! İşi düzeltinceye kadar neler çekmiştir! Meğerse narin, ufacık uslu kız fevkalade iradeli, becerikliymiş.

Fakat şu anda merakla beklediği onun ilk oğlu daha doğrusu kendi oğludur; 37 yaşında olacağına göre evlendiyse belki şimdi Mazlum'un torunları vardır.

Büyük kararlar mı almıştır? Hayır sadece onların sefalet çekmelerini istemiyor. Biliyor, çok geç kalmıştır. Niçin geç kaldı? Hikâyesi uzun... Şimdi tekrar tahlilini yapacak halde değil. Zaten kaç defa bunu yaptığı halde hâlâ anlamadığı muhakkak...

Evvela Avrupa'da, fikrine bir üzüntü, yüreğine bir nedamet hissi girmek şöyle dursun, rüzgârı bile dokunmadan gençliğin, servetin verdiği bir bencillikle gezdi, tozdu. İstanbul'a uğramasıyla dönmesi bir oluyordu. Hatta babasının vefatı bile –artık memuriyetten çekilmesine rağmen– memleketine dönmesi için bir sebep teşkil etmemişti; anası sağdı, yalıyı çeviriyordu. Vaktaki[1] onu da kaybetti –46 yaşına girmişti– birden değişti; dedeler yurduna yerleşme arzusu duydu. Yine o yıl içinde Şehriyar'la evleniverdi.

1 vaktaki: ne zaman ki

Bu, oldukça acayip bir izdivaçtı; şu dakikada düşünmek bile istemiyor; düşünme sırasının ona da geleceğini biliyordu.

Yalıya tek sahibi olarak çeki düzen vermek ve artık içinde kalmak kararıyla girince eskiye ait hatıralar birer birer canlanmıştı; baştan ayağına kadar hisli, içli olmuştu. Başı ne tarafa çevrilse, eli nereye sürülse, ayağı hangi taşa bassa hep yirmi yaşından önceki hayatını hatırlıyor, hatıralarına dalıyordu. Hüsniye'yi ve çocuğu da ciddi şekilde bugünlerde düşünmeye başlamıştı.

İsviçrede'ki doktorlar erkek kalmaktan devam etmekle beraber daha otuz beş yaşında iken güçlükle ve bütün komplikasyonlarla geçirdiği hastalık neticesi artık evlat sahibi olamayacağını söyledikleri zaman da düşünmüştü, ama yalıda o düşünce büsbütün bastırmıştı. Nihayet hafif bir kalp krizi üzerine, epeyce zamandır rüyalarında bile kendisini rahatsız eden düşüncenin bir vicdan azabı olduğunu anladı; hafifletmek için bir şeyler yapmak lazım geliyordu. İşte nice tereddütlerle Şemsi'yi bu azap içinde aramış, çağırmıştı. Mısır'lı zengin masalını da aylarca süren fikir yorgunluklarından sonra uydurabilmişti. Evet, mühim kararları yok; ne Hüsniye'yi, ne oğlunu görecek. Fakat şu elindeki büyük servetten onlara hakları derecesinde olmasa bile bir hisse ayırıp vermenin yolunu arayacak. Hayatını bir melodrama çevirmek istemiyor.

Yüzünü görmediği 37 yaşında bir adamı göğsüne bastırıp "Ah evladım!" diye elbette öpmeyecek ve 54'lük bir kadına da "Sevgilim!" diye sarılamayacak. Kesilip kalan Hayret Efendi sülalesini yürütmek gayretine de düşmemiştir.

"Sadece yardım... Sadece refah temini... O kadar!" Ba-

basının aynalı dolap biçimindeki gizli kasasına elini sokup: "Bakalım talihine ne çıktı?" dediği sahne gözünün önünde... Mazlum Sami bunun büyüğünü yapacak. Belki de pek çok büyüğünü!

Kulüp hademesi odaya girdi, aranıyordu; kendisini bulunca haber verdi:

"Beklediğiniz misafir geldi, emriniz üzerine yan odaya aldım."

Mazlum Sami şömine üzerindeki saate baktı; durmuştu bozuktu belki... Çok eskiden hiç durmazdı; tatlı tatlı, intizamla işlerdi; hafif hafif, rahatsız etmeyici bir sesle çalardı da...

V

"Ne acayip iş... İstanbul'un en büyük kulübüne alacalı bulacalı ilanlar, öpüşen "star" tasvirleri, eli tabancalı gangsterlerin kabartma resimleriyle donanmış bir sinema koridorlarından giriliyor."

Şemsi böyle söylenerek yürüdü. Sinema müşterilerine süründen geçebilmesi için, âdi ve iğri büğrü bir parmaklıkla ayrılmış dar yere sokuldu; camlı kapıyı itti. Vestiyer hademesine:

"Mazlum Sami Bey beni bekliyor," dedi.

Adamcağız pek terbiyeli bir tavırla paltosunu, şapkasını aldı, asansörün kapısını açtı. Yirmi ayak merdiveni çıkamayacak adamlardan değildi ama –en yüksek apartmanın katına bile tırmanmayı severdi– razı oldu. Yukarıda yine hademe elbiseli birine lüzumundan fazla vekarlı bir sesle:

"Mazlum Sami Bey'e haber veriniz, beklediği misafir benim," dedi.

Niçin bunu öyle sahte bir vekar takınarak söylemişti? Zira bazı kere, aza olmayanlara karşı kulüp garsonlarının "içimize alınmaya layık bir adam değil" manasına bakışlarına rastlamıştı. Sünepe duramaz, bir lütuf istemeye gelmiş sanılmaktan ürkerdi. Halbuki garson –tembihliydi, muhakkak– eğildi; "Buyurunuz!" dedikten sonra kendisini sol tarafta geniş bir odaya soktu, elektrikleri yaktı.

Koyu renk maroken takımlar dizilmiş sevimsiz bir yer... Ampuller de kaçar mumluk ki içerisi adeta "loş... Oturamadı, dolaşmaya başladı. "Bekletir beni," diyordu. "Briç masasından helmen kalkamaz a!" Tam böyle düşünürken Mazlum Sami Bey'in zarif giyinmiş, düzgün endamlı ve güzel yaşlı silueti kapıda belirmişti.

Şemsi, evvelki gün, Eyüp dönüşü Defterdar iskelesinde nasılsa rastladığı bir taksiye atlamış, Tahtakale'ye gelmişti. Burada nalbur esnafından arkadaşı Abidin'i bulacak, Ali Dingil hakkında malumat edinecekti. Fakat kapısı açık ufacık dükkânın camekânla bölünmüş, iki kişi güç sığar daracık yazıhanesinde Abidin'in babası Ferruh Efendi önündeki ayaklı telefona hayretle bakıyor, otuz senedir şaşmakta devam ediyorcasına oturuyordu. En aşağı elli yıldır burada oturuyordu; oturduğu yerden hiç kımıldamadan, sadece iki çırağına emirler vererek ticarethanesini işletmiş, sırf dürüstlüğü, aza kanaati, biraz cimriliği yüzünden hatırı sayılır bir servet yapmıştı. Şimdi çekilmiş; hiç değişiklik yapılmamak suretiyle işini oğluna bırakmıştı ama Abidin bulunmadığı zaman yine uğruyordu; yerin boş kalmasına razı olamıyordu.

Ferruh Efendi piyasada bir Ali Dingil türediğinden haberdar mı acaba?

Kısa bir hoşbeşten sonra açıkça sordu, ihtiyar adam:

"Var öyle bir çomar," dedi. "Yazıhanesi İsfendiyar hanında... Oğlum daha iyi tanır; araları da iyidir. Ne yapsın çocuk? Her işe parmağını sokan bu oğlanla geçinmek lazım. Kafa tutanı vuruyor yere. Abidin Karabük'ten dönsün, istediğin malumatı alırsın. Fakat, malum.. işin tezdir; bekleyemezsin. Bizim Petraki'den sor, soracaklarını! Âlâsını o bilir," dedi, önündeki camekânın ufacık penceresini sürerek dükkânın arka tarafına doğru seslendi:

"Petraki! Petraki!"

Sırtında her renkte taş, boya, kireç, çimento lekeleriyle esas rengi fark edilmez bir gömlek geçirmiş, yüzü, bıyıkları ve uzun tıraşı da aynı boyalarla benek benek, Petraki çıkageldi. Ferruh Efendi'nin yanına sekiz yaşında girmiş, şimdi ellisini bulmuş olan bu Rum, katı Ortodoks'tu; Ferruh da koyu Müslüman'dı. Lakin ikisine de Allah korkusu hâkim olduğundan birbirlerine değme dindaştan daha sağlam bağlanmışlar, sıkışınca bir salatüselam getirerek, öbürü haç çıkararak herkes kendi imanına sadık, pek mükemmel geçiniyorlardı. Ferruh Efendi o nisbette dürüst ve becerikli bir Müslüman yardımcı bulamayacağına inanmıştı; barda Petraki de hiçbir Rum patronun bu, bir zamanlar fesinin kenarına incecik abani sarık dolayan, şimdi lacivert bere giyen Türk'ten iyi olamayacağına katiyen emindi.

Petraki'den öğrendiklerine göre Ali Dingil Ayazpaşa'da bir konak satın almış, orada oturuyordu; Kuruçeşme'de de kocaman bir korusu ve köşkü vardı. Bütün bunlar son üç

senede kazanılan servetle... Petraki dükkân antresinde çivi ile dolu üç fıçıyı gösteriyordu:

"Nah, para böyle... Ne zaman bitiyor, yine doluyor!"

Şemsi, Dingil'in kardeşini de sordu. Adamın ondan haberi yoktu; fakat isterse modistra Eleni'den her şeyi öğrenmek mümkündü; Eleni, karısının kız kardeşiydi, Ali'ler eskiden Gedikpaşa'da otururlarken terzileriydi; gündelikle evlerinde çalışırdı.

"Yok terzi, sankim Sadan hanumla kardeş..."

"Sadan hanım da kim? Şadan demek istiyorsun galiba, usta Petraki? Hâlâ dilini düzeltememişsin?"

"Ha, evet, Sadan hanum... Ali Bey'in karısı!"

Yine çivi dolu fıçıları işaret etti:

"Ne vakit para çok, artık bakmadı yüzüne... Gidiyor madam Kalivrusi, gidiyor Figaro, gidiyor erkek modistra salonu!"

Esaslı malumat ancak Eleni'den alınacağı gün gibi aşikârdı. Hem mademki şimdi dikişçi kadının Şadan'la teması da kesilmişti, tahkikat yapılacağının kulaklarına gitmesi korkusu da yoktu. Petraki ile kararlaştırdı: Ertesi sabah erkenden Eleni'nin Kumkapı istasyonu arkasında Ördeklibakkal Sokağı'ndaki evine gidecekti. Bu evin bir katında Petraki oturuyordu, kendi mallarıydı.

İşte terzi Eleni ile konuştuktan sonradır ki ertesi gün saat on bire doğru Mazlum Sami Bey'e telefon etmiş:

"Neticeyi aldım!" demişti; artık öğrenilecek bir şey kalmamıştı, tahkikat tamamlanmıştı.

Şemsi Kumkapı'daki eve boş gitmedi; Beşiktaş'tan taksiye binmeden önce, ahbabı şekerciden iki kilo kaymaklı latilokum almıştı. Lokumlar pek tazeydi; henüz bayatlamadıkla-

rı için nişastalı kısımlar kehribar renginde şeffaf, kaymaklar da ortalarında bembeyaz, yumyumuşaktı. Öyle rahat bükülmüşlerdi, rahatça oturuyorlardı ki Şemsi'ye kıvrılıp ılık ılık uyuyan kedileri hatırlattı; nefes almadıklarına adeta şaştı.

Kendisini duvarına kırpıntı kumaşlardan yapılmış bir örtü asılı, eski usul konsollu, sedirli ve piyanolu bir odaya aldılar. Eleni arkasına uzun etekli, geniş bir ropdöşambr geçirmiş, ayağında kırmızı atlas terlikler, süslü püslüydü; yetişmiş kızı da tuvaletine özenmiş... Her taraf derli toplu, temiz ama evin havasında hoşa gitmeyen yarı ter, yarı günlük, hem kiliseyi, hem de nadiren uğradığı bazı randevu evlerini hatırlatan bir koku var.

Buna sabah sabah, kafa ayıkken katlanmak güç...

Takdim edilen kakao likörünü zorla yuttu; renk renk iri badem şekerlerine dokunmadı. Fakat zahmeti boşa gitmemişti; bir zamanki Arabacı Ahmet ailesinin son vaziyetini ve içyüzünü artık biliyordu.

"Beyefendi, evvela şunu arz edeyim: Aranılan aile sıkıntıda değildir."

"Ya! hayatta kalanlar kimler?"

"Hüsniye Hanım hayattadır."

Mazlum Sami Bey'in sarardığını odanın loşluğu içinde göremedi.

"Oğulları Ali ve Ömer de sağ... İki kardeşin de çocukları var. Ali'ninkiler yetişkin.."

"Ali dediğiniz büyük oğlu mudur?"

"Evet. Zenginleşeni de odur, dört beş yıl içinde milyonlar vurmuş. Adlı sanlı karaborsacılardan Ali Dingil... Kulüpte de bilenler çoktur, elbette!"

Şemsi bu sözlerin, karşısındaki adam üzerinde fena tesir ettiğini birden sezdi. Neden nasıl sezdi? Kendi de anlamadı ve tesiri hafifletmek lüzumunu duyduğundan ilave etti:

"Ömer Eysen kültürlü, kendi halinde, şöyle böyle şair, iyi bir gençtir: bir ortaokul müdürüdür. Kardeşiyle hiçbir zaman uyuşamamış, ona uzak durmuştur. Soyadları da başka..."

Hayret Efendi torununda memnunluk alameti yok. Şemsi ille memnunluk hasıl olmasını istiyor:

"Hüsniye Hanım'a gelince:"

Muhatabı azıcık alaka gösterir gibi kımıldandı.

"... Bütün tahkikat bu kadıncağızın lehindedir. Hem sadık bir zevce, hem fedakâr bir ana; kimse hizmetçilikten gelme olduğuna hükmetmemiş; adeta bir hanımefendi... İyi ahlakını övüp duruyorlar; güzelliğini de... Zaten Ömer'le beraber oturuyor; Ortaköy'le Arnavutköy arasında, bir eski yalının yamaçtaki köşkünde. Bu araziyi Ali Dingil geçenlerde satın almış, köşkü anasıyla kardeşine bırakmış. Arz edebiliyor muyum, efendim?"

Mazlum Sami dinlemiyor gibi dalgın, sessiz, hareketsiz durduğundan Şemsi azıcık sinirlenerek bu suali sormaktan kendini alamamıştı.

"Affedersiniz, yorguncayım da... Sizi dinliyorum. Şey, demek Ali Dingil zengin olmuş, yani o kızcağızın ilk çocuğu; büyük oğlu? Zengin olanı Ali, demek?"

"Demin bahsetmiştim."

"Kaç yaşında şimdi bu adam?"

"1909 tevellüttü olduğuna ve bizim 1946 yılında bulunduğumuza nazaran 37-38 yaşlarında... Ömer kendisinden

bir sene sonra doğmuş. Anası daha ziyade bunu seviyor; Ömer'den ayrılmıyor."

"Vah vah!"

Bu derinine, içten sesle sarf ediliveren teessüf nidası Şemsi'nin hayretine sebep oldu. Sordu:

"Ne gibi, efendim?"

"Yani son zamanlarda Ali nevinden tipler çoğaldı da... Başka neler öğrenilebildi, beyefendi?"

Mazlum Bey, Şemsi'nin "ne gibi" sualine de şaşalamış, cevap vermekte gecikmişti. Fakat birden toplandığını, toplanmış ve dikkatle dinlemeye hazırlanmışçasına doğrulduğunu fark edince ta Harem iskelesine çıktığı günden başlayarak Unkapanı, Eskişehir, Eyüp, Tahtakale, Kumkapı nerelere gitti, neler yaptıysa anlattı ve sonunda:

"Vazifem tamam oldu, müsaadenizle, efendim..." dedi, kalkar gibi yaptı.

O zaman Mazlum Sami Bey'in yalnız kalmaktan ve bu işi artık yalnızca takip etmeye mecbur olmaktan ürktüğünü, birdenbire, bir yaşlı tesirine kapıldığını, samimileştiğini gördü. Elini Şemsi'nin dizine koymuştu, diyordu ki:

"Yok, beyefendi! Gerçi yardımınız tamam olmuştur, ümidimin haricinde bir muvaffakiyetle işi bitirdiniz. Fakat aramızda bu vesileyle bir dostluk teessüs etti, çok kıymet verdiğim, bir dostluk, bir minnettarlık... Binaenaleyh fikirlerinizden de, dostluğunuzdan da daima müstefid[1] olmak isterim. Eğer, fazlasına gitmiyorsam, bir ricada bulunacağım. Cuma günü bizde buluşalım, öğleye doğru... Sizi, misafirle-

1 müstefid: yararlanma

rimizle temas mecburiyetine sokmam. Beraberce otururuz. Belki konuşmamız icap eden bazı noktalar kalmıştır. Lütuf buyurur musunuz?"

Şemsi, kendine göre muhakemeler yaparak daha tenhaca demedi. Reddedemediğinin sebebi de Arabacı Ahmet ailesi macerasında esası teşkil eden sırın henüz kendince çözülmemiş olmasıdır.

"Hayatlarını bildiğim şu şahısları hâlâ tanımıyorum. Hüsniye Hanım'ı da, Ömer'i de birer kere görmek, Ali Dingil'i de yakından tetkik etmek isterim. Bu da olur, bir gün... Elbette fırsatını bulurum."

Böyle söylenerek Beyoğlu Caddesi'nin ışıklı kalabalığına karıştı. Saat akşamın altı buçuğu... Sinema kapılarındaki ilanlara bakıyor; bakarken de kendisinin ilan edilen filmlerden birindeki dedektif rolünü almış aktörlerden biriymişçesine tavırlar aldığını fark ederek gülümsüyor, başını sallıyor, hareketlerini tabiileştiriyor.

"Arabacı Ahmed'in bir oğlu milyoner, öbürü entelektüel... Hayatı boyunca az çok sıkıntı çekmiş bir besleme kız bugün bir milyonerle bir münevverin anası, nihayet rahata ermiş, köşeye kurulmuş vaziyette! Torunları büyük bir ihtimalle refah içinde büyüyecekler. Bu, son iki devrin romanı değil de nedir? Realiteye dayanan bir roman! İçinde büyük vaka, büyük aşk, ölen ve öldüren yok ama bu, bizim hayatımız!"

Şemsi kendine göre muhakemeler yaparak daha tenhaca olan sağ taraf kaldırımına geçti; Taksim-Beşiktaş otobüsüne dükkânlar kapanmadan yetişmek, yer bulmak istiyordu. O, gidedursun; Mazlum Sami Bey hâlâ loş odada, koltuğa gömülmüş düşünüyordu. Briççiler gelip de onu arayıncaya

kadar yerinden kımıldamadı. Ara sıra mırıldandığını kendisi de işitmişti:

"Oğlum bir vurguncu! Hanende bir kadına âşık, her gece içkili gazinolarda masa kurdurup adi sefahat hayatı süren bir türedi! Vah vah! Vah vah!"

VI

"Vah vah! Vah vah!"

Mazlum Sami böyle söylenerek yatağının başı ucundaki elektriği yaktı; kalkıp ropdöşambrını giydi; tabanlarına güderi geçirilmiş yumuşak terliklerini, yumuşacık halılar üzerinde sürüyerek, yine yumuşacık bir ışık içinde ses etmeden dolaşmaya, başladı.

Geç de yatsa bir zamandan beri, zahir yaş icabı, geceleri uyanıyor, koca binanın sükûneti içinde gezinerek kendisine birtakım meşguliyetler icat ediyordu. Eliyle elektrik cezvesinde kahve pişirdiği, bazen kitap okuduğu, bazen hesaplara baktığı bu gece yarısı sonrası uyanmalarından Şehriyar haberdar olmazdı; odalarının arasında salon ve bir bu duvar vardı.

Fakat, Mazlum için aynı dam altında güzel bir kadının mevcudiyetini hissetmek bir zevkti. Onunla evlenmesi sebebi de bu değil miydi?

Küçük yaşından beri haremde, kadın etekleri arasında ömür sürmeye alıştırılmış olan beyzadenin bir gün tam ihtiyaç başgösterdiği sıralarda bir kaçgöç ile karşılaşması, selamlık tarafına sürüklenmek istenmesi canını sıkmıştı.

"Artık erkek sayılabiliyorum!" diye övünmek mümkündü ama teselli ile avunamadı.

Ne hoştu o süslü püslü misafir hanımların etekler, eller öperek, temennalar ederek, dolaşıp oturdukları salonlar... Aralarına katılarak araba ve sandal gezintileri, kır yemekleri! Onlar tarafından öpülüp okşanmak, kucağa alınmak, konuşmalarını dinleyerek akşam yemeğinden sonra bir kanepede uykuya dalmak! Ya hamama ve geceleyin kayıkhanede denize girişlerini, yıkanıp yüzmelerini seyir?

Kapalı ve açık her kapıdan içeriye pervasızca dalan şımarık Küçük Bey'in gözüne ilişipde o zaman anlamadan, sonra hatırladıkça anlayarak hoşlandığı manzaralar da çoktu; soyunan ve giyinen birçok taze hanım... Önceleri pek aldırmazlar; evvela şöyle, örtünür görünerek tekrar eski vaziyetlerini alır, işlerine bakarlardı.

Fakat bir gün geldi ki "Daha çocuk ayol!" diyenler, Mazlum başını uzatınca haykırıştılar; kimi çıplak omuzlarını pelerinyle gizledi, kimi bacaklarına bir şey bulup örtünüverdi; kimi kapı arasında saklandı. Kimi yüke girdi. Sesi az çok çatallaşmış bu dinç, güzel erkek çocuk demek ki şimdi günah işleme ihtimalini ciddiyetle hatıra getiriyordu.

Nihayet Mazlum'un selamlık tarafından hareme uğrayışları merasime tâbi tutuldu. Hizmetçiler:

"Küçük Bey geliyor, efendim! Küçük Beyefendi gelecek!" diyerek sesleniyorlardı; kapılar kapanıyor, yolu üzerindeki tazeler telaşla birer köşeye saklanıyordu.

Onların gizlendikleri yerlerden kendisine dikkatle, merakla baktıklarını Mazlum hissetmiyor değildi.

"Ah, ne hoştu bu saklanışlar, kaçışmalar! İpek elbisele-

rin hışırtısı ve taze yüreklerin duymamakla beraber işittiğimi sandığım çarpıntıları!"

Mazlum Sami birdenbire yalnız yaşlı hanımlar, yakın akraba ve hizmetçilerden ibaret, tenevvüü[1] azalmış bir muhitte kaldı.

Haremden geçişleri sırası asıl görmek istediklerini biraz hışırtı arasında gizlenen mevcudiyetleri büsbütün arzusunu kamçılıyordu. Aşağıda haber aldığına göre mesela Mecdi Bey'in tombul, Feyzi Paşa'nın narin kızları o gün gece yatısına misafirliğe gelmişler, biliyor: Şu kapısı kapanmış odada bulunuyorlar; çocukluğunda gördüğü gibi ortaya kat kat şilteler, keten örtüler, atlas veya abani yorganlarla tertemiz, serin, mükellef yer yatakları yapılmıştır. Mazlum düşünüyordu:

"Şimdi bir şeyler konuşarak, belki fısıl fısıl benden bahsederek soyunuyorlardır; ayakları çıplaktır; dantelli ince gecelikleri içinde üşüyorlardır. Biraz sonra yatağa titreşerek girecekler, gülüşeceklerdir."

İşte muhiti böylece daraldıktan ve henüz ev dışı eğlencelere gidecek yaşa da gelmediğinden günün ve gecenin her saatinde, yasağa tâbi olmayarak odasına kadar sokulup işlerine bakan hizmetçilerle meşgul olmaya başlamıştı. Tam on dokuzuna bastığı o esnada değil miydi ki zavallı Hüsniye'yi eli altında buldu?

Avrupa'ya kaçışının bir sebebi de kadınsız yaşamaya bir türlü katlanamamasıydı. Kaçgöçten, selamlık hayatından ve kontrol altındaki Beyoğlu gezintilerinden nefret etmişti. Hele ara sıra operete gidipde kumpanyanın Fransız ve İtal-

1 tenevvü: çeşitlilik

yan kızlarından biriyle Yani yahut Nikoli'de, yahut Ozier'in kapalı hususi salonunda şüphe ettiği gecelerden sonra yalıda geçen ertesi akşamlar kendisine zehir oluyordu.

"Adi manada çapkın sayılamazdı; kadınsız hayatın zevkini duymayan, ancak kadınların hür oldukları muhitlerde rahat nefes alabilen bir yaradılıştaydım. Doğuştan bahçe ve çiçek, deniz veya silah sevenler, bunlarsız edemeyenler yok mudur? Bazı insanlar nasıl yine doğuştan musikisiz yapamıyorlar, bir mezhebe, bir imana bağlanmadan duramıyor, hülasa muayyen bir zevke kendini vermeden yaşadığını anlamıyorsa ben de kadından mahrum kalmaya gelemiyorum; kadının şiirine varmışım. Kadın bulunmayan yerin havasında sanki oksijen azalıyor!"

Evet, Şehriyar ile evlenmesi de bu yüzdendi. Osmanlı hanedanının memleketten çıkarıldığı sıralardaydı; Şehriyar, yaşlı ve tek başına kalmış bir prensesin yanında yarı ahbap, yarı nedime sıfatıyla İsviçre'ye gelmişti. İyi bakılmış, terbiyesine çalışılmış yüksek bir aile kızı olduğundan ve babasının israfları neticesinde parasız kaldığından o vazifeyi kabul etmiş, uzaklaşmak suretiyle düşkün halini tanıdıklarından gizlemek istemişti.

Prenses az günde geçim sıkıntısına düşüp de vaziyet bozulunca Mazlum Sami, biraz da kızdan dolayı yardımlarına koştu. Nasıl kayıtsız durabilirdi ki şimdi kendisini refahta yaşatan büyük serveti dedeleri bu prensesin amcası ve babası sayesinde ele geçirmişlerdi. Ouchy'de vaktiyle alınmış ufak bir köşkü, otursunlar diye kendilerine tahsis etti; ayrıca bir maaş da bağladı. Yolu düştükçe uğruyordu da...

İşte bu uğrayışlarında Şehriyar'ı gittikçe hoş bulmaya başladı. Evvela güzeldi; ince vücudu, uzun kalçaları, "rase" denilen yine ince, madeni bacakları, zarif ayaklarıyla, Avrupakârî bir güzellikte... Gayet ciddi, fazla denilecek kadar vekarlıydı da... Vekarlı tavırlarını gözü gibi esirgiyor ve heyecanlı, hareketli görünmekten kaçınıyordu. Mazlum anlamıştı: Şehriyar sığıntı vaziyetinde kalmasını vekarıyla örtmek, hiç değilse aldığı rolün haysiyetini yükseltmek istiyordu.

Seviştiler mi? Hayır. Fakat birbirlerini beğendiler. Beğenmek çok defa aşk sanılan bazı alevli heyecanlardan sönük, fakat daha dayanıklı bir iç ışığıdır; onun da kendine göre zevkli bir sıcaklığı vardır: yakmayan, sadece ılık tutan rahat bir sıcaklık...

Şehriyar, kendinden yaşlı olan Mazlum'da en hoşuna giden bir vasıf buluyordu: zengin, görgülü, güzel bir "olgun erkek". Yanında başını dik tutarak ismini gururla taşıyabileceği bu refah içinde yaşlanma yolunu tutmuş erkek onun en esaslı gayesini, refaha tekrar kavuşup kibar yaşamasını temin edecek. Zaten cinsî temayüllere düşkün yaradılışta, ne fazla hisli, ne facire[1] ruhlu olmadığından aşk bekleyenlerden değildi. Doğuştan kör tarafının kuvveti başka bir şekilde, başka bir hırsta tecelli etmiştir: Daima şehvetli simalarla çevrelenen, el ilişmeyeceği bilindiği halde yine de hürmetle, takdirle aranmakta, sevilmekte devam edilen bir yüksek kadın mevkiinde bulunmak...

Mazlum Sami Şehriyar'daki bu temayülü çabuk keşfetti. Kendisi de şöyle düşünüyordu:

1 facire: erkek düşkünü kadın

"Öyle bir yaşa geliyorum ki hem güzel, hem genç, hem de kibar bir kadın yanımda bulunmalıdır. Günüm günüme benzemez; dışarıda koşmaya, aramaya müsaade etmeyecek yıllara yaklaşmaktayım. Bense kendimi bildim bileli kadın huzurundan yaşayamayacak huyda ve terbiyedeyim. Şehriyar, muhitimi pek mükemmel şartlar içinde süsleyebilir. Haysiyetli, onurlu kalarak, servetten şımarmayarak, mevkiini tabiiye alarak... Mazlum Sami'nin ancak öyle bir karısı olabilir. Şehriyar ne aşk kadını, ne çocuk anasıdır; tam benim vaziyetim için yaratılmış, hazırlanmış, serveti pek kibarca kullanacak, harikulade zarif bir müstehliktir[1]."

İki yıl karşılıklı, içlerinde bunları düşündüler; birbirlerine hiç açılmadıkları halde sanki hep konuşuyorlardı. Konuşmadan, düşüne düşüne konuşmuş gibi olmuşlardı. Köşkte prensesi hastabakıcıya bırakıp birlikte dolaşır, tiyatrolara, gazinolara giderken, dağ gezintileri yapar, seyahatlere çıkarken yavaş yavaş o düşünceleri benimsediler ve yarı tatbik derecesine de hareket tarzı tutturdular.

Hatta bazen ağızlarından şöyle sözler kaçardı:

"İstanbul'a gidince eski usul bir kayık bulabilir miyiz, acaba? Bizimkiler çoktan çürüdü."

"Bulamazsak da herhalde yapacak bir usta kalmıştır; ısmarlarız."

Beraber gitmeye, beraber yaşamaya, evlenmeye karar vermişler miydi? Evet... Fakat konuşmadan! Nihayet yaşlı sultan –ne Şehriyar'a, ne Mazlum Sami'ye karşı hiçbir minnet hissi duymadan, bütün olanlar, olması iktiza eden şeylermiş gibi kayıtsız– vefat edince Mazlum Sami Şehriyar'a dedi ki:

1 müstehlik: tüketici

"Artık biraz da memlekette yaşayalım. Yalıyı beğeneceğinizi sanıyorum."

Konsoloshanede evlendiler. Şehriyar ancak o gece Mazlum Sami'ye odasının kapısını açtı. Erkek öyle sandı ki kollarındaki kadın devlet menfaati icabı Katolik bir krala varan fevkalade güzel, lakin aklı İncil'de bir Protestan prensesidir.

Ama beğendi, Şehriyar da onu beğenmişti; beğenme –sevgisiz– devam etti.

"Hâlâ da devam ediyor!"

Böyle diyerek Mazlum Sami, deniz seslerinin de duyulmaz olduğu durgun gece yarısında sigaralarından birini antika bir kâğıt makasıyla yarıdan kesti, şeffaf sarı kehribar ağızlığa geçirdi, yaktı. Şehriyar'ı bir anda yine unutmuştu; günün vakasına daldı ve tekrar mırıldandı:

"Vah vah!"

Ne yapacak? Yapacağı pek bir şey yok. Ali zengin; Hüsniye ise şu anda belki de oğlunun koca otomobiline yaslanmış, arkasında en iyi cinsten, gıcır gıcır astragan kürk, Münir Nureddin'in Saray sinemasındaki konserinden Kuruçeşme'deki dağ köşküne dönüyor. O dal gibi ince hizmetçi kız şimdi baldırları şiş, kalçaları ağırlaşmış, gözlerinde –altın çerçeveli, fakat yuvarlak olacağına son moda Amerikan usulü acayip köşeli gözlük– bir hanımefendidir.

"Olur şey değil... İnanamıyorum!"

Mazlum Sami gayri memnundur. İşin böyle oluşu kendisini bir hayır işlemekten, faziletkâr göstermekten menettiği için mi kızgın? Fena... Aynı zamanda nefsinden de utanıyor. Varsın kadıncağız âhiri ömründe oğlunun elinde gün görsün. Çok eziyet çekmişti.

Lakin asıl öfkeli bu oğlun, kendi evladının çirkin vaziyetidir. Niçin o kadar bayağı yaratılmış? Bir harp zengini de olsa daha iyi davranır, parasını biraz daha kibar harcayabilirdi. Nihayet bu çocuk Hayret Efendi torunuydu. Mazlum Sami Bey'in oğluydu. Acayipliğe bakınız ki Arabacı Ahmed'in asıl evladı, öteki –neydi adı– Ömer ince hisli bir genç, bir maarifçi!

"Yarın veraset meselesine dair birkaç kitap okuyayım."

Evet ama verasetin nesiller atlayarak belirmesine göre Hayret Efendi sülâlesinde kim bilir ne biçim insanlar var ki, ayak takımı ne adamlar, ne çapulcular! Ali Dingil –soyadı yeter mahiyetini göstermeye!– o cedlerinden birine çekmiş olmalı. Ana tarafından karışanlar da başka...

"Yapacak bir şey kalmadı!

Böyle söylenerek bir yarım sigara daha yaktı. Fakat kendi söylediğine kendisi de inanmamıştı. Yapacağı belki de bir şeyler vardı. Karşısına bir evlat ve onun anası çıkıverdikten sonra:

"Eh, mademki vaziyetleri iyi, ben yine işime bakayım!" diyecek, kayıtsız kalabilecek mi?

Hiç olmazsa uzaktan, belli etmeyerek bu evladı ve anasını bir kere görmeden aynı şehirde, hemen aynı semtte nasıl durulur? Mazlum Sami hayatında her zaman olduğu gibi vakanın heyecanına kapılmış, bir merhamet ve rikkat dalgasına tutulmuştu. Ne kadar sürecek? Bu da mı devamsız? Yoksa insan tarafı ilk defa uyanıyor mu?

Hiç beklemediği bir fikir zihninden geçti:

"Ne de zeki çocukmuş!" diye düşündü ve bunu adeta yarı şefkatle düşündüğünü fark edince şaşaladı; utanç duydu.

Galiba gönlüne bir muhabbet düşmüştü; kadınla alakası bulunmayan bir muhabbet! Aynı zamanda ürktü de:

"Başıma bir iş çıkarmış olmayayım? Rahatımı kaçıracak, haysiyetimi kıracak bir iş? Yaşlılık bana bir münasebetsizlik mi yaptıracak, yoksa?

VII

Karabük'ten döndüğünü öğrenince Şemsi hemen gitti, arkadaşı Abidin'i buldu; dedi ki:

"Senin Ali Dingil ile ahbaplığın varmış; beni bu adamla bir yerde tanıştıracaksın. Ama yazıhanesinde, iş üstünde değil. Hususi bir mecliste, bir eğlence âleminde, filan..."

Abidin, Şemsi'yi iyi tanıdığı ve böyle merakları olduğunu bildiği için ne şaştı, ne de sebebini sormak lüzumunu duydu. Zaten genç tüccar aslında meraksızdı ve sorgu sualle alakası yoktu; kendisine lüzumu olmayan şeylere karışmazdı. Nerede bulunsa tıpkı nalbur dükkânının yazıhanesinde sabır ve tevekkülle sipariş ve müşteri bekler gibi sessiz, hareketsiz durur, sanki daima pineklerdi; Şemsi'nin tamamıyla zıddıydı. Galiba bu, birbirlerine hiç benzememeleri yüzünden sevişiyorlardı. Bir başkasında kendimize benzerlik gördüğümüz zaman rahatımız kaçar; zira benzeyenlerden birinin benzeme vasıflarında ötekine daha üstün çıkması sinirine dokunur. Benzemeyen ahbaplar arasında rekabet olmayacağından bu dostluk dinlendiricidir.

"Çaresini bulurum; lakin bugün, yarın diyemem. Pek içli dışlı sayılmayız."

"Bir vesile icat edemez misin? Mesela, şöyle, yüz, yüz elli papeli gözden çıkarıp bir yerde ufak bir içki? Masraf benden, tabii..."

"Yüz, yüz elli lira deriz, bir de bakarız herif işi azıtmış. Bir kere keyif oldu mu yerinde durmaz, Büyükdere'lere, Madam Katina'lara, akla gelmedik yerlere, kış gecesi Florya' lara, Sulukule'lere gitmeye kalkar. Bize pek pahalıya oturur, sonra! Azıcık sabırlı ol."

"Onunla sıkı fıkı görüşenlerden kimler var?"

"Sana denk adam yok, içlerinde... Hep ayak takımı! Lakin yeni tip ayak takımından, yani giyimi kuşamı yerinde; uzaktan görünüşe bakınca içtimai seviyesi yüksek vatandaşlar! Ha, birini tanırsın: Bizim Boza..."

"Boza Arif mi?"

"O işte... Çarşıkapı'daki dişçi muayenehanesini çoktan kapattı, ilaç karaborsacılığı yapıyor. Harpte ültraseptil tüplerini 50 liraya ve Progoinon ampullerini 70'e satanlardan. Sana telefon numarasını vereyim, rehberde ismi yazılı değil. Herifin her işi gizli kapaklı!"

"Yeri yok mu?"

"Bulunmaz. Yalnız akşamları Şenhayat Mezecisi'nde raslayabilirsin; uğrar, hesaplara bakar; dükkân kendininmiş diyorlar. Sermaye Dingil'den olmalı."

"Dingil'in kardeşini hiç gördün mü?"

"Gördümdü galiba... Hatırımda kaldığına göre kendini beğenmişin biri. Ama Ali Dingil hürmet gösterirdi. Anaları yaman bir kadınmış; hatta oğullarına 'otur!' demezse yanında oturmaya cesaret edemezlermiş. Rumeli terbiyesinde

büyütmüş onları... Dışarıda ne yaparlarsa yapsınlar, evde büyüğe saygı!"

"Hele ben Arif'i bir arayım. Bu işi daha iyi görür, soytarı."

Şemsi, akşam üzeri Şenhayat'a girdi. Mağazanın bir bölüğünde mezeler satılıyor, bir tarafta yüksek ayaklı iskemlelere tünemiş adamlar harıl harıl bira içip öteberi atıştırıyor. Salona öyle ağır bir sigara dumanı sinmiş ki manzara Şemsi'ye adesesi[1] iyi ayarlanmamış bir film sahnesine bakar gibi baş döndürücü geldi; çehreler yine o filmlerdeki gibi sisli ve adeta çarpık çurpuk. Ayrıca bu duman kızgın tava ve patates kızartması kokuyor. Sanki koku, içilen sigaralardan yayılmaktadır; yanmış yağ kokan bir tütün varmış ve içilirmiş gibi! Büyük buzdolaplarının vitrinlerine sıralanmış çeşitli mezeler ise fazla cilalı, boyalı görünüyorlar, alçı ve mukavvadan yapılmışa benziyorlar... Güya lezzetleri yoktur ve mektep çocukları tarafından yapılıp sergiye konmuş elişleridir. Müşteriler "Aferin! Ne güzel taklit etmişler! " diyecekler gibi önlerinde dolaşıyor.

Kasanın bulunduğu köşeye baktı:

"Tamam," dedi. "Arif orada... Eğilmiş, bir defteri gözden geçiriyor."

Kendisini arıyor görünmemek için gidip üç beş liralık bir şeyler aldı; kutuda cebe atılacak şeyler... Sonra kasaya bir yüz liralık uzattı, yüksek sesle dedi ki:

"Eğer bu kadar az şey için bozmak güç olacaksa dursun... Üzerimde ufak param var sandım da aldım."

Arif başını defterden kaldırdı; karşısında Şemsi'yi bulunca hemen seğirtti:

---

1 adese: vermek

"Vay, sen ha? Aman, ne iyi tesadüf! Gir, şuraya, beş dakika olsun yüzünü göreyim, mübarek adam, nerelerdesin? Cinlere mi karıştın, perilere mi?"

Boza'yı çok eskiden. Beşiktaş'taki mektepten tanırdı; bir sınıftaydılar. Üç sene kadar mektebin en uslu, utangaç, kabuğuna çekilmiş duran bir çocuğuydu. Fakat gün geldi ki onu yaz tatili sonunda büsbütün değişmiş, tanınmaz halde buldular; hem ruh itibarıyla: Çakı gibi sertleşmişti ve mütecaviz bir hüviyet almıştı. Şemsi böyle, bir yaşa kadar pısırık görünüp birdenbire –galiba buluğa erişiyle beraber– yeni bir benliğe sahip oluveren başka talebeye de rastlamıştı. Ama Arif o kategorinin hayrete değer bir numunesini vermişti. Yalancı, fitçi, ahlakıyla düşman, zayıfa karşı zalim, kuvvetliye dalkavuk, sulu, çirkef, çamur bir numune!

Şemsi'nin çok dayağını yemişti. Dayak yemekte bir ihtiyacı olmalıydı ki bazen gelir, hiç yoktan bu gürbüz, yumruğu ağır çocuğa çatar, iyice pataklandıktan sonra da adeta rahatlardı.

"Abicim, abicim!" diye ellerini bile öper, teşekkür ederdi.

Mektepten kovulmuş, başka mekteplere yazılmış, nihayet güç bela, galiba hileli bir dişçi diploması elde edebilmişti. Epeyce zamandır yüzünü görmüyordu. Bir çehre ki ne kadar perdahlı tıraş olsa sakal yeri çürük gibi daima mosmor durur; sustuğu zaman görünmeyen gırtlak kemiği bir kelime söyleyince hemen fırlar, işlemeye başlar. Sanki işlemese natıkadan[1] mahrum kalacaktır.

"Birer kadeh bira içelim. İçmeden bırakmam vallahi! İçmezsen arkana takılır, aldığın mezeleri nereye götürdüğünü öğrenirim, haa! Piliç mi, anaç mı, mahbube?"

1 natıka: düzgün ve iyi konuşma yeteneği

Hep o eskiden bildiği çirkin esmerlik ve kaditlik. O ergenlik çıbanları, adi hareketler ve konuşma tarzı! Yalnız elbisesi mükemmel! En iyi kumaştan ve pek güzel dikilmiş. Gömleği de ipek; kravatı vitrinlerde gördüğü 25 liralıklardan. Boza'nın– bu lakap ekşi ekşi köpürmesinden kinaye olacak!– çapkınlığı da kendine göredir.

Şemsi sordu:

"Sen yine 'ecişbücüş'lerin peşinde misin?"

Ecişbücüşler dediği mahluklar tam yersiz yurtsuz, dilenci derecesinde değil de düşmeye hazır hale gelmiş, kirli, eğri büğrü, biçimsizlikleri sakat tesiri yapan, tam kadınlaşmamış birtakım sokak kızlarıdır. Hep ikişer üçer, salına sallana, çorap bağları meydanda, saçları taranmamış, ayakkabıları yamrı yumru, sırtlarında soluk birer yün hırka, camekânlara baka dinlene gezerler; ağızlarında ekseriya leblebi vardır; kol kola yahut el ele tutuşarak yürürler, sinema kapılarında bekleşirler ve kendilerine bir bilet alan adamın yanına otururlar; bilet parasını, vücutlarında dolaşan ellere ses çıkarmayarak daha doğrusu kayıtsız kalarak gözleri beyaz perdede, öderler.

İlaç ve ecza karaborsacısının düşkünlüğü bunlaradır. İyi giyinmiş, uygun vücutlu, temiz görünen kadın Arif üzerinde tesir bırakmaz. Kenar mahalle sinemaları etrafında dönüp dolaştığını, aradığını da arkadaşlarından gizlemez. Hatta o kızların en biçimsizlerini, sarkık kalçalı, dar göğüslü, kuru bacaklı, yılışkan ve sürtüklerini, kavgaya ve şirretliğe can atan hayâsızlarını henüz cisim çirkinliği derecesinde ruh sefaletine düşmemiş olanlarına üstün tutar. Şemsi içinden:

"İnsan değil alçaklık kumkuması!" diye söylenmekle beraber onunla bira içmeye razı oldu.

Evet, Arif hâlâ ecüşbücüşlerle meşgulmüş ama şimdi para sahibiymiş, adamlarına arattırıp bulduruyormuş:

"Armut piş, ağzıma düş!"

Şemsi bu sözden o kadar tiksindi ki ağzındaki birayı az daha yutamayacaktı. Demek, Ali Dingil'in dostları böyle herifler... Böyleleriyle gezip tozuyor, böylelerinin meclisinden haz duyuyor; bayağılık, aşağılık bu kadar olur!

"Ağabey, randevulu değilsen, yapacağın yoksa, ayrılmayalım. Senin Seniye Sesli'yi dinlemeye gideriz. Gör kadını! Bana bir şey demez ama sen beğenirsin! Ben onu Yenikapı meyhanelerinin tahta perdelerine tırmanarak kabak çekirdeği yiye yiye uzaktan muganniyeliği öğrendiği hırpani zamanında tanımalıydın. Böyle kürkler, elmaslar içinde iken değil; basma entarili zamanında!"

İsmini verdiği şarkıcı kız, Dingil'in metresi... Acaba kendisi de oraya gelecek mi? Şemsi bu meraktayken öteki ilave etti:

"Masamız hazırdır. Hem seni Ali Bey'le de tanıştırmış olurum. Hangi Ali Bey mi? Ali Dingil yahu! Bilmiyor musun? Hayret! Bir yaşıma daha girdim. Çin'de miydin, Tibet'te mi? Dünyadan haberin yok! Hovarda delikanlıdır; boyuna emlak, arazi satın alıyor. Bir şey sokuşturuverirsin, hem ziyaret, hem ticaret olur. Mektepte senin az dayağını mı yemiştim? Üzerinde hakkın var; ödeşiriz bu suretle!"

Nazlanır göründükten sonra Şemsi daveti kabul etti. Arif'i sevindirmişti:

“Daha saat yedi, şimdi gelir, İzmir kahvesinde bir tavla atarız. Burada kalıp midemizi abur cuburla doldurmayalım. Bira da şişkinlik verir. Ötede havyarından tut da filetolu yoğurtlu kebabına kadar her şey var.”

Kalktılar. Şemsi kendi kendine söyleniyordu:

“Ah, bendeki şu merak! Bak, nelere katlanıyorum. Hem Mazlum Sami Bey hesabına değil, bedavasına zahmet! Mısırlı hikâyesi başıma iş açtı; şimdi kendiliğimden peşi sıra koşmaya başladım. Gel de Arabacı Ahmed'in oğlunu vurguncu rolünde sefahat sürerken seyretme, bakayım! Yapamam. Anam beni bugünler için doğurdu.”

Biraz sonra daha ciddi düşündü: Hayret Efendizade henüz işi bırakmışa, edindiği malumata doymuşa benzemiyordu, herhalde meseleyi takipten vazgeçmemişti. Haftaya ziyaretine gittiği zaman Şemsi'nin yeni öğrendiklerini can kulağıyla dinlemeyeceği ve bazı ricalarda bulunmayacağı ne malum?...

“Para parayı çeker. İster misin Ali Dingil'le bir de Mısır piyangosu çıksın! Şu hanende bayanların talihi açılırsa pir açılıyor.”

VIII

“Bir evlat, iki de torun! Hayret Efendi şeceresine birdenbire yeni katılan üç zürriyet! Üç zürriyet ki inkıraz[1] bulacak bir sülaleyi resmen olmasa da kan itibarıyla yaşatacak, belki de büsbütün filizlendirecek...

1 inkıraz: yok olma, son bulma

Böyle söylemekle beraber Mazlum Sami akıllı bir adam gibi hanedan ve asalet merakına kapılanlardan, şeceresi şöyle böyle mazbut bir aileye haddinden fazla ehemmiyet veren soyzadelik budalalarından değildir. Hatta Hayret Efendi'den kalan ve rivayete göre bilmem kaç yüzüncü batında Hazreti İbrahim'e dayanan ceylan derisine yazılmış şecereye de eski ve tuhaf bir eser olmaktan başka bir kıymet vermez, inandığı yedi göbek ceddinin Karacaahmet'te duran mezar taşlarıdır. Nihayet iki yüz senesi malum bir aile. Asırları Anadolulu, lakapları da Kuzgunoğlu imiş. Soyadı kanunu çıkınca Mazlum Sami de aynı ismi almış, fakat resmî muameleler haricinde kullanmamayı tercih etmişti.

Onu şimdi düşündüren nokta bir sülalenin yürümesinden ziyade elli sekizine girmişken dünya yüzünde, hatta şuracıkta, eli altında bir oğlu ile iki torununun bulunmasıydı. Çocuğa mı düşkündü? Kalabalık aileler mi severdi? Hayır, bilakis... Bunlardan bucak bucak kaçmıştı. Doktor "Artık evlat sahibi olamazsınız," dediği zaman büyük bir teessüre de kapılmamıştı; "Kudretim yerinde ya!" demiş, o sırada gönül eğlendirdiği komünist talebe bir Rus kızını pahalı kürklere sarıp mükemmel bir kıyafette otomobiline atmış, Monte Carlo'ya götürüp rulet masasına oturtmuştu.

Fakat...

"Evet, bir 'fakat' var şimdi, yani bir vakıa, bir realite, canlı vesikalar... Bir Ali ve –isimleri ne idi? Hâlâ torunlarının adını öğrenememişti!–iki çocuğu Fransızların dediği gibi 'en chair et en os' hayattadır. Şu dakikada oğlu belki de bir çek imzalıyor. On dördüncü kız torunu sinemaya yahut terzisine gitmek üzere odasında giyiniyor; erkeği ise okul-

dan evine dönmektedir. İşte mektep dönüşü şu caddede yürüyen çocuklar arasında biri de odur."

Mazlum Sami, aklından geçirdiklerine o kadar inanmıştı ki yanında Şehriyar'ın bulunduğunu unutarak otomobilin penceresine doğru eğildi ve talebe grubuna –torununu biliyormuş, tanıyacakmış gibi– dikkatle, merakla, şimdiye kadar duymadığı bir hisle baktı.

"Birini mi gördünüz?"

Şehriyar'ın bu sualine karşı "ehemmiyetsiz şey" manasına sadece bir çene hareketi yapabildi. Zihninden geçirdiklerini bu kadın bilse... Nereden aklına gelecek ki kendisinin hâlâ varlığından haberi olmadığı oğlunu düşünüyor ve küçük mektepliler arasında torununu arıyor. Aklından şunları da geçiriyor:

"Belki de benim o yaşımdaki halime pek benziyordur; kumral kıvırcık saçlı, lacivert gözlüdür; ince ve zariftir. Burnu da tamamıyla büyükbabasının eşidir: Yunan heykellerindeki düz, düzgün ve keskin, seyri sanat eseri zevki veren burunlardan..."

Taksim Meydanı'na gelmişlerdi. Mazlum Sami, karısından müsaade aldı:

"Hava güzel," dedi. "ben kulübe kadar yürüyeyim; siz gidiniz; çaydan dönüşte buluşuruz."

Birbirleriyle pek nadir olarak senli benli konuşurlardı. Bir başkasının, hele hizmetçilerin yanında daima teklifliydiler. Şehriyar'dan ayrıldıktan sonra caddeyi bıraktı; gezinin merdivenlerini ağır ağır çıkmaya başladı. Büyük karlar yağmadan evvelki durgun, pek ılık bir hava; basamakları aştıkça aydınlığa vuruyor; gezinin yüksek yerlerine yandan vuran

güneş yassı, yalın kat, rüzgâr çıksa çikolata kâğıdı gibi bükülüp uçacakmışçasına ince, maden sesiyle hışırdayacakmış sanılan bir ışık zarı sermiş.

Çocuk arabalarının dönüş saati...

Mazlum Sami farkında olmadan arabalara bakıyor. Eskiden bu arabaları önlerine takıp götüren dadılara bakar, çocuk bahçelerinde güzel dadılar arardı. Şimdi yalnız arabaların içindekilerle meşgul olduğunu neden sonra anlayınca başını çevirdi, Mete Caddesi'nin apartmanlarını seyre daldı. Tam o sıradaydı, bacaklarına yumuşacık, hafifçe bir yün yumağının çarptığını, iki ufacık elin de sarıldığını duydu, durdu.

Başına sivri kulaklı beyaz bir külah geçirilmiş, uzun ve dar beyaz pantolonlu, mavi hırkalı bir çocuk... Çocuk yaşını tahmin edemediğinden o hususta bir hüküm veremedi. Yavrucak, anlaşılan koşarken çarpmış ve düşmemek için kollarını Mazlum'un bacaklarına sarmış, tutunmuş.

Eğildi, incitmekten korkarak omuzlarından tuttu; sonra elini çenesinin altına götürdü, çehresini kendisine çevirdi baktı! Hayır, olamazdı; ne çiçek, ne mücevher, ne gök, ne su, ne eleğimsağma hiçbir şey! Burada, bu ufacık yüzde onların hepsinden var. Ne hoş bir bakış... Hem ürkmüş, hem de sevilerek seyredilişinden memnun, kurtulmak mı istiyor, kucağa alınıp öpülmek mi, henüz karar verememiş halde bekliyor. Kız mı, erkek mi? Bunu da anlayamadı. Çocuk görmemiş, evlat sahibi olmamış ki koca adam!

Yaşlıca bir dadı geldi, yavruyu usulcacık çekti ve Mazlum'dan af diledi.

Çocuk, elinden tutulup götürülürken nedense başını

geriye çevirmiş, bu temiz kıyafetli, yakışıklı, nazik yaşlıyı dikkatle, merakla, adeta yanında fazla kalmadığına müteessir bir gözle süzmekte devam ediyordu. Mazlum Sami acayip bir sezişle:

"Kız olmalı!" diye söylendi; gülümseyecekti, yapamadı; dudaklarının neden geldiğini anlamadığı bir hüzünle büküldüğünü hissetti.

Aynı zamanda hiç aklından geçirmediğini sandığı, fakat muhakkak deminden beri şuuraltından düşündüğü mevzu ile alakalı bir söz mırıldandı:

"Şemsi Bey ne günü gelecekti? Perşembeye galiba..."

Gezi'den indi, meydana geçti, kulübe doğru yürüyor ve –tuhafına gitti– etrafını, bilhassa gelip geçenleri tecessüsle seyrediyor. Ne oldu böyle? İstanbul'a alakası artmış gibi... Bugüne kadar insanlara alıcı gözüyle pek bakmazdı, köksüz dolaşırdı. Birdenbire, tetkik eden bir adam oluvermiş. Yalnız genç ve zayıf kadınlara değil, yaşlıca hanımlar, taze kızlar ve yetişkin erkek çocuklarla da meşgul.

Nihayet itiraf etti:

"Tabii," dedi. "Aklımda hep Şemsi'nin getirdiği haberler... Şu kalabalık arasında benden üremiş insanlar mevcut olduğunu bildikten sonra eskisi gibi kayıtsız geçip gidemem ya!... Onları görmedikçe rahat edeceğim de yok. Meraka düşmekte haklıyım; meraktan kurtulunca yine düzelirim, elbette!"

Bir pasta salonuna yaşlı, dolgunca, kibar tavırlı bir hanımla bir taze çıkıyordu. Yaşlısı dikkatini çekti. Gözlerine bakınca da bir lahza durakladı; hele kaşlarının uçlara doğru kıvrılmış şekli kendisini büsbütün şaşırttı. Tıpkı

Hüsniye'ninkiler: Zaten Hüsniye'yi artık nasıl tanıyabilecek? Ancak böyle, gözlerinden veya kaşlarından... Sesini bile ayırdedemez. 37 sene... Şaka değil!

Hanım da ona bakmış, bir tereddüt geçirmiş, sonra otomobillerin beklediği yan sokağa sapmıştı. Mazlum, Hüsniye'yi belki tanıyamaz, fakat Hüsniye'nin kendisini derhal tanıması lazım gelir; zira pek az değişmişti; gençliğini bilenler ellisinden sonra da kendisini tanımakta gecikmiyorlardı.

Bunu düşünürken aklına daha mühim bir şey geldi, kızardı:

"Peki ama Hüsniye ne zamandan beri İstanbul'da. Ben de aynı şehirdeyim, maruf bir adamım; eski yalımda oturuyorum. Pek isteseydi arar, görünür, bir vesile bulup karşıma çıkardı. Demek ki tamamıyla unutmuş, kayıtsızlaşmış, kendi âlemine dalmış! Nasıl olur da ilk çocuğunun babasını hiç aramaz, sormaz? İlk çocuğunun babası ve ilk sevgilisini?"

İşlediği günaha, yaptığı insafsızlığa, katı yürekliliğe rağmen Hüsniye tarafından aranılmamak izzetinefsine dokunmuştu; bunu başka şekle soktu:

"O çocuk sayesinde refaha kavuştu; Arabacı Ahmed'inkinden değil!"

Nerdeyse Ali Dingil'le övünecekti. Öbür oğlan gibi bir sünepe olmadığı, küçük bir dükkâncı iken büyük tüccar kesildiği, sivrilip mevki yaptığı için! Maupassant'dan okuduğu hikâye hatırına geldi: Bir delikanlı gençliğinde yol üstü hanlardan birinde köylü bir hizmetçi kızla münasebette bulunuyor; yaşlılığında senatör sıfatıyla yine oradan geçerken rastladığı budala, erken bunamış bir han uşağının kendi çocuğu olduğunu anlıyor, çekilip gidiyor. Hikâyesini anlattığı

arkadaşına diyor ki: "Hepimizin şurada burada bilmediğimiz ne kadar çocuğumuz vardır!"

Mazlum Sami'nin oğlu budala değil, uşak da değil. Cin gibi bir genç! Şimdiden milyonlarla oynuyor ve eski besleme anasını hanımefendi yapmış, hanedan köşklerinde oturuyor. Evet, kendisi de hikâyedeki senatör gibi çekilip gidecek... Lakin arada fark var:

Belki seciye bakımından kıymet veremesek de Ali Dingil'in herhalde zekâsını da inkâr edemeyiz. Zamanla ahlakının düzelmesi, hayır ve hasenat[1] seven bir adam olması da mümkün!

"Onu bir kere görmeliyim. Onu ve çocuklarını..."

Fakat nasıl? Şemsi'ye açılamaz. Gözleri velfecri okuyan bu İstanbul çocuğu muhakkak şüphelenir. Acaba Ali, içkili gazinolardan başka yerlere, kulüplere, konserlere, bazı ağırbaşlı meclislere hiç girmiyor, insan içine katılmıyor mu?

"Kulüpte azıcık ağız arayalım; tanıyanlar çoktur."

Bu kararla adımlarını sıklaştırdı. Caddenin en civcivli zamanı... Hâlâ etrafına bakınıyor, adeta aranıyor. Kimi? Kendini aldatmayı bıraksın artık... Ali ile meşgul olduğu kadar zihnini Hüsniye de kurcalanmaktadır. Yoksa kendisine koca bir evlat yetiştirmiş olmasından dolayı hayretle karışık bir takdir, acayip bir minnettarlık hissi mi?

Bilemiyor. Bildiği, bütün hayatı müddetince o narin ve körpe muhacir kızını unutmamış olmasıdır.

Her zaman, bilhassa kadını cinsi zevkle tahayyül ettiği sıralarda 19 yaşının Hüsniye'sini düşünmüş, yalıdaki kış sabahını hatırladıkça cismani kuvvetinin arttığını duymuştur.

1 hasenat: yararlı, iyi, güzel işler

Yarım saat evvelki, zinde yüzünü tasavvur edemeyeceği kadar lezzetli seyre daldığı güzel yavru gözünün önüne geldi; artık kısır ve zürriyetsiz kalmış bir adam sayılamayacağını sevinçle düşündü. Oğlu ve torunları var. Yarın onlara daha miniminilerini de katacak... Mazlum Sami bunlarla devam ediyor; devam edecek!

"Hüsniye sayesinde.."

Böyle diyerek kulüp kapısından girdi. Her günkünden daha dinç, başı daha yüksekte, bambaşka bir tavırla girdiğini kendisi de fark etmişti. Kapıcının fark etmesi ihtimalini bile mümkün gördü.

IX

Üstünde neonlu, yeşil ve kırmızı elektrik ışıklarıyla meşhur bir muganniyenin adı yanan binaya girerlerken Şemsi anlamak istedi:

"Demek Seniye Sesli henüz primadonna değil. İsmini gazino damında ilan etmiyorlar."

Boza Arif cevap verdi:

"Yakında o da olacak. Ali Bey, kızın ismini taşıyan şık bir salon açmak üzere... İdaresine de ben bakacağım. Zaten Şenhayat'la birleştireceğiz. Bayatlamaya yüz tutmuş mezeleri orada sürer, tüketiriz. Azizim! Rakının meyhaneci bakımından bir iyiliği vardır, üçüncü kadehten sonra ağızdaki tat alma hassasını kaybettirir. Artık ne versen müşteri şapur şupur yutar, yutar. Ancak tabakta süslü durması şarttır."

İlk rastladıkları garsona Ali Bey'in gelip gelmediğini sordu:

"Hayır, paşam, gelmedi daha... ama Seniye Hanım içeride, sizi bekliyor."

"Öfkeli mi?"

"Hem de çok öfkeli... Bu akşam okumayacağım, diyip duruyor. Ankara radyosundan bir bayan getirmişler, Seniye Hanım'dan sonra okuyacakmış."

"Vay! Ali Bey görünmeden bu mühim meseleyi halletmeliyim. Yoksa aralarında hır çıkar, neşemiz bozulur."

Salon henüz tenhacaydı; en geride, köşede yan yana üç masa konularak hazırlanmış sofraya doğru yürüdüler. Baş tarafında arjante kürke bürünmüş, iri vücutlu, fakat ablak yüzü tamamıyla çocuksu bir kadın oturuyordu. Şemsi'ye hiç aldırmadan Arif'e birdenbire çıkıştı:

"Neredeydin karamaça beyi? Meyhaneye üç kere telefon ettim. Artık orada da bulunmuyorsun. Koluna bir dilenci kız takıp yine sinemaya mı kapandın? Çok münasebetsiz adam gördüm ama vallahi, billahi senin gibisine rastlamadım."

Kız sözünü bitirince Şemsi'yi süzdü; birdenbire nazikleşti:

"Affedersiniz, efendim, kusuruma bakmayın, malum a, öfke baldan tatlıdır, derler... İnsanın gözü o anda bir şey görmüyor. Buyurunuz, şöyle teşrif ediniz; şuraya, yanıma, lütfen... Hoş ben durmayacağım gideceğim: gitmezsem kendimi tutamam, bir rezalet çıkar."

Şemsi aldırmadı, bir sandalye çekip oturdu. Ötekiler epeyce atıştılar; Arif iki defa gidip müessese sahibiyle konuşmuştu. Nihayet bir uyuşma yolu bulundu: Yeni muganniye ile Seniye nöbetleşe nöbetleşe bir gece biri, bir gece öbürü, sahneye önce çıkacaklar; bu akşam eski şekle riayet olunacak.

İş halledilince Seniye'ye bir azamettir geldi; öyle ağırlaştı, hanımefendi tavırları almaya, etrafa yüksekten bakmaya, kurulmaya başladı ve yeni misafirin muharrir olduğunu öğrenince de edebiyattan anlar, gayet içli, ince duygulu görünmeye çalıştı ki vazifesi başına davet ettikleri zaman Şemsi ferahladı. Yerinden kalkıp müşteri ile dolu masalar arasında baş muganniyeleri taklide yeltenerek bulunmaz bir matahmış gibi kaşlar çatık, burun havada, gözler tavana dikili bir kadın kâhin edasıyla gidişi vardı, Şemsi dayanamadı arkasından yüksek sesle güldü ve Arif'e hitaben:

"Çok şımartmış o Ali Bey bu besili anaç kızı," dedi. "Hem yemini kesin, azıcık. Böyleleri başka memleketlerde ancak komik rollere çıkarılır!"

Masaya iki kişi daha gelmişti. Arif şöyle takdim etti:

"Makastarı şehir Artin Efendi dostumuz... Kimyageri pürhüner Abdüsselam Bey kardeşimiz..."

Artin Efendi'yi tetkik eden Şemsi bunun Eminönü ile Sirkeci arasındaki karanlık hanlardan birinde taşralılara ve az maaşlı memurlara şansız elbiseler diken terzilerden olduğuna hükmetti. Hani, pantolon çizgileri yan tarafa kaçan, daracık yakalı, vücuda sımsıkı geçmiş, ilik tireleri az günde ağaran ütü tutmaz elbiseler vardır, onlardan... Artin Usta dükkânında muhakkak partal yün terliklerle dolaşır; taş döşemeli han odasının siyatiğine dokunmasından korktuğu için! Ara sıra yanına birtakım acayip adamlar gelir, fiskos konuşurlar, bir şeyler kararlaştırıp giderler. Zira Terzi Artin'in asıl kazancı terzilikten değildir; terziliği göstermelik sanatıdır. Dışarıda tefecilikten inşaat levazımı simsarlığına kadar yüz çeşit işe parmağını sokmuştur.

Abdüsselam ise, belli... Cenup memleketleri ahalisinden Şamlı mıdır, Hamalı mıdır veya Humuslu mudur, kısacası Suriyeli. Arap şivesiyle konuşuyor. Anlaşılan Terzi Artin ve Boza Arif'le karaborsada çalışıyorlar ve Ali Dingil'den kuvvet alıyorlar.

Peki ama o, hâlâ meydanda yok. Artin telaşa düştü:

"Acep ki teşrif buyurmayacak beyefendimiz?"

Arif cevap verdi:

"Beziğe tutulmuştur. Dün akşam iki bin lira vermiş; şimdi fazlasıyla çıkarıyordur. Gelir elbette... Biz başlayalım. Demokrat adamdır, teşrifatı sevmez. Yiyip içmeden beklediğimizi görürse kızar."

Ve Şemsi'ye döndü:

"Ne şekerdir, bilsen! Meclis azıcık nezakete kaçtı mı: 'Yo! ben Arabacı Ahmet Usta'nın oğluyum, paşa torunu değilim!' diye işi hemen laubaliliğe vurur, içi dışı birdir, nesebini saklamaz."

Şemsi bilmemezlikten gelerek sordu:

"Sahiden arabacı mıymış babası?"

"Araba yapıcısıymış, Çırpanlı bir muhacirmiş; anası da muhacir.."

"Demek Dingil soyadını bu sebepten almış?"

"Evet; babasının zanaatıyla iftihar eder. Kardeşi o ismi beğenmemiş. Söylemiştim ya, çıtkırıldımın biri... Onun soyadı Eysen!"

"'Eysen' ne demekmiş acaba?"

"Ha, 'Eysen' de 'dingil' manasına öz Türkçe bir sözmüş; şiirlerinin altına daha yakışıyormuş, nazik düşüyormuş. Ali

Bey alay ederek geçenlerde anlatıyordu. Ondan hep 'Bizim Eysen ağabey' diye bahseder."

Sözünü birden kesti. Masaya doğru toparlak yüzlü, tıknaz, pehlivan yapılı biri geliyordu. Şemsi ırk tiplerinden iyi anlar: Orta boy, tıknaz vücut, geniş yüz, yine genişe yakın bir burun. Kitapların Alpli ırk dedikleri dağlı tipi. Buna Türkiye'de, bilhassa Balkanlarda raslanır. Aslen Orta Asya'dan gelmiş beyaz ırktır.

Tamam, işte Eskişehir'e giderken trende gördüğü adam! Ayağa kalktılar. Sahnedeki çalgıcılar, hanende kızlar ve salondaki ahalinin çoğu yeni gelene bakıyordu. Adeta bir duraklama oldu.

"Ha şöyle! Atıştırmaya başlamışsınız. Ben böylesini severim, masamızda teşrifat yok! Gelen gelsin saadetle, giden gitsin selametle!"

Arif atıldı:

"En aziz dostum Şemsi Bey... Sporcu, atlet, nişancı, muharrir, hangi meziyetini sayayım? İstanbul'un kurdu, vesselam! Mektepte dayağını yiye yiye yetiştim ben... Şimdi isterse şu salondakileri önüne katar, sürer dışarı!"

Onun kendisini bu şekilde takdiminden anlaşılıyor ki Ali Dingil kuvvetli ve cesur insanları seviyor. Nitekim mavi gözleri memnunlukla ışıldadı; önce iki pehlivan gibi birbirlerini süzdüler, sonra hararetle el sıkıştılar. Az daha kucaklaşacaklardı...

Rakılar sunuluyor, meze tabaklarının dördü, beşi bir arada geliyor, boşanıp gidiyor... Ali Bey havyar çanağını yeni misafirin önüne sürdü:

"Siz bana şu taramayı eletiniz hele," dedi. "Ağzım onun çeşnisine alışmış. Fakat nerede bu, nerede bizim valdenin yaptığı? Öylesini ömrünüzde yememişsinizdir. Rahmetli üvey peder yaşına rağmen ara sıra birkaç kadeh parlatırdı; mezesini de tabii anam hazırlardı. Eysen ağabeyle bana da kıyısından köşesinden düşerdi."

"Eskiden siyah havyarı limonla döve döve beyazlatırlar, bembeyaz bir macun haline getirirler de yerlerdi. Kokusu hiç kalmazdı, latif bir şey olurdu."

Şemsi'nin bu anlattığını dikkatle dinleyen Ali Bey:

"Ya? Bak onu bilmiyordum," dedi. "Kimse akıl edip de masama koymadı. Efendim, her şeyde olduğu gibi meze hususunda da dar kafalıyız. Ne fikri icat var, ne eskilerden istifade zihniyeti! Kuzum Arif, haydi büfeye git de şunu gözünün önünde hemen yaptırıver. Ama başında dur, 'İt ite buyurmuş, it kuyruğuna' olmasın!"

Terzi Artin ve kimyager Abdülsselam, Dingil ne dese aynı keramet saydıklarını bildiren aşırı derecede hayran hareketlerine bu sefer büsbütün hız ve kuvvet verdiler. Arif koştu. Şemsi kendi kendine diyordu ki:

"Nasıl olmuş da şu, tamamıyla basit genç, Tahtakale'deki han kapılarından kabuğunu atıp birdenbire ortaya bir işadamı şeklinde çıkıvermiş? Oralarda Ali'den daha işgüzar, daha becerikli, ateş gibi hareketli insanlar yok muydu? Neden onlar yerlerinde kaldılar, en hiçten olanı sivrilip piyasayı eline geçirdi? Ali hepsinden daha zeki, yoksa daha deni mi? Hayır. Daha kötü ahlaklıları ve daha şeytanları muhakkak vardır. Gel de şansa yahut kadere inanma. Liyakatli bir ciheti de olacak; büsbütün de tesadüf eseri diyemeyiz. Çıkan

ilk fırsatı kaçırmayacak kadar ferasetli ve iradeli davranmış, şüphesiz... Sonra işler artık kendiliğinden yürümüş, genişlemiş. Bütün marifeti bence o ilk fırsatı yakalamasında ve bir daha arkasını bırakmamasında."

Bulduğu sebepler ve izahlar kendisini de doyurmadı ve içinden: "Bir sır!" diye söylendi.

Masalarına başka gelenler de olmuştu. Bir inşaat müteahhidi, İzmirli bir tüccar, bir musiki meraklısı... Fakat Ali Dingil daima yeni tanıdığına ehemmiyet veren, yeniye sarılan adamlardandı; hep Şemsi ile meşguldü. Hele siyah havyarın beyaz renk almış mayhoş salatasını tadıp ta beğenince muhabbeti birkaç misli arttı:

"Eksik olma, birader!... Enfes şeymiş vallahi! Bundan sonra her akşam, nerede bulunursam bulunayım, beyaz havyarsız sofraya oturmam. Vitaminin daniskası içinde. A'dan tut Z'ye kadar hepsi mevcut!"

Daima ailesinden bahsetmek merakındaydı ki ilave etti:

"Bizimkilere de öğreteyim. Kızım böyle ince, şık yemekleri sever. Bayana aldırma, ağzının tadını bilmez ki... Yemek masasında sıkılır, esner, bitsin de kalkayım diye yerinde dört döner. Aramızda en fazla zevk sahibi anamdır; sade zevk sahibi mi? Tut, Londra'ya elçi olarak gönder, hakkından gelir, yüzümüzü ağartır, yemini billah!"

Arif:

"Susalım," dedi. "Okuma sırası Seniye Hanım'da!"

Masa başı kafadarları birdenbire dikkat kesildiler; kadehler ve çatallar bırakıldı; başlar sahneye çevrildi. Lakin Ali Dingil aldırmadı; Şemsi'ye yavaş sesle dedi ki:

"Karnınızı doyurmaya bakınız, usulcacık sıvışalım, pavyona gideriz. Siz, ben, bir de Arif... Ötekilerini atlatırız. Seniye de arkamızdan oraya gelir."

Çocuktu bu Ali Dingil! Bu çocuksu hallerini gördükçe, böyle söylediklerini dinledikçe Şemsi hayretler içinde kalıyordu. Adeta şu yarı dangalak mahlukun o meşhur Dingil olduğuna inanamayacağı geliyordu. Acaba gündüzleri veya iş üzerinde büsbütün değişiyor, ikinci bir hüviyete mi giriyordu?

Belki de iki ruhluydu: Ticaret dalaverelerinde keskin zekâlı, önünde perende atılmaz, şeytana külahı ters giydiren bir iş adamı, başka zamanlarda basit bir mahalle delikanlısı...

Evet, muhakkak böyleydi ve başka sahalarda da böyle insanlar yok muydu? Mesela kaleminden harikalar çıkan şairler, muharrirler biliyordu ki tanıştığınız vakit herkese benzeyişlerine, hatta bazen herkesten aşağı görülmelerine şaşıyordunuz. Sanatta yahut ticarette tam iş başına geçince yetişen bir ilham vardı ki işte ikinci ruh budur; bir şahısta iki şahsiyeti birbirinden ayıran değişikliğin asıl kaynağı!

Saz ve şarkı sesleri, uğultu, duman, koku içindeki salonun artık durulur hali kalmamıştı. Şemsi'ye öyle geldi ki kendisi gibi etrafındakiler de yosunlu ve kirli su birikintisinde türemiş, mütemadiyen kımıldanan yarı balık, yarı böcek birtakım sevimsiz mahluklardır; kurbağa yavruları gibi derileri yapışkandır; küçük sivri kuyrukları mütemadiyen hareket etmektedir. Ali Dingil'e hak verdi:

"Aman, kaçalım!" dedi.

Arif'e de işaret ettiler. Garsonun kulağına fısıldadı:

"Seniye Hanım'ı pavyonda bekliyoruz."

Sonra Ali Bey yüksek sesle meclise tebliğ etti:

"Benimki bu gecelik bu kadar, beyler! Şemsi Bey'le uğrayacağım bir yer var. Siz keyfinize bakınız. Karabet Efendi! Masaya nezaret et, eksikleri tamamla, lazım olanları getirt."

Kalktılar, garsonlar selama durdu; vestiyerde bir telaş oldu. Merdivenleri cakayla indiler. Oh! Dışarıdaki hava ne temiz!

Köşeden siyah renkli kocaman bir otomobil sökün etti; gelip kapıya yanaştı. Şemsi içinden:

"Neredesin Arabacı Ahmet ağa! Mezarından başını kaldır da oğlunun haline bak!" demekten kendini alamadı.

İkisi arkaya oturmuşlardı; şoförün yanına binen Arif:

"Koço'ya tembih ettim, Seniye Hanım'ı getirecek; yalnız çıkması münasip olmaz," diye her şeyi düşündüğünü anlatarak Ali Dingil'e yaranmak fırsatını kaçırmadı.

Fakat öbürü cevap vermedi. Otomobile kurulur kurulmaz başka bir adam oluvermişti. Elektrik lambası altında Şemsi bu çehrenin sert ve hain bir mana aldığını hayretle gördü. Taksim gazinosuna gelinceye kadar ağzından bir tek kelime çıkmamıştı.

"Galiba herif mahiyetini yavaş yavaş meydana vuracak!"

Böyle düşünen Şemsi bazı şımartılmış yahut sonradan görme adamların yeni tanıdıklarına karşı önceleri pek nezaketli davranıp bir müddet geçince asıl cibilletlerini açığa vurduklarını bilirdi. Gazinoya girmemek, çekip gitmek belki de daha hayırlı olacaktı. Lakin Ali Dingil hakkında henüz

kâfi bir fikir hasıl edememişti; kalması lazımdı. Bir karar aldı:

"Bana çatarsa çenesine bir direk, sererim keratayı yere!"

X

Hayret Paşa yalısının eski tabirle "limonluk-çiçeklik" denilen "ser"i, kış bahçesi eskidenberi meşhurdur. Ahmet Selami Paşa orada zamanının moda çiçeği olan kamelyalar üretirdi; Mazlum Sami de orkideye merak salmış, şimdi bunlardan yetiştirmeye çalışıyor.

Onun içindir ki ara sıra sere uğrar ve orkide sürüngenlerini gözden geçirir. Nitekim bugün de cam köşke girdi; sıcak dumanın alttan dolaştığı yaş toprak dolu fideliklerden, sulanmış çiçek salkımlarından her yer rayihalı bir rutubet içinde, Halep kili ile yıkanılmış hamam gibi hoş kokulu ve hoş buğulu. Pencerelerden birini açtı. Zemine –ayakları ıslansın, nem kapmasın diye– konmuş tahtalar üzerinde ağır ağır, her çiçeğe, her fideye bakarak dolaşıyor. Neler yok! Sıcak iklimlerde ağaçlaşan çeşit çeşit nebatların çoğu burada bodur halde, zoraki yaşıyor.

Yerlilerden de var: Menekşeler, lâleler, sümbüller, fulya ve zerrinler, hele birkaç gül açmış ki İngiltere'de olsa mükâfat kazanır. En nadir, en güç yetişir cinsler birbirlerine aşılanıp "ıstıfa" ettirilerek yeni birer gül nevine sokulmuştu... Yarın isterse bunlara bir isim takar, kataloglara sokabilirdi.

Mesela şu, sadece iki yaprağı kanat gibi açılarak uçacak bir kelebeğe benzemiş beyazı... uzaktan beyaz görünmekle

beraber yakından bakarsanız cildi üzerinde belli belirsiz mor damarlar ve tirşe süsler görürsünüz; kenarları da incecik bir bordürle altın yaldızlıdır. Enfes şey! Öyle narin, körpe, zarif, endamlı, çıplaklık içinde mahcup gibi ki...

Eğer bir isim verecek olsa içinden "Hüsniye" diyeceği geliyor. Hüsniye'nin hani mehtaplı gecede:

"Benim, benim, Küçük Bey!" diye çırpındığı, başını Mazlum'un boynuna sokmuş, kucakta yarı baygın gittiği zamandaki hali!

Acaba bu gül de onun pembecik ağzı gibi sakız mı kokuyor?

Uzandı, dikenli dalı kendine çekti, derin derin nefes aldı. Hayır, rayihasızdır; lakin hatıra o kadar canlı ki dudakları altında sakızla serinlenmiş, tertemiz, ufacık, lezzetten ibaret bir ağız var gibi... Dayanamadı, öptü.

Sonra bu hareketine kendisi de şaştı. Demek ki Hüsniye'yi sevmişmiş; zamanında farkına varmadan içe işlemiş, belirmeden içeride kalmış acayip bir şuur altı aşkıyla Hüsniye'ye tutkunmuş. Ancak şimdi anlamaya ve tatlı tesirini duymaya, başlıyor. Aradan kırk sene kadar geçtikten sonra...

"Fakat benim sevdiğim Hüsniye, otuz sekiz yıl önceki kızdır, on altı yaşındaki muhacir güzeli... Bugünkü kadın değil; vurguncu Ali Dingil'in anası!"

Evet ama Ali Dingil o günkü narin kızın çocuğu, kendi oğulları! Aşk gizli kalmıştı, lakin verimsiz olmamıştı ki... Nesil, iki torunla beraber yürüyüp gidiyor; evlatsız sanılan Mazlum Sami'yi batınlar ötesine götürecek. Hayret Efendi

sülalesini iki koldan üretecek. Hem de Arabacı Ahmet'in evlatları olacak.

"Haksızlık," diye mırıldandı. "Onların asıl yeri bu yalı! Yazık ki kendilerini 'Geliniz! Cetlerinizin malikânesine dönünüz. Siz buranın malısınız, buranın yarınki hakiki sahipleri sizsiniz!' diyerek çağıramayacağım. Neslimin başladığı şu dam altında yeni doğan bir torun sesi işitmeyecek ve genç bir kız şu geniş merdivenlerden gelinlik elbisesini sürüyerek çıkamayacak. Hepsi başka binalarda ve benden uzakta coşkun, feyizli hayatlarına devam edecekler. Hayret Efendi yalısı ise ölümünden sonra, ayakta kaldığı müddetçe yabancıların olacak... Ayıp! Ayıp, fakat mukadder!"

Gülü tekrar dudaklarıyla okşadı, yürüdü. Görmeyen gözlerle çiçeklerini seyrede ede yine Hüsniye'yi düşünüyordu.

"Demin," dedi. "Doğru muhakeme etmedin. Zira onu hiçbir zaman tamamıyla unutamamıştım. Hemen her kadın bana onu hatırlatmıştı, her kadında ona benzeyen bir şey aramıştım; bir bakış, bir tebessüm, bir kaş şekli, bir göz rengi, bir endam, hoş bir mevcudiyet hali, ürkek bir sokulganlık, hatta seviye farkından gelen uzaklık içinde esirmişcesine kaderine razı bir kendine bırakış..."

Şu noktaya da aklı takıldı: Hüsniye'nin hayali, Hüsniye'yi anmak Mazlum Sami üzerinde mütemadiyen şehvaniliğini arttıran bir tesir yapmıştı. Hangi kadınla buluşsa en mest anlarında bu, gençliğinin ilk zevkini ve o zevki veren ufacık, şipşirin, bir damla kızcağızı ekseriya hatırlar, sahne gözünün önüne gelir, gelince de çarpıntılar geçirirdi; sonra yeniden unuturdu. Her cismaniliğe kapıldığı sırada hatırlanan bir mahluk, bir kendinden geçiş vasıtasıydı.

"Demek ki Hüsniye'yi sevmemişim; sadece beni ihtiras tarafımdan yakalamıştı. Belki de kendimi ona bu şekilde alıştırmıştım; böyle bir meziyeti de yoktu; kızcağıza hayalimden yamadığım bir kuvvet... Ne aslı var, ne esası!"

Gözlerini çevirdi, beyaz güle yine baktı. Niçin baktı? Hiç şüphe yok, eski hayale tutkun. Ne kadar çalışsa, aksini ispat için ne kadar kaçamaklı muhakemeler yürütse olmuyor, işte! Bir bunaklık başlangıcı belki... Lakin muhakkak ki Hüsniye'ye, yani otuz sekiz sene evvelki Hüsniye'nin hayaline âşıktır. Hayatının ilk ve son sevgilisi, o hayattan bir hülya gibi geçip gitmiş olan küçük Hüsniye olacak!

Tuhaf... Ama başka yaşlıların başına da aynı şeylerin gelmediği ne malum?

Şimdi yalıya dönüp de odasına girse ve karşısında o zamanki Hüsniye'yi buluverse sevinçten deli olur; sarılır, öper, koklar, kucağına alır, gezdirir; duyduğu budur; böyle yapacağına emindir. Hakikatte yapmayacak da olsa o hasreti çekiyor, hülyasında o coşkunluklara kapılıyor a!

"Acaba bugün nasıldır, ne haldedir? Sevimli bir yeri eskiyi hatırlatacak hoş bir hali kalmış mıdır? Endamını muhafaza edebildi mi? Pek mi bayağı bir şey oldu?"

Gözünün önüne gelen kadın şişmandır; kocaman göğsü vardır; şatafatlı giyinmiş, âdicesine şımarık, çenesi düşük, Mısır filmleri gösteren sinemalarda locaya kurulan, alaturka konserleri kaçırmayan, Ankara radyosunun saz fasıllarını dinlemeden yapamayan, hizmetçilere karşı haşin, gazinolarda garsonları "Bana bak, oğlum!" diye çağıran kadınlardan... Nihayet bir hizmetçi kızın, bir arabacı karısının sonradan görmüşü... Berbat şey!

"Peki ama onunla evlenemezdim ya! Hayret Efendi torunu bir sütçünün kızını elbette alamazdı, gelin diye köşeye oturtamazdı. Macera muhakkak bu şekilde kapanacaktı. Bir kusurum olduysa kızı bir daha arayıp sormamak. Arayamazdım da... İyi kötü kurduğu yuvayı da yıkar, zavallıyı sokağa düşürürdüm. Geç olmakla beraber işte aradım, bir şeyler yapmak istedim; ihtiyacı yokmuş. Âlâ! O cihetten mesele kapandı. Keşke Şemsi Bey'i bugün çağırmasaydım. Alakayı büsbütün kesmekliğim daha iyiydi. Şimdi, gelince ne konuşacağım?"

Aklı böyle diyordu, hissi yine eskisiydi: Hüsniye'yi de, oğlunu da, torunlarını da bir kerecik görmek, Ali'nin kızı 13-14 yaşındaymış. Mâzlum'un Hüsniye'yi tanıdığı çağda...

"İster misin eşi olsun! Aynı gözler, aynı kaşlar, aynı ince endam, tüy gibi hafif, zarif bir kız... Bana da benzeyebilir. Yok; görmek istemekte haklıyım. Bundan daha meraklı ne olabilir."

Az sonra muhakemesinin tarzı değişti. Bugünlerde okuduğu İngilizce bir romanda otel hizmetçisi bir kızdan nasıl irade sahibi, kocasına bağlı, hatta kocasının mevkiini yükselten ve dul kalınca ismini şerefle taşımayı bilen bir Misis Partington, bir sosyete kadını zuhur etmişti. Dahası var: Hayret Efendi'nin hanımı, yani Mazlum'un büyük anası kimdi? Sakız vakasında esir edilip getirilmiş köylü bir Rum kızı değil miydi? Hayret Efendi'yi o Hayret Efendi yapan ve yalıyı padişahın bile habersizce gelip iftar edeceği debdebeli bir şekle sokan da bu kızdı. Asuman Hanımefendi, hâlâ adı anılan ve zarafeti dillerde dolaşan bir şahsiyet olmamış mıy-

dı? Hürrem ve Kösem sultanlar birer köy papazı kızı değil miydiler...

"Benim zavallı muhacir kızı da pekâlâ bir Hüsniye Hanımefendi olabilirdi. Olabilseydi şimdi şu yalı birkaç çocuktan üremiş taze torunların sesleriyle dolacaktı; ecnebi misafirlerin uğrağı bir küriozite, bir görülmemiş şeyler müzesi haline girmeyecekti. Esas hüviyetini, büyük ve kalabalık aile yurdu vasfını muhafaza edecekti. Ömrüm de yabancı diyarlarda, refah içinde yoksul, heba olup gitmeyecekti. Hayatım büsbütün başka bir veçheden, daha verimli, daha zevkli yürüyecekti. Olmadı, işte!"

XI

Tam bu sırada uşak göründü; beklenilen misafirin geldiğini haber verdi. Eski selamlık dairesine doğru yürürken kendi kendine diyordu ki:

"Ben açmam. Fakat Şemsi Bey kendiliğinden yeni malumat verirse dinlerim. Belki söyleyecekleri vardır. Bu adam doğuştan meraklı... Herhalde işin peşini bırakmamıştır."

Böyle derken, içinden bırakmamış olmasını temenni ediyordu.

Öte yanda Şemsi bekleme odasında şöyle düşünüyordu:

"Mazlum Sami Bey'in hakkı var; bu yalı bir müzeden, kendisi de mesela Fransa'daki Chantilly Müzesi konservatöründen farksız. Başkalarının malına bekçilik eder gibi bir şey. Halbuki evlat ve torun sahibi olsaydı şimdi Hayret Efendi şeceresinin taze sürgünleri buralarının düğün evi gibi

şenlenecekti. Frenk misafirlerinin meclislerinden kaçıp tek başımıza yemek yiyeceğimize bir aile sofrasında oturacaktık. Karşımızda tertemiz giyinmiş gençler dizilecekti, terbiyeli yetiştirilmiş olacaklarından bunların seyri bile hoşa gitmeyecek miydi? Eski büyük ailelerin hepsi, çeşitli sebeplerle çarçabuk haritadan silindi. Hem de ne kadar kısa zamanda!"

O suretle nam ve nişan kalmamış ailelerin dört beş tanesini Şemsi tanıyor. En eskisinin tarihi nihayet Sultan Mahmut zamanına dayanan o, İstanbul memur aristokrasisi sınıfı küçük bir inkılaba, meşrutiyete dayanamamış ve Birinci Cihan Harbinden sonra hemen tamamıyla yıkıntıya uğramıştı.

"Mesela," diyordu. "Şu sadrazamın, o şeyhülislamın, bu seraskerin, sivil, sarıklı, kılıçlı koca adamların, hatta üç padişahın hizmetinde bulunmuşların son zürriyetleri içinde küçülmemiş olanlar hangileri? En varlıklıları bile nihayet genişçe bir apartmana sığınmış haldeler. Kız torunlar bankalarda daktilo... Erkekleri Ankara'da bakanlıklar kadrosuna güç sığınmış vaziyette. Yerlerini ve haklarını yeni gelenlere kaptırmışlar. Bütün devlet erkânı arasında birkaç hariciyeci ile üç beş sivrilmiş adamdan başka kimse yok. Meğerse ne köksüz, ne sathı, ne kifayetsiz bir hayat terbiyesi almışlar, ne kadar cılız ve mukavemetsizmişler! Halbuki garp memleketlerinde, İngiltere'de İtalya'da, Almanya'da, Fransa'da hâlâ kişizadeler mallarını da, hükümet içinde mevkilerini de muhafaza ediyorlar. Bizde hanumanlar[1] viraneye çevrildi; hanedanlar kıyıda köşede kalıverdi! Şayet zürriyet yetişti-

1 hanuman: ev, bark, ocak

rebilseydi Mazlum Sami ayakta kalan muazzam servetiyle ne güzel bir istisna olacaktı."

Antika masaüstü saati, yaşından beklenmeyen taze sesiyle, aceleye lüzum görmeden öğleyi çalmaya koyuldu; henüz bitirmemişti ki kapının önünde ev sahibi göründü. İlk defa eşit seviyede iki adam birbirlerini özlemiş iki dost gibi el sıkıştılar. Şemsi içinden:

"Paşazade bana ısınmaya başladı!" diye söylendi.

Beraberce yürüdüler.

Bir gece evvel pavyonda, sonra hiçbir sebep yokken gidip kapandıkları Büyükdere'nin bir otelinde Ali Dingil ve yanındakilerle sabahlayan Şemsi sersemliğini henüz büsbütün atamamıştı. Fakat artık Arabacı Ahmet ailesi hakkındaki malumatı genişti; hepsinin karakterlerini sohbet arasında geçen sözlerden gayet iyi anlamıştı.

Ali basit ve terbiyesizdi; kaba olmaktan, zenginliğine rağmen kaba kalmaktan ve öyle görünmekten hazzediyordu.

Kaba tesiri yapmaya bilhassa çalışıyordu. İkide bir:

"Ben arabacı oğluyum! Bu serveti kendi zekâmla yaptım! Herkes karşımda baş eğiyor!" diye açıkça övünmekten çekinmiyordu.

Mamafih göründüğünden iyi bir adamdı; aile hissi kuvvetliydi. Aldattığı karısına bile muhabbeti belli oluyordu, küçümsemek ve alaya almakla beraber...

Seniye'ye fırsatını getirip iki kere çatmıştı:

"Sen nesin? Papellerime vurgunsun! Evdeki kadın yarın beş parasız kalsam yine benden ayrılmaz, zeytin ekmek yer, gözümün içine bakar!"

Kızına meftundu:

"Tıpkı anacığımın eşi.. Anama vaktiyle 'Muhacir güzeli' derlermiş; Ayşe'm ninesini de gölgede bıraktı. Ha, değil mi Seniye? Sen öyle bir melek gördün mü ömründe?"

Oğlu babasına benzermiş, topaç gibi, güçlü kuvvetli.

"Eysen ağabey" diye bahsettiği Ömer'den laf açılmıştı:

"Kibardır vallahi, gören Arabacı Ahmet Ağanın oğlu demez, şehzade sanır: Bizim eski şairler üzerine büyük bir kitap yazdı, maarif bakanına haber yolladım, bastıracak yakında... Neydi adı bakayım? Unuttum gitti; bir kadın şair..."

"Leylâ hanım mı? Fıtnat mı?"

"Değil, bilmem ne kadın... Kurşuncu Habibe Molla gibi bir ad! Hayatı hakkında malumat yokmuş; birader, Anadolu'yu kasaba kasaba gezmiş de ne bulduysa toplamış. Edebiyatçıların parmakları ağızlarında kaldı. Ona bu şairlik anadan gelmiştir. Anam arabacı karısıdır ve lakin isterse profesör gibi konferans verir. Türkçeyi mektepsiz, medresesiz kendiliğinden öğrenmiş; biz Eyüp'te otururken komşumuz bir hoca vardı, eski ailelerden birinin kızıymış, fakir düşmüş... Fransızca'yı mükemmelen bilirdi; ondan da çat pat bu lisanı öğrenivermedi mi? Yaşa be! Aşkolsun! Görüyor musunuz, muhacir soyunu? Âlim de yetiştiriyor, milyoner de! Artık devir bizlerin. Kişizadelere ekmek bırakmıyoruz!"

Böyle söylüyor ve sevinçten taşarak kadehe sarılıyordu.

Şemsi korktuğuna uğramamış, eğlenmişti. Dingil'le ahbaplığı da arttırmışlardı. Yarın akşam yemeye, evine gidecekti. "Gör bizim aile hayatımızı," demişti. "Numunedir, numune!"

Ayrıca ilave etmişti:

"Gazinoda masamın etrafına dizildiğini gördüğün he-

rifleri evime sokmam ben. Senin gibi merdler girer oraya! Şu Arif yok mu? Daha ayağını kapımdan içeri basmamıştır, basamaz da! Basamazsın, değil mi?”

“Haddime mi düşmüş, beyciğim. Ne ben girebilirim, ne de Seniye Abla...”

Şarkıcı kadının bu söze kızacağını, kavga çıkaracağını sanan Şemsi, işitmemezliğe vurduğunu görünce Ali Dingil’in ailesiyle alakalı meselelerde şakaya gelmediğini anladı; hoşlandı.

Hüsniye Hanım musikiyi sever, alaturka konserleri kaçırmaz, musikiden anlayan öbür gelinin hatırı için ara sıra alafranga konserlere de gidermiş... Ömer’i de, galiba kendisi gibi ince duygulu olduğundan –Ali’den fazla sevmezse de– yanından ayırmazmış. Bunları da otel odasına kapanıp Seniye’ye şarkı söylettikleri sırada konuşmalardan anladı.

Şimdi Mazlum Sami böyle, yemek salonundan ayrı bir odada masa başına geçip otururlarken bunu düşünüyor ve içinden diyordu ki:

“Şu Hüsniye Hanım herhalde bir tip! Vaktiyle nasıl olmuş da Mısırlıların konağında barınamamış, Mısırlı zenginlerden biriyle evlenip hiç sefalet çekmeden yaşama yolunu bulamamış anlayamıyorum... Fakat hatıra bırakmış ki 38 sene sonra aranıyor. Arabacı Ahmet’in karısı 38 sene sonra karşımıza bir hanımefendi olarak çıkıyor. Mazlum Sami Bey’e söyleyeyim de şaşsın kalsın!”

Nitekim sırasını getirdi, Ali Dingil ile tanışmasını hikâyeye başladı. Ne biliyorsa ve nasıl gördüyse, çalgılı gazino, pavyon ve Büyükdere’deki otel odasında geçen geceyi bütün tafsilâtıyla, tipleri ve sahneleri canlandıra canlandıra nakletti.

"Demek o delikanlı bu derece kaba... Hayret!"

Niçin şaşırıyordu? Nihayet biliyordu ki Ali bir hizmetçi ve bir arabacı çocuğuydu. Bir aralık Mazlum Sami düşünmeye dalmış, sonra şöyle bir sual de sormuştu:

"Kızı büyük anasına mı benziyormuş, efendim? Yani hizmetçi Hüsniye'ye?"

"Evet. Öyle konuşuldu; demin arz etmiştim."

İkinci suali Şemsi'ye daha garip göründü; Mazlum Bey sormuştu:

"Ali denilen adamın gözleri mavi buyurmuştunuz, değil mi?"

"Hem boncuk mavisi... Zaten babasına da 'Çakır Ahmet' derlermiş."

Bu suale neden lüzum görmüştü? Mavi gözlülere hibeden pay çıkmaması için Mısırlı bir şart koşmamıştı ya! Hikmeti ne, o acayip sorgu suallerin?

Şemsi tahkikata koyulalı beri bu Arabacı Ahmet ailesinin muhtelif fertlerini, gözü önünde bir fotoğraf camı devlope ediyormuşçasına yavaş yavaş buğulu, donuk hüviyetinden kurtularak belirmiş, gittikçe şeffaflaşmış, kâğıda alınır şekle getirmişti. Artık onları görüyordu:

"Aferin bana," diye kendi kendisini kıymetlendirdi. "Bir 'müphem'i, 'mücessem' hale getirdim. Üsküdar'a gittiğim gün ortada tek bir şahıs değil, bir iz bile yoktu. Unkapanı'nda Felfelek Cafer ile Hubter Teyze'den bir şeyler öğrendim; Eskişehir teşhisini koymakla isabet etmişim. Vesikaları orada ele geçirdim; Eyüp'de Kuşçu Rıza ve Saatçi İbrahim sayesinde eşhası yakaladım. Abidin ile babası nalbur Ferruh Efendi, hele kalfa Petraki işe yaradı. –Nihayet Boza Arif mende-

buru da beni ailenin en sevilmiş siması ile tanıştırdı. Yarın öbürgün Dingil'in evinde geri kalan tiplerle tanışmaklığım ihtimali çok. Veleddallîn âmin!–"

Bir nokta vardı ki zihninde takılı duruyordu:

"Lakin şu Mısırlıların bu aileye alakaları sebebini anlamadıkça ne içim rahat edecek, ne de hikâye tamamlanacak! Onun anahtarı da Mazlum Sami'nin elinde ama vereceği pek benzemiyor. İşi bilen bir de Hüsniye var, lakin karı sert... Ağzından kolayca laf alınamayacağı muhakkak!"

Hayret Efendi torununun bugün Şemsi'yi dikkatle dinlemesi, sözü eski buluşmalarında olduğu gibi başka vadiye dökmeye çalışmaması da manalıydı.

"Bu adamda bir değişiklik göze çarpıyor. Azıcık eşelesem mi? Yoksa, üstüme lazım olmayanlara karışır görünmekle kredimi bozar, ayrıca kendiliğinden açılmasına sed mi çekerim?"

Yemekten kalkmışlardı; salona geçtiler. Mazlum Sami Bey, üstü gümüş, içi tahta kaplı bir kutuyu uzatarak misafirine hakiki Havana oldukları şüphe götürmeyen yaprak sigaralarından takdim etti. Ecnebi elçi dostları vasıtasıyla getirtiyordu herhalde...

Şemsi bir aralık yanlarına gelen Şehriyar'ın hafta içinde, kışı geçirmek üzere Mısır'a gideceğini, Mazlum Sami'nin de arkadan geleceğini öğrendi. Onun İstanbul'da henüz bitmemiş işleri varmış.

"İşlerden biri de galiba Arabacı Ahmet ailesiyle alakalı.. Hayret Efendi torunu karar almadan yola çıkamıyor. Eğer Mısır hikâyesi hakikaten doğru ise meseleyi halletmeden gitmemesini anlarım."

Böyle düşünen Şemsi, karşısındaki çiftin münasebet şekillerine de şaşıyordu. Ne derece resmiyet! Resmiyet değil, samimiyetsizliğin son haddi. Koca yalıya bir aile yurdundan ziyade hükümet dairesi ruhunu veren de o kadın! Herkesi, her yeri kendine çevirmiş, sahte vekar yapmış.

"Acaba Şehriyar hiçbir an samimi olamaz mı? Olmayacak mı?" cevabını yine kendisi verdi:

"Olur, belki... Bir şartla: Ya âşık yahut ana olursa. Her ikisini birden olursa daha âlâ ama Mazlum Sami ile imkânı yok. Bu kadını aşk veya analık gibi hislerle birçok sarsmak, altüst etmelidir ki üstündeki kabartılar dökülsün, katı alçı tabakaları sıyrılsın, ruh tarafı meydana çıksın!"

Mazlum Sami'ye acıyacağı da geldi: Şefkatten ne kadar mahrum yaşıyor... Şefkat görmeyenler ekseriya şefkatli olamazlar. Baksana, sosyete terbiyesine uymaz, kusurlu düşer diye kayıtsız görünmekten ruhu da çukura kaçmış. Vallahi Felfelek Cafer Efendi yahut Hubter Teyze bunlardan daha ruhlu, heyecanlı, insan mahluklar! Hatta Kuşçu Rıza bile... Kanaryaları için içi titriyor!

Sefir Sezai Paşa'nın gelini de böyle azametli, hissiz bir kadındı; iyiliği de, fenalığı da aynı heyecansız halde yapardı. Asıl kibar terbiyesinin esası bir nevi kayıtsızlık idmanıdır. Din terbiyesinde ona "tevekkül" derler; Sami "tevekkül" tezahürleri ile kibar kayıtsızlığı arasında benzerlik buluyor. Her ikisi de az çok hisleri körleştirir.

Şehriyar, dik ve mağrur otururken eski şato duvarlarına asılmış ecdat resimlerindeki kadınlardan biridir, sanki... Geçmiş çağ ressamlarının sadece cisim kısmını belirtip dondurdukları, ruhtan hiçbir şey aksettirmedikleri bir tasvir!

Bazı filmlerde o tablolar birdenbire canlanır, yürümeye, size doğru gelmeye, yüz hatları hareket edip insanlaşmaya, nihayet yaşayan bir tip olmaya başlarlar. Şemsi adeta öyle bir mucize bekliyor. İstiyor ki Şehriyar da resimlikten kurtulsun!

Kadın odadan çıktıktan sonra Mazlum Sami çoktandır düşündüğü anlaşılan bir meseleyi açıkladı:

"Nasıl da yepyeni bir nesil yetişiyor, değil mi Şemsi Beyefendi?" dedi. "Bakınız, arabacı çocukları büyük işadamı, fikir adamı oluyordu. Ömer için şair, muallim, edebiyatçı, demiştiniz zannederim. Bizim zamanımızda öyleleri babalarının mesleğinde kalırlardı; en babayiğidi mahalle mektebine şöyle bir uğrar, bırakırdı. Köyde balıkçı çocukları tanırdım, aynı yaştaydık; onlar balıkçılığı bırakmadılar; lakin, işitiyorum, bunların evlatlarından bazısı yüksek tahsil yapıyorlarmış. İçlerinden avukat, doktor yetişmiş. Hatta babamın bir kayıkçısı İlyas vardı; torunu şimdi boya kimyageridir, Almanya'da okudu. Ömer de bunlardan biri..."

Bir tereddüt geçirdi; ilave etti:

"Mısır'dan henüz cevap alamadım. Ailenin muavenete muhtaç olmadıklarına nazaran hibeyi başka bir emrihayra tahsis etmeleri mümkündür. Mamafih... Evet, mamafih şu Ömer –küçüğüydü, değil mi?– hususi bir servet sahibi sayılmaz. Nihayet bir mektep müdürü. Şimdiki tabirle az gelirlilerden. Ağabeyinin çoluk çocuğu var, kendisine bir şey düşmez ki... Hoş, anası da aynı vaziyette; yarın zengin oğluna bir hal oluverse de gelini ve torunları münasebeti kesseler ortada kalıverir. Bu cihetleri de Mısır'dakilere bildirmeliyim."

"Acaba kabul ederler mi? Gerek Hüsniye Hanım, gerek Ömer izzeti nefislerine pek düşkünmüşler... Konuşmalardan öyle anladım."

"Haklısınız. Bu kadın adeta mağrur!"

Birkaç defa tekrarladı:

"Mağrur! Mağrur! Muhakkak ki çok mağrur!"

"Kendine güvenen bir hilkatte olduğuna şüphe yok... Doğrusunu isterseniz bana pek enteresan bir tip tesiri yapıyor."

"Benim üzerimdeki tesiri de aynı... Güzel muhakeme ediyorsunuz, Şemsi Beyefendi!"

"Bakalım, bir gün ya Dingil'in evinde, ya başka bir yerde rastlarsam, fikrimde isabet edip etmediğimi anlarım."

"İntibanızı lütfen bildirirseniz müteşekkir kalırım. Cumartesi akşamı yedi buçukta Abdullah Efendi lokantasında buluşalım mı? Çok rica ederim, reddetmeyiniz. Sonra da şu büyük Yahudi virtüözun konserine gideriz. Üç koltuk ayırtmıştım."

Şemsi, daveti kabul etmemek için bir sebep bulamadı. Biraz politikadan, biraz da antikalardan bahsettiler. Bir aralık salona fazla bir karanlık çökmüştü. Hareketli, oynak beyazlaşıp siyahlaşan tuhaf bir karanlık... Akşamınki gibi ağır ağır inmiyor; duru durgun değil. Pencerelere baktılar: Kuşbaşı kar yağıyor. Bu kar altında yalıya sürünerek geçen bir gemi, Şemsi'ye Pierre Loti'nin "İzlanda Balıkçısı"nda okuduğu, unutamadığı puslu Şimal Denizi manzaralarını ve balıkçı Yan'ı hatırlattı. Mazlum Sami'ye ne hatırladığını söyledi.

Ne bilsin ki Hayret Efendizade'ye o sözleriyle Yan'ı değil, Yan'ın bir gecelik karısı o incecik, kiraz dalı kadar narin,

tüy gibi hafif Britanyalı kızı, daha doğrusu 38 sene evvel bir kış sabahı içinde karlar yağarken şipşirin, ufacık mermer karınına başını yasladığı küçük Hüsniye'yi düşündürmüş oluyordu ve şöyle dedirtiyordu:

"Gözleri maviymiş. Çakır veya boncuk mavisi. Yani Arabacı'nın gözleri... O halde Ali benim çocuğum olamaz!"

XII

Park Otel'in yanından saptı. Sağa, sonra da sola döndü; yokuş aşağı bir müddet indi. Ali Dingil'in yeni aldığı denize nazır ev orada, sokak üstündedir; yanında duvarla çevrili bir bahçesi ve garajı da var.

Şöyle anlatmıştı:

"Bir Alman mühendisi yaptırmış, öyle kunt, oturaklı, sağlam, kale gibi bir bina ki... Eşyasıyla, takım taklavatıyla, banyo odasındaki havuzlarına, mutfaktaki almanca yazılı kavanozlarıyla hepsini devredip alelacele memleketine gitti herif... Bugün beş mislini veren çok ama bende satacak göz var mı?"

Ve içtiği bir bir sürü rakıya rağmen sarhoşluğunu belli etmeyen boncuk mavisi gözlerini Şemsi'ye dikmiş, çocukçasına gülmüştü. Zaten bir az da bu evi göstermek için çağırmamış mıydı?

"Ev mükemmel olabilir, fakat kim bilir ne hale sokmuşlardır; yamama eşya ile, düzensizlik ve görgüsüzlükle muhakkak berbat etmişlerdir!"

Kapının açılması gecikti. Merdivenlerde konuşmalar... İçeriden sesler geliyor. Otomatik kilidin hırıltısını duyunca

kanadı itti. Geniş bir antre, bir sofa, karşıda mükellef bir salon; ışıklar gayet iyi tertipli; yandaki merdiven ferforje trabzanlarıyla bu katı kibarlaştırmış. Etrafı bir anda kavradı:

"Aferin şu Dingil'e! Alman mühendisinin verdiği şekli bozmamış, eşyaya da dokunmamış. Yalnız birkaç yeni tablo asmış. Hem de iyi seçilmiş tablolar..." diye söylendi:

Yaşlı bir hizmetçi paltosunu ve şapkasını alıp portmantoya astı. Tam o sırada 11-12 yaşlarında bir erkek çocuk koşarak geldi, el sıktı:

"Babam yarım saat kadar gecikecekmiş; telefon etti, 'affetsinler' diyor. Şemsi Bey sizsiniz, değil mi?"

"Evet. Siz de Aykul Bey değil misiniz? Bakınız, önce görmeden nasıl tanıdım!"

"O kadar kolay ki... Babama benzerim, adımı da o söylemiştir."

Zeki bir mahluk... Önüne düşüp misafiri yan odaya aldı. Burası Alman mühendisinin yazı odasıymış. Hiçbir şeye dokunulmamış. Ciltli teknik kitaplar bile yerli yerinde. Ama yine de mühim bir değişiklik hissediliyor: Müslümanlaşan bir hava. Ev bu rayihayı almış.

Aykul misafire bir sigara uzattı, kibriti de yakmaya hazırlanıyordu. Terbiyesine diyecek yok.

"Voleybol oynuyor musunuz siz?"

"Oynarım, ablam da tenis oynar. Ben nişan da atarım, tüfeğim var. Uçak da yapıyorum. Hani, Taksim meydanında bir dükkânda satıyorlar ya... Plana bakarak parçalarını yapıştırıyorum; lastiğini 400 kere kurup bıraktınız mı havalanıp 'gır!' gidiveriyor."

Kapıda genç bir kız şekli göründü; muhakkak Aysen... Nüfus kaydına göre henüz 15 yaşında olması lazım gelen kız, boyunun uzunluğundan dolayı adeta yetişmiş halde. Fakat dikkatli bakılınca ilk tesir kayboluyor. Fevkalade güzel endamlı, gayet tatlı yüzlü, alabildiğine sevimli...

"Aykul söyledi mi, efendim, babamın azıcık gecikeceğini?"

Kumral saçları incecik, ela gözleri cıvıl cıvıl. En hoş yeri kaşları. Sonlarına doğru istifham[1] işareti gibi manalı bir kıvrılışları var. İnsan baktıkça zevki artıyor. Şemsi düşündü:

"Ali, bu kız anamın eşi, demişti. Tevekkeli kadın geçtiği yerlerde 'muhacir güzeli' diye şöhret salmamış, tevekkeli ikinci kocasına Eyüplüler 'Bizim hanım Niyazi Efendi' lakabını takmamışlar!"

"Annem de ninem de sinemadalar... Altı buçuk seansına gittilerdi, neredeyse gelirler."

"Nineniz sizinle mi oturur?"

"Hayır, amcamla beraber Kuruçeşme'de otururlar. Sinemaya, konsere, tiyatroya gittiği zaman bizde kalır. Otomobille de olsa geceleyin dönmeyi sevmiyor. Duvarlar arasından geçen o karanlık yol hüznüne dokunuyormuş."

"Hakkı var. Ninenizi çok sever misiniz?" cevabı Aykul verdi:

"Çok severiz, hem de korkarız. Babam da korkar."

Ayşen düzeltti:

"Korkmayız, sayarız, kendisini saydırır."

Şemsi hayret içinde: Bir vurguncu çocuklarında bu ter-

1 istifham: soru

biye? Ne "zabit kadın" imiş Hüsniye Hanım! Ali'ye dışarıda hükmü geçmiyor ama içeride bütün aileyi baskısı altında tutuyor. Torunlarını şımarık, arsız, şu bildiğimiz yeni zengin, hatta eski zengin evlatlarına benzetmemiş.

Artık sinsi duyguların tesiri altına girecek yaşa gelmiş olan Ayşen, yazın Moda sayfiyelerinde, kışın pastacı salonlarında rastladığı adeta yırtık denilecek kadar laubali tavırlı kızlardan biri değildi. Beklediği gibi çıkmadı. Evde kimsenin bulunmadığı bu saatte, hatta bulunduğu zaman bile, yanında saçları briyantinle iyice parlatılıp yatıştırılmış iki delikanlı, neden pikap çalıp dans etmiyordu? Sinemaya gitmemişti de küçük kardeşiyle kalmış, misafir ağırlıyordu. Galiba hepsi Hüsniye'nin himmeti...

"Fakat ne olsa Ali Dingil de bir İstanbul çocuğu, diye düşünüyordu. Vurguncu da kesilse, şımarsa, edepsizlik de etse, yine bazı noktalarda ince, ölçülü kalabiliyor. Bizde yanlış bir itikat hasıl oldu: Harpte her zenginleşenin bir hacıağa tipine döndüğünü sanıyoruz. Yavaş yavaş onlar bile duruluyorlar; zaman terbiyelerini veriyor."

Kapının zili çaldı. İçeriye giren tanımadığı bir adam.. Uzun boylu, solgunca, kırklık biri. Aykul "Amcam!" diye koştu, sarıldı. Demek Ömer bu! Ağabeysine zerre kadar benzemiyor; yüzü kemikli, çenesi sivri, burun irice... Ali'den de yaşlı görünüyor. Şakaklarında saçları şimdiden hafifçe ağarmış.

İsimlerini vererek birbirlerini kendileri takdim ettiler.

Şemsi belli etmeden tetkikle meşgul:

"Çekingen, fakat kibar tavırlı. Siyah gözlerinden eskilerin, 'halavet' dedikleri derince bir tatlılık, munislik, sevimlilik taşıyor."

Şemsi konuşmadıkça ağzını açmaya cesaret edemiyor. Bari ilk sözü o açsın:

"Türk şairlerinden bir kadın hakkında etüd hazırladığınızı birader beyefendiden duydum, lakin kim olduğunu söylemediler."

"İsmi hatırında kalmamıştır, efendim."

Sustu. Edebî malumatının derecesini bilmediği bir adama lakırdı olsun diye izahat vermek istemediği belliydi. Bir de, anlaşılan, şahsından bahsedilmesini sevmiyor. Yabancılardan da hoşlanmadığı aşikâr. Nitekim Ayşen'e dedi ki:

"Annem hazırsa alıp beraber dönmek için uğramıştım. Artık gece burada kalır; ben gideyim. Selam söyle, hepsine! Allahaısmarladık, efendim, teşerrüf ettik."

Genç kız "bekleyin amca, şimdi gelirler" filan gibi bir şeyler söyledi, Aykul da yalvardı ama nafile... Yine çekingen fakat kararlı hareketlerle, ikisini de okşadı, çıkıp gitti.

"Amcam meclisi sevmez, az konuşur. Fakat öyle iyi kalplidir ki..."

"Muhakkak, küçük hanım... Gözleri bunu anlatıyor. Kıymetli adam. Kendisini çok yoruyor galiba... Pederinizden de yaşlı görünüyor."

"Bir yaş büyüktür, zaten!"

Şemsi donakaldı. Olamaz! Nüfus kayıtları hâlâ cebinde... Aklında da tutmuştur. Ali 1909, Ömer 1910 tevellütlü.

"Emin misiniz? Sahiden Ömer Bey mi büyük?"

"Elbette! Öyle olmasa babam onu 'Ömer ağabey! Eysen ağabey!' diye çağırır mı? Neden şaştınız? Büyük olduğunu da gösteriyor, işte..."

Doğru... Ehemmiyeti de yok. Ha Ömer büyük olmuş, ha Ali.

"... Ama nüfus kayıtlarında yanlış yazılmış. Ninem anlatır: Çocuklarını İstanbul'da değil, Eskişehir'de nüfusa yazdırmış; küçükmüşler. Ömer amcam zayıf, azıcık çelimsizmiş, babam ise topaç gibiymiş. Memur kendiliğinden küçüğünü büyük sanmış, büyüğünü küçük diye kaydedivermiş. Sonra da değiştirmemişler. Ne olacak, bir yaş aşağı, bir yaş yukarı!"

Ayşen sözünü bitirmemişti ki kapıda bir otomobilin durduğunu ve korna çaldığını duydular. Aykul:

"Babam geldi!" diye fırladı; arabalarını korna sesini çocuk tanıyordu... Ali Dingil henüz içeriye girmiş, kapı daha örtülmemişti, dış merdivene ikinci bir otomobil yanaştı. Galiba Hüsniye Hanım'la gelini...

Şemsi yerinden kalktı; gözlerini meraktan büyümüş ve simsiyah göz bebekleri beyaz ada tavşanlarınki gibi kızıllaşmıştı. Eski muhacir güzelini görecekti; bütün bu "Arabacı'nın Karısı" filmindeki baş yıldız Hüsniye sahneye giriyordu.

Hüsniye ona Greer Garson gibi hem gençlik, hem ihtiyarlık rollerini harikulade muvaffakiyetle oynayan büyük bir sanatkâr tesiri yapıyor. Dikkat kesildi.

ÜÇÜNCÜ KISIM

İlk Göz Ağrısı

I

Dolmabahçe yokuşundan aşağı, merdivenli yola değil de dönemeçli caddeyi takip ederek hızlı adımlarla evine dönen Şemsi, bir aralık durdu. Gece mehtaplıydı; fakat kış mehtabı... Etrafta kimse görünmüyor, ara sıra otomobiller geçiyorsa da çoğu boş. Tek başına giden bu iyi giyinmiş adamı almak ümidiyle şoförler arabalarını durduruyorlar; eliyle işarete mecbur oluyor: "Binmeyeceğim!" Deniz buz tutmuş gibi... Ayazlı ışık altında Üsküdar Norveç'te bir fiyord kasabasına dönmüş, bembeyaz. Arkasına yığılı akçil bulutlar sanki karlı, ıssız dağlar!

Şemsi heyecanlıdır; zira Arabacı Ahmet romanının şimdiye kadar kendisine gizli kalan esas noktasını keşfettiğine emindir:

"Mısırlı hikâyesi tahminim gibi uydurma. Hüsniye, Hayret paşa yalısında çalışıyordu, on altı yaşındaydı; Mazlum Sami de yirmisinde... Aralarında bir macera geçti. Macera artık benim için malum: Ömer o maceranın mahsulüdür,

yani Mazlum Sami'nin çocuğudur. Ali ise gerçekten arabacı oğlu. İşte hakikat!"

Peki, bunu nasıl öğrenmişti? Ömer'in yaşça büyük olduğunu Ayşe söyledikten sonra gayet basit: Tek bir cümle yüzünden! Ali Dingil sofrada annesine sormuştu:

"Mazlume ne âlemde? Bir haftadır görmedim, göreceğim geldi."

Mazlume? Mazlume dediği Ömer'in kızı. Hüsniye'nin torunudur. O halde Hüsniye, Mazlum Sami'yi tanıyor; hatırasına bağlıdır; kimseye sırrını açmamakla beraber paşazadeden olan oğlunun kızına büyük babasının ismini vermiş, vermekten kendini alamamış.

Elinde, gözünün önünde başka deliller de var:

Evvela Ali, Arabacı Ahmet gibi çakır gözlüdür ve ailenin ikinci çocuğudur. Ömer'in umumi halinde galiba bir Mazlum Sami'lik seziliyor. Başka deliller de şunlar: Mazlum Sami ısrarla sormuştu:

"Ali, bu ailenin büyük oğlu mu?"

Bir harp zengini olduğunu öğrenince de teessüre kapılmış:

"Vah vah!" demişti.

Ya Hüsniye ile meşgul oluşu? İkide bir sözü kadına getirmişti. Bir defasında da ondan bahsederken lüzumsuzca şiddetle:

"Mağrur, muhakkak ki pek mağrur!" diye söylenmemiş miydi?..

Şek ve şüphe kalmadı, muamma çözülmüştür.

"Hay gidi eski hovarda hay! Küçük yaşında etrafa çoluk çocuğa saçmaya başlamış, alabildiğine gitmiş... Şimdi top-

lamaya çalışıyor, evlat bakımından iflâs ettiğini anlayınca eski defterleri yokluyor. Kim bilir kıyıda köşede, Avrupa'nın ötesinde berisinde ne kadarı vardır! Olur iblis değilmiş, meğer! Seni gidi yaşlı teke seni! Mısırlı martavalını da ne güzel uydurdu!"

Gazhanenin önünde bir daha durdu; sigara içmek ihtiyacı duymuştu. Bir yandan çakmağını arıyor, bir yandan tekrar ediyordu.

"Seni gidi yaşlı teke seni! Haymana aygırı gibi salmışlar oğlanı Hayret Paşa yalısının harem dairesine, önüne gelen dişiye saldırmış, paşazadem!... Rezalet, vallahi! Rezaletti o eski konakların iç yüzü!"

Bu rezaletler hakkında malumatı az değildi. Evin genç ve yaşlı erkekleri dışarıda gönül eğlendiremedikleri için taze beslemelerle, gürbüz sütninelerle, hatta bazısı habeş yahut zenci kızlarla avunurlardı.

Vaka çıkmayan konak pek nadirdi. Çocuk düşürtme yüzünden az facia mı olurdu? Asıl acıklı cihet şuydu ki bütün harem halkı hep kızları kabahatli çıkarır, bütün kinleriyle acizlere yüklenirdi. Beyleri baştan çıkaran onlardı, o aşifteler!

Kimini kolundan tutup hemen dışarıya atarlardı; kimini çöpçü, ırgat makulesi birine baş göz ediverirlerdi. Fakat iş fazla ileri gitmiş, karnında şişlik başgöstermişse mesele daha ciddiye alınır, en hoyrat vasıtalarla, ekseriya hayat pahasına bu rezalet önlenirdi.

Zavallı bir kız, alt katın en sağır odasında ecel terleri dökerek kıvranırken yukarıda çoktan barışmış olan damat beyle küçük hanım, yahut küçük beyle gelin hanım yeni bir balayı tespit ederlerdi. O küçük bey henüz bekarsa oda hiz-

metine bir başkası verdirdi. Zira bir anane vardı, aile hekimlerinin de destekledikleri bir korunma usulü: Genç erkeği dışarıda çapkınlıktan vazgeçirmek için el altında akça pakça kızlar bulundurmak...

Daha o zamanlar ne "606", ne de "neosalvarsan" icat edilmişti; hastalık korkusu valide hanımefendiye uykularını kaçırttırırdı. İyisi mi evde oyalansın, ciğerparesi!

Vaktiyle kolaymış, cariyeler varmış. Şimdi bereket Katina'lar, Ayşe'ler, Emine'ler, bir sürü Anadolu ve muhacir kızları; evlatlıklar, ahretlikler, beslemeler bulunuyor. Mazlum Sami de işte bu muhitte yetişmiş, keyif sürmüş!

Mazlum Sami'ye karşı bu hıncı biraz da demin tanıdığı Hüsniye'ye karşı duyduğu muhabbettendi. Kapı önünde ana, oğul ve gelin görününce bütün dikkatini on altı yaşından beri geçirdiği hayatın çeşitli sahnelerini tetkikle, bulup meydana çıkarmakla meşgul olduğu kadının üzerine çevirmişti. Neydi bakalım, ne hale gelmişti şu dünkü arabacı karısı, bugünün hanımefendisi?

İlk tesir hayretten ibaret... Zira içeri giren biri dolgun, öteki ince ve uzun iki kadından hangisi kaynana, hangisi gelin, birdenbire kavrayamamış, kısa bir tereddüt geçirmişti. Sonra, ışığa doğru yürüdükleri zaman gözlerine inanmamıştı: Hüsniye hanım bugün elli dört yaşındaydı; lakin en aşağı on beş yaş genç adeta kırklık görünüyordu. Zarif bir endamı, dinç bir edası, hemen hemen taze dul denilecek bir hali vardı ki...

Evet, Ayşen ninesine benziyor. Beraber sokağa çıksalar tanımayanlar ana kız sanabilir. Dingil'in karısı şişman Şadan Hanım mavi tilkiden şatafatlı bir manto içinde büsbütün iri

duruyor. Kaynanasının sırtındaki ise vücut şeklini meydana çıkaran patdastıragan bir kürk. Bu kürklerden sıyrıldıkları vakit Şâdan, pul ve boncuk işlemeli elbisesiyle, altın bilezikleri ve göğse iliştirilmiş yeni moda dal iğnesiyle hanende Seniye'yi hatırlatmıştı.

Hüsniye, yakası beyaz dantelli, gayet sade, düz siyah bir ipek rob giymişti. Üstünde tek mücevher parçası yok. Az sonra, gözüne ilişti: Kulağında küpeler var ama ne pırlantalı, ne de başka bir kıymetli taştan yapılmış... Sade, daha doğrusu çocukça şeyler: Çeyrek liralıklar! Şu var ki galiba bir hatıra oldukları için iyi bir kuyumcu elinde, incecik platin çerçevelere geçirilmiş, bu zarif çerçevelerin yine platinden vidalarla değerleri arttırılmış, hoş şeyler! Beslemelik zamanının hatırası mı?

Zaten kulakları da pek biçimli, sevimli, manalı... Şemsi değme kulağa bakamaz. Güzeli o kadar azdır ki!

Takdim edildi.

"Sefa geldiniz, efendim."

Yaşlılık, sesinden kendini belli ediyor; âhenkliğine rağmen tuhaf, tok kalınlığı ile... Bu sesle artık ana olmak çağını aştığı ellisini geçtiği belli! Saçlarını koyu kestane rengine boyatmış. Başka türlü o renkte olur mu? Muhakkak bembeyazdır. Mamafih aksamıyor.

Koketrisini bırakmış ama gösterdiği yaşa uygun, ölçülü, sadelik içinde zarif bir koketri... Galiba hayatının varlıklı ve yoksul her safhasında böyle olmanın çaresini bulmuş. Doğuştan bir zevkle!

Biraz önce bu saçları sire kordeladan yapılmış bir fiyango ile hafifçe neşelendirmiş, yine siyah ve sade, saadeliği

içinde zarif, az kenarlı bir şapka örtüyordu. O kadın şapkalarından ki ne tüllü, ne de acayip şekilli olmadan gözleri kendine çeker insana "Pek hoş, hiçbir süsü yok ama belli, zevk sahibi bir kadın!" dedirtir, yakıştığına da inandırır.

Hüsniye'nin ilk işi Aykul'u öpüp sevdikten sonra artık odasına çekilme saatinin geldiğini anasına hatırlatmak oldu. Şemsi'ye de izahat verdi:

"Biz," dedi. "Tabii gecikeceğiz. Ali birkaç kadeh içer. Çocuğu bekletmek doğru olmaz. Hem alışmasın. Değil mi efendim?"

Tebessümü büsbütün genç kalmış. Genç, manalı ve bir tebessüm. Bir bakış gibi gözlerini manalaştıran yeri kaşları... Kaşlarının bükülen uçları!

"Ben mi tesir altında kalıyorum," diye düşünmüştü. Hayatını bildiğim için şimdi gözüme çarpan bazı iyi taraflarını büyültüyorum, harikuladelikler bulduğumu mu sanıyorum? Yoksa bu kadın cidden milyonda bir rastlanmaz çok üstün bir mahluk mu? Zannederim büyütüyorum. Mazisi gözümün önüne geliyor, bir hizmetçi kız, bir arabacı karısı, nihayet mütekait bir yaşlı ile ömür sürmüş bir ufak aile kadını olduğunu düşünerek az çok yıpranmış, kibar tavırlı, görgülü bulduğumdan dolayı harika derecesine çıkarıyorum. Ama Şadan'a ne buyrulur? Çok daha genç, çok daha yeni nesil kızı, bir bakıma güzel de... Mektep görmüş, zengin olmuş, hâlâ kenar mahalle tavırlarını bırakmamış!"

Şemsi bu karşılaştırmayı yapınca ikisi ortası bir hükme vardı: Hüsniye Hanım nadir tiplerdendir; lakin böyle bir muhacir karakteri, hatta tipi de yok mudur?

Şemsi bir yandan Ayşen'e, öbür yandan büyük anasına

bakarak İstanbul'da gözüne çarpan bir kadın tipini düşünüyor. Bu tip galiba Moskof muharebelerinden sonra şehre Bulgaristan'la Şarki Rumeli'den göçmüş Türk kafilelerinden sonra üremiştir. Anadolulardan daha endamlıdırlar; saz benizli, ince kaşlı, ela gözlü, azıcık sert hatlı, çileye dayanıklıdırlar. Yaşa ve zor şartlara aldırmadan canlı ve azimli kalırlar. Güzellikleri şehirlinin alışmadığı vasıflardandır; ne Anadolulu, ne Kafkasyalı... Bambaşka bir şey!

Bu hususiyetleri yüzünden isimleri muhacir güzeli diye şarkılara bile geçmiş, bir zamanın aile vakaları arasında yer almıştır. Anasından da işitmişti: Böyle birkaç kız, evlatlık sıfatıyla girdikleri konaklarda kendilerini pahalı satmasını bilmişler, ilk iltifata karşı gevşeklik göstermediklerinden nihayet iyi izdivaçlar yapmışlar, paşa karısı olmuşlardı.

"Şimdi bazı kenar mahallelerde aynı tipe yine raslıyorum. Boylarının ve bacaklarının uzunluğu, bellerinin inceliği, ciddi duruşları, canlı yürüyüşleriyle öbür halktan ayrılıyorlar. Çehrelerinin ifadesi titizlik, aksiliktir; vekarlı bir halleri vardır: sokakta en az söz atılan kızlar ve kadınlar onlardır. Esnafla hiç şakalaşmazlar; ayrıca tok sözlüdürler. Karakterlidirler, vesselam!"

Gözünün önüne bunlardan birkaç tanesi geliyor: Üzerlerinde düz, uzunca etekli, özenti süslerle ve moda biçimlere uymayan sade bir manto, başlarında siyah bir örtü, alçak ökçeli ayakkabılar ve kalınca çoraplarla dik, salıntısız, etrafa aldırmadan adeta mağrur, gidiyorlar. Biçimli güzellikleri çok defa alımsızdır ama bu, daha ziyade istekleriyle soğuk durmaya çalışmalarından, sokak terbiyesindendir. Yoksa ev hallerinde sıcak, sevimli ve sevişmede sokulgandırlar.

"Hüsniye ile Ayşen o tipin karakteristik birer numunesi! Başka başka kıtalara düşmüş aynı ırktaki bu değişikliği yapan âmiller nedir acaba? İklim mi? Yabancı unsurlarla bir arada bulunuş ve kendini az çok akalliyette[1] hissediş mi? Yaşama tarzındaki ayrılıklar ve etraftan aldıkları tesirler mi? Herhalde bir şeyler var. Var ki bakınca ikisini birbirinden ayırt edemiyorum; 'Bu, göçmen!' diyebiliyorum. Bunlar iyi veya kötü ne yaparlarsa içine bir nevi gurur karıştırırlar. Galiba bizi pek beğenmezler, kendilerinden saymazlar!"

II

Yemek masasına oturdukları zaman Ali Dingil anasının önündeki elmastıraş kadehe yarım parmak rakı koydu. Demek âdeti öyle; azıcık içiyor, meclisi bozmak istemiyor. Mezeler gezdirilirken arasında limonla ezilerek beyazlaştırılmış havyar da vardı. Ali anasına dedi ki:

"Bunu Şemsi Bey'den öğrendim. Nedir, biliyor musun?"

Hüsniye tattı ve:

"Bilirim," diye gülümsedi. Havyar salatası... Eskiden kibar konaklarda bunu kilerciler yapardı, davet ve iftar sofralarında muhakkak bulunurdu."

Sanki hizmetçi kız olarak değil, bahsettiği konağın geliniymiş gibi konuşuyor... Hariçten biri şu konuşma tarzı, şu oturuş, şu kıyafetiyle bu sözlerini dinlese "Acaba hangi büyük paşanın kerimesi?" diye meraka düşer. Şemsi yine bir sofra başında görüp tetkik ettiği Şehriyar'ı hatırladı; muka-

1 akalliyet: nadirlik, az bulunurluk

yese etti. O, tabii çok taze, bambaşka bir güzeldi; mükemmeldi; lakin gönül tarafından yavan, içsiz, insaniyetsiz tesiri yapıyordu. Mazlum Sami'nin ölüm döşeğinde gözlerini kapamadan cenaze tertibatıyla meşgul olurdu.

Ali Dingil, anasının meclisinde gayet ölçülü. Belli ki onunla iftihar ediyor ve söylememekle beraber ara sıra Şemsi'yi "Nasıl? Gördün mü, beğendin mi anamı? Kibar kadın değil mi?" manasına yorumlanacak bakışlarla süzüyordu.

Yanında oturduğu için Şemsi, Hüsniye Hanım'ı masa başında yakından tetkik fırsatını da bulmuştu. Elleri hiç iş görmemiş, sıcak sudan soğuk suya sokulmamış gibi eski hayatından iz taşımıyor; tamamıyla kibar ve güzel bir kadının eli. Tırnakları boyalı değil; sedef renginde belli belirsiz cilalı. Lakin epeyce buruşukluklar var; hele göz kenarlarında. Lakin teni öyle temiz, taze ve hafif, fark edilmez bir makyajla canlı bir durulukta ki!

"Yok, yok, doğrusunu söylemeli: hâlâ kadın! Hem de enikonu kadın! Cami yıkılıp mihrap yerinde kalmışlardan değil. Neydi şu Fransız doktorunun ismi? Yazdığı kitapta kadınların etrafa acayip bir ışık saldıklarını, bu ışığın derecesine göre erkekler üzerinde tesir yaptığını ileri sürüyordu. Yalan söylememiş adam. Hüsniye'nin bütün vücudundan kuvvetli, sihirli bir ışık sızıyor sanki... Göremiyorum ama epeyce duyuyorum. Otomobil fenerlerinin dairesi içine girdikten sonra sağa, sola sapamadan koşan bir tavşan gibi bu ışıkla hem kendinizi aydınlanmış hissediyorsunuz, hem de cazibesinden kurtulamıyorsunuz! Elli dört yaşında bunu yapan bir dişi kim bilir gençliğinde neydi? Hele on altısında nasıl şeker, şerbet bir şeydi!"

Ufak bir zihin duraklamasından sonra söylendi:

"Mazlum Sami'ye fazla yüklenmekle galiba hata ediyorum. Dayanamamış körpe delikanlı! Hüsniye de haklı... Bugün bile hoş bir erkek olan Hayret Paşa torunu on dokuzunda, iri iri lacivert gözleriyle, boyu bosu, inceliği ve şirinliğiyle tığ gibi delikanlıyken o bir damlacık, saman çöpü kadar hafif kızcağızı mıknatıs gibi kendine çekmiştir!"

Peki, bu kadın nasıl olup ta bütün o, küçük mahallelerde geçen az çok darlık içindeki hayatında bayağılaşmamış... Ali Dingil'in servet sahibi olması ancak beş yıllık bir hadise... Önceleri Binbaşı Niyazı Efendi'nin evinde emekli sonra dul maaşı ve iki ufak dükkân iradiyle yaşamışlardı; zar zor. Şimdi Hüsniye nihayet tertemiz yüzlü, etine dolgun, cahil bakışlı, başında bir yün eşarp, sevimli, lakin mahallevari bir kadın olarak karşıma çıkmalıydı.

Böyle düşünen Şemsi hatıralarını yokladı:

"Şüphesiz nâdirattan bir şey ama büsbütün de emsali görülmemiş değil! Karımın süt ninesinin kızını ele alalım. Çocukluğunu Sezai Paşaların konağında sığıntı gibi geçirdi. Sonra bir polisi sevip vardı; boşandı. İkinci gün onu Millet Meclisi Sâmiin[1] locasında müzakereyi dinlerken görmüştüm. Nerede o dört beş entarili sıska Pakize, nerede bu vekarlı kadın! Şimdi tanınmış hanımefendilerimizden... Kocasını da ıslah etti. Eski hoca efendi frakını ve silindir şapkasını teşrifat müdürüymüşçesine kusursuz kullanıyor; sivrildi çıktı, ecnebi elçiliklerin kokteyl partilerinde göründüğü zaman neredeyse bizim Mazlum Sami Bey'le boy ölçüşecek."

1 Sâmi: dinleyen, dinleyici

Şemsi tahlillerine devam ediyor:

"Evet, konak besleme ve sığıntılarından sefil kalıp çökenleri, sürtük çıkanları, sokağa düşenleri de biliyorum. Böylelerinin daha çok oldukları da malum. Fakat işte Hüsniye ve Pakize gibileri de var. Anlaşılan istidatlı olanları küçüklüklerinden kapandıkları büyük konaklarda mühim dersleri alıyorlar; kendilerine hanımefendilerden en iyilerini örnek tutup ilk fırsatta onları taklide başlıyorlar, mektepli yetişiyorlar. Yaradılış, kabiliyet, sindirme meselesi!"

Pire Mehmet'in Maceraları romancısına göre ortada şaşılacak, fazla yadırganacak bir vaka yok. Kaldı ki Hüsniye Eskişehir'den sonra sefalet çekmemiştir. Eyüp'te oturması bir şey ifade etmez. Orada eski büyük ailelerden, fakat servetten mahrum, pek görgülü insanlar da yaşar. Hüsniye'nin kendi muhitini böylelerinden seçmesi mümkündür. Eski kibarlığı yenileştirmiş bir kadın! Bahariye'de konağı olan Kazasker Veliyüddin Efendizadeler Eyüp'lü değiller mi? Torunlarından biri Amerikan Koleji'nde, öbürü Fransız rahibelerinde okudu. Tuhaf şey, bu, bizim hayatımız!

Böyle düşüne düşüne Dolmabahçe meydanına inmişti. Saray duvarları arasında uzanan tramvay caddesi deminki geniş manzaralı, apaydınlık yokuştan sonra bir kalenin yeraltı yollarına girilmişçesine loş ve rutubetli geliyor. O loşluğun tesirinden olmalı ki Şemsi'nin düşünceleri de karardı; zihni karanlık bir dehlize dalmış gibiydi:

"Yarın akşam Mazlum Sami ile karşılaşınca ne yapacağım? Keşfettiğim müthiş sırrı sezdirmeden konuşmak ne güç! Vaziyet çatallaştı. Oğlunun Ali olduğunu sanıyor, sempatisini kaybediyordu. Götüreceğim haberle ona: 'Müjde!

Asıl çocuğun Ömer'miş; istediğin evsafta kibar tavırlı bir münevver, bir mütefekkir! Küçük torunun adı da Mazlume! Kadın ilk göz ağrısının hatırasına sadık kalmış. Seni aramamış, sana uzak ve çekingen durmuş, şaşılacak derecede haysiyetli hareket etmiş ama belli ki unutmamış; belki de daima aşkınla yaşamış!' demiş olmayacak mıyım?"

Şemsi'nin yüreği birden yufkalaştı:

"Biçare adam! Şimdi ne yapacak? Bu karmakarışık işin içinden nasıl çıkacak? Anlaşılan yaşlanınca bir vicdan azabı duydu, Arabacı Ahmet ailesinden geri kalanlara, o arada hayatta ise yoksul bulunduğunu hükmettiği Hüsniye ile oğluna münasip bir yoldan paraca yardım kararı verdi. Azabı hafiflemiş, mesele kapanmış olacaktı. Kapanmak nerede? Büsbütün açılıyor. Ortada herhangi bir adamın övüneceği mükemmel bir evlat var; bir torun var; hizmetçi kızdan istihale edip cidden hanımlaşmış yaşlı güzeli bir eski maşuka var. Ayıkla pirincin taşını!"

Kendisini Mazlum Sami Bey'in yerine koydu; ne yapacağını şaşırdı. Öyle ya, muazzam bir servet yarın gözlerini yumunca yabancı, samimiyetsiz, ecnebi meftunu, henüz genç bir kadına kalacak, Hayret Paşa sülâlesi de resmen sönmüş olacak. Halbuki işte Ömer, işte Mazlume, daha gelecekler de başka. Diğer taraftan yıllarca yaşama zorluğu çekmiş, o Ömer'in bin müşkülatla yetiştirmiş, adam etmiş, hâlâ kendisine hatıralarıyla bağlı bir kadın da karşısında. Yani tam tertipli, kusursuz bir aile!

"Fakat bu aileye 'Geliniz, benimsiniz!' diyemeyecek. Demek şöyle dursun, yaklaşamayacak bile! Hüsniye de, Ömer de izzetinefis sahibi, iradeli, inatçı, onurlu insanlar. Kadının

Mazlum Sami'ye bir daha görünmemesi, muhtaç günlerinde de ondan yardım istememesi, maziyi kalın bir perde arkasında bırakması bunu ispata yeter!"

Şemsi fikir yorgunluğu duydu; adımlarını sıklaştırdı. Kendi kendine diyordu ki:

"Hele bir uyuyayım da ne yapacağımı sabahleyin dinç kafa ile kararlaştırayım. Asıl karar vermesi lazım gelen Mazlum Sami Bey'dir. Lord cenapları ocağının karşısında kurulsun, vaktiyle yediği haltı şimdi nasıl temizleyeceğini düşünsün dursun bakalım. Bir de Hüsniye'yi görürse o zaman anlar ne gibi bir çıkmaza girdiğini! Ama paşazadelere pek de güvenilmez. Bizimki de baktı mı işler çatallaşıyor, rahatını kaçırıyor, bütün insanî fikirlerine 'Ben şahımı bu kadar severim!' diyip veda ederse, kendisine başka bir gönül eğlencesi bulursa hiç şaşmam."

III

"Mazlum Sami Bey geldi mi?"

"Evet, yukarıdadır, buyurunuz."

Merdivenleri çıktı, lokantanın rahat ettirici ışığı içinde gürültüsüzce yiyip içenlere göz gezdirdi. Köşedeki masada, sırtını divanın kumaş kaplı yumuşak arkalığına dayamış, tek başına oturan Mazlum Sami hakikaten yakışıklı, şahsiyetli bir adam. Etrafındakilerden ilk bakışta ayırt etmek mümkün. Tek gözlüğü olmamakla beraber insana varmış gibi gelen klöbmen tipi!

Şemsi'yi görünce yüzünde bir ferahlık hasıl oldu. Şüphe caiz değil, artık. Yeni ahbabından hazzediyor.

"Konser dokuzda," dedi. "Acele etmeden yemeğimizi yiyebiliriz. Önce biraz ordövr getirsinler. Rakı içersiniz, değil mi? Ben de öyle yapacağım, bir tek kadehte şerefinize ben içeceğim. Bu yeri severim; Avrupa'nın en iyi lokantalarını hatırlatıyor; yemekleri de o ayardadır."

Şemsi, saklanan sırra ister istemez vâkıf olduğundan dolayı kendisine hâlâ utanç duyuyor. Karar da verememiştir; işin gidişatına göre idare edecek, işte... Her defaki gibi dereden tepeden konuştular. Ama belli ki ikisinin de açmak istedikleri bahis ötekidir, malum meseledir.

"Tuhaf şey," diye söylendi. "Mazlum Sami ile ben garip bir vaziyette kalıyoruz. Hani sevişmek için buluşan toy âşıklar vardır da bir araya gelince hemen sarılıp öpüşeceklerine, şundan, bundan konuşarak boşuna vakit kaybederler; akılları hep kucak kucağa gelmektedir, lakin ilk cesareti biri ötekinden bekler, gittikçe dargınlaşırlar ve ne söylediklerini bilmezler. Aynı haldeyiz. Bari ben başlayayım. O kadar mühim haberler getirdim ki..."

İkinci ve sonuncu kadehi içti: alkole iyi dayanır ama fazlasına gitmez.

"Aman, beyefendi, hatırıma gelmişken söyleyeyim, sonra unuturum; tahkikattaki bir yanlışlığı düzeltmek lazım. Ehemmiyetli değilse de hata, ne kadar küçük olsa yine hatadır."

"Ne gibi efendim?"

"Arabacı Ahmet'in ilk oğlunu Ali sanıyorduk, meğerse Ömer'miş..."

Şemsi, dostunun yüzüne fark ettirmeden baktı. Anlamadı mı, yoksa kulaklarına mı inanamadı? Soruyor:

"Ne buyurdunuz, efendim?"

“Hüsniye’nin birinci çocuğu, yani büyüğü Ömer’dir, nüfus kayıtları yanlış!”

Mazlum Sami Bey ancak şimdi meseleyi sezdi; sararmasından belli... Dudaklarında bir titreme oldu; konuşamadı.

Şemsi, işi gürültüye vurmak için bir gece evvelki daveti ve Ayşen’den işittiklerini hikâye ediyordu. Neden sonra sözünü kesen Mazlum Sami tekrar sordu:

“Ömer mi büyüğü? İlk çocuk Ömer demek? Mektep müdürü, şair dediğiniz adam, öyle mi?”

“Evet, Ömer’i gördüm; görüştük; görüşmemiz kısa sürdü ama Hüsniye Hanım yemekteydi. Şayanı hayret derecede kendisini muhafaza etmiş, fevkalade nazik ve hâlâ güzel bir kadın!”

Olsun bitsin, kurtulayım diye bunları bir bir arkasına söyleyen Şemsi azıcık rahatladı. Bir şey daha kalmıştı: Torun hanımın ismi... Bunu haber vermeye cesaret edemedi; daha sırası da gelmemişti. Hem kalbinden rahatsız olduğunu kendi ağzından işittiği zavallı Mazlum Sami’yi kollamak, korumak da lazımdı. Ne günahı vardı? Çocuk denilecek yaşta bir tedbirsizlik, bir cahillik etmişti. Bunu akıllı başlı koca herifler yapıyordu. Yapmayan ne kadar azdı. Şemsi şuna da dikkat etti: Mazlum Sami ile bulunurken ona hak veriyor, Hüsniye’nin yanında onu haksız çıkarıyordu.

Bir müddet sonra rengi yerine gelen yaşlı adamın yüzünde bir sevinç belirmişti. Aldığı haberden tahmin ettiği gibi muhakkak memnundu; oğlunun bir vurguncu yerine bir aydın oluşuna seviniyordu. Velevki bu evlat hiçbir zaman kendi evladı olduğunu bilmemeye mahkûm bulunsa da...

Velev ki bu evladı kimseye "benim oğlum!" diye göstermek ihtimali bulunmasa da!

"O Ömer Bey'in çocukları da vardı, zannederim."

Şemsi az daha tebessümünü gizleyemeyecekti: Mazlum Sami şimdiden oğlunun ismi sonuna bir "bey" lik takıvermişti. Ali Dingil'e o unvanı bir türlü layık bulamamıştı. Kim bilir içinden neler düşünüyor? "Gördün mü," diyor, "evladımda nasıl da benim kanım kendini göstermiş? Asil evlat aslına çeker!" Bir taraftan bunları zihninden geçirirken öbür yandan cevap verdi:

"Tek bir kızı var, dört yaşında kadar..."

Artık ismini de söylesin mi? Gizlemek hakkı değil. Söyleyip kurtulmalı:

"... Adı Mazlume imiş!"

Mazlum Sami'nin elindeki çatal sallandı; parmaklarından kurtuldu, tabağa düştü. Herkes masaya bakıyor, garson koşup gelmişti. Onu bir işaretle savan Hayret Efendizade Şemsi'nin gözlerini aradı; bakıştılar. Şemsi'nin gözleri "Evet, biliyorum, öğrendim sırrını... Size acıyorum!" diyordu. Tatlı ve merhametli bir surette itirafta bulunuyordu; hatta belki de teminat veriyor, vadediyordu:

"Hiç üzülmeyin! Kendi sırrım imişcesine saklayacağım."

Bir şey daha söylüyordu:

"Bilmemezliğe vurabiliriz, yine eskisi gibi konuşalım!"

Gibi bir yol gösteriyordu. Onun gözleri de nihayet cevap verdiler:

"Teşekkür ederim, size güveniyorum."

Bütün bu azaplı, tatlı, sessiz ve sadece bakıştan ibaret konuşma bir an sürmüştü. Fakat birbirlerine ne çok şey

anlatmışlardı! Mazlum Sami gözleriyle –yine o bir an için– şunu da söylememiş miydi:

“Demek torunumun ismi Mazlume... Bu neyi gösterir? Senin de hükmettiğin gibi büyükanasının beni unutamadığını! Ne güzel, ne hoş bir teselli! Emin ol ben de Hüsniye'yi unutamadım. Ah, açıkça konuşabilsek neler anlatırdım... Anlatacak nelerim var! Ömer'de Mazlume kadar latif bir isim işitmedim, kendi isminden bu derece manalı, zarif bir kız çocuğu ismi çıkabileceğini nasıl olmuş ta düşünememiştim? Yavrum! Minimini Mazlume'm!”

Tabiidir ki son kısmı Şemsi'nin hikayeci muhayyilesi uyduruyor. Lakin hakikate mutabık olması pek mümkün. Zira adamcağızın gözleri şu dakikada öyle rikkat, yumuşaklık, hislilik ile dolu, öyle insanca ki! Onları yeni tanıyor gibi... Karşısındaki bambaşka bir Mazlum Sami! Bütün şıklığına, mondenliğine, yüksek duruşuna rağmen içinden dervişleşmiş, misyoner rahip feragatine ermiş bir Mazlum Sami! Mazlum Sami mesut! İlk göz ağrısının bir daha yüzünü görmediği halde otuz sekiz yıl sürüp giden manevi vefasına çocuk gibi seviniyor; yaşlanmış insanların çabucak kapıldıkları içleniş kolaylığıyla neredeyse gözler bulanacak..

Şemsi onu böyle, ne yapacağını bilmez vaziyette bırakmamak için Ayazpaşa'daki konağın güzel manzarasını övdü; Cihangir semtini yüksek binalarla nasıl berbat ettiğimizi anlattı. Öteki bahse dönmemeye çalışıyordu.

Fakat biliyordu ki tutup saatlerce Hüsniye'yi methetse ve sözü Ömer üzerinde dolaştırsa zevkle dinletecek. Başka lakırdıları zaten zoraki bir alaka ile takip ediyor. Nitekim bir aralık kendisi o bahse yol açtı:

“Konağı bir Alman mühendisinden almışlar mı demiştiniz? Tanırım bu zatı... Anadolu demiryolları müdür muavini bir Mösyö Stern vardı, onun oğluydu. Serseri ruhluydu; Hitlercilik yapıyordu.... Kendini ve babadan kalanı mahvetti. Bir kere de davetinde bulunmuştuk. Masif cevizden bir yemek odası takımı görmüştüm; rüstik takımların en mükemmeli...”

“Tamam, orası, o ev! Takım da duruyor. İyi bir şey yapmışlar, esas mobilyalara dokunmadıkları gibi dışardan lüzumsuz, çirkin eşya da doldurmamışlar... Anladığıma göre buna Hüsniye Hanım mani oluyor. Demiştim ya, ince zevkli bir kadın... Beraber bezik oynadık. Her cuma mahdut bazı misafirler kabul edermiş, beni de çağırdı.”

“Nereye? Ayazpaşa’ya mı?”

“Hayır, Kuruçeşme’deki küçük köşke... Bilirsiniz, tabii: Sultanzade Prens Gıyasettin Bey’in yalısı arkasındaki koru içinde kırmızı köşk; önünde dört güzel fıstık ağacı vardır.”

“Bilirim; pek de beğenirim. Köşk küçüktür ama Sultan Abdülhamid’in mimarı M. Valeri yapmıştı; ‘biju’ gibi bir pavyondur. Acayip bir sergüzeşt... O kızcağız şimdi burada oturuyor, bu kadar da zevk sahibi? Biz kendisine muhtaçtır diye ufak bir yardımda bulunmayı düşünmüştük; bir hayra delalet ediyoruz diye sevinmiştik. Neyse, kısmet değilmiş.

“Fakat, geçen gün sizin de söylediğiniz gibi Hüsniye Hanım’ın şahsına ait hususi bir serveti yoktur. Oğlunun, yani Ali Dingil’in vaziyeti sayesinde refah görüyor. Beraber oturduğu Ömer nihayet bir ortamektep müdürüdür, eline ne geçer ki... Eğer o paraya kalsalar Eyüp’ten ayrılmazlardı.”

“Hakkınız var. Düşünmeliyiz. Düşüneceğiz, elbette.”

Yine bakıştılar. Mazlum Sami adeta şöyle diyordu:

"Ben vermeye hazırım ama almayacağına eminim. Hem işin ucu bir aile namusuna dokunduğu için açıkça hareket etmeye de imkân yok. Ne yapalım ki... bir akıl bulsana!"

Şemsi saate göz attı. Bunu fark eden Mazlum bey:

"Çeyrek var. Kalkalım."

Hesap görmedi. Anlaşılan muhtelif yerlerde biriken faturaları kâtibi sonradan ödüyor. Sadece garson için tabağa bir beş liralık koymuş, üstüne de görünmesin diye havlusunu bırakıvermişti.

"Refikam yarın gideceği için konsere gelemedi. Yalıda iki hafta kadar yalnız kalacağım. Bereket Veli Efendi'yle zevcesi var; her şeye bakarlar... Pederimin yetiştirdiği kâhyamızın oğludur, Veli Efendi... Zaten yalı iki nesilden beri bizden ziyade onların! Lakin bu, nesilden nesile devam eden sadık kâhyalar sınıfı da tabiatıyla ortadan kayboluyor. Veli Efendi'nin oğlu Amerika'da... Elektrik mühendisi oldu."

Yürüyerek Saray sinemasına girdiler. Şemsi içkiden:

"Bu gece Mazlum Sami Bey'i hayretten hayrete düşürdüm. Gece gözüne uyku girmeyecek," diye söylendi.

Az sonra daha şaşırtıcı bir sürprizle karşılaşacağını nereden bilecek?

IV

"Zavallı bir damlacık kız! Ufacık Hüsniye! Meğer sende ne cevher varmış? Onun yanında ben nasıl aciz, miskin, hiçten bir adamım! Elimdeki serveti yadellerde zevkime, sefama harcayıp misilsiz bir hodbinlikle avare yaşarken kendisi, kuca-

ğında bıraktığım yavruyu bir dişi kedi gibi buradan oraya, oradan öte yana taşıyarak, nelere katlanarak yetiştirmiş, boyunca adam etmiş. Ayıp bana! Mavi göz şüphesi de işte zail oldu...”

Mazlum Sami böyle düşünerek konser salonuna gireli, birinci kısmı dinlerken aklı yine hep Hüsniye, Ömer ve Mazlume ile meşgul oldu. Musiki içliliğini büsbütün artırmıştı; baştan başa hislilik kesilmişti. Başka defalar etrafına bakar, güzel kadınlardan birini seçer, belli etmeden o kadını seyrede ede musiki dinlerdi. Haz duyacağı bir kadın çehresine bakmadan musikinin zevkine tam varamazdı.

Bütün ömrü böyle geçmemiş miydi?

İlk defadır ki gözlerini önüne indirmiş, etraftan yardımcı bir çehre aramak ihtiyacını duymamıştı.

“Demek haklıymışım, Hüsniye’yi hâlâ unutamamakta! O yalnız ilk gözağrım değilmiş, ayrıca hem manen, hem maddeten mükemmel bir hamurdan yaratılmış nadir hilkatte bir insanmış. Bırakıvermeseydim de alıp beraberce Avrupa’ya götürseydim hayatım nasıl başkalaşacaktı! Görgüsüz bir muhit içinde, zaruret çekerek o Hüsniye’den böyle bir kadın yetişeceğine göre yanımda ne olmazdı? Evet, hem ruh, hem cisim itibarıyla mükemmel bir hamurdan yaratıldığına şüphe yok. İki taraftan da çökmemiş. Çökmek şöyle dursun, kalkınmış!”

Musiki Mazlum Sami’yi ekseriya ihtiraslı düşünce ve hayallere sevkederdi. Muhakkak, şehvet şeytanının pençesine düşmüş bir adamdı. Nağmelerin ahengi dimağını o bakımdan harekete getirir, pek zevk aldığı dakikalarda pano ve fresklerdeki gibi bulutlu gökler ve göklerde tüllere bürünmüş yarı çıplak güzel vücutlar görürdü. Tanıdığı kadınları

da hatırlar, kafasının içi Botticelli veya Rubens'in İlkbahar "allegori"lerine dönerdi. Henner ve Cabenel'in tasavvur edebildikleri su perileri ile dolu bir âlem!

Bu gece o âlemde yalnız bir kadın vücudu hüküm sürüyor. Hüsniye'nin on altı yaşındaki derli toplu, her hattı sevimli, bir vazo kadar narin ve hayal midir, hakikat midir, pek belli olmayan vücudu... Bir yere çarpınca billur ve fağfur sesi çıkaracağına inandığı vücudu... Aynı zamanda bin bir gece filmlerindeki gibi bir anda silinip kaybolmasından korkulan buğu vücudu!

Sesini kulağında duyuyor:

"Benim Küçük Bey! Benim Küçük Beyefendi..."

Bu sesin sahibi demek ki hayatta. Hem de tahmin ettiği gibi eskiyi hatırlatacak tek iz kalmamış, çökkün halde değil. Görse hemen tanıyabilecek! Her şeyi tasavvur edebilirdi, fakat Hüsniye'nin bir gün –Şemsi'nin anlattığı şekilde– hâlâ güzelce ve zarif bir olgun kadın olarak karşısına çıkacağını aklına getiremezdi.

"Hoş, henüz göremedim ki.." diye mırıldandı.

Ne onu, ne oğlunu, ne de torununu görmüştü. Hayatın acayip bir cilvesine uğramıştı. Değme adamın başına böyle bir vaka gelmezdi. Sevinmesi mi lazım, kederlenmesi mi? Bilemiyor ki... Aklı karar alamıyor yoksa gönlünde duyduğu daha ziyade sevince benziyor.

Sigara içmek ihtiyacında... Bunun içindir ki kısım arasında Şemsi ile beraber salona çıktılar.

Antredeki masalarda yer yok... Bir köşeye çekildiler; ayakta duruyorlar. İyi giyinmiş bir kalabalık ortada dalgalanıyor. Kadınlar arasında temiz mücevherli, ağır kürklü ve

zarif şapkalılar çok. Güzelleri de az değil. Hele birkaç genç kız var ki endam itibarıyla kusursuz.

Her kusursuz endam Mazlum Sami'ye artık Hüsniye'yi hatırlatıyor. Hüsniye bir fikri sabit olmuştur:

"Yaşlanmışım ben... İyice yaşlanmışım, bunaklaşıyorum belki de... Büyükbabam Hayret Efendi ömrünün sonuna doğru böyle bir iptilaya düşmüş, gençliğinde tanıdığı bir cariyenin kızına âşık olmuş, evlenmeye kalkışmamış mıydı?"

Hele bir yaşlı dadısı vardı ki karısı ölünce ta çocukluğunda tanıdığı, kürkünün içine alarak sevip okşadığı bir uzak akraba kızını almıştı. Dayı bey o zaman yetmiş altı yaşındaydı. Kırk yıl hep onu düşündüğünü itirafda etmişti. Meğerse kırk yıl belli etmeden aşkını çekmiş, Kâğıthane'de arabasını, Göksu'da sandalını gözetlermiş; bütün hayatını çeşitli yönlerden gözetlemiş, dul kalınca ümitlere düşmüş!

Daha o yaşa gelmediyse de yine kendinden ürküyor. Soydur, çeker..

Tam bu sırada Şemsi'nin eğilerek birini selamladığını gördü; baktı: Hasır koltukta oturan siyah kürklü, olgun ile yaşlı arası bir hanım, arkadaşının selamına karşılık tebessüm ediyor. Kendisinin de tanımadığını sandığı bir hanım ama kim? Şemsi, Mazlum Sami'ye:

"Müsaadenizle, bir dakika," diyip o tarafa gitti.

Hanımın elini öptü; yanında daha genç ve gözlüklü bir kadın duruyordu; onun da bir kısa takdimden sonra elini sıktı. Konuşuyorlar. Kimdi bu siyah kürklü hanım? Sezai Paşa'nın büyük gelini Şadmend Hanımefendi değil. Olsa idi Mazlum Sami tarafına bakar, gülümserdi. Bir yabancı..

Kısım arasının bittiğini haber veren zil çaldı. Sigarasını

attı, salona doğru yürüyor. Arkasında Şemsi'nin konuştuğunu duydu; yanındakine diyordu ki:

"Nasıl buldunuz konseri? Pek güzeldi, değil mi hanımefendi?"

Kalınca bir kadın sesi cevap verdi:

"Ben ancak sonradan, eve dönüp de yalnız kalınca zevkine varabiliyorum. Herhalde mükemmel olmalı; fazla anlamadım. Daha ziyade gelinimin hatırı için geldim. Meraklısı odur."

Mazlum Sami sadeliği, samimiliği ve bu cevabın da merakıyla başını çevirdi. Önce Şemsi'yi gördü; yüzü kıpkırmızı... Kadına baktı, bakmasıyla beraber -göz göze gelmişlerdi- durakladı: Hüsniye mi o? Muhakkak Hüsniye! İşte Hüsniye'nin gözleri kendi gözlerinin içinde!

Düşüp ölmekten korktu; kalbi işlemez olmuştu, sanki... "Sanki" mi? İşlemiyor, muhakkak... İşlemediği halde yine de ayakta. Görüyor, duyuyor, düşünüyor.

Şemsi canlandı. Mazlum Sami'ye bir şeyler söylüyor...

"Mazlum Sami Beyefendi! Hüsniye Hanımefendi!"

Ve genç kadını gösteriyor:

"Ömer Bey'in refikaları!"

Öyle sıkışık bir vaziyetteler ki ne el öpmeye, ne de sıkmaya imkân var. Başlarıyla ancak selamlaşabildiler. Mazlum Sami hanımlara güçlükle yol verdi, arkaya geçti. Hüsniye'yi ensesinden görüyor. Pek iyi tanıdığı ve takdim edilirken ismi geçtiği halde inanmamış gibidir.

"O mu? Şimdi sürünmemeye gayret ederek arkasından yürüdüğüm kadın benim Hüsniye'm mi? Olamaz!"

İlk önce bu kadarcık düşünebildi. İki, üç adım sonra kafasından bir anda bin şey geçmeye başlamıştı:

“Şu kadın o! Bir mehtaplı gecede, otuz sene evvel hani başını boynuna sokmuş, kucağımda odama götürdüğüm narin kız! Oğlumun anası! Torunumun ninesi! Ve şimdi bizi birbirimize yabancıymışız gibi tanıştırıyorlar! Biz de yabancı gibi konuşmadan, heyecanlarımızı gizlemeyerek arka arkaya yürüyoruz. Köşede ayrılacağız. Hayret!”

Salondan gelenler Mazlum Sami’yi itiyorlar. O, Hüsniye’ye dokunmaktan korkuyor, dikiliyor.

Kürkün yakası ile şapkanın arasından gördüğü, yalnız baş tarafa doğru taranmış, kumral, yumuşak, boyalı olduğu fark edilmeyen azıcık saç. Teninden yalnız kulak arkaları meydanda... Kulakları ne kadar biçimliymiş; eskiden hiç farkına varmamıştı, olabileceği kadar geriledi, yine arkadan umumi şeklini tetkik etti: Hâlâ endamlı ve şaşılacak derecede genç tesiri yapıyor.

Keşke öylece uzun müddet yürüseler...

Salona girmişlerdi. Acaba oturdukları yer kendilerinkine yakın mı? Hayır. İşte orta sıralardan birine gelince hanımlar sola sapacak oldular. Hüsniye döndü; şimdi tekrar yüz yüze bulunuyorlar. Bu kadın tabiatıyla o eski Hüsniye değil! Fakat onun kadar tatlı. Vakit olsa da dikkatli baksa belki daha fazla benzetecek; benzeyen yerleri çoğalacak.

“Biz bu sıradayız, efendim. Müsaadenizle... Müşerref olduk, Beyefendi!”

Yarabbi! Bu sözleri Hüsniye’si mi söylüyor? Yalıdaki “Küçük Bey! Küçük Beyefendi!” diyen ufacık pembe ağız mı bu azıcık kalınlaşmış, lakin hoş ahenkli sesiyle yine ona “Beyefendi!” diye hitabediyor?

Mazlum Sami yaşlanmış halindeki Hüsniye’yi yadırga-

madığına şaşırıyor. Yadırgamak nerede, kanı kanına eski hızıyla kaynamıştır bile... İmkân olsa şimdi onu yine kollarının arasına alır, başını boynuna koymuş vaziyette, öpe öpe bir yerlere götüremez mi?...

"Hüsniye!" diye inleyecek neredeyse...

"Şeref bendenize ait, hanımefendi!"

Ağzı bunu söylerken içinden, içi ve sesi titreye titreye:

"Güle güle yavrum! Güzelim! Benim ilk göz ağrım!" diyor.

Nasıl da canayakın bir yüz, bir bakış ve ferah bir tebessüm bu! Başında bir delilik esiyor; gençliğinde çok kere kapıldığı deliliklerden:

"Affedersiniz, hanımefendi! Ben sizi iyi tanırım, hem çok iyi. Bizim yalıya gelirdiniz; unuttunuz mu? Hayret Efendi yalısına... Orada çok evvelden görüşmemiş miydik?" deyiverse mi?

Diyemedi. Eski zendostluklarında gösterdiği cesareti bulamıyor; bitmiş.

Bunları bir an, yarım yamalak aklından geçiren Mazlum Sami şimdi kös kös koltuğuna gidiyor. Öyle yorgun ki... Sanki yıpratıcı bir rüyadan sersemlemiş halde, bir türlü hayal ile hakikatin hududunu seçemiyor. Bir şeyler oldu ama ne kadarı hakikat, ne kadarı rüya, içinden çıkamıyor.

Şemsi bir tek kelime söylemiyor.

"Hüsniye beni sevmekte devam etseydi şimdiye kadar kendini göstermesi lazım gelirdi. Hayır. Nazik hareket etti ama görünüşü kurtarmak için... Gözleri esasından tatlı ve munis! İçinde muhabbet yoktu; sadece terbiyeliydi."

Nitekim ikinci kısım arası yine sigara içmek bahanesiyle dış salona çıktığı zaman Hüsniye'yi bulamadı. Gelmemişti;

görünmek, görüşmek istemiyordu. Torununa Mazlume ismini vermesi hatıraya sadakat addetmekte ne mana vardı? Artık, tekrar çocuklaşıyordu. Çocukluğa dönüyordu. Toplanır gibi bir hareket yaptı.

"En iyisi Şehriyar'la beraber gitmek... Fikir rahatlığına her vakitten daha muhtacım!"

Otomobille dönüşte Şemsiyi Beşiktaş'a bırakıncaya kadar yine Hüsniye lakırdısı edilmedi. İkisi de pek iyi anladıkları bir utangaçlıkla bahsi açamamışlardı. Mazlum Sami kararlar alıyordu:

"Bu bahsi kapamalı artık!"

Şu kadar var ki araba Kuruçeşme'den geçerken başını koruda görünmeyen küçük köşk tarafına kaldırdı:

"Hüsniye bizden önce dönmüş olmalıdır; konserde yeri kapıya daha yakındı," diye düşündü ve anladı ki bir daha, ne zaman buradan geçse onu hatırlayıp koruya göz atmaktan kendini alamayacak.

V

Şemsi kararlaştırılan gün, çay saatinde Hüsniye'nin köşküne yollandığı vakit azıcık endişe duyuyordu:

"Kadın beni Mazlum Sami ile beraber görünce şüphelenmiştir. Oğluyla ahbaplığımda kendisini tanımak kasti güttüğümü anlamıştır, belki de soğuk muamele edecektir. Mazlum tarafından gönderildiğimi sanacaktır. Halbuki adamcağız böyle bir teklifte bulunmadı; dilini yuttu, suspus oldu. Neydi dönüşteki bitkinliği?"

Kar yağıyor. Tipi ile çalkalanıp savrulan kar değil ama.

Dümdüz inen ve düşmekten ziyade seçtiği yerlere konuveren iri taneli bir kar. Adeta gözü gören, az çok iradesi olan, nebatla mahluk arası yarı şuurlu karlardan.

Mermer merdiven basamaklarına ayaklarını vurarak, paltosunun düğmelerini çözüp sarkarak üstüne biriken ve henüz diri sanılan bu karları silkeledi. Köşk tek katlıydı; lakin bir sırta kondurulduğu, damı da hem geniş, hem yüksek tutulduğu için birkaç katmış gibi görünüyordu. Ayak vuruşları içeriden duyulmuş olacak ki bir besleme kız koştu, camlı antrenin dış kapısını açtı. Tam o sırada köşkün, elektrikleri de yandı.

Kendisini karşılayan Ömer'in karısı Kerime'dir; konserde tanıştığı genç kadın...

"Güzel tarafı yok. Belki var da o taraflarını belli etmemeye çalışıyor. Gözlükleri de kendisine 'püriten' bir mürebbiye hali vermiş. Doğrusu yavanca!" diye içinden söylendi.

Sonra kadının şu gözlükleri çıkarsa epeyce kazanacağı, hoşlaşacağını düşündü. Ömer ile Kerime, Şemsi üzerinde misyoner ailesi tesiri yapıyor, ilahi bir vaziyetleri varmış, ağır bir mesuliyete girmişler gibi bir hal...

Hüsniye oda kapısında göründü. Misafirlerini oturduğu koltukta kabul eden hanımlara benzemek istemiyor, muhakkak. Mazlum Sami doğru söylemiş, bu köşk bir mücevher. Yalnız kapılarındaki güzelliğe insan hayran kalıyor. Ne yüksek, ne kunt, ne sarayvari kapılar, bunlar!

"Ahbaplarımız havanın fenalığından dolayı gelmediler. Fakat sizin teşrif buyuracağınızı biliyordum; bekliyorduk, içeride yalnız birkaç komşu hanım var. Meclisin tek erkeği oluyorsunuz. Ömer daima gecikir; bir kitapçı dükkânında dalmış kalmıştır."

Girdiler. Ortada yaşlı üç hanım, oyun kâğıtları sıralanmış bir masa başında oturuyor. Eşya pembe leke; duvar renginde yine pembe emaye borulu bir çini soba yanıyor. Hepsi belli ki fi zamanından kalma.

Şemsi oyuna devam edilmesini söyledi. Lakin hanımlar –önceden lakırdısı geçmişti galiba– aralarına katılan bu dinç ve sevimli erkeği oyunla harcamak istemediler.

Evet, Şemsi o hanımları, onlar gibilerini yakından bilir: Bir devirde varlıklı yaşamış aile kalıntılarıdır; baba ve dede mirası kocaman ahşap yalılarını, yalı köşklerini kat kat kiraya vermişler, bir bölüğüne de kendileri sığınmışlardır. Eski bir kiler yahut yüklük şimdi mutfak şekline sokulmuştur: Musluk takıp yeşile boyanmış gaz tenekelerinden su deposuyla, çinko kaplanmış masasıyla, yan tarafa açılmış penceresiyle...

Varlıklı adam kızı bugün bakkaldan patates almış filesine koyup küçük köy kasabına uğramıştır, içine sığır eti karıştırılmış yarım kilo kıyma alacaktır. Canı pirzola istediği çok oluyor. Lakin beş parçası kime yeter ki... Bütün ömrü para hesabıyla yıpranıyor. Maziyi unutabildiği ve onları kadere malederek fazla hasisliğe kapılmadığı için hâlâ neşeli olduğu zamanlar vardır. Dünyaya büsbütün küsmemiştir.

Nitekim, işte böyle mütevazı, fakat tertemiz giyinir; komşu ziyafetlerine ve kabul günlerine gider. Konuşması hoştur; taşkıncasına şikâyetten ve olan biten işleri tenkitten çekinir, belki de utanır, küçüklük sayar. Zaten aldığı eski terbiyesinin hâlâ tesiri altındadır: Otoriteye çatılmaz, rıza gösterilir. Zaten iyi günlere dönüşten ümit kesilmemiştir. Yeni bir nesil yetişiyor. İşte torunları: Kimi Üniversitede, kimi parlayacak bir memurla evli, kimi ecnebi mekteplerinde staj yapıyor. Bunlar

yarının adamlarıdır. Yeni evler kuracak ve yeniden refaha kavuşacak İnsanlar! Birçoğu şimdiden kavuşmuştu bile!

O günü sabırla, tevekkül ile bekliyorlar. En buhranlı ve uzun devri atlatmışlardır. Çocukların kucakta, ilk mektepte oldukları, henüz beliremedikleri ızdıraplı devri!

Odadaki hanımlardan biri torununun o sene Siyasal Bilgiler okulunu bitireceğini söylüyor; bir başkası damadının mebus olacağından bahsetmiştir; öbürü oğlunun bir devlet fabrikasında müdürlüğe geçtiğini haber veriyor. Hayat değişiyor ve ana o çocuklara kundura yetiştirmek için neler çektiğini ve şimdi yılbaşı gecesine tuvalet yaptıracağını, Ankara'dan yazan kızının sırtına kışlık kalınca bir manto geçirebilmek için aylarca nasıl didindiğini gayet iyi hatırlıyor.

Bunlar o hanımlardandır; bir nesil değişmesiyle cemiyette tekrar yer alacak olan çilekeş hanımlar...

Hüsniye'nin vaziyeti başkadır: Alt sınıfın yükselişi...

Berikiler üst tabakanın bir müddet altta kaldıktan sonra şekil değiştirerek eski hizasını bulan kısmını temsil ediyorlar, şu var ki iki sınıf arasında öyle bir benzerlik olacak ki artık birbirlerinden ayırt edilemeyecekler. İkisi de kendi kendilerini yetiştirmiş bir tek cemaat haline gelecek; hemen hemen aynı vasıflarda büyük bir orta sınıf: Memleketin temeltaşı!

Hanımlarla bir müddet kırık dökük konuşuldu. Komşular gün görmüş aile kadınlarıydı; semtin eski hayatını biliyorlardı; Boğaziçi'ni... Hüsniye hafifçe kızararak dedi ki:

"Ben de pek gençliğimde Boğaziçi'nde bulundum, büyük bir yalıda..."

"Hangi yalı, efendim?" diye bir hanım sordu.

Şemsi cevap bekliyordu.

"Yandı. İçinizde hatırlayacak yaşta olan yok. Dediğim kırk yıllık mesele.."

Hepsi itiraz ettiler:

"Aman hanımefendi, kırk yıl öncesini siz nereden bileceksiniz?"

"Elli dört yaşındayım."

"Kabil değil!"

"Fakat hakikat bu... Belki o kadar göstermiyorum. Siz bana kaç yaş verirsiniz, Şemsi Bey?"

İlk teşhis doğru: Ciddi bir kadın olmakla beraber Hüsniye'nin ince, hoş bir koketrisi var; pek ölçülü tuttuğu için yakıştırıyor. Ama ne olsa yaş... Dikkat edilince, bilhassa nüfus kâğıdındaki tarihe kadar bilince fazla örtülmüyor.

"Vallahi, efendim, siz henüz yaş meselesini düşündürmüyor, yaşı akla getirmiyorsunuz ki... İşin asıl mühim noktası budur."

Odadakiler leke takımların tahtalarına vurdular. Hüsniye gelinine dedi ki:

"Mazlume'yi getirsene, kızım... Beyefendi görmek ister zannederim."

"Şimdi rica edecektim," demeye kalmadı, kapıdan içeriye latif bir şey, sanki sarı, pembe ve beyaz güllerden derlenmiş bir demet yuvarlandı; gelip Hüsniye'nin dizlerine düştü.

Peltek lisanıyla:

"Nine, bana Memiş Ağa kardan arslan yapacak... Kuyruğu süpürge, gözleri kömürden. Ağzına da portakal koyacakmış! Ama bugün değil... Geceleyin çok, çok, bu kadar karlar yağınca..."

Çocuk eliyle başını gösteriyor, tekrarlıyordu:

"Bu kadar... Nah, böyle... Çok, çok!"

Oda aydınlanmış gibi olmuştu; büyükananın kucağına içi ışıklı bir renk renk kumaştan bir abajur konmuştu, güya... Hele çocuğun iri kordela ile süslü sarışın, bukle bukle saçları bir nur kaynağıydı; nerede ise etrafa billurdan geçen ziya ışın demetleri gibi turuncuya çalan pırıltılar yağdıracaktı.

"Şeker şey!"

Asıl şekerliği sarışın çehredeki simsiyah gözler...

"Babasının gözleri!"

Böyle düşünen Şemsi, Mazlume'yi kucaklamadan yapamadı ve hâlâ kucaklanmaktan mahrum kalan zavallı Mazlum Sami'ye acımaktan da kendini alamadı:

Hüsniye Hanım'da müthiş bir Rumeli inadı, kini var, muhakkak... Ne oğlunu, ne de torununu adamcağıza göstermemekle hıncını çıkarıyor; evladı olmadığını bildiği için işkence etmek istiyor.

Acaba öyle mi? Kadının yüzü gayet rahat... Hayır, asıl doğrusu, Hüsniye büyük oğlunun nesebi hakkında şüphe hasıl ettirecek olan mazi ile alakasını kesmek kararını vermiş. Fakat demin Mazlume'den bahsederken "Beyefendi görmek ister zannederim," demesi manidardı. Neden görmek isteyecek? Mazlum Sami'ye söylemesi için mi?

Hüsniye her şeyi biliyor... Lakin hiçbir zaman itirafa yanaşmayacak, o hisleri yanında açtırmayacaktır. Şu var ki zeki bir adam olan Şemsi'nin gözünden kaçmayan bir nokta var:

Kadın bugün ona karşı daha nazik, daha samimi muamele ediyor; hatta daha candan da diyebilir. Sanki Mazlum Sami'nin bir dostu ve büyük bir ihtimalle sırdaşı ile beraber bulunmaktan memnun...

Memnun olduğu bir cihette şimdi artık o erkeğin kendisiyle meşgul olmaya başlaması, bunu öğrenmiş bulunmasıdır. 38 sene sonra aranılan kadın... Velev ki evlat içinde olsa –elbette konserdeki bakışlarından sezdi!– Hüsniye'yi henüz çökmemiş, zarif kıyafette, kibar tavırlı görmek onu da şaşırtmıştır. Sevinmez mi?

"Evet, evet; Hüsniye'nin halinde, hatta vücudunda bugün bir başkalık belirmiş. Daha canlı, daha tatlı, daha hareketli: Adeta birkaç yaş gençleşmiş. Aranılmaktan ve beğenildiğinin farkına varmaktan hoş ne olabilir, bir kadın için? Hem arayan beğenen kim? Gönlünü, vücudunu verdiği erkek! Hani şu beyaz saçlı genç, güzel karısı, büyük iradları ve Avrupa'da geçmiş binbir macerası olan koca adam! Gel de memnun olma!"

Hüsniye'nin de eski hatıra ve muhabbete bağlı kalması pek mümkündür. Mazlum Sami gibi bir erkek unutulmadıktan sonra... Zira Şemsi emin! Hayret Efendizade küçük beslemenin hayalini kafasından ve tadını damağından nedense silememiştir. Ona bir evlat vermiş olması ayrı mesele!

Mazlume hep karlarla meşgul. Yağıyor mu, durdu mu, ikide bir cama başını dayayıp bakıyor. Bir aralık sordu:

"Köpek üşümez mi? Dışarıda bağlı... Üstü örtülü, kulübesinde ama soğuk girer. Camı yok, sobası yok!"

"Söyleyelim de Memiş Ağa içeri alsın."

Memiş eskiden Eyüp'teki mektebin hademesiymiş, Ömer ile Ali'yi çocukluklarından tanırmış; şimdi köşke ve koruya bekçilik, gözcülük ediyor. Gözü pek bir Rumeli'li... O olmazsa yapayalnız oturamazlar. Bir de karısı var, Mazlume'ye bakıyor. Mutfağa nezaret işi Hüsniye'de... Besleme kız yardımcısı. Köşkün kadrosu bundan ibaret.

"Milyoner Ali Dingil'in anası orta halli yaşıyor."

Kerime çayları verdikten sonra Şemsi'ye sordu:

"Konserde gördüğümüz yaşlı bey için kim dedinizdi, efendim? İsmini iyi işitmemiştim."

Hüsniye bunu duymuştu, muhakkak. Fakat yanındaki hanımla konuşmasına devam ediyor.

"Mazlum Sami Bey... Pek kibar bir zattır."

"Hayret Efendizade mi? Şu büyük yalının sahibi? Zevcesini de tanır mısınız?"

"Pek tabii..."

"Çok güzel bir kadındır. Beyaz saçlar altında taze çehresiyle öyle hoş görünüyor ki..."

Hüsniye'den başka herkes bir şeyler söyledi. Şehriyar beğeniliyor, lakin sempati kazanamamış. Kerime bu defa kaynanasına döndü:

"Anne," dedi. "Hatırlıyor musun, biz o beyefendiyi bir kere resim sergisinde, geçen sene de Taksim gazinosunda görmüştük; kibar tavırlarıyla dikkatimizi çekmişti de Ömer'e sormuştuk, bilememişti. Ali Ağabeyim de tanımıyordu."

"O adam bizim muhitimizden değil ki kızım. Nereden bileceğiz?"

Şemsi önüne, çay fincanına bakıyor; Hüsniye'nin sesindeki hafif titreyişi seçen yalnız Şemsi'dir. Neden sonra başını kaldırdı. Cesur bir kadın bu!

Dayanamadı, gözleriyle eski muhacir güzelinin gözlerini aradı. Baktı ki ışık dolu... Kaşlarının uçlarına da adeta şuh diyeceği birer hoş büküntü ilişmiş. Onu seyrederken kendi kendine şöyle söyleniyor:

"Merhum Binbaşı Niyazi Efendi Allah'ın mutlu kuluymuş: Eyüplüler de adamcağıza 'bizim hanım' lakabını takmakla haklıymışlar. Yirmi beş, otuz çağlarındaki Hüsniye'yi düşün hele! Canını feda etse azdı. Ali Dingil'deki zekâ bu kadından geliyor!"

Şemsi'nin bakışı karşısında Hüsniye belli belirsiz gülümsedi; çocuğu tekrar okşadı, öptü. Sonra gelinine işaret etti:

"Usulcacık odasına götür."

Bu aralık herkes susmuş olduğu için karların camlara yumuşak, kof bir hışıltı ile vuruşunu işittiler. Dağ köşkü o sesle, rıhtımını denizin yaladığı bir yalı hissini veriyordu.

VI

"Bu bahsi kapamalı artık!" diye konser dönüşü verdiği kararda Mazlum Sami direnemedi.

Kendisini tekrar çiçek merakına vermek istemişti. Yeni yetişen güllere isimler aradı; aklı hep Hüsniye ve Mazlume'ye takılıyor ve bunları özene bezene Fransızca Husniée, Mazlumée şeklinde dişil edatlarıyla yazıyor, yüksek sesle okuyor, ahenkli ve orijinal buluyordu.

Hakikaten kataloğa o isimleri koyacağından mı? Hayır...

Eski adamlarınki gibi terkipli bir isim de hoşuna gitmişti: Hüsnimazlum.. Dedelerimiz yetiştirdikleri lalelere, sümbüllere bu çeşit isimler vermemişler miydi?

Çiçeklerden beklediği fikir rahatına kavuşamayınca kaşık koleksiyonunu düzenlemeye kalkıştı. Lakin yine unutamadı: Ufacık, mercanlı ve şıngıllı kaşıklara baktıkça Mazlume'yi

bunlarla muhallebisini yerken görmek arzusuna kapılıyordu ve Hüsniye'yi de torununa muhallebi yedirirken şefkatli gözleriyle ona nasıl baktığını seyredemediğine üzülüyordu.

Küçük köşk ise hayalinde her gün biraz daha "mesut yuva" mahiyetinin almıyor muydu? Kendi koca yalısından, etiketli misafirlerden, resmi uşaklarla manken tavırlı hizmetçilerden, bütün bu yapmacık, samimiyetsiz, gönüle yer bırakmayan hayattan ve en ziyade bir türlü "aile" olmamaya mahkûm muhitten bezmişti artık!

"Tuhafı şu ki oğlum Ömer kafamda yer almıyor. Buna mukabil torunuma karşı muhabbetle doluyum. Ömer'den ziyade o yavruyu görmek istiyorum. Göğsüme bastırıp 'Yavrum!' diyebileceğim bir odur."

Düşününce küçücük kız çocuklarına karşı az da olsa eskiden beri alakasız kalmadığını hatırladı. Umumi bahçelerde onlara gözü iliştiğini, seyrinden zevk aldığı olurdu. Rikkatle bakar, büyüdükleri zaman erkeklerden neler çekeceklerinin ve erkeklere neler çektireceklerini aklından geçirerek hayatına karışan kadınları hayalinden geçirirdi.

"Benim zevk sapıklığı ve ruhi dalalet nevinden hiçbir kusurum yok. Münasebetlerimde tamamıyla normal bir adamım; fakat kadına düşkünüm. Kız çocuklarını da yarının kadınları olacakları için oğlan çocuklarından daha enteresan buluyorum," diye doğru hükümler de verirdi. İşte şimdi kendisinin de öyle –ve muhakkak ki şipşirin, çıtıpıtı, belki de dilli dilazer– bir kız torunu var.

Ne yazık ki:

"Büyükbaba!" diye koşup dizlerine tırmanmayacak; asıl

fenası şu, bir buçuk asırdır bir bir üstüne yığılan servetten de istifade edemeyecek.

"Evet. Büyük servet şart değil. Fakat onun hakkı bu... Hakkını yabancılar yiyecek!"

Ne yapmalı ki bari torunu, torunları –zira Ömer'in birkaç çocuğu daha olacak, elbette– hisselerinden istifade etsinler? Hayret Efendi ailesinin serveti büsbütün aile dışında dağılmasın?

Mazlum Sami masanın başına geçti. Önünde kâğıt kalem bulunursa iyi düşünür, az çok bir neticeye varırdı.

"Hüsniye'ye hiçbir şey kabul ettiremem. Vasiyetname ile de bırakamam, zira şüpheyi çeker, çocuklarını kuşkulandırır, aile haysiyetine dokunur. Ömer resmen bana yabancıdır. Gidip 'Sen benim oğlumsun. Varımı yoğumu sana vereceğim. Uzun etme; hem kibar bir baba, hem de büyük bir servet kazanıyorsun!' diyebilir miyim?"

İmkânsız! Filvaki Ömer tahsil görmüş, aydın bir gençtir; hayatı bilir ve insan cemiyetlerinin aksaklıklarını, ruhi ve cismi özürlerini anlar, asıl babasıyla anası arasında geçen macerayı da objektif surette tahlil ederek birtakım batıl kaidelere bağlanmak lazım gelmediğini de takdirden aciz değildir. Lakin Şemsi'den öğrendiğine göre oğlu hislilik, içlilik tarafı ilim cephesine üstün bir yaradılıştadır. Darbenin altında maneviyatının ezilmesi ihtimalinden korkulur, kendisine öyle bir sır verilemez. Ayrıca ne para, ne de soyluluk meraklısı...

"Peki, başka ne yapabilirim? Çıkar yol yok!"

Mazlum Sami hakikatin Şemsi tarafından keşfedildiğine emindir ama lokantada gözleriyle anlaşıp sözleştikleri gibi aralarında bu bahsi açıkça konuşmayacaklar. Konuşmaları

Hüsniye'yi küçük düşürmek, bir aile şerefiyle oynamak olur. Kendi haysiyetine de dokunmaz mı?

Fakat bir karar almak da lazım. Zira Mısır'a uğurladığı Şehriyar'ın arkasından İstanbul'da nihayet bir posta gecikebilir. İşi bir neticeye bağlamalı ki artık rahat etsin, hür kalsın, endişesiz yaşasın.

"Zaten yorgunluk duyuyorum. Bu bahsi kesmeli artık!"

Sadece Mazlume ile sonradan doğacak kardeşlerinin istikballerini temin edebilse ferahlayacak. Çaresi nedir? Şemsi belki bir kulbunu bulur, ama açılamaz ki...

"Ah," dedi. "Hüsniye benimle bir olsa, beraber düşünsek, fikir birliği etsek hepsi düzelir!"

Karlı bir geceydi, kulüp dönüşü henüz soyunmamış, ocağın karşısına şöyle uzanmıştı; kafasının içinde birdenbire sanki bir flaş yandı, dimağı apaydınlık oldu. Bir fikir nurlandı. Acayip bir fikir, delice bir fikir belki de.

"Çaresi basit," diye yerinden fırladı. "Şimdi dul bir kadın olan Hüsniye ile evlenmek! Servetimi ona bırakırım, ama Ali Dingil de faydalanırmış... Ziyanı yok. Benimkilere de hisse düşer ya!"

Peki ama Şehriyar? Onu ne yapacak?

"Mısırdaki çiftliği kendisine vermek şartıyla acaba ayrılmaya razı olmaz mı? En büyük irad kaynağı bu çiftliktir; bir kadını ömrünün sonuna kadar genişçe yaşatır. Alsın gelirini, keyfince gezsin, tozsun!"

Mazlum Sami'nin sevinci uzun sürmedi; koltuğa çöktü:

"İmkânsız şeyler düşünüyorum," diye kederle başını salladı. "Aklımdan geçenleri bir öğrense ateh[1] getirmek üze-

1 ateh: bunama

re olduğuma hükmeder. Yalıda tek başına kalmamalıydım. Muhakememem büsbütün bozuldu. Şu vakıf işini bahane ederek Ankara'ya kadar bir gidip geleyim; belki oyalanırım."

Bir kâğıt üstüne "İlk yer bulunduğu gün Ankara treninde benim için bir yer" diye yazdı, kapıyı aralayarak dışarı attı. Adetiydi: Geceleyin aldığı kararları, böyle bir pusula ile kâtibine bildirirdi. Hizmetçiler sabahın erken saatinde kapı önünü ararlar, buldukları kâğıtları kâtibe götürürlerdi. Öğle ve akşam için yemek daveti varsa ve hususi bir mönü yapılacaksa onlar hakkında da emirler yazardı.

Sanki bir şey yapmıştı, ellerini uğuşturdu; sükûnetle yatağına girdi. Lakin uyuyamadı. Hüsniye ile evlenme tasavvuru bir hakikat şeklini almışçasına kafasında işlemeye başladı.

"Hayır, hayır, başka maksat yok," diye kendi kendine teminat veriyordu. "Sadece çocuklarının hakkını korumak için! Bu yaştan sonra birbirimize karı kocalık mı edeceğiz? Meseleyi kanuni şekle sokmanın çaresi ancak bu olduğundan dolayı evleneceğiz; şüphelerini önleyeceğiz, olur a, yaşlı bir adam genç kansından ayrılarak kendi dengini, şeri tabirle küfüvünü alabilir. Hele çoluk çocuğu olmaz, evlendiği kadının çocuklarıyla avunmak isterse herkes mazur görür. Eh, bugün Hüsniye bana içtimai mevki itibarıyla de küfüv sayılabilir. Zengin bir adamın anası, bir binbaşı karısı... Arabacı Ahmet hikâyesi üzerinden 38 sene geçti. Bilen yok. Biz bile ne güçlükle izini bulduk. Mükemmel!"

Bu noktada bir müddet de Şehriyar'la uğraştı; dürüst, vekarlı hareketlerine diyecek söz bulamadı. Güvenebilirdi ona... İnsanı küçük düşürmezdi. Fakat Mazlum Sami'ye gittikçe ihtiyacını duyduğu samimiyet havasını veremiyordu.

Henüz işten çekilmiş yüksek bir diplomatın zevcesi olarak çok iyi vazife görebilirdi; emsalsiz bir hariciye nazırı karısıydı; kimse Şehriyar kadar bu vazifeyi başaramazdı.

"Aynı yaşta bulunsaydık ve başıma şu işi açmasaydım belki bu noksanını da duymazdım. Ne yapalım ki ihtiyarlığa yaklaştıkça alafranga hayat artık zevkimizi okşamaz olmaya başladı. Zaten dedem ve babam da altmışa basarken birdenbire dışarı münasebetlerini kesip selamlık tarafını bırakıvermişler; o zamana kadar uzak, kayıtsız göründükleri aile ve çocuk muhitine dönüvermişler!"

Doğruydu; babası Ahmet Selami Paşa hiç mektuplaşmazken son yıllarda Mazlum Sami ile candan bir muhabere tutturmamış ve oğlunu ana ana ölmemiş miydi? Önce gözü hep şatafatta, parlak üniformaları ile atlarının, arabalarının, ziyafetlerinin debdebesindeydi.

Demin Hüsniye ile evlenmeyi sırf çocuklarına haklarını vermek için istediğini ileri süren Mazlum Sami mükellef yatağının temiz bir rayiha ile ısınmış yumuşak kucağında fikrinin değişmekte olduğunu, eski hatıraları canlandığını ve zevkli düşüncelere daldığını fark etti.

Kendi öz karısından başka yıllardan beri yakından tanıdığı kadınlarla dolu bu hatıralar hareminde yine baş gözde mevkiini ufacık muhacir kızı işgal ediyor. Ne köklü haz bırakmış benliğinin içinde! Kime söylese inanmaz:

"Bütün o kibar sosyete kadınları, meşhur dömi-mondenler, yüksek kokotlar ve her milletten, her seviyeden kızlardan fazla, şu patiska gecelikli, yün hırkalı, soba önünde ateşi körükleyen parmak kadar besleme mi?" diye sorar, akıl erdiremez.

"Erdiremesin... Benim zayıf noktam da bu!"

Yatağında dönüyor; örtülerini başına çekiyor; tekrar atıyor. Bir aralık o besleme kız bugünkü haliyle de gözünün önüne geldi. Lakin daha iki gece evvel karşılaşmış gibi net değil. Yüzü 38 yıl önceki küçük kızın değil; bir türlü teferruatıyla beliremiyor; ancak hoş bir tesiri kalmış üzerinde!... Ötesi ise beraber yaşadığı, ayrılamadığı bir sevgilinin çehresi...

"Daha doğrusu galiba yıllardır hayalimde özene bezene hazırlayıp nihayet kendi hünerimle yaptığım yalancı, fakat sahiciden canlı bir çehre benimki... Yaptığım puta âşığım; eserim olan minimini bir Tanagra heykeline tapıyorum. Hüsniye'ye ne derece benziyor? Ehemmiyeti de yok. Aldığım zevke bakmalı..."

Böyle söylendi, sonra da o fırınlanmış topraktan heykelciği gözlüklerini takarak ve elinde yükseğe kaldırarak evire çevire tetkik ediyormuşçasına hayalinden seyretti. Ufacık bir başı, yuvarlacık iki körpe memesi, incecik beli, düzgün bir sırtı ve uzun, ince kalçaları vardı; gayet mütenasip olan kollarını yanlarına bırakmış, bir eliyle de oyluklarını örtmüştü. Fakat en güzel yeri karnıydı. Heykeltıraş bu kısma öyle sevimlilik vermiş. Tanagra'nın karnını ancak henüz yetişmiş kızlara mahsus ve her şeyden fazla bekaret manasını taşıyan taze bir hat zarifliği ile canlandırmıştı ki Mazlum Sami'yi bir sanat heyecanı kaplamıştı.

"Harikulade," diyordu. "Daha mükemmeli olamaz!"

Mübalağa mı ediyordu sanki? Küçük Hüsniye'nin vücudu hele karnı o zaman başka türlü müydü? İşte, pekâlâ hatırlıyor: Tıpkı öyleydi, o biçimde, düzgün, pürüzsüz, serin ve en manalı zarif şekilde kız oğlan kızdı...

Mazlum Sami başını kaldırdı, yalıyı dinledi. Ne boşluk

Yarabbi, ne ıssızlık! Halbuki bu, böyle olmayabilirdi; hatta yarın da değişebilir: Kuruçeşme'deki küçük köşktekiler yalıya taşınsalar! Yalıda yine eski zamanındaki gibi bir "küçük beyefendi" bulunsa... Bir "gelin hanım", bir "küçük hanım", hele bir "büyük hanım" olsa... Koridorlarda çocuk çığlıkları duyulsa..

"Mazlume! Mazlume!" diye çağırışsalar..

Yeni doğumlar beklenilse... Hatta –ziyanı yok!– şu Ali Dingil de parlak kürkleri ve altın bilezikleriyle böbürlenen şişman karısını, güzel kızını, gürbüz oğlunu vakitli vakitsiz getirse...

Her tarafı şamata ile doldursalar, eşyayı altüst etseler, tarhları çiğneyip çiçekleri yolsalar... Bir şeyler olsa... Abdülhak Hâmid'in dediği gibi: "Şu sükût dinse!"

"Kim oluyor Hüsniye? Kalkar evine giderim, 'Bana bak,' derim, 'benim dediğimi yapacaksın! Eskiden olduğu gibi emrime itaat edeceksin! Peki Küçük Beyefendi; peki efendim!' diyeceksin. Anlaşıldı mı?"

Az sonra uykuda mıdır, hâlâ hayaller mi kuruyor, fark etmemeye başladı. Uyku ile uyanıklık arası kâh tatlı kâh öfkeli, bazen memnun, bazen dertli, birbirine uymaz ruh haletleri içinde sabahı etti.

VII

"Bugün nasılsınız? Kırıklığınız geçti, demek... Memnun oldum, merak etmiştim. Mazlume ne yapıyor? İyi ettiniz, dışarısı günlük güneşlik. Şehirde oturmadığınız için bahtiyar-

sınız; hele küçük pek istifade ediyor, tabii! Yanınızda kimse yok, değil mi? O halde yine aynı ricada bulunacağım: Bana yavruyu göstermeniz lazım. Mesela bir yerde, bir çocuk bahçesinde, filan... Bir gün, iyi havada Bebek'e yollayamaz mısınız? Ben de giderim ve muhakkak tanırım. Daha olmazsa ismini sorarım. Söyleyebiliyor mu bari? Ne bileyim, hâlâ dört yaşındaki çocuğun marifetleri hakkında malumatsızım; cahil kaldım!"

Telefon eden Mazlum Sami'dir ve –inanılmayacak şey– cevap veren Hüsniye'dir. Konser gecesinden beri birbirlerinin yüzünü bir daha görmedikleri halde üç gündür sırasıyla öğleden sonra, köşkte ne Ömer'in ne de Kerime'nin bulunmadığı saat üçe doğru kimseden habersiz böylece bir muhaveredir tutturuyorlar, konuşuyorlar.

Konuşma teşebbüsü kolay neticelenmişti. Önce Mazlum Sami günlerce tereddüt geçirmiş, kaç kere telefonu eline almış, numaraları çevirmiş, merkezi bulunca cesareti kırılarak vazgeçmişti.

Nihayet bir gün, saat üçtü, Bebek santralından köşkün numarasını istedi. Zilin çaldığını duyuyor. Bakalım karşısına kim çıkacak? Mazlum Sami önce kendi ismini verecek kadar usul bilirse de öteden sorulmasını istiyor.

"Alo!"

"Hüsniye Hanımefendi oradalar mı?"

"Burada, kim istiyor, diyelim? Alo! Kimsiniz, efendim?"

Hayret Efendi torunu bir çocukluk daha yapıyor, 58 yaşına ve mevkiine hiç yakışmayan çocukça bir yalan söylüyor. Bu yalanı hemen buluvermiştir:

"Şemsi... Şemsi bey dersiniz!"

Telefondaki galiba bir besleme kız... Bir zamanlar şimdiki hanımefendi de öyleydi; fakat telefon ve zil olmadığından el çarpmalarına koşardı... Ahizenin masaya bırakıldığını işitti; ayak sesi duyulmadığına göre kızın ya yumuşak terlikli olması yahut yerlere kalın halılar serilmiş bulunması lazım. Belki de her ikisi... Kapılar gıcırdamıyor ve hiç gürültü duyulmuyor. Rahat bir ev!

Belli belirsiz bir hareket.. Muhakkak telefona biri yaklaşıyor. Tamam! Ahize kımıldadı:

"Buyurunuz Şemsi Bey..."

"Şey, hanımefendi... Siz misiniz Hüsniye Hanımefendi?"

"Evet, evet... Buyurunuz!"

"Ben Şemsi bey değilim! Eski bir ahbabınızım, pek eski... Yıllarca evvel tanıdığınız bir ahbap, yaşlı bir adam..."

Mazlum şaşkıncasına ve mütemadiyen o 'Yıllarca evvel, çok eski' sözlerini tekrarlıyor, öte tarafını getiremiyor. Alnını, soğuk bir ter gittikçe nemlendirmekte. Nihayet bir cümle işitiyor, kendisini bu müşkül ve tuhaf vaziyetten kurtaran bir cümle:

"Tanıdım, efendim, tanıdım..."

"Teşekkür ederim, teşekkür ederim..."

Niçin teşekkür ediyor? Farkında değildir. Bıraksalar "teşekkür ederim" sözlerini de boyuna tekrarlayıp duracak... Bereket Hüsniye azıcık sertleştiği sezilen bir sesle –muhakkak kaşlarının uçları soru işareti şeklinde bükülmüştür– soruyor:

"Bir emriniz mi var?"

Asıl güçlük buna cevap vermekte. Filvaki üç günden beri hazırlıklıdır ama yine de kelimeleri bulamıyor.

"Estağfurullah! Estağfurullah, efendim..."

Şimdi de bu "Estağfurullah"lara yakalandı. Ayıp oluyor; Mazlum Sami çok değişmiş... Nerede eski vekarlı, iradeli halleri? Demek dünkü hizmetçi kızın bugün karşısına çıksa bacakları titreyecek, ayakları birbirine dolaşacak? Kabahat mütemadiyen onu düşünmesinde... Düşüne düşüne bir akıl çarpıklığına uğramış, Hüsniye'yi fevkalbeşer bir mahluk haline sokmuş. Tıpkı ilk çağındaki gibi! İlk çağa dönüş başladı artık. Bu dönüşün alametleri kendi kudretine karşı duyulan inansızlıktır.

Toparlandı ve sesine daha hâkim bir ton vermeye muvaffak oldu:

"Bazı maruzatta bulunacağım; eğer fazla rahatsız etmiyorsam.."

"Buyurunuz, dinliyorum efendim."

"Aramızda görüşülecek bazı meseleler olduğunu siz de takdir edersiniz, elbette. Bazı meseleler ki telefonda konuşulamaz. Acaba müsait bir zamanınızda beni kabul eder misiniz? Yahut daha iyisi bir yerde buluşamaz mıyız?"

Karşı tarafta kısa bir sükût... Sonra azimli bir cevap:

"Katiyyen caiz değil, beyefendi. Bunu hiç düşünmeyelim. İmkânsız! Pek rica ederim, yaşımıza göre hareket daha doğru olur."

"Fakat efendim..."

"Şunu da söyleyeyim: Konserde sizi Şemsi Bey'le beraber gördükten sonra bir ses çıkaracağınızı tahmin etmiştim; kararımı da vermiştim. Hürmetler ederim, beyefendi. Allahaısmarladık!"

"Nasıl isterseniz, efendim. Hakkınız var. Allahaısmarladık!"

İlk konuşma böyle kesilmişti. Lakin sesin tesiri mi, yoksa bu seste farkına vardığı gönülden gelen pek belli belirsiz bir melodi, bir ruh ılıklığı mı nedir, Mazlum Sami büsbütün ümitsizliğe düşmemişti.

"Hakkı var," diye tekrar etti. "Hüsniye haklı! Olan olmuş; zaman onlar hesabına iyice gidiyor; karışıp da neden rahatlarını bozuyorum? Sabır ve tevekkülle çile çekmek sırası bende... Kadıncağızın tam başını dinleyeceği, kurduğu yuvanın keyfini çıkaracağı sırada bir vaka yaratmak başına tekrar iş açmak olur. Çektirdiklerim yeter."

Karlı gece yarısında aldığı Ankara'ya gitmek kararından ertesi gün biletler, kesildiği halde vazgeçmişti. Buna sebep telefon rehberinin gözüne ilişmesiydi.

Acaba Hüsniye'nin telefonu var mı? Evvela o ismi aradı. İki tane buldu ama biri Moda'da, öbürü Nişantaşı'da... Ömer'lere baktı: Ne kadar çok! Lakin soyadları uymuyor. Nihayet Ali'leri aradı; altı ayrı yer tutuyor.

"İşte Ali Dingil... Yazıhanesinde hususi santral. Biri Ayazpaşa'da, öteki Kuruçeşme'de iki ev. Tamam... Köşkün telefonu bu sonuncusu; oğlunun ismine alınmış. Bebek'ten isteyecek. Tek rakamlı bir numara, kolay!" diye söylendi; sanki rakamın kısa oluşu işi kolaylaştırıyordu.

Nihayet konuştu ve asıl acayibi gayet muvafık cevaplar almışçasına neşe içinde giyinerek kulübe o akşam güler yüzle girdi.

Ertesi gün yine saat üçtü, randevulu gibi telefonu çevirdi. Bu sefer karşısına doğrudan doğruya aradığı çıkmıştı.

"Yine benim. Hüsniye Hanım, küstahlık ediyorum ama.."

Kendisine cesaret veren hep dünkü seste yakaladığı tatlılıktır; sert ifadeye uymayan gizli nağme... Mazlum Sami onu bilir; bütün hayatı telefonda kadın sesi dinlemekle geçmedi mi? Ne muhabbet başlangıçları ve ne kesilmeler! Adeta kulakları bir hekiminki gibi dinlemeye alışmıştır. Gönül ne diyor? Bunu anlayan bir doktordur; sözlere kıymet vermez. Teller Mazlum Sami'ye herkese getirdiğinden fazla şeyler ulaştırır; işin mütehassısı olmuştur.

"Hüsniye kızmadı; bilakis gururu okşandığı için muhabereden memnun kaldı. Israr edersem yumuşayacak!"

Ve işte bu hüküm neticesinde neşelenmiş, kulüpten sonra da Naim Bey'le beraber Park Otel'in yeni açtığı pavyona gitmiş, viski içmişti. Naim Bey eski devir nazırlarından birinin oğluydu. Kızını yeni devrin pek mühim bir hükümet adamına vermiş, tam sefalete düşeceği sırada kalkınmıştı. Ahbapları arasında "Sayın Kayınpeder" idi; "Sayın Kayınpeder geldi mi? Sayın Kayınpeder nerelerde?" diye anılırdı. İkide bir "Bey'e söyledim! Bizim Bey de bu fikre aleyhtar!" gibi cümleler kullanır, damadıyla övünmeden duramazdı.

Güya damadının akıl hocasıydı; sanki dediklerini yaptırır, ona yol gösterirdi. Hayal! Damadından yüz bulamadığını bilmeyen yoktu. Alay için:

"Canım efendim," derlerdi. "Sizin Bey'i tenvir[1] buyursanız da şu işi bir yoluna soksa..."

Can ve gönülden vadederdi, etrafındakiler birbirlerine bakarlar, gülümserlerdi. On senedir briç oynadığı halde acemi kalmıştı. Masalarına düşmesin diye herkes önceden

1 tenvir: aydınlatma, bilgi verme

gizli gizli işaretlerde bulunur, birdenbire yerlerini alarak Naim Bey'i ortada bırakmanın çarelerini arardı.

Mazlum Sami o gece bu adama bile tahammül etmişti.

"Evet, küstahlık ediyorum ama..." Sözüne karşı Hüsniye'nin cevabı şu oldu:

"Rica ederim, böyle söylemeyiniz efendim..."

"Hayır, arz etmek istediğim bir nokta var: Uzun uzun düşündüm; size tamamıyla hak veriyorum. Fakat beni de mazur görmeniz icap etmez mi? Pek geç de kalsam aramaklığım, sormaklığım zannedildiğinden fena, çok fena bir adam olmadığımı göstermez mi?"

"Hiçbir zaman öyle düşünmedim..."

Mazlum Sami'nin yüreği titredi:

"Size tesadüfen rastlamadım, aradım, aradım... Arayarak sizi buldum. Böyle bulduğuma o kadar sevindim, sevindim ki..."

Telefon telleri yalnız sesleri değil, hareketleri de götürüyordu; soğuk teller ısınıyor, kızarıyor gibiydi.

"Teşekkür ederim, beyefendi... Tabii sizden bu beklenirdi. Çok memnun oldum, öğrendiğime!"

Eski tecrübelerden ve pişkinlikten gelen bir maharetle Mazlum Sami –biraz durduktan sonra– dedi ki:

"Havadan dolayı olacak, sokağa çıkamıyorsunuz, galiba..."

"Biraz kırıklığım var, efendim. İhtiyaten evde kalıyorum."

"Aman, dikkat ediniz. Küçüğe de dikkat lazım..."

Hüsniye telefonun öte ucunda muhakkak gülümsemiştir; belki de "bunamış artık, vaktinden evvel bunamış!" bile demiş olabilir. Lakin o bunaklığı hoş karşılayarak, sevimli, samimi bularak... Mazlum Sami devam ediyor:

“Sizin gibi kumral mı Mazlume? Yoksa...”

“Şimdilik sarışın... Gözleri de koyu siyah!”

Keşke Mazlum Sami’ninkilere benzeseydiler, laciverte kaçan bir siyahlıkta olsaydılar; büyük babaya benzeyen bir yeri bulunsaydı...

“Müsaade ederseniz mutfağa gideyim, ateşte bir yemek var da yanar diye korkuyorum.”

“Aman yanmasın! Allahaısmarladık.”

Bu defaki öyle kapandı ve üçüncü günü –baş tarafta öğrendiğimiz gibi– erkek, muhaveresine kadının sıhhatini sormakla başladı; sonra da Mazlume’nin kendisine gösterilmesi ricasında bulundu. Hüsniye nihayet razı olmuştu:

“Olur efendim,” demişti. “Havanın açtığı, ısındığı bir gün bacısıyla Bebek’e yollarım; kararlaştırırız.”

Şu “kararlaştırırız” sözü üzerine artık şüphesi kalmamıştı: Mazlum ile karşı karşıya gelmek istemeyen Hüsniye telefon konuşmalarına cevap veriyordu. Telefonları bekliyor, konuşmaktan haz ediyordu, muhakkak! Ya kendisi? Dakikaları saymıyor muydu? Hem helecan duyuyor, hem de işin gülünç tarafını kavrıyor:

“Mektepli çağına dönmüş gibiyim. Nasırlanmış olan yüreğimin sertliğini kaybettiğini, yumuşayıp hafiflediğini, rahatlandığını duyuyorum. Yaptıklarım tuhaf ama çok tatlı... Kim derdi ki ikimiz de saçlarımıza ak düşdükten sonra en genç yaşımızın muaşakasında karar kılacağız? O vakit yarıda ve tadı ağzımızda kalan hoyrat ve acemi bir sevişmeye böyle zarif, romantik, platonik şekilde devam edeceğiz. Enfes!.”

VIII

Şemsi kendisini sevdirmeyi bilen, ayrıca çok sevimli bir adam olduğu için iki tarafla da ahbaptır; iki tarafın da arayıp sorduğu, ziyaret ve sohbetlerinin beklediği bir dost.

Ali Dingil ile görüşüyor; küçük köşkteki çaydan sonra anasıyla de arası daha iyileşmiştir. Mazlum Sami Bey'le de bir gece kulüpte, bir kere de yalıda tekrar buluştular. Şu var ki artık onunla Arabacı Ahmet meselesi hiç konuşulmuyor; Ayazpaşa'daki evde bir kere daha rastladığı Hüsniye ise tabiatıyla ağzı sıkı. Lakin üçünün birbirlerini anladıkları, sırdaş oldukları meydanda. Hatta Şemsi bir değişikliğin de farkındadır: Bu iki insan hele son hafta içinde fark edilir derecede neşeli... Hayattan fazla zevk alır gibi bir halleri var...

"Bir şey dönüyor ama nedir? Hoş bana açılmalarını beklemem de doğru değil. Yalnız merak ediyorum: Görüştüler mi, acaba? Görüşüp uyuştular mı? Zevahir bunu gösteriyor. Benim realist roman beklenmedik tatlı, romantik bir neticeye bağlanacak, galiba!"

Birçok ihtimaller hatırına geliyor. En tuhaf bulduğu, iki yaşlının tekrar sevişmeleridir. Gülümseyerek diyor ki:

"İster misin birbirlerine gizli gizli randevular versinler; sinemalarda, konserlerde buluşsunlar; mektuplaşsınlar. Hoş vallahi! Bunları uzaktan görmek, zaten ikisi de henüz kocamış sayılmaz. Sonra, hiç şüphesiz Mazlum Bey, Hüsniye'nin ilk sevdiği, teslim olduğu erkektir; ilk gözağrısı unutulamazmış!"

Şunu da düşünüyor:

"Bir gün kendiliğinden bana açıvermeyecekleri ne malum.. Muhakkak ki yanlarında bulunmadan ikisi de mem-

nun; ikisi de beni ötekinin ahbabı olduğundan dolayı neredeyse canlarına sokacak. Tuhaf şey, vesselam!"

Şemsi böyle muhakemeler yürütedursun günün birinde Mazlum Sami öğle üzeri Park Otel pastahanesine girdi; mevsim kış olduğundan içerde kimse yoktu; tam cadde üzerindeki köşeye oturdu. Neydi yaz akşamları buranın kalabalığı? Bazen uğrar, Şehriyar'ı bekler, beklerken de bahçedeki kadınlardan güzellerine bakmakla oyalanırdı. Hem bizim hanımlar, hem de ecnebiler arasında kendisine mazideki çehreleri hatırlatanlar oluyordu. "Şu Elisabeth'e, bu Mis Elliot'a, ötekinin tavırları Madam Armonda'ya, berikinin gülüşü Elivina'ya benziyor," diye birçok isimler sayıyor, hatıralara dalıyordu.

Hayatının büyük kısmını Avrupa'da geçirmişler için oradakileri yalnız bizim yerli kadın tiplerimiz yeter derecede hatırlatamazlar. Şapka ve garp kıyafeti de yetmiyor. Pek güzel olabilirler; lakin anlayan onları bazı "nüans"lardan dolayı öbürlerinden ayırır. Biraz da sıcak kanlı, cana, bizim canımıza yakın oluşlarından; belki de erkeğe başka türlü bakışlarından; erkek muhitinde az çok iğreti duruşlarından; ne kadar göstermeseler kumru gibi bir hal alışlarından!

Bu hali Mazlum Sami fransızca bir kelime ile anlatıyor.

"Henüz 'a l'aise' değiller. Birkaç nesil geçmesi lazım."

Camın arkasından dikkatle dışarıya, Taksim tarafından gelen yola ve ara sıra saate bakıyor. Cadde tenha... Çocuk ve köpek gezdirmeye çıkmış kadınlar evlerine dönmeye başladılar. Birkaç ta mektepli çocuk ve nihayet ikişer üçer High School kızları; arkasında Notre dame de Sion'lular göründüler.

Mazlum Sami iki mektebin de üniformasını tanıyor. Fransız rahiplerindeki kasten zarafetten mahrum edilmiş bir modeldir: Lacivert ve sade bir elbise, yakasına beyaz broderi; başta az kenarlı lacivert şapka ve siyah ayakkabı, siyah çorap. İngiliz'lerinki de lacivert ama etekler pliselidir, askılı, göğüse kadar kapalı, beyaz bluzlu bir genç kız robu; saçlara yumuşak bir bere iliştirilmiş; beyaz kısa çorap ki buna soket diyorlar, galiba... Kışın her iki mektep talebesi de lacivert mantolar içinde.

Hayret Efendizade Hüsniye'yi bekliyor.

Lakin bugünkü Hüsniye'yi değil, otuz sekiz sene evvelki bir içim su körpe kızı!

Zira Şemsi'nin Ali Dingillere gittiği ilk geceyi naklederken dokunduğu bir bahse mim koymuştu: Fransız rahibeler mektebine giden Ayşen tıpkı büyük annesine benziyormuş; Hüsniye'nin de "Benim eşim, bakarken kendimin çocukluğumu seyrediyorum, sanki" dediğini yine Şemsi söylemişti. Mazlum Sami hayalinde yaşattığı eski genç kızın hakikate ne derece uyup uymadığını anlamak istiyor. Kendi kafasında büsbütün başka bir tip yarattığında şüphesi var.

İtiraf etmek de lazım: refah içindeki işsiz ve bezgin hayatına şu Arabacı Ahmet ailesini aramakla başlayan sergüzeşt büyük bir yenilik, bir heyecan katmıştır. Hele telefon muhaveresinden sonra bu heyecan tatlılanmıştır da...

Dünya yüzünde bir oğlu ve bir torunu bulunması da ayrıca dinamizmini arttırıyor, ne yapacağını henüz kestirememekle beraber diyor ki:

"Maksatsız, monoton yaşamaktan bunalmış, hayatımı öyle kaybetmiştim ki çöküp gidiyordum, tekrar canlandığımı duyuyorum. Hüsniye bana sade bir evlat ve bir torun değil bir

gaye kazandırdı. Sabahleyin uyanınca bütün ömrüm boyunca yaptıklarıma benzemeyen birtakım hoş, zevkli işler karşısında bulunduğumu anlayınca diriliyorum, dirileşiyorum. Her yaşlı mazisini hatırlamaktan keyiflenir. Benimki büsbütün başka oldu. Mazi kırk sene sisli ve puslu kaldıktan sonra birdenbire karşıma mücessem halde dikildi. Kırk sene kayıplara karışmışım da birdenbire dönmüşüm gibi her an merak ve helecan içindeyim; her köşede beni bir sürpriz bekliyor."

İşte az sonra şu köşe başında da bir sürprizle karşılaşmayacak mı?

Dikkat kesildi: Lacivert mantolu iki kız –öğle yemeğini evlerinde yemek için– bu tarafa geliyorlar. Arkadan bir grup daha göründü. Ayşen hangisinde? Hangisi? Aralarında mı acaba? Tanıyabilecek mi?

Birincilerde yok. Zira ikisi de tıknaz, kısa bacaklı, kalçalı tenasüpsüz kızlar... Ötekiler de yaklaşıyor. Biraz ilerde durdular; birbirlerine kâğıtlar veriyorlar, bir şeyler anlatıyorlar.. Olsa olsa şu endamlı, ince kız, Ayşen'dir ama yüzünü görmüyor ki... Başını önüne eğmiş!

Bereket konuşmalarına devam ederek ağır ağır, dura yürüye pencereye doğru yol alıyorlar. Mazlum Sami bir aralık az daha:

"O! Hüsniye'nin ta kendisi!" diye haykıracaktı.

Evet, ta kendisi: Aynı tatlı çehre, açık buğday ten, kumral saçlar... Hele kaşlar? Tamamıyla onunki, uçlarındaki bükülme ve üzerindeki toz yaldıza kadar. Yalnız gözleri galiba azıcık başka... Ela değil de gök ela denilen renkte, mavimtırak. Ağız, eş, gülümsemesine kadar. Her şeyi, eda ve tavırları da Hüsniye!

"Ah, biraz daha dursalar, birkaç çift lakırdı daha etseler!"

Ediyorlardı. Ayşen, kaşlarının ucu yukarıya doğru bükülmüş, dinliyor, gülümsüyordu. Mazlum Sami hayran!

Nihayet iki kız karşı tarafa geçti; Hüsniye, hayır, Ayşen –Ayşen'e Hüsniye diyeceği geliyor, hep!– Alman sefarethanesi kenarından yokuş aşağı yan sokağa saptı, kayboldu.

"Sesi nasıl, acaba? Büyükannesinin yalıda olduğu zamanındaki azıcık kalın, hayır, kalın denemez; boğuk, hiç! Nasıl anlatmalı? Belki de dolgun ve tok sesi mi?"

Mazlum Sami'nin asıl şaştığı şudur: Hayalindeki bu Hüsniye idi, aynen. Demek ki otuz sekiz senelik hatırayı olduğu gibi muhafaza edebilmiş... Başka yüzlerce tip karıştığı halde!

"Öyleyse doğru hükmetmiştim, ben o kızı sevmiştim; tipim de o kızmış. Sonradan başkalarının peşinden koşmam uzvi bir ihtiyaç ve ne oldum deliliğiymiş. Hepsi söndü, silindi; şimdi eskisine, ilkine dönüyorum. Ayşen'in mektebe dönüşünü de beklesem mi?"

Bu kadarı artık fazla olur; utanç verici bile. Kalktı ve yan sokakta duran otomobiline bindi; yalıya gitti. Aklı bir noktaya takıldı:

"Saat üçe gelse! Üçü bulsam!"

Hüsniye'yi aramaya başlamadan önce vakit geçirememekten ve bir yenilikle karşılaşma heyecanına düşmemekten bunalan Mazlum Sami ölçülü derecede hüzün de karışmış gayeli bir saadet içinde meşgul artık... Hatta bazen meselenin basit şekilde halledilmesine de memnun oluyor. Öyleye, pek antipatik çehrelerle karşılaşırdı; bir miktar para ile sevinecek ve "Allah ömürler versin! Sağ olun, var olun!" gibi dilenci duaları edecek tamamıyla miskin, şahsiyetsiz,bayağı tiplerle...

Saat üçü vurunca telefonu açtı. Alıştığına uymayan bir şey: evde sesler var. Besleme bir taraftan "Alo" diye cevap veriyor, bir taraftan "Sussana Mazlume!" diye yalvarıyor. Gürültüye bakılırsa Hüsniye köşkte yok. İşte bu fena!

"Hanımefendi orada mı?"

"Burada, bahçede... Çağırayım efendim."

O gün hava durgun, yarı sis içinde ılıktı. Mazlume galiba pencereden büyük anasını avaz avaz çağırıyor: "Nene!. Neneci! Gel buraya!" Az sonra hoşlandığı sese kavuşuyor:

"Siz misiniz, beyefendi... Bahçeye çıkmıştım da.. Saat üç olmuş demek!"

Ve beslemeye söylediğini de işitiyor: "Götür çocuğu bahçeye!"

Mazlum Sami şöyle başlıyordu:

"Bugün sizi gördüm, önümden geçtiniz. İyice tetkik ettim. Olamaz mı? Olur, efendim olur. Öğle üzeriydi, Park Otel'in yanında... Sizdiniz, o kadar siz ki! Benzetmek mi? Hayır, ta kendiniz! Yalnız... yalnız bugünkü siz değil; yalıdaki siz. Aynı endam, aynı çehre, aynı kaşlar... Hülasa tamamıyla siz. Kendinizi hatırlıyor musunuz? Ben hiç unutmadım, unutmuş gibi görünmekle beraber... Sizdiniz dedim ya!"

Hüsniye'nin derin ve helecanlı nefeslerinin duyuyorum sanan Mazlum Sami susuyor. Öbürü konuştu:

"Ayşen'e mi rastladınız? Muhakkak öyle olacak. Çok benzer."

"Rastlamadım; yolunu bekledim, gördüm."

"Bana benzediğini biliyor muydunuz?"

"Tabii... Sizinle alakadar ne varsa biliyorum; zaten başka bir şey de düşünmüyorum."

Bu sözlere cevap çıkmadı; Hüsniye işitmemiş gibi yaparak dedi ki:

"Bacısı İstanbul'a döndüğü için Mazlume'nin yanında bulunmalıyım. Başka sefer konuşuruz. Olmaz mı, efendim? Bir de pazar günleri ev kalabalıktır, telefon etmemenizi söyleyecektim."

"Etmem; eder miyim hiç? O halde yarına... Yarın cumartesidir."

"Peki, mademki arzu ediyorsunuz..."

Kadın böyle cevap verdi ama erkek o sözün arkasından gelmeyen cümleyi de işitmiş gibi oldu: "Beklerim! Bekleyeceğim!" Ne olacaktı işin sonu? Telefon konuşmalarından mı ibaret kalacak? Mazlum Sami buna da razıydı ama uzayınca tatmin etmemesinden, belki de zevk vermemeye başlamasından korkuyordu. Bir de çok vakti yoktu; iki haftaya kadar Mısır'da Şehriyar'la buluşması lazımdı.

"Henüz evladımı bile göremedim; bir şey yapamadım," diye üzülüyordu.

Ömer'le nerede karşılaşabilir? Mektebe gidemezdi ya! Hem bir kerecik görüp de ne olacak? Koca adamı muhakkak yargılayacak; nahoş bir tesir bırakması ihtimali çok. Ancak zamanla bir arada yaşamak şartıyla alışabilirdi. Onun yerine derhal ısınabileceği tek kişi Mazlumeydi; evlat muhabbetinin torununa karşı duyuyordu; asıl hazzettiği Hüsniye de eski Hüsniye'si, yani şimdiki Ayşen'di. Düşündükçe ümitsizliğe düşüyordu, yine:

"Ben bu işlerin içinden çıkamayacağım," diyor, sonra tatlı tarafından bir hülyadır tutturuyor, neşeleniyordu.

Nitekim bugün birdenbire aklına Mazlume için oyun-

cak almak gelmişti; sevinmişti. Birçok oyuncak, çeşit çeşit, kutu kutu... Fakat nasıl kabul ettirecek? Kimin tarafından denilecek? Bir anda kedere düştü.

"Torunuma hediye yollamak hakkından bile mahrumum!"

O gün Noel'e raslıyordu, haftaya yılbaşı... Mazlum Sami ömrünün dörtte üçünden fazlasını çoktan harcamıştı.

IX

Bu yaşlarda onlar için –60 yaş artık ihtiyarlık sayılmıyorsa da maneviyat üzerindeki tesiri sıkıcıdır– yılbaşını gönül ferahlığı ile karşılamak güç. Ölüm herkes hakkında, her yaşta mukadder, şüphesiz... Lakin altmışına doğru artık bir sürpriz değildir; kapıyı çalması acayibinize gitmeyen bir misafirdir; daha doğrusu komşudur; semtinize, yanınıza taşındığını bilirsiniz. Görünce:

"Vay, sen mi geldin? Hangi rüzgâr attı? Hiçte beklemiyordum!" diye şaşırtmaz.

Hatta yetmiş beşten sonra o alacaklı komşu daha uzağa gider; mevcudiyetinizi unutmuş, yakanızı bırakmış gibidir. Fakat altmış yaşla yetmiş arasındakilere fazla musallattır. Senenin sonundaki rakam değişirken içinize şüphe girer; takvime bakar:

"Acaba," dersiniz, "bu rakamdan ötesini görmeyecek miyim? Nüfus kâğıdımdaki doğum tarihinin yanında bu rakam mı yer alacak? Hangi ayda? Bir yaz sabahı veya yeni yıla doğru, karlı bir gecede mi?"

İşte Mazlum Sami, 1946'yı bir hafta sonra 1947'ye bağlayacak olan önündeki masa takvimine o düşüncelerle dalmış, üzüntülü haldedir. Nedense şu 1947'den ürküyor. Tek sayıları sevmez; 1945'ten öyle korkmadı mıydı? Çift rakamları yazı şekli itibarıyla de daima hoş bulur. 2, 4, 6, 8... Hepsi ferahtır; 3, 5, 7 ve 9 ise gamlı, komplike görünmüyorlar mı?

Antipatisine bir sebep şudur: Babası da, anası da tek rakamlı yıllarda ölmüşlerdi. Kendisi 1889'da doğmuştu, 59 yaşına giriyordu... Hep tek rakamlar! Bir müddet kafasını ve gönlünü düşüncelerle yorduktan sonra takvimi itti, masasından kalktı:

"En cahilce vehimlere kapılmaktan kendimi kurtaramadığım dakikalar oluyor. Şu yalıda eskiden böyle şeyleri düşünmeye vakit kalmazdı ki... Bir harran gürrandır giderdi. Yine gitseydi ben de takvim karşısında pineklemezdim. Mesela kızım gelir, bir şey söylerdi; oğlum yanımdan çıkar, torunum içeri koşardı. Alınacak hediyeleri, yılbaşı gecesini nerede geçireceğimizi konuşur, saatlerce oyalanırdık. Berbat etmişim hayatımı! Ne Türk'e benzedim, ne Frenk'e... Münasebetsiz bir tip olup çıktım," diye diye bir aşağı bir yukarı dolaştı.

Ali Dingil'e gıpta etse haksız mıydı? Para sahibi olduktan başka bir aile kurmuştu; anası, erkek kardeşi, yengesi, yeğeni, yakınları vardı ve daha mühimi filiz gibi bir kızı, tosun bir oğlu, kendi seviyesinde bir de tombul karısı vardı. Bir yandan bunlar, bir yandan işleri, bir yandan metresi, ne hareketli, ne coşkun bir hayat sürüyordu. Her şefkatten ve her zevkten nasibini alıyordu. Onun görüşüyle 1947'ye geçişi bir saltanatın devamı kadar parlak, şen, şenlikli!

Yaz mevsimi bittiği ve Şehriyar da gittiği için kozmopolit misafirler yalıdan ayaklarını kesmişlerdir. Ara sıra öğle yemeğine Profesör Santi geliyor; pek az konuşuyorlar, sonra beraberce çıkıyorlar, Mazlum Sami Profesörü yolda Teknik Üniversite'ye bırakıp kulübe gidiyor. Bazen de çeşmeler ve sebiller âşıkı Lebib Bey uğruyor, ev sahibi sırf misafirlerini memnun etmek için soruyor:

"Bağdat Caddesi'ndeki Selami Çeşmesi eski bir eser midir?"

"Mimarî kıymeti yoksa da suyu gürdür; karşısında bir de namazgah vardır. İnşa tarihi 1090, yani 1679... Selami Ali Efendi yaptırmıştır. Ayrılık çeşmesinden sonra bu cadde üzerindeki üçüncü çeşmedir."

Öbürlerini sayıyor, kitabelerini ezberinden okuyor, bir "Bağdat yolu çeşmeleri" yazmak niyetinde olduğunu söylüyor, söylemekten bitap düşüyordu. Mazlum Bey'le birlikte şehre dönmezdi, otomobilden Emirgan kahvesine inerdi. Yok, muhakkak hayatını heder etmişti, ediyordu. Cami kubbelerine dalıp kalan melankolik bir ecnebi profesörü; çeşme çeşme dolaşan, çırpınıp tepinen manyak bir sanat meraklısı... Ve başkaları, hiçbir meziyetleri olmadığı için orijinal görünmeye çabalayan bir sürü yavan insan, hep yabancılar!

Bir sene, beş sene, belki de fazla yaşasa bile daima bu mu? Ya bu yahut yolların açılmasından istifade ederek düşeceği gurbet yollarında rastlanacak üç günlük tipler, değişmezlikten daha bezdirici değişiklik mi?

"Şüphe yok, Ali Dingil benden daha insan!.. Hele Hüsniye? Mesut kadın! Ben bir isim vererek kendimden olan tek

kişiyi çağıramıyorum. Onun Ömer'i Ali'si Ayşen'i, Aykut'u ve Muzlumeciği var. Hele Ayşen!"

Ayşen'le zihni o kadar meşgul ki hislerinden şüpheye düşeceği geliyor: Bu yeni Hüsniye'yi ikide bir görmeden rahat edemeyeceğinden korkuyor:

"Hayır, o manada değil... Fakat yanımda, ta yanımda mevcudiyetini duymadan yapamaz, yaşayamaz oluverirsem diye korkuyorum. Dünden beri aklımda hep o... Öbürleri ikinci plana çekildi. Şimdi Hüsniye ile konuşurken telefonun başında bana Ayşen duyuyormuş gibi gelecek. Ayşen'i görmekliğim Hüsniye'yi büsbütün 16 yaşına getirdi; ilk aşkımı ve biricik tipimi tazeledi. Kırk yıldır, benliğimi kavramakta devam eden tipi!"

Böyle dedi, düşüncesinden utandı:

"Galiba züppenin biriyim ben; züppe geldim, züppe gideceğim."

Hepsi bunu ispat etmiyor mu? Bütün ömrü memleketinden uzak frengâne, köksüz ve özsüz maceralar! Fraklı ve makferlanlı, beyaz ve fildişi bastonlu operet beyi hayatı! Çiçek yollayıp götürmeler, hususi kabinelere sofra kurdurup elin aşiftelerine kışın, yazın portakal ikram etmeler, süvarilikler ve ekipajlar, bunları yapmaktan için için övünmeler, o özentiler ve özleyişler! Neydi bunlar? Ne yaptıysa gösteriş, taklit, şahsiyetsizlikti; sapıklıktı. Sapığın biriydi vesselam!

"Bugün de oyum; yaşlanmış bir budalayım; kendi cemiyetime aynı cemiyet ortasında yabancıyım. Etrafım sakat ruhlular, ruh döküntüleri çevirmiş. Hâlâ hakiki insanlara kavuşmaktan bucak bucak kaçmıyor muyum? Hakiki insan? İşte Ali, Ömer, çocukları! İşte Hüsniye! Hüsniye'yi alıver-

meliymişim; önceleri 'Hayret Efendi torunu bir ahretlikle evlendi' diyeceklerdi; fakat sonra o hikâye unutulacaktı, ortaya bir Hüsniye Hanımefendi çıkacak ve benim yerimde evlat, ahfat sahibi bir Mazlum Sami Bey bulunacaktı."

Ölümden ürkmesinin sebebi neydi, zaten? Bu kadar tam manasıyla hiç olmak, hiçe dönmek, hiç iz bırakmamak, Darülacezede ölmüş biri gibi bir anda nam ve nişanını kaybetmek, değil mi? Eğer şu dakikada düşündüğü önceden olabilseydi karısı Hüsniye'ye bırakacak "Beni unutmayacak, şu düzeni muhafaza edecek," diyebilecekti. Ömer genç bir âlim ve şair olarak büyükdedesinin maddi ve manevi mirasıyla yalının vekarını arttıracaktı; öylece Mazlume'ler ve yeni Mazlum Sami'ler de gelecekti.

"Budala! Budala! Ne yaptınsa fena yapmışın!" diye söylendi.

Bugünkü kadar kendini kendi karşısına almamış, kendine bu derece acı söylenmemişti. Odada adeta iki Mazlum Sami idiler; karşı karşıya dikilmiş, birbirine benzer iki adam. Biri beteliyor, öbürü başını eğmiş, mahcup dinliyordu.

Mahcup dinleyeni hiçbiri yetişmiyormuşçasına şimdi de Hüsniye'ye benzediğini ileri sürerek ve bir kudsiyet vererek aklını küçük bir kıza kaptırmıştı; 14-15 yaşında bir mektepli kıza... Hele şu ak saçlı kötü, kısır zendosta bakın.

"Sen hakikaten züppe, belki de bir dejeneresin! Nefesine o günlük, son ağır sözü bu oldu. Öfkesi yavaş yavaş merhamete dönmüştü."

Hakaret neye? Olan olmuş; yapılacak bir şey de kalmamış... Tek yol şu son öğrendiklerini unutmaya çalışmak, bunun için de çekilip gitmektir. Farz etsin ki Hüsniye bulunamamıştır; bir

Ömer yoktur, bir Mazlume de... Ayşen ise hayalinin mahsulüdür. Bir rüya gördü. Hatta eski hatıraları da bir icattır. Hayret Paşa yalısına öyle bir kız ayak basmadı; kız ona:

"Benim Küçük Bey, benim!" demedi; başını boynunun altına sokmadı; ağzı sakız kokmuyordu ve soba önünde ateşi körüklememişti.

Kızoğlan kız karnına bayıldığı Tanagra heykel de uydurma; canlısı ve şimdiki benzeri de…

Mısır'ı düşünüyor, sevimli ve eğlenceli bulmaya gayret ediyor. Nil, güneş, Şepert Oteli, Helipolis'in köşkleri, çiftlikteki hurmalı ormanı, kanalları ve arkları, tuğla harmanı, "bersin" dedikleri sonsuz yonca tarlaları... Her kısmını gözünün önüne getiriyor. Yavan! Bunlardan o kadar hevesini almış ki...

"Saat kaç? O! Üçe gelmek üzere. Hüsniye bekler. Yarın telefon etmeyeceğim için bugün aramamazlık yapamam, ayıp olur."

İrade zayıflığının bir alameti de hayalî vesileler icadıdır. Öyleleri uydurdukları vesile ve bahanelerden cesaret almak isterler: Mazlum Sami de bunu yapıyordu; konuşmaya bununla başladı:

"Yarın telefon etmeyecektim de... Sormak istedim. Nasılsınız?"

"Pek iyiyim; zaten çıkacaktım; hemen şimdi değil, efendim. Akşama doğru, Ali'ye yemeğe gideceğiz; hep beraber. Evet, Mazlume'yi de götüreceğiz. Hayır ben yarın döneceğim; çocukla kalkmak lazım; gece yarıları tedirgin edemem onu... Otomobille de olsa uykusundan uyandırmaya kıyamıyorum."

Mazlum Sami kendini tutamadı, açıkça:

"Keşke ben de sizinle olabilsem!" dedi.

Her zamanki gibi Hüsniye işitmemezliğe vurarak, lakırdı karıştırmak için sinemaya gideceklerini söyledi.

"Hangisine? Kaç matinesine?"

"Henüz bilmiyorum; çocuklar alacaklardı biletleri..."

Biliyordu, muhakkak... Lakin Mazlum Sami'nin fırsat bulur diyerek gelmesini istemiyordu. Neden istemiyor, neden bir daha karşılaşmaktan kaçınıyor? Çökkün, sevimsiz halde olmadığına bakılırsa bu ya eski âşığına bir cezadır, yahut bir korku. Cezayı anlıyor; korkusu nedir? Yoksa seviyor mu hâlâ? Kendine mi güvenemiyor, ilk tesirleri kaybettiririm diye mi çekiniyor? Eski çehresiyle bir sevgili olarak Mazlum'un hayalinde ebediyen kalmak mı arzusunda? Galiba bu, sonuncusu! Koketrisi malum... Öyle doğmuş. Sordu:

"Küçük Hüsniye'yi de götürecek misiniz sinemaya?"

"Tabii... Bugün cumartesidir. Yarın mektebi yok."

"Benim tarafımdan öpünüz onu... Mazlume'mi de!... Fazla rahatsız etmeyeyim. Allahaısmarladık. Pardon! Şemsi Bey de var mı yemekte?"

"Zannederim. Ali ile de, Ömer'le de pek dost oldular. İyi adam. Hepimiz hoşlanıyoruz."

"Bir şey daha hatırıma geldi: Yılbaşı gecesini kararlaştırdınız mı?"

Hüsniye yine gülümsemiş olacak... Gülümsesin, güzel kadın! Fakat ağlatsa da, güldürse de netice sıfır. Yumuşamayacak ki... Sadece "Hayır," diye cevap verdi. "Daha düşünmedik bile!"

Telefon kapandı. Onlar düşünmemiş olabilirler; lakin Mazlum Sami bir şey düşünüyor, mükemmel bir şey! Eğer Şemsi Bey isterse bunu yapabilir. Kendisi de Hüsniye'ye

yalvarır, "Son ricam, en son, bir daha hiçbir talepte bulunmam!" der, muvafakatini alır. Taş değil ya nihayet yüreği? Razı olacaktır. Olmazsa, eh, artık hiç ümit kalmamış demektir; ısrar abes.

"Mükemmel," diye tekrarladı, "Şemsi Bey'e telefon ederim, evde yoksa haber veririm, beni pazartesi akşamı görsün... Kulüpte, lokantada, nerede olursa olsun!"

Aynaya baktı: Kır saçları, keskin hatları, uyanık gözleriyle hâlâ erkekti; boylu boslu, dinç, yakışıklı bir erkekti. Zaten yolda giderken kendine hazla çevrilen gözlere rastlamıyor mu? Cemiyetlerde yanına gelen kadınlar hemen kurtulup gitmek arzusu yerine alakalı bakışlarla ve konuşmayı uzatışlarıyla meclisine henüz tahammül edilen bir erkek olduğunu anlatmıyorlar mı?

"Mükemmel! Mükemmel!"

Güvenle telefonu çevirdi, tahmini gibi evde olmayan Şemsi'ye haber bıraktı. Yalının penceresinden içeriye sanki bir lodos gurubunun renkleri dolmuş, billur, bronz ve yaldızlı takımlarla çerçeveler içlerinden aydınlanmıştı.

"Bu iş olacak," dedi. "Derinine duyduğum neşeden belli!"

X

Mazlum Sami'yi sevindiren proje şudur: Yılbaşı gecesi yalıda bir toplantı. Ama bütün parlaklığı, debdebesiyle, bir peri masalı gibi..

Ne kadar avize varsa yakılacak, her taraf açılacak, çiçeksiz vazo kalmayacak. En külfetli bir sofra, en nadide yemek-

ler, içkilerin en bulunmazı! Büyük gatoların, şekerlerin ve şekerlemelerin envaı, yemişlerin her çeşidi! Sonra caz, kotiyon, sürpriz... Mümkün olanın hepsi!

Şemsi'yi bulup rica edecek:

"Sebebini sormayacağını bilirim, bana bir iyilik daha yapacaksın. Ali Dingil ile Ömer'e diyeceksiniz ki: 'Bir ahbabım vardır, münzevi ve zengin bir ihtiyar, çoluk çocuktan da mahrum. Kocaman bir yalıda oturur, görülmeye değer bir yer, bir müze, bir saray! Yılbaşı gecesi orada bir süvare tertip ediyor; lakin resmi bir şey değil; tamamıyla ailelere mahsus; hem de çocuklarıyla gelip hoş ve eğlenceli bir gece geçirmek isteyen ailelere... Biz oraya gideceğiz. Siz de geliniz; bir değişiklik olur. Görülmeyecek şeyler görürsünüz; ecnebilerin ziyarete can atıp da hayran kaldıkları nadide şeyler. Muhakkak eğlenirsiniz. Hele çocuklara Ayşen'e, Aykul'a, hatta Mazlume'ye de bir sürpriz yerine geçer; evde kalmazlar!'"

Hülasa ikna kuvvetini kullanacak, onları getirecek ve Mazlum Sami daha evvelden Hüsniye'nin muvafakatini alacağı için itiraz eden de olmayacak. İşte tasavvuru budur: Hüsniye ile ailesini yalıya sokmak, yalıda toplamak! O yalı ki esasta kendisi kadar Ömer'le küçük Mazlume'nin malı, mülkü, asıl yurdudur. Girsinler bir kere kapısından...

Dünkü küçük muhacir kızını şurada, şu baş köşede oturmuş görmek nasıl da hoş olacak? Ayşen'i bir zamanlar büyükannesinin uslu uslu dolaştığı salonlardan geçerken seyretmek ne kadar keyifli! Bir ona, bir buna bakacak; mazi ile hal mefhumunu kaybedecek. Kırk yılı en hoş şekilde birleştiren, bir tek geceye sığdıran harikulade mükemmel bir buluş!

O gece bir an gelecek ki Mazlum Sami de aklanacak: Sanacak ki bu aile hakikatte kendisinindir. Hüsniye kırk yıllık karısıdır; Ömer resmen evladıdır, Mazlume elinde doğmuş torunudur. Ne ziyanı var? Ali'yi çocuğu saysın, güzel Ayşen'i de çocuğunun yerine koysun, sevgili karısının gençliğine benzediği için hepsinden fazla onu sevsin, şımartsın...

"İlk yılbaşı gecem bu olacak, kendi ailemle birlikte geçirdiğim ilk gece!"

Yalı kırk yıldan sonra ancak, o gece çoluklu çocuklu bir hısım akraba kalabalığı ile şenlenmeyecek mi? Akraba, evlat, torun olduklarını bilmeyen bu insanlarla neden bir dostluk kurmasın? Daima gelip giden, hatırını soran, gönlünü alan dostlar... Kendisi de yaşlı bir adam sıfatıyla onlara, bazen Ayazpaşa'ya bazen Kuruçeşme'ye gider; büyüklerle ahbapça konuşur; küçükleri sever, okşar, hediyelerle kendisine ısındırır.

"... Ve böylece ömrümün gidişi değişir, tatlılanır. Belki de zamanla birbirimize daha yakınlık duyarız; Mazlume'ye olsun bir yardımda bulunmak imkânı hasıl olur. Bütün bunların gerçekleşmesi Hüsniye'nin elinde.. Şu var ki Hüsniye yumuşak, halavetli hallerine uymayan sert, inatçı, aklına koyduğunu yapan, ayrıca mağrur bir kadın!"

Daha bir damlacık kızken bile yine dilediğini yapmamış mıydı? Sevdiği erkeği elde etmiş, sonra da bir vakayı önlemek için aşkını çiğneyerek kaçıp gitmişti. Bu kadar irade kuvveti, nefsini yenme ve izzetinefsini koruma kudreti beklenir miydi küçük muhacir kızından? O yaşta bunu yapana şimdi meram anlatmak kolay mı? Mazlum Sami:

“Kafasında kararlaştırdığından dönmez, Çıtak kızı, Balkan’lı kız!” diye sızlandı; aynı zamanda hayranlık duyduğunu da anlıyordu.

Bir yola gelse! Kendiliğinden istediği zaman nasıl tatlı, uysal, esir olduğunu Mazlum iyi biliyor, iyi hatırlıyor. İlk sabahın ertesi günü ne sokulganlıklar göstermişti, o ufacık sevgili! Ne saç okşamalar, ne öpüşler, ne bakışlar! Nasıl derin iç çekişler ve ne derinine titremeler!

Şirin, pek şirin, pek candan, canayakın, bilmeden hünerli, sepsevimli bir küçücük metres oluvermişti. Yalının gece gündüz, yaz kış hiç sönmeyen hamamından henüz sabun kokulu vücudu ve yarı nemli saçlarıyla tertemiz çıkar, odaya öyle gelirdi. Dıştan sadelik içinde daima koket, yine dış görünüşten uslulukiçinde daima çapkındı; o zaman bile!

“Hâlâ ve gitgide onu daha fazla özlüyorum. Bu, muhakkak bir yaşlı adam psikozu!... Galiba bu yaşlara doğru insan eski bir hatıraya yeniden bağlanıyor, hatıralarından bir tekine... Artık kâinatı hemen hemen ondan ibarettir; her zevk, her teselli ondan gelir. Azabı da olsa anlatılmaz bir tatlılıktadır. Onu düşünürken adeta afyon veya kokain almışa döner? Dünyası aydınlanır. Bir yaş haddi ki çoğumuz artık hal ile beslenemez oluyoruz ve bunun için de beynimizin içinde tamamıyla yalancı değilse de ifrat derecede romantik bir âlem kuruyoruz.”

Bir müddettir Mazlum Sami’nin yaptığı başka şey midir? Hep maziden medet umuyor.

“Galiba,” diyor. “Yaşlının geçlik zamanını beğenmesi ve övmesi de yeniyi kavramayacak bir acizliği düşünmesinden, yeniye hâkim olmayacağını anlamasından! Buna fazla gayret

istemeyen bir şeyle, maziye sarılmakla, maziyi süslemekle, kuruntularla dolduruyor. Çocuğu ve genci fazla romantik, santimantal, hülyalara düşkün yapan da kudretinin yetmediği hareketler karşısında aciz duyması, hayaller peşinde avunmaktan başka çıkar yol bulamamasıdır!"

Mazlum Sami yaşlılığın ne kadar sıhhatte ve dinç kalınsa yine bazı noktalarda bir çocuklaşma olduğunu fark ediyor. Çocuk hisliliğine ve çocukça emellere kapılmaktan kendinizi kurtaramadığınız bir ruh haleti... Lakin bir yeriniz vardır ki oraya dokununca çocuktan daha çocuksunuzdur. Tam manasıyla bunamamışlar bu halleri başkalarının gözünden saklayabilirler... Kendi gözlerinden? Hayır!

Deminki yılbaşı hülyası da o bunaklıklardan biri belki!. Başkalarının gözünden saklamak lazım geldiğini anlar gibi oluyor. Ne der Hüsniye? Nasıl şaşar, acır Şemsi?

"Bu macera beni küçük düşürecek. Günden güne manasızlıklarım artıyor; mevkiime yakışmayacak işler yapmaya başladım. Köşkle telefon konuşması pek çocukça değil mi? Önceden Hüsniye ile oğlunu arattırmam? Hiçbirini yapmamalıydım, yapmamalıyım! Fakat bir içki ve zehir müptelasına dönmüşüm: Münasebetsiz, zararlı taraflarını görüyorum, anlıyorum ama tadından da nefsimi mahrum edemiyorum. Başka ne yapacak olsam bana bundan tatlı gelmeyecek..."

Hem bir aile ihtiyacı duymaktan tabii ne olabilirdi? Şehriyar yetmiyor ve o boşluğu karşılamıyor işte... Bir yüksek sosyete kadını olarak âlâ! En büyük otellere beraber girmek için emsalsiz! Bir kibar gazinoda, bir tiyatroda, bir ziyafette tamamıyla mükemmel! Göz zevkini tatmin bakımından da harikulade! Mazlum Sami Şehriyar'ı da –tıpkı küçük Hüs-

niye gibi– bütün vücut hatlarıyla karşısında canlandırmıyor değil. Odasında tuvaletin önüne geçmiş giyinirken en haşmetli bir kadro içinde görüyor. Orada ne varsa hep güzel, ince, zarif, pahalı... Ne varsa altın, gümüş, bağa, ipek, pırlanta! Havada çiçek kokularının ve bildiğimiz rayihaların ne yavan, ne dilsiz ve tesirsiz olduklarını meydana koyan bir parfüm dolaşıyor ki adeta manasızlıkları manalaştırıyor ve her güzelliğe birkaç misli güzellik katıyor. Mazlum Sami rayihalara ehemmiyet verir.

"Kadın," der, "kullandığı parfümüyle manalaşır yahut manasını kaybeder. Sadece parfümüyle sükse yapanlara rastladım. Çok kişi bir elbise, şapka, burun, saç, makyaj kusurlarını görür de asıl kusurunun lavantadan geldiğini anlayamaz. Lavanta olur ki bin ayıp örter."

Şehriyar hepsini bilen bir kadındır; en iyi giyinen, en iyi yürüyen, en güzel kadın!

Hüsniye ile yan yana gelseler zavallı eski ahretlik pek de geri kalmamakla beraber kim bilir nasıl silinir, ötekinin haşmeti altında ne derece ezilir, erir! Şu var ki Mazlum Sami bu üstünlüklere artık fazla kıymet vermiyor; ömrü müddetince hep bunları yaptı, yapanlarla bulundu, seçtiklerine yaptırdı da...

Şimdi kabil olsa da Hüsniye ile karşı karşıya geçip yalının eski hayatından, yalıdaki eski simalardan uzun uzadıya bahsedebilseler. Mazlum dese ki:

"Hani, hatırlıyor musun İbşir'i, zenci harem ağasını? Annem sokağa çıkarken arabacının yanına otururdu, redingot giyerdi; kravat bağlamasını bir türlü öğrenememişti: hazır bağlanmışları da âdi bulur, sizlere bağlatırdı. Zavallı! Dadıma

göre meşrutiyetteki değişikliklere akıl erdirememiş de derdinden verem olup ölmüş... Paşasının üniformasını ilk defa çıkarıp sivil elbiseyle şansız şatafatsız kayığa bindiğini gördüğü gün ağzından kan boşaldığını sonradan bana söyledilerdi."

Hüsniye de bazı hatıralardan açsa, mesela şöyle dese:

"Ayvazların mutfaktan yemek taşımaları gözümden gitmez: Siyah bezlere sarılmış kocaman tablaları başlarında taşıyarak arka arkaya iç bahçeden geçişleri öyle hoştu ki... Hareme yaklaşınca, 'Destur, Destur...' diye bağırırlardı. Bakır ve pirinç mangalları küle batırılmış limon kabuklarıyla ne güzel ovarlar, şıkır şıkır parlatırlardı. İkindi üzeri aşağı taşlığa yalının lambaları dizilir, fitilleri kesilir, şişeler yıkanıp parlatılırdı. Bu, Kademhayır Bacı'nın işiydi. Elleri zaten siyah diye... Halbuki avuçları beyazdı, kadıncağızın..."

"Sen benim odamdan başka nelere bakardın, o zamanlar?"

"Misafir hanımlara kahveyi, şurubu çok kere ben verirdim. Gece yemişini de kilerci kalfadan ben alır, yine misafirlere ben çıkarırdım. Narları taneleyip tabağa öyle koyardık. Fakat bunu elimiz leke olur, çirkin durur diye bize yaptırmazlardı. Yine Kademhayır Bacı ayıklardı. Bir kere narlar gaz kokmuştu da hepimiz azar işitmiştik."

Mazlum Sami kandil gecelerini de hatırlıyor:

"Elveda," diyordu. "Bütün ev halkı yıkanır, temiz elbiseler giyerdi; sonra hanımlar odalarına kapanır, başlarını örtüp minderlere diz çökerek edep ve erkânla Yasin okurlardı. Her tarafa hafif bir gülsuyu ve ödağacı rayihası yayılır, sofralara bile kadın ahengiyle büsbütün tatlılanmış Kuran sesleri dağılırdı."

Akşam hüznüne ve o zamanki petrol lambalı, mum ışıklı konakların gölgeleri büyülten loşluğuna bu sesler ve rayihalar ne kadar yakışır, koca evler mabedleşirdi... Mazlum kendisini yüksek tavanlı, yarı karanlık, geniş sofalarda –ufacık ruhu kederle neşe arası acayip bir zevke dalmış– usul usul dolaşırken görür gibi oluyor:

"Ses ve rayiha dalgalarının birinden ötekine geçerken, bu mabedde benliğimin gittikçe ahirete mal olmuş bir ses ve bir rayihaya döndüğünü, hafiflediğimi, şişkin yüreğime uymayan uçucu bir hal aldığımı ben de hissederdim."

Hele sabahları, daha beş altı yaşlarında iken yatağında uzaktan akseden bir sesi dinlediği olurdu: "Allah, Allah! Hu, Hu!" Bu babasının zikir sesleridir. Alacakaranlıkta uyanır, her dürüst Mevlevî gibi önce "Evrad"ını okur; sonra esma çekerdi. Paşa'nın namaz kıldığını da birkaç defa görmüştü. Seccadeyi sadece ön tarafından azıcık kıvırır, kalkardı.

Muayyen büklümlerinin yerini değiştirmemek şartıyla o seccadeyi toplamak vazifesi anasına düşerdi. Seccade hâlâ gözünün önündedir ve hâlâ muhafaza edilmektedir: Irakiye denilen beyaz keçedendi; sert görünmekle beraber teması gayet yumuşaktı; üzerine mihrap biçimi, uçuk renkli çiçeklerle bir su işlenmişti. Paşa, pek temiz bir adamdı ama yine seccadede alın konan yer azıcık esmerleşmiş. Fazla süslü, ipekli, kıymetli seccadelerde Tanrı huzuruna çıkmak günah değilse de "bidat" sayıldığını babası söylememiş miydi?

"Sayılı günlere riayet edilmediği ve ara sıra olsun din icaplarına uyulmadığı için benim elimde yalı müze şekline sokulmuş. Ayasofya Camii gibi manasını kaybetti!" diye üzüldü.

Güya ecdad yadigârını, ecdad yurdunu satmamış, muhafaza etmişti. Lakin o kadar tarihsiz, ruhaniyetsiz, züppe ve özenti bir hale sokmuş, kendisiyle, Şehriyar'la, acayip misafirlerle, yarı alafranga hizmetçi ve uşaklarla, beyaz külahlı aşçıbaşısı ile öyle zibidileştirmişti ki:

"Gülünç bir adam oldum ben! Daima gülünçtüm de galiba! Hep dış gösterişe kıymet verdim, özsüzün biriyim!"

Acaba Hüsniye hatırlamıyor muydu eski yalıdaki bayram sabahlarını? Mazlum Sami unutmamıştır:

Babasının Dolmabahçe Sarayı'ndaki muayede resminden döndüğü sokak kapısının iki kanadı açılarak iç bahçenin çakıl taşlarında tekerlekler sesinden anlaşılınca odalarda telaşlı hareketler, sofalarda koşuşmalar olurdu. Hemen hiçbir ayna kalmazdı ki o esnada bir kadın önünde bulunmasın ve yeni elbisesi içinde kendine çeki düzen vermesin.

Padişahın yüzünü görmekten geldiği için uşakların gözünde ehemmiyeti birkaç misli daha artan Ahmet Selami Paşa Müşir üniformasıyla, murassa Osmanî nişanının yeşil kordonu ve elmaslı plakasıyla etrafına iltifatlı gülümsemeler dağıta dağıta mabeyn odasına geçer, hareme girerdi.

"Mabeyn odası? Bilen ne kadar azaldı bunu artık... İki daire arasında bir kapısı selamlık, öteki harem tarafına açılan bir nevi bitaraf mıntıka değil miydi? Gündüzün, paşa ve beyler memuriyette iken kapıları muhakkak kilitli tutulur, annemden izin çıkmadıkça açılmazdı. Hizmetçilerle uşaklar arasındaki dalavereler ancak aşağı kattaki dönme dolapta çevrilirdi. Hüsniye'nin o işlerle alakası yoktu; azametli kızdı. Zaten benden başka kime yüz vermişti ki?"

Mazlum Sami yalıdaki bayramlaşma merasimini de gayet iyi hatırlamaktadır: Paşa, üniformasını çıkarmadan büyük salonda ortaya geçer, ayakta dururdu. Önce hanımefendi, Mazlum'un anası mükellef elbisesiyle yürür, yaklaşır, kocasının elini öperdi.

"Küçük bir Alman prensliği sarayına benzerdi o gün yalı... Babamla anam yan yana, iki hükümdar gibi ailenin tebriklerini kabul ederlerdi. İlk önce merhum ağabeyim el öperdi; sonra ben... Teşrifatta yaş esastı; dayılar, amcalar bulunursa bir onları beklerdik.. Aile şeceresinde, gelinler dahil birinci göbek tamamlanınca el öpme sırası ikinci göbeğe, torunlara gelirdi."

Bunlardan kimse kalmamıştır, şimdi... Yürütecek olan Mazlum Sami idi; acayipçe Avrupalılaşması, hayatı ciddiye almaması, bir gün arayacağını kavrayamaması yüzünden bu dal da kurudu.

"Hayır," diye söylendi. "Resmen kurudu; yoksa gürbüz bir fidan başka tarafta, başka isim altında gelişiyor. Pek hesapsızca, izansızca hareket etmişim!"

O bayramlaşma sahnesini zihninde devam ettiriyor: El öpme sırasını savanlar odadan çıkmazlar. Aile reislerinin yanına dizilirler ve zincirleme, yani gelenlerin tebriklerini kabul için beklerlerdi.

Nihayet içeriye hizmetçiler grubu, yani önce dadılar, bacılar, emektarlar, sütnineler, maaşlılar ve beslemeler girerler, sırasıyla el öperlerdi.

Salon, ipek kumaşların eğilip kalktıkça çıkardığı sesler ve dalgalandırdığı renkli ışıklarla bir koy denizi gibi hışırdar, yalazlanırdı. Mazlum Sami o kalabalık ve hareket ara-

sında Hüsniye'nin narin endamını görür gibi oluyor ama nedense yüzünü hatırlayamıyor.

Dadıların mevkii yükseldi; başkalarına etek öptüren yetişmiş, rütbe ve makam sahibi olmuş adamlar onların ellerini öperlerdi. Kendi dadısını düşünüyor ve şimdi işi anlıyor. Bu kadın Hüsniye'yi sever, korurdu ve iki gencin muhabbetini sezmişe benzerdi de adeta göz yumardı. Yalıda o kadar hizmetçi varken neden bu güzel kız Küçük Bey'in odasına bakıyordu? Nüfuzlu ve başkalarına karşı epeyce de insafsız olan dadı, arzu etse Hüsniye'yi üst kata ayak bile bastırmazdı.

Yeri gelsin gelmesin, söz arası Mazlum'a işittirmek için ikide bir "Gül gibi kız! Tertemiz kız!" dediği de aklından çıkmamış, iyi de giydirirlerdi ya! Hatta bazen terlik yerine yüksek ökçeli iskarpinlerle dolaştığı olurdu da kimde görse kıyametleri koparan dadı sesini çıkarmazdı. Octave Mirbeau "Bir Hizmetçi Kızın Ruznamesi" romanında genç oğlunu evde avutsun diye hizmetçiye ipek iç çamaşırları veren, pahalı lavantalar sürdüren bir ana tipi tasvir eder.

"Bizde bu işi dadılar çevirirdi, demek! Odalıklar devrini az çok görmüş olan dadılar, kâhya kadınlar... Hakikaten Hüsniye yalıda bulunduğu müddet, kâh görerek, kâh hayalimden geçirerek ben de oyalanmamış mıyım? Canım sokağa çıkmak istemezdi; belli etmemekle beraber hep yolunu, odama gelmesini, bulunmasını beklerdim. Gittikten sonra nasıl sıkılmış ve ne çabuk Beyoğlu'na dadanmıştım! Fransız operetindeki ufak artiste biraz Hüsniye'yi andırdığından dolayı tutulmamış mıydım?"

Bir şey daha hatırladı: Hüsniye'nin yerine çarçabuk güzel bir kız daha koymuşlardı ama ondan perisi hazzetmemiş-

ti. Yeni odalık derhal sırnaşıklık göstermiş, ahlara, uflara, aygın baygın tavırlar almaya başlamıştı. Halbuki öteki? Tam iki sene kendisini tutmayı bilmişti; mehtaplı geceye ve o kış sabahına kadar...

"Demek şimdi telefonda bu kızla konuşuyorum. Konuştuğum kadın o kız!"

Beraber olsalar neler konuşabilirlerdi... İzi, eseri kalmamış neleri! Hüsniye o zamanları bilen, kendisine eski zaman bahçelerinde el ele yoldaşlık edecek tek sevimli, sevgili şahsiyetti. İçinde hatıralar âleminde gezip tozacaktı.

Kimse ile o kadar iyi anlaşamayacak, külfete katlanmadan, zevk Mazlum neden bahsetse Şehriyar için bir meçhuldü; ne babasını, ne anasını, ne yalının eski hayatını, hiçbirini bilmiyordu. Siyah örtüye sarılmış yemek tablalarını başlarında götüren ayvazları da... Taşlığa sıralanmış petrol lambalarını da... Püskülleri suya sarkmış kadife döşemeli kayıkları, haremağalı kupa arabaları, misafirlere gece çıkarılan yemiş tepsilerini, hiçbir şeyi!

Dinlemiyor değildi; lakin arada ruh bağı olmadığından Mazlum Sami sözlerini yarıda kesmeye mecbur kalıyordu. Bunlar ya çağdaşlarla konuşulunca zevklidir, yahut Ayşen ve Mazlume gibi kız çocuklara masal gibi anlatılırken keyifli olur.

"Ne hakkım var benim Ömer'i refahtan mahrum etmeye? Yalının üç nesil tarafından kurulmuş koca kütüphanesine yerleşip rahatça çalışacakken sokak sokak sürtmek zorunda bırakmaya?"

İlk önce mümkün, sonra imkânsız ve çocukça görünen yılbaşı gecesi tasavvuru yine olur bir şey gibi görünmeye baş-

ladı. Dikkat etti ki halledilmez bir mesele ile karşılaşınca kafası kendiliğinden bir hayal peşine takılıyor; hülya ile hem zaman kazanıyor, hem dinleniyor. Beyninin bu otomatik idaresi ne hünerli ve ne lüzumlu!

Aşçıya yaptıracağı yemekleri, ısmarlayacağı öteberiyi, hatta çiçekleri henüz terütaze duran yeni gülleri Hüsniye'ye nasıl vereceğini, ziyafetin bütün teferruatını düşündü. Bundan kâfi derecede oyalanan dimağı tekrar biraz daha ciddi bir mevzuyu işlemeye koyuldu:

"Tolstoy'un 'Yeniden Diriliş' romanındaki prenses Nekliyudof gibi ben de malımı mülkümü dağıtıp feragat ve nefsini hakir görme rejimine giremem, 'saadet bu hayattadır' diyemem ya? Evet ben de belki adam, paralı adam, gayesiz adam rolünden az çok bezmiş, daha doğrusu zevk alamaz hale geldim. Ama ortada benim yüzümden fuhuşa ve zindana atılmış bir Katuşa yoktur. Aksine Hüsniye rahata ermiş, hürmet kazanmış vaziyettedir; bahtiyar bir aile anasıdır. Zaten bütün güçlük de buradan geliyor."

Başka farklar da buluyor: Mazlum Sami'de mistik bir Slâv ruhu yok; felsefe derinliği yahut özentisi yok; ne kendisini fazla suçlu sayıyor, ne de bu suçu ödemek için büyük fedakârlıklara katlanmak lüzumunu duyuyor. O basit bir insandır, kahraman ve mürşit değildir. O itibarla da başına gelenler ve çektikleri, çok rastlanan, daha ziyade beşeri ve umumi mahiyette alelade şeylerdir.

"Tolstoy'un yazdığı, maksatla uydurulmuş ve dramatize edilmiş bir maceradır. Büyük cepheli ve ahlak hedefli bir masaldır. Benimkinde fevkalade hiçbir şey yok. Sadece yaşlanan bir adamın hatıralarını eşerken takılıp kaldığı bir

nokta üzerinde dönüyor. Ne cinayet mahkemesi, ne sürgün, ne ölüm, ne sefalet, ne feragat, korkunç ve acıklı tek vaka bir şey bulamazsınız. Ama işte çırpınıp duruyorum, kurtulup içinden bir türlü çıkamıyorum. Basitliğine uymayan bir komplikasyon manzarası gösteriyor. Muhakkak ki benimki müstesna ve dramatik olmamakla beraber, belki de bundan dolayı, facia çeşnisine uzak kalması nisbetinde çok daha realist bir macera!"

Türlü türlü şekillerde kimbilir kaç kişinin de başından geçmiştir. Evlatlarının başka isimler altında yaşamasına, asıl babaya karşı yabancı kalmasına şahit olan yalnız kendisi mi? Çok! Yaşlılık tesiriyle bir an hisliliğe kapılıp bir araştırma zaafı hasıl olmasaydı ve yine o tesirle bir hayır işleme arzusu duymasa, eskisi gibi kayıtsız kalabilseydi, ortaya bir mesele çıkmayacaktı. Mazinin kıvılcımlı küllerini ne diye karıştırdı? Bu derece dallı budaklı bir dava ile karşılaşacağını sanmamıştı da ondan...

"Servetin ve işsizliğin de tesiri mühim," diye düşündü. Geçinme derdinden başını alamayan bir adam olsaydı Hüsniye de vız gelirdi, Ömer ve Mazlume de! "Hem ben bu işe büyük tasavvurlarla girmemiştim ki... Yardıma muhtaç vaziyette olduklarına hükmederek bir iyilikte bulunacaktım. O kadar! İhtiyaçları yokmuş. Âlâ! Şiir tarafını bırakalım... İlk göz ağrısı da kendin olsun, mahdum beyle hafîde[1] hanım da!"

Zile bastı, otomobilini istedi. Diyordu ki:

"Karşıma birdenbire ümit hilafı yüzüne bakılır bir eski metres, bir evlat ve bir torun çıkıverince fazla ambale ol-

1 hafide: kız torun

dum; fazla coşuverdim, hislere kapıldım. Geçirdiğim böyle bir buhrandır. Zaten daima böyle olmuştur, saman alevi bir yaradılıştayım; az zamanda durulacağımı sanmıyorum. Nitekim her zaman duruldum; karar almaya vakit kalmadan bezginlik duydum, geçip gittim. Beyzade ve mirasyedi terbiyesi! Sonunda egoizm yine galebe edecektir. Bilirim kendimi!"

Kısa bir müddet içinde bu kaçıncı fikir değişikliği?

Kuruçeşme'de yan sokaktan çıkan koyu renkli hususi bir otomobil öne katıldı ve tramvay arabalarına çarparcasına sürünüp hızla gitti. Vurguncu Ali Dingil'in otomobili olsa gerekti; galiba Hüsniye'yi götürüyordu.

"Daha ne ister, bu kadın? Dört başı mamur! Tasası bana mı düştü?"

Kulüpte oturdu, karısı Şehriyar'a oldukça hararetli, satırları arasında adeta özleyiş sezilen uzunca bir mektup yazdı.

XI

Bebek, güneşli kış ikindisinde hiçbir taraftan esintiye uğramadığı için öyle durgun ki nesi varsa –denizi, evleri, ağaçları, yamaçlar ve göğü– renkli jelatinle dondurulmuşa, elmasiye haline getirilmişe benziyor. Elmasiye gibi de içten dıştan cilalı yarı şeffaf bir yerine dokunulursa devrilecek sanki!

"Güzel, parlak, ışıklı ama şen değil; aksine mahzun..."

Mazlum Sami böyle düşünerek otomobilden indi; gazinonun ıslak topraklı bahçesine girdi. Kimseler yok. Geri dönen tramvayların ikide bir çıkardıkları gıcırtı Bebek'in baş belası... Yıllardır o sinir törpüleyici bir vasıta, şu tramvay!

Etrafı araştırdı. İskele parmaklarına dayanıp denizi seyreden ufak bir kız çocuğu gözüne ilişti; yanında da azıcık kamburlaşmış siyahlı bir kadın duruyor. Mazlume ile bacısı, muhakkak...

Hüsniye demin telefonda torununu Bebek bahçesine yolladığını, sırtında kırmızı bir manto, başında da yine kırmızı bir bere bulunacağını söylemişti. O, işte...

Ağır ağır o tarafa yürüyor. Tabiidir ki bir yabancı gibi hareket edecek: bacının meseleden haberi yoktur, elbette.

"Meseleden kimin sahici bir haberi var, zaten!... Henüz Hüsniye ile de bu bahsi azıcık olsun aydınlatıcı şeklide konuşmadım ki... Ona henüz 'Torunumu gönder, öpüp koklayacağım!' bile diyemedim ki... Evet, Mazlume'yi istedim, lakin sarahatle[1] 'torunum' ismini veremedim ki... Gelen, Arabacı Ahmed'in oğlu Ömer'den olan bir çocuktur; nitekim Ali'nin de kızını görmüştü: Hüsniye'den dolayı!... Şimdi de öbürünü görecek; sanki yine sadece Hüsniye ile alakası cihetinden!"

Kararlar da alıyor:

"Yarın telefonda işe sarahat vereceğim... 'Torunumu gördüm!' diyeceğim. Birbirimize o kadar açılmamız lazım. Açılmadıkça bir neticeye varılmaz. Mazlume namına bankaya bir cihaz[2] parası yatıracağımı kendisine anlatmak için artık 'i'lerin üzerine noktaları koymalı!"

Tabirin Fransızcasını yüksek sesle söylemişti; tekrarlıyordu da... Sinirliydi; azıcık asık suratla iskeleye yaklaştı... Çocuğun yanında, şimdi... Dinliyor; zira Mazlume denize

1 sarahat: açlık
2 cihaz: çeyiz

bakarak bacısına bir şeyler anlatıyor; rayihalı ve tatlı sanılan parmağını uzatarak bir şeyler gösteriyor:

"Hah, taşın arkasına saklandı... Ama kırmızı değil bu balık! Kara, kapkara..."

"Kaya balığıdır, belki..."

"Kaya değil, bacı! Oynuyor, yüzüyor, kaçıyor... Ufacıcık! Kırmızı balık olsaydı tutar mıydık?"

Mazlum elini çocuğun bere altından fışkırıp ensesine dökülen saçları üzerinden hafifçe gezdirdi ve sesini tatlılaştırarak dedi ki:

"Kırmızı balıklar havuzda olur; tatlı su içinde... Ne güzelsin, sen. Bakayım yüzüne!"

Mazlume döndü, yabancı adama şöyle bir baktı. Sarışın çehresinde kapkara, pırıl pırıl, beyazları leylak renginde iri gözleri var. Fakat Mazlum Sami'ninkiler gibi lacivert ve derin bakışlı değil. O, aklı hep balıklarda pervasızca cevap veriyor:

"Denizde de kırmızı balık olur... Babam tuttu bir kere... Nah, şu kadar... Kıpkırmızı!"

Bacı çocuğun pek iyi giyinmiş bir yabancı ve yaşlı adam tarafından alaka görmesine memnun, terbiyeli bir tavır almış, sohbete karışmayarak uzaktan seyirci duruyor.

"Seni her zaman gönderirler mi buraya?"

Tekrar denize bakmaya koyulan kız, dönmeden konuşuyor:

"Çok... Ninemle de geliriz. Yazın geliriz; çalgı çalar bahçede, yazın..."

"Kimin kızısın sen, bakalım? Beybaban kim?"

"Ömer Eysen..."

"Ha! Tanıdım ben seni... Adını da bilirim..."

"Bilmezsin."

"Bilirim: Mazlume!"

Çocuk başını çevirdi, bunu bilen adama dikkatle baktı; tabii görmüşçesine yine denizi seyre daldı. Asıl hayret eden bacıydı.

"Madem ki adını bildim, demek yabancı sayılmam. Denizi bırak da gel, konuşalım... Tramvayla mı geldiniz?"

"Tramvayla ya!"

"Sizi otomobille gezdireyim; sonra da köşkünüze bırakırım. İster misin?"

Mazlume de mağrur... "İstemem" manasına çenesini kaldırdı, dedi ki:

"Tramvay iyi... Hem bizim de otomobilimiz var... Kocaman!"

"Ama benimki daha kocaman!"

Mazlume meraka düştü, epeyce düşündü. Belli de otomobilin ne kadar kocaman olabileceğini bulmaya çalışıyordu; kafasından çeşit çeşit otomobiller, kamyonlar, otobüsler geçiyordu.

"Kaç kişi oturur içinde? Biletçi de mi var?"

Bunu öyle hoş sormuş, Mazlume Sami'nin yüzüne öyle sevimli bir ciddiyetle bakmıştı ki adam dayanamadı; çocuğu yakaladı, kaldırdı, çehresi hizasında tuttu, seyretti, seyretti; nihayet –müsaade istercesine bacıya bir göz attıktan sonra– yanaklarından hafifçe, acemice öptü. Soldurmaktan korkmuştu.

"Yavrum! Yavrum!" diye adeta mırıldandı da...

Bacıya bir şeyler söylemek lazımdı, galiba... Şüphelenmesin, sakın! Neden şüphelenecek? Kırk yıl düşünse öyle

bir münasebeti aklına getiremez. Getiremez ama hakikat budur; minimini yavru şu yaşlı, kibar zatın torunudur; işi bir kendisi biliyor, bir de büyük annesi!

"Hemşire hanım," dedi. "Mahzur yoksa araba ile Emirgan'a kadar gidelim."

"Vallahi, beyefendi, şey, büyük hanım tembih etmişti de... 'Bahçede dolaşın azıcık, bir yere ayrılmadan dönün hemen!' demişti. Müsaademiz yok."

Ha! demek Hüsniye, Mazlum Sami'nin torununa sırnaşacağını hesap etmiş, tedbir almıştı. Ne kadın! Acuze ruhlu bir şey... Elinde sopası eksik... Eğer çirkin, çökkün olsa Yedi Cüceler'deki büyücü karıya benzeyecekmiş.

"Peki öyleyse," dedi. "Ama köşke kadar götüreceğim sizi... Ben ahbaplarınızdan birinin ahbabıyım; Şemsi Bey'in..."

Kadın itiraz edemedi.

Hem daha erkendi de... Güneş Bebek'ten bile çekilmemiş kıyı boyunda henüz keskin, batacakmıştan ziyade doğuyor, yükselip kuvvetleniyor sanılıyor. Zaten etrafta bir sabah hali, sabah durgunluğu, tazeliği, tenhalığı var.

Mazlum Sami torunun elinden tuttu; çekti, iskeleye doğru götürdü; döndürdü; eğilip eğilip yüzüne bakıyor; yine yürütüyor. Çocuk eğleniyor, hatta gülümsüyor da işte! Aynı zamanda konuşuyorlar. Sordu bir aralık:

"Piyano çalar mısın sen?"

"Çalmam! Annem çalar!... Ama ben de çalacağım. Şimdicikten öğreniyorum: Fa, mi, re, do, do, si, la, sol!"

Bunları piyano başındaymışçasına ahenkli surette söylüyordu. Tutturdu: Hem yürüyor, hem de her adım atışında bir notaya basar gibi ayrı ses çıkarıyordu. Gülüşüyorlar...

Mazlum Sami güneş çekilecek diye korku içinde. Işığın koflaştığını, yamaçlardan kara bulut gibi yüklü ve nemli bir gölgenin koya indiğini duyuyor.

Bacı yaklaştı. Muhakkak "Gitsek, artık!" diyecek, dedi de... Lakin Mazlume memnun; yaşlı, şık, oyuncu amcadan hazzetmişe benziyor:

"Daha yürüyelim. Do, re, mi, fa, sol, la, si, do,"

Minimini rugan patikli ayağını ıslakça toprağa bastıkça bir nota! Bir daha! Bir daha! katılıyor gülmeden... O gülerken Mazlum Sami de gülüyor, hazin, bir gülüşle! Zira bir anda şunları düşünüyor:

"Demek yalıda olsa böyle yapacaktık, böyle bir sürü oyunlar! İç bahçenin kakılmış renkli çakıl taşları üzerinde daha iyi oynar, taşları piyano tuşları yerine koyar, siyahlarından başka, beyazlarından yine başka sesler çıkartırdı. Ne eğlenirdi! Ne eğlenirdik! Hele benim çalgı koleksiyonumu görse, davulları, trampetleri, darbukaları çalsa, boruları öttürse! Ona güzel bir çocuk odası döşetirdim, Amerikan mecmualarında resimlerini seyrettiklerimden en mükemmelini... Geçen ay Magazine Women'de bir tane görmüştüm, bayılmıştım. Yerdeki halıdan duvar kâğıtlarına, raflardan kapı tokmaklarına kadar ne varsa çocuğu alakalandırır, zarif, nefis şeylerdi... Şu hasbacık da o dekora ne yaraşırdı! Ayrılacak mıyım şimdi? Bir daha ne zaman görebileceğim?"

"Haydi Mazlume! Dönüş vakti geldi; sonra ninenden azar işitiriz, hepimiz..." diyerek çocuğu yerden kaldırdı; kucağında otomobile taşıdı; yanına oturttu.

Ne mini mini duruyor koca koltuğun ortasında... Yapma bebek sanki... Ayakları sarkacak kadar uzamamış daha!

"Sahi, kocamanmış otomobil, sizin! Ama amcamınki de büyük..."

"Daha büyüğünü alır, inşallah. Bir de beybaban alır yahut ben ona satıveririm bunu... Benim başkaları da var. Küçüğünü sana vereyim mi?"

"Garajımız yok ki köşkte... Hem babam istemez öyle şeyler."

Malum! İstemez o soğuk neva, o kütüphane kurdu. Şu Ömer de epeyce yavan mahluk! Mazlum Sami gençliğinde böyle miydi? Neşeli adamdı. Cemiyet hayatını severdi. Babasına çekti aslında... Yapma bebek sanki... Ayakları sarkacak kadar uzatıp keyfince yesin! Çalışıyor, isim yapmaya bakıyor, aile kurmuş. Bir insan o... Benim gibi süs, manken değil!

Arnavutköy'e geldikleri vakit iskele köşesindeki şekerciden Mazlume'ye paket paket, kutu kutu çikolatalar almayı düşündü; fena tesir eder, şüphe götürür diye vazgeçti. Hüsniye'den çekiniyor, adeta; korkuyor bile. Bir zamanlar onu Mazlum'dan çekinmesi, işini görürken bir hata yaparım diye ürkmesi gibi!

Bunları bir yandan düşünmekle beraber küçükle konuşmayı kesmiyor. Ara sıra da şoföre tembih ediyor: "Yavaş gidiniz! Ağır ağır! Bırakınız geçsin tramvay!" Fakat ne kadar yavaş gidilse Kuruçeşme'ye geliverdiler. Bir cesaret etse de paldır küldür otomobili koruya sürse! Köşkün önünde, kucağında çocukla inse!

Koru kapısında arabayı durdurdu; Mazlume'yi kucağında indirdi ve yere bastırmadan önce sordu:

"Öptürür müsün yanağından bir kere?"

Yavrucak nedense utandı; başını eğdi; lakin "olmaz!"

demedi. Mazlum Sami de bu sefer koklayarak iki yanağından öptü!

"Allahaısmarladık beyefendi, size zahmet verdik."

Öyle söyleyen bacıdır. Zahmet mi? Biçare kadın, sen olanları ve olmuşları bilsen, hikâyesini dinlesen şuracıkta hüngür hüngür ağlardın! Ferhat'la Şirin, Kerem'le Aslı hikâyesini de geçti bu... Bak, servet de işe yaramıyor, Hayret Efendi'nin ve Ahmet Selami Paşa'nın kâşaneleri, malikâneleri, Sultanhamamı'ndaki koca Kuzgunoğlu Hanı ve Osmanlı Bankası'ndaki katmerlenmiş hesabıcâri, hiçbiri! İnanılır şey değil ama böyle işte!

"Bacı bacı! Şu minimini yavru yok mu? Onu Türkiye'nin en zengin çocuğu yapmak benim elimde! Hem de hakkını vererek... lütuf ve ihsan değil!" diye haykıracağı geliyor.

Asıl hüngür hüngür ağlayacak halde bulunan, Mazlum Sami'dir. Artık konuşmaktan korktu: Sesinin pek boğuk çıkacağını, belki de cümlesini tamamlayamayacağını biliyor. Şoförünün böyle şeyleri fark etmesini istemez. Ayrıca bacı da ne der, ne düşünür? Sadece arkalarından elini sallıyor.

Mazlume iki kere dönüp baktı; kanları kaynaşmıştı muhakkak... Nihayet bir dönemeçte görünmez oldular... Çocukta ayrıldığına mahzun ki hiç konuşmadan, ayakları geri geri yürüyordu. Mazlum Sami toprak yolda, soldan vuran akşam güneşinin uzattığı gölgesini bile unutamayacak: Yetişkin, incecik bir kız boyundaydı; eski zamanın Hüsniye'si, bugünün Ayşen'i gibi..

"Yetmiş beş yaşına kadar yaşasam demek Mazlume'yi kocaman bir kız, hemen hemen gelinlik kız olarak görebileceğim! Babam bu yaşta sapasağlamdı; Mısır'a bile gitmişti."

Arabayı Beyoğlu'na sürdürdü. Yalı şimdi, hele şu saatte o tenhalığı ile mezarlıktan farksızdı. Mazlume'siz bir yalı? Kakma çakıl taşlarına bakıp da artık torununu hatırlamamak kabil mi?

"Do, re, mi, fa, sol, la, si, do!"

Hayret Efendizade otomobilinde kendi kendine ve yüksekçe sesle böyle mırıldanıyor. Mazlume'nin sesini bulmaya çalışıyor.

XII

"Zatıâlilerinden bir ricada bulunacağım, efendim Ömer Bey namına..."

"Kimi buyurdunuz, efendim?"

Şemsi şaşaladı. Mazlum Sami, oğlunun adını unutmuş mu, yoksa işittiremedi mi? Belki işitmemiştir; beraberce akşam yemeğini yedikleri Park Otel'in orkestrası gürültülü bir şey çalıyor. Wagner'den mi, nedir? Kıyameti koparıyorlar. Tekrar etti:

"Ömer Bey namına..."

"Ha, evet. Ali Dingil'in biraderi Ömer Bey olacak! Nedir arzuları?"

Ömer, Mazlum Sami nazarında sadece Ali Dingil'in kardeşi, demek! Acaba Şemsi keşfinde yanılmış mı? O çocuk bu adamın oğlu değil mi? Şüpheye düştü. Kendisi mi aklından bir hikâye uydurmuştur? Bir Hüsniye ve Mazlum vakası yaratmış, bir şeyler mi kurmuştur? Doğrusunu isterseniz kimse Şemsi'ye bir itirafta bulunmamıştır; ne açık, ne kapalı... Dalgın dalgın cevap verdi:

"Bazı edebi vesikalar aradığını geçenlerde arz etmiştim size... Yalıdaki kütüphanenizde pek kıymetli yazma eserler mevcut olduğunu sohbet arası söylemiştim de acaba görmesine müsaade buyurur musunuz diye benden sormuştu. Acele ve şart bir şey değil."

"Bence mahzur yok.."

Bu mu getirdiği haberin tesiri? "Mahzur yok"dan mı ibaret? Evladını evinde göreceğine sevinmesi lazım gelmez miydi? Şemsi muhakkak aldanmış; kafasından bir roman düzmüş: Zaten öyle olmasa Mazlum Sami'nin şimdiye kadar bir şey yapması icap ederdi. Mesela Hüsniye ile konuşmak, Ömer'i görmek gibi bir şeyler... Hiçbiri olmadı.

"...Evet, bence bir mahzur yok. Buyursunlar, baksınlar. Büyükpeder toplamış. Fakat benim eski edebiyata merakım olmadığı için, biraz da ömrümü Avrupa'larda geçirdiğimden bu zatın aradığı eserler hakkında malumat verecek vaziyette değilim."

"Bu zat" diye bahsettiği, Ömer'dir. Hayır, evladı olsa o kadar yavan bir kelime kullanamaz. Azıcık eşelese:

"Ömer Bey çok kültürlü bir genç. Yalnız fazla çekingen. Yabancı bir yere kolay cesaret edip giremez, zaten..."

Karşısındakine dikkatle baktı. Ufak bir tesir yaptı mı? Pek fark etmedi ama Mazlum Bey'in:

"Geleceklerse bir gün tayini muvafık olur, mesela pazar günü. Mektebi de yoktur," diye alakalı davranmasından hoşlandı.

İçinden "Bunlar böyledir," diyordu. "Şehzadeler, kişizadeler, hazır yiyiciler, o terbiye ile yetişmişler! Samimi ola-

mazlar, cakalı bir hal, uzaktan ve yüksekten alma ve atma hali takınırlar. En nazik vaziyette bile!"

"Gelecek pazar, arzu ederse ikindi üzeri gelsin. Ben bulunmasam da kâtibim Nesimî Bey'e söylerim, icap edeni yapar."

Şemsi tekrar şüphelendi: Evladı olsa evinde bulunmaz mı? Dört gözle bekler; kendisi, bir yabancıyı bile daima yemeğe çağırırken Ömer'i ikindiye atar mı? Yalı ne idüğü bellisiz ecnebi döküntülerle dolup dolup boşanırken öz evlat böyle mi karşılanır?

Bir deneme daha yaptı:

"Kızı da pek şirin... Şu, küçük Mazlume! Şimdiden piyanoda bir şeyler çıkartmaya uğraşıyor. Validesi Kerime Hanım oldukça müzisyen. Hülasa iyi aile!"

Mazlum Sami kibar, lakin uzak tavrıyla dinliyor, cevap veriyor, fazlasını da sormuyor. Sormasın... Kendisi söylemekte devam edecek:

"Hoş, Ali Bey de pek fena adam değil; fena arkadaşlar seçmiş. Yavaş yavaş o muhitten sıyrılacağa benziyor. Gazinolardaki içki âlemini kesti; galiba o muganniye kadından da elini çekecek; duruluyor. Tahminine göre zamanın yeni icaplarına uymak, temkinli hareket etmek suretiyle harpte kolay yaptığı serveti sulhta da korumasını bilecek, asıl manasıyla işadamı olacak. Anasının da tesiri var, doğrusu..."

Yine sükût. Şemsi dayanamadı; bu sefer sarahaten kendi sordu:

"Mısır'dan bir ses çıktı mı, beyefendi?"

"Kısa bir mektup aldım. Aile ihtiyaç halinde bulunmadığına nazaran meseleyi kapanmış addediyorlar gibi bir şey... Hüküm vermek kendilerine ait!"

"Şüphesiz, zaten hükümleri de pek isabetli. Suitefehhümlere[1] yol açması ihtimali de önlenmiş oluyor."

Öbürü "Ne gibi? Nasıl bir tefehhüm?" diye itiraza kalkışmadı. Belli ki bu konuşmadan hoşlanmıyordu; eski hararetini, içliliğini kaybetmişti. Şemsi:

"Amma da maymun iştahlı adammış... İlk fikrimde haklıymışım; bu da kalp, tüy kabası, şehzade hilkatli bir mirasyediymiş; şımarık çocuk gibi önce bir şey tutturdu, sonra istediği olunca bir coştu; şimdi de ya vaziyetin güçlüğünden ürktü, yahut hevesi geçti, dondu kaldı. Hay Allah müstahakını versin!" diye içinden söyleniyordu.

Mamafih belli olmazdı; şu anda o haldeydi, yarın büsbütün değişebilirdi. Mart havası gibidir, bunlar... Bir açar, bir kapar. Kapristen ibaret, bar artisti huyunda mahluklar!

Lakin dikkatle bakınca Mazlum Sami'nin hâlâ güzelliğini muhafaza eden lacivert gözlerinden son zamandaki şen nurun uçmuş olduğunu gördü; hakikati öğrenmeden aleyhine savurduğu ulu orta hükümlerinden pişmanlık duydu. Dışarıya pek renk vermemekle, vermemeye çalışmakla beraber müteessirdi, yaralıydı bu adam! Zaten o sınıf insanlar terbiyeleri icabı üzüntülerini bildirmekten çekinirler; hüzünlerini de, neşelerini de dış görünüşte ölçülü tutarlar, vekarlı kalmak, kendilerinden olmayanlara acizlerini hissettirmemek isterler. Herhangi bir heyecana kapılmak suretiyle başka sınıftan insanlarla kaynaşıvererek aradaki mesafeyi kaldırmak, herkese benzemek en çekindikleri, küçük düşürücü bir vaziyettir. Asıl kibar, asıl aristokrat kapalı ruhludur.

1 suitefehhüm: yanlış anlama

Mazlum Sami o hususta mükemmel bir numune... Belki hissiz, özsüz sanması da bu halinden, iç tarafını gizlemeye çalışmasından!

"Bir şeyler geçmiş ama ne? Hayal sukutuna uğramış gibi görünüyor. Arabacı Ahmet ailesine karşı bazen fazla alakalı, bazen uzakça durduğunu biliyorum; fakat bu derece kayıtsızlığına rastlamamıştım. Adeta zoraki kararla denilebilecek bir kayıtsızlık! Muhakkak can sıkıcı bir değişiklik oldu."

Şemsi o hususta emin ise de işi kavrayamıyor. Acayibine giden bir nokta da şu: Kendisini bu akşam Mazlum Sami telefonla iki gün önceden tembih ederek çağırttığı halde henüz davet sebebini söylememiştir. O halde hükmettiği değişiklik kırksekiz saat içinde oldu. Soruverse mi? Güç vaziyete sokarım, üzerim diye vazgeçti ve başka şeyler anlatmaya başladı.

O sırada salona yanında biri olgun, öbürü taze iki kadınla bir yaşlı adam girmişti. Mazlum Sami yarinden kalktı, yeni gelenleri masasına çağırdı. Ecnebi bir aile... Avusturyalıymışlar. Konuşma Fransızca'ya çevrildi ve tabiatıyla yemek bitince Şemsi müsaade aldı, ayrıldı. Şu var ki Hayret Efendizade kendisini yarı yola kadar büyük bir nezaketle uğurlamayı, hararetle el sıkmayı, her zamanki gibi teşekkürlerini bildirmeyi unutmamıştı.

"Başında ateş yansa yine unutmaz, terbiyesine söz getirmez o!"

Böyle diyerek –saat henüz 10'du– Şemsi Dolmabahçe'ye ineceğine Taksim yolunu tuttu; gazinolara girdi, çıktı. Aklı hep o meseledeydi. Bir aralık düşündü: Acaba yanılan kendisi miydi? Buna bir kere daha zihni takılmıştı:

"Galiba Mazlum-Hüsniye hikâyesini bir gaflet zamanımda uyduruvermiştim! Ortada davamı haklı gösterecek esaslı hiçbir ispat yok. Birtakım nüfus kaydı tarihlerine, beş on kelimelik sözlere, bazı ufak tavır ve hareketlere dayanarak bir masaldır tutturdum. Asıl kusurum "Mazlume" ismine fazla kıymet vermek! Bu, o kızcağızın ille Mazlum Sami'nin torunu olduğuna bir delil midir? Tesadüf olacağı gibi belki Arabacı Ahmed'in yahut Hüsniye'nin yakın akrabaları içinde bir Mazlume de vardı, Çırpan'da kullanılan bir isimdi."

Evinin yolunu tutturdu; Dolmabahçe meydanına gelmişti; tamir için kum ve harç yığılmış rıhtıma kadar yürüdü; denizi seyretti. Sonra yontulmuş iri taşlardan birine ilişti. Düşündü, düşündü; nihayet:

"Akıl erdiremedim," dedi. "Erdiremeyeceğim de galiba... Bu, benim için bir sır olarak kalacağa benziyor. Gerçek hayat nerede, Pire Mehmed'in Maceraları'nı ipliğe dizmek, uydurup uydurup yazmak nerede? Arabacı Ahmet işine karışmaklığım netice itibarıyla yeni ve ayrı ayrı tiplerde ahbaplar edinmeme yaradı. Yeter! Anlaşılan geçen ay, şu yokuştan inerken hayal dalgasına tutulmuşum. Bir dahası için ders olsun!"

Şemsi, söylenerek kendinden memnun olmamış halde gide dursun Mazlum Sami de dostlarından ayrılmış yalıya dönüyordu:

"Demek böyle ha," diyordu. "Bu iş böyle!"

O gün –pazartesiydi– şöyle bir vaka geçmişti: Tam üçte yine telefonu açmıştı; lakin kati kararla... Bu kararı almasının sebebi Mazlume idi. Haydi hepsi bir yana dursun, Hüsniye, hatta oğlu Ömer bile! Fakat küçüğe canıgönülden

meftun olmuştu. Ne "do, re, mi, fa" larını aklından çıkarabiliyordu, ne otomobilde "desen anime[1]" şekliyle oturuşunu, ne de toprak yoldaki narin gölgesini...

"Bizimki de kocaman... Kocaman!" deyişi, kırmızı balığı –canlıymış da oynuyormuşçasına– parmaklarını kımıldatarak minik elleriyle tarif edişi kulağında ve gözünün önünde.

Zaten kız çocuk sevdiğini anlamıştı; altmış yaşına doğru kavuştuğu kendisininkine nasıl tutulmasın? Hem o kadar şirinine, o kadar hasbasına... Ne zaman "Dede!" diye boynuna sarıldığını görecek?

Minimini, lakin dolgun bacaklarına da pek şaşmıştı: Altın sarısı tüyleri vardı, ayva tüyüyle hafif, iğreti, toz gibi şeyler ki Mazlum Sami elini üzerinden geçirse, azıcık uvalıyıverse dökülüp gidecek sandı; hatta üflese yahut çocuk kendiliğinden bir yere sürünse bile!...

"Hiç bilmiyorum," demişti. "O yaştaki kız çocuğunun vücudunda tüy olacağını... Tuhaf ve hoş şey! Her tarafı hakikaten ne kadar çiçeğe, meyveye benziyor, ne taze, ne körpe... Renkleri nasıl da uçucu, buğumsu, henüz tutmamış yapışıp kalmamış halde... İçten mi, dıştan mı, bellisiz. Zaten kadın makyajının asıl hedefi çehreye bu yarı buğu, serin ve taze çocuk tenini vermek değil mi?"

Mazlume'yi kollarına alıp kaldırdığı zaman anladı ki taşınan bir yükün daha tatlı, daha dinlendirici olmasına imkân yoktur. Sevilen, hırsla istenen, az sonra elde edilmesi beklenen kucaklanmış bir sevgilinin ağırlığına benzemiyor. Büsbütün başka: Kanatlarını açıp gidiverir diye sanki, uçma-

1 dessin animé: çizgi film (Fr.)

masına çalışıyorsunuz; ağır basmasından ziyade kaçmamasını düşünüyorsunuz. Birden alınmış, kaldırılmış değil de gökten inmiş, havada tutulmuş gibi bir hali, arzın cazibe kuvvetine pek aldırmayan bir hafifliği var.

Filvaki Mazlum Sami son günlerde kâh Hüsniye'nin eski ve yeni hayali, kâh Ayşen'in çehresiyle meşgul oldu; tesirleri altında da kaldı; değişik düşüncelere daldı. Şu vardı ki Mazlume hepsinden kuvvetli basmıştı, içine işlemiş, gönlünün hazır ve boş duran, bekleyen bir yerine hemen geçmiş, otomobildeki gibi şipşirin kurulup oturmuştu; düşünüp araştırmaya bile lüzum bırakmamıştı.

Mazlum Sami kızın büyükanasına ve babasına karşı vazifesini yapmamıştı. Yapamıyordu ama torununu muhakkak benimseyecek, çaresini bulup servetine ortak edecek; lüzum hasıl olursa Hüsniye'yi yola getirmek için biraz yüksekten de konuşacak.

Hedefine nasıl varacağını henüz kestirememekle beraber büyükana ile büyükbabanın anlaşması sayesinde işe bir hal şekli vereceğine inanıyor. Zaten bütün mesele burada... O razı olursa her şey düzelebilir... Hatta geçen gün sırf bir hülya gibi kafasından geçirdiği evlenme, pek de imkânsız bir şey midir?

Biliyor: Hüsniye'nin dış görünüş kibarlığına ve zarifliğine güvenmemelidir. Şiirleştirdiği eski hayal de aksaklıkları örtmeye yetmez. Sosyeteleri ayrıdır; kadının öyle kusurları olacaktır ki Mazlum Sami aradaki farkın bir türlü azalıp eksilmeyeceğini anlayarak durmamacasına sinirlenecek, üzülecektir.

"Belki Ömer'e de, karısına da ısınamayacağım," diyordu. "Fakat Mazlume'nin hatırı için bunlara katlanabilirim. Servetimiz bizi, birbirimize sokulup yaşama zorundan kurtarıyor. Yine geçen gün kurduğum gibi Hüsniye ile maziden bahsetmenin devamlı bir zevk olmayacağını şimdi anlıyorum. Bütün bunlar koca bir yalıda tek başına kalmış zengin ve yaşlı bir adamın yılbaşı arifesinde kapıldığı içlilikten ileri geldi."

O halin kendince bir tahliline de girişti:

"Asıl yalan dünya bu, işte: Giderayak tatlılaşan, zevkli daha derin, duyulan, fakat birdenbire yok oluvereceğini bildiğimiz, beklediğimiz için ne yapacağımızı bilmediğimiz dünya!"

"Bu yalan dünya!" dedikleri o dünyada ne varsa yarına erişmez, iğreti ve hayal görünüyor. Elinizdekini ahiret malı gibi hep geri vermeyi düşünüyorsunuz. Hiçbir şey tam manasıyla sizin değildir, artık! Bundan dolayıdır ki gençliktekine benzemeyen sabırsızlık, bir yaşlılık hırsı da baş gösteriyor: Yapamadıklarını yapmak, eksik bıraktıklarınızı tamamlamak, olandan daha iyisine varmak, hem bir taraftan aczini duyarak, hem öbür taraftan kendinizi zorlayarak! Dünyanın yalan olduğunu anladığınız, yaşlandığınız nisbette ona sarılıyorsunuz; yalnız bu dünyayı değil, sahici denileni de hayırlı işler yaparak şenlendirmek istiyorsunuz!

Mazlum Sami de şimdi öyle bir hırsın esiridir: Kâm aldıklarından bambaşka zevkler de arıyor; az çok moral ciheti üstün zevkler...

"Yatıştırılmamış arzuların, mesela aile ve çoluk çocuk arzusunun içimden tepip şahlandığı bir çağa girdim, son çağıma!"

Bir ara kendi fikrine kendisi itiraz etti:

"Geçiciliğinden, ne varsa bırakıp gitmemizden müteessir olarak 'Bu yalan dünya!' diyoruz. Hangi yalan dünya? Üzerinde hayatımız boyunca didişip çırpındığımız, zevk ve keder bin türlü heyecanlarla açılıp solduğumuz, maddi ve manevi bütün kuvvetimizle benimseyip sarıldığımız dünyaya bir gün sadece bizim elimizden gideceği için yalan denilebilir mi? Dünyanın ve kendimizin fani oluşu madem ki insanları ölümsüzmüşçesine hareketten alıkoyamıyor; son nefesimize kadar savaşıyoruz ve nefsimizi korumayı biliyoruz, duyuyoruz. Nesi yalan olabilir bunun? Asıl büyük yalan sayılması lazım gelen dünya öbürüdür; ölümden sonra varlığını hayal ettiğimiz dünyadır! Hayatı kısa ve her türlü çilesine rağmen zevkli bulduğumuz için tek, eşsiz realiteye 'Şu yalan dünya!' yaftasını takmışız, çürütmeye kalkmışız. Yalan belki... Ama ne tatlı yalan! Ne tatlı, ne şeker yalan şu küçücük Mazlume!"

Ve böyle dedikten sonra o güzel, sarışın, siyah gözlü, minimini yalan dünyada, yalan olduğunu bilmekle beraber zevk namına ne varsa çıkarmaya karar verdi; azimle telefonu çevirdi, köşkü istedi.

XIII

Mazlum Sami'nin karşısına çıkan Hüsniye'dir. Önce hal, hatır sordular, bu bitince şöyle söze başladı:

"Biraz ciddi konuşmak için vaktiniz müsait mi? Yanınızda kimler var? Evde yalnız olmanızı isterdim. Mühimcedir söyleyeceklerim..."

Aldığı cevap pek uygun: Beslemeden başka kimse yok; çocuk öğle uykusundan kalkmamış daha; bacısı sokakta; Memiş Efendi ise koruda dolaşıyor.

"Âlâ, efendim. Evvela Mazlume'yi, Bebek'e gönderdiğinizden dolayı teşekkür edeceğim. Yavrumu canımın içine sokacağım geldi. Bütün gece hayaliyle oyalandım; kulaklarımdan sesi gitmedi, 'do, re, mi, fa' larını tekrarladım durdum. Bu hal daha ne kadar devam edecek? Çok, çok müteessirim. Bir hal çaresi aramamız lazım. Değil mi, efendim? Suçlu da olsam haklıyım."

Telefonun öbür ucunda bir sükût...

"Anlatabiliyor muyum, acaba? Azıcık heyecanlıyım... Mazlume aklımı alt üst etti."

Yine sükût... Fakat karşısındakinin derin derin nefes aldığını duyuyor. Nihayet şu cümleler:

"Vallahi, anlayamadım efendim. Hem hiçbir şey anlayamadım. Neyi halletmek lazım?"

Mazlum Sami'yi öfke kapladı. Ya! Bu derece oyunbazlığa tahammülü yok, artık! Bir ahretlik parçasının mahallevari nazlılıklarından bıktı, usandı. Ne istiyor, sanki? Kendisini dirhem dirhem satmak, mazide işlenmiş bir suçun hıncını çıkarmak mı? Bayağılık, küçük ruhluluk bu! Ona düşen Mazlum Sami tarafından aranıldığını anlayınca bütün samimiyetiyle açılmak, sevine sevine, beraberce bir çıkar aramaktı. Telefonda koketri yapmak fena değil ama ciddi işleri bitirdikten, ferahladıktan sonra!

"Anlaşılması için daha açık konuşmaklığımı muvafık buluyorsanız, peki!"

Böyle demekle beraber kelimeleri yine tartacak. Mesele

naziktir; vaktiyle işlenmiş, ikisine ait bir kabahat, daha doğrusu günahla alakalıdır. Birdenbire:

"Ömer benim oğlumdur, Mazlume de torunum... Sen de ilk göz ağrımsın... Aradan otuz şu kadar yıl geçmiş olabilir; lakin nesep değişmez, hak ta baki kalır!" demesini ne centilmenliğine yakıştırıyor, ne de davanın halli için faydalı buluyor.

Şu kadar söyledi:

"Mazlume'yi daha sık görmeden yapamayacağım, hem ona olsun bir faydam dokunmasını istiyorum. Bu ancak sizin yardımınızla en iyi şekilde gerçekleşebilir."

"Ne diyorsunuz, beyefendi? Temin ederim anlamıyorum. Mazlume'ye niçin faydanız dokunmalıymış? Ben buna neden yardım etmeliyim? Sözlerinizden mana çıkartamadım ki!"

Artık kâfi! Oyun yeter! Mazlum Sami titriyor.

"Ömer benim evladım olduğu için Mazlume de torumumdur. İşte bu sebepten faydam dokunmasını, sizin de yardımda bulunmanızı istiyordum. Anlaşıldı mı?" demeye hazırlanmıştı, birden buz gibi dondu kaldı.

Zira Hüsniye'nin sesinde bir sahicilik, içten geliş sezivermişti ve yanlış bir noktaya basacağını bir anda anlamıştı: Ömer kendi oğlu değil! Tabiatıyla Mazlume de hiçbir şeyi olmuyor. Fakat nasıl? Nüfus kayıtlarında başka bir çocuğun bahsi geçmiyor ki? Demek o çocuk pek çabuk ortadan silinmiş; kayıt edilmesine bile vakit kalmamış! Zaten öbür iki çocuğu da neden sonra Eskişehir'de nüfusa yazdırmamış mıydı? Yazdırılanlar Arabacı Ahmed'in sağ kalan evlatlarıdır, Hüsniye'nin de bir daha görünmemesi, çocuğunun babasını aramaması bundan... Şayet çocukları yaşasaydı elbette vaziyet başka türlü olurdu. Zavallı kadın son günlerde Mazlum

tarafından aranıp sorulmasını eski hatıranın unutulmadığı manasına almış, sırf kendi lehine tefsir etmiş, demek! Ancak kekeleyebildi:

"Affedersiniz," diye tekrar ediyor, "affediniz. Ne dediğimi ben de bilmiyorum."

Şu var ki şimdi telefonun öte ucundan kesik kesik, boğuk ve anlaşılmaz bir ses geliyor. Hıçkırık olmasın? Evet, Hüsniye, Mazlum Sami'nin kafasından geçenleri muhakkak anlamış; hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Mazlum:

"Affedersiniz," diye tekrar ediyor, "affediniz. Fakat çocuğa 'Mazlume' ismini vermemeliydiniz. Bu, beni büsbütün ümitlere düşürdü. Keşke vermeseydiniz! Keşke, keşke..."

Hıçkırıklar devam ediyor.

Mazlum Sami, içi kan ağlayarak telefonu kapattı. Bir veda cümlesi bile aklına gelmemişti. Belli ki Hüsniye ilk sevgilisi, ilk ve son ve biricik âşıkının hatırası olan yavruyu muhafaza edemediğine yanıyordu.

Bir sebep böylece kayboldu ve Mazlum Sami –kumları altın kırıntıları, güneşi elmas parçası, pırıl pırıl, fakat korkunççasına ıssız çölünde– kendini tekrar yalnız buldu.

Muhakkak ki ruh en derin çökkünlüğe şevk ve heyecanı kaybettiği zaman düşer; o vaziyetteki adam için artık servetin de nüfuzun da, başka maddi kuvvetlerin de kıymeti kalmaz. İnsan bunların hepsinden de yoksun kalsa eğer hâlâ ruhunda bir şevk duyabiliyorsa uğradığı darbenin tesirinden er geç kurtulacak demektir.

Hüsniye'nin ağlamasıyla öğrendiği hakikat Mazlum Sami'deki bu heyecanı, bu şevki öldürmüş oldu. Kuvvetli ve devamlı heyecanlar duyduğumuz nisbette genç sayılabilece-

ğimize göre Hayret Efendizade kendisini şimdi birdenbire, aklın alamayacağı kadar yaşlanmış buluyor. Aynaya bakınca dünkü adama benzemeyen kavşamış bir ihtiyarla karşılaşacağına emin.

"Hayatı ilk defa heyecanlı tarafından almaya başlamıştım; düşünür, üzülür, fikir değiştirir, yine eskisine döner, yepyeni projeler kurar, yapmadıklarını yapar bir adam olmuştum; ara vermeyen şevk içindeyim. Şevkimden kabına sığamıyordum. Bir anda kolum kanadım kırıldı; en korktuğum şeye ve şimdiye kadar başıma gelmeyene, hayal sukutuna uğradım; kibar geldim, kibar gideyim."

O akşam yine kulübe uğradı, briç oynadı; Şemsi ile Park Otel'de buluştu, ecnebi dostlarını masasına çağırdı. Hatta Ömer'in yalıdaki kütüphanede tetkikler yapmasına da izin verdi.

"Yabancı bir eksik, bir fazla... Ne çıkar?" demişti.

Birkaç gün böylece geçti. Korktuğuna uğraması Mazlum Sami'yi çökerteceğine kalkındırmış sanılırdı. Neydi son haftalardaki kararsız hülya buhranları? Vaziyet belli oldu şimdi: Çocuğu ve torunu yokmuş! Zamanla buna yeniden alışır, unutur. "Olup bittiler"e alışır; alışılmayan "şüphe"dir.

Ne çare ki bir gece dürtülüp uyandırılmışçasına yatağından fırladı, karyolanın kenarına oturdu. Yüreğine bir ateş düşmüştü; şüphe ateşi, hepsinden yakıcısı! Başını elleri arasında sıkıyor, ileri geri sallanıyordu:

"Ya Hüsniye doğruyu açığa vurmaktan çekindiyse? Eninde sonunda ailenin rahatını, şerefini bozacağından korktuğu asıl hakikati gizlediyse? Ömer gerçekten öz evladım, Mazlume'de torunum ise? Kadıncağız yeni bir fedakârlığa

daha katlandı, telefon başında bu fedakârlığın heyecanından ağladıysa? Olabilir; ondan her şey beklenebilir."

Fakat Mazlum Sami şuna emin ki inatçı, iradeli muhacir kızını artık başka türlü söyletmek imkânsızdır. Böyle karar verdi, böyle yaptı. Zaten ilk günlerden beri vaziyette daima hükmeden, hâkim olan Hüsniye değil midir?

"Sevdi, sevişti; daha bir damla kızcağız iken, kimsenin içinden çıkamayacağı bir kepazeliği en iyi şekilde önledi; hayat mücadelesinde de zafer kazandı. Neden şimdi, karakterine güvenmemekte haklı olduğu yabancılaşmış mağrur bir adamı, tam rahata erdiği sırada tekrar kendi hayatına ve aile içine karıştırsın, başına iş açsın? Zaten hiçbir zaman para hırsına kapılmamıştı; bugün ise neye ihtiyacı var ki? Doğru hareket eden o... Ben bedbahtım!"

Bebek bahçesinde torunum diye yalnız bir saat görüp sevdiği, öpüp kucakladığı, otomobilde yanına oturtup götürdüğü kırmızı paltolu, kırmızı bereli, beyazları leylak renginde iri siyah gözleriyle, çıplak bacaklarından akşam güneşine karşı yaldızlanan ayva tüyleriyle, hem meyve, hem çiçek, hem ışık, hem melodi, ruh ve hararet, bütün bir kâinat olan Mazlume'yi kim bilir daha ne kadar zaman içi yanarak anacak?

"Do, re, mi, fa..." diye cıvıldayan şen sesini hayalinde nasıl hasretle dinleyecek!

İkide bir inleyecek; kendi kendine soracak: "Benim torunum muydu gerçekten? Yoksa büsbütün yabancı mıydı?"

Mazlum Sami, kalan ömrü müddetince bu şüphenin kördüğümünü –ikide bir sızlayan habis bir ur gibi– ak saçlı kafasında taşımaya mahkûm...

SON

Refik Halid Karay'ın Eserleri

__Anı__

1- Minelbab İlelmihrab

2- Bir Ömür Boyunca

__Hikâye__

1- Memleket Hikâyeleri

2- Gurbet Hikâyeleri ve Yeraltında Dünya Var

3- Memleket Hikâyeleri – Gençler İçin

4- Gurbet Hikâyeleri – Gençler İçin

__Kronik__

1- Bir Avuç Saçma

2- Bir İçim Su

3- İlk Adım

4- Makyajlı Kadın

5- Tanrı'ya Şikâyet

6- Üç Nesil Üç Hayat

7- Üç Nesil Üç Hayat – Gençler İçin

__Mizah__

1- Ago Paşa'nın Hatıratı

2- Ay Peşinde

3- Deli

4- Guguklu Saat

5- Kirpinin Dedikleri

6- Sakın Aldanma, İnanma, Kanma

7- Tanıdıklarım

Roman

1- Anahtar

2- Ayın Ondördü

3- Bu Bizim Hayatımız

4- Bugünün Saraylısı

5- Çete

6- Dişi Örümcek

7- Dört Yapraklı Yonca

8- Ekmek Elden Su Gölden

9- İki Cisimli Kadın

10- 2000 Yılın Sevgilisi

11- İstanbul'un Bir Yüzü

12- Kadınlar Tekkesi

13- Karlı Dağdaki Ateş

14- Nilgün

15- Sonuncu Kadeh

16- Sürgün

17- Yerini Seven Fidan

18- Yezidin Kızı

19- Yüzen Bahçe

Refik Halid Karay'a Dair Bir İnceleme

Refik Halid Karay – Ankara

Hazırlayan: Ali Birinci

Refik Halid Karay

Bu, Bizim Hayatımız

"Sadece gecelere mahsus, sessiz, lakırdısız, hayaletlermiş gibi günahsız bir sevişme... Gündüzleri birbirlerini görüyorlar, karşılaşıyorlar. Fakat gündüzün buluşanlar sanki gecekiler değildir. Mazlum durgun, uzak, kayıtsız, güya benliğiyle yaptığı o şeyleri hatırlamıyor. Kız da öyle... İşini görüyor, işten başka bir şey üzerinde konuşmuyor. Daha doğrusu eskisi gibi yalnız, emirlere cevap veriyor."

Bu, Bizim Hayatımız, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında, Mısır kapı kethüdası şair Hayret Efendi'nin torunu olan Mazlum Sami'nin gençlik yıllarında, konak hizmetlilerinden Hüsniye ile yaşadığı aşkı ve yıllar sonra tekrar bu aşkın peşine düşmesini konu alıyor. Refik Halid Karay, okuyucuyu romana dahil etmedeki ustalığı ile İstanbul'un günümüzde kaybolmuş konak hayatını, aşkı, pişmanlığı, yalnızlığı ve özlemi en yoğun biçimde yaşatıyor.

ISBN 978-975-10-3087-0
9 789751 030870

